

**NAUJOS KARTOS LIETUVA –
EKONOMIKOS GAIVINIMO IR
ATSPARUMO DIDINIMO PRIEMONĖ
2021–2026 m.**

TURINYS

Lentelių sąrašas.....	6
Paveikslų sąrašas.....	8
SANTRUMPOS	8
REFORMŲ IR INVESTICIJŲ DETALIZAVIMAS.....	10
1. Komponentas ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA	10
1.1. Iššūkiai	10
1.2. Tikslai	13
1.3. Nacionalinis strateginis kontekstas	16
1.4. Reforma „Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas“	18
1.5. Reforma „Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reforma“.....	31
1.6. Reforma „Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremaliomis situacijomis sisteminiis stiprinimas“	34
1.7. Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai.....	36
1.8. Finansavimas komponentui įgyvendinti.....	37
2. Komponentas ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA.....	38
2.1. Iššūkiai	39
2.2. Tikslai	45
2.3. Nacionalinis strateginis kontekstas	47
2.4. Reforma „Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos“	51
2.5. Reforma „Judame neteršdami aplinkos“	57
2.6. Reforma „Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka“.....	65
2.7. Investicija „ŠESD absorbcinių pajėgumų didinimas“	68
2.8. Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai.....	69
2.9. Finansavimas komponentui įgyvendinti.....	71
3. Komponentas SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI	75
3.1. Iššūkiai	76
3.2. Tikslai	78
3.3. Nacionalinis strateginis kontekstas	79
3.4. Reforma „Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka“	80
3.5. Reforma „Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys“.....	83
3.6. Reforma „Į klientą orientuotos paslaugos“.....	88
3.7. Investicija „Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdiniame gyvenime“	92
3.8. Investicija „Žingsnis 5G link“	95
3.9. Investicija „Skaitmeninis radijas“	97

3.10.	Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai	98
3.11.	Finansavimas komponentui įgyvendinti	100
4.	Komponentas KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI	102
4.1.	Iššūkiai	102
4.2.	Tikslai	104
4.3.	Nacionalinis strateginis kontekstas	105
4.4.	Reforma „Prieinamos kompetencijų plėtojimo ir kvalifikacijų pripažinimo galimybės suaugusiems“	106
4.5.	Reforma „Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti“ ..	109
4.6.	Reforma „Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje“	110
4.7.	Reforma „Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas – pagrindas įgyti bazines kompetencijas“	113
4.8.	Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai.....	117
4.9.	Finansavimas komponentui įgyvendinti.....	118
5.	Komponentas AUKŠTASIS MOKSLAS, NUOSEKLI INOVACIJŲ SKATINIMO SISTEMA IR AUKŠTOS PRIDĖTINĖS VERTĖS VERSLAS	120
5.1.	Mokslo ir inovacijų sistemos iššūkiai	120
5.2.	Tikslai	124
5.3.	Nacionalinis strateginis kontekstas	127
5.4.	Reforma „Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos“	129
5.5.	Reforma „Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas ir didesnė inovacijų paklausa“	131
5.6.	Reforma „Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumanios specializacijos srityse“	133
5.7.	Reformos įgyvendinimo etapai, tikslai ir terminai	135
5.8.	Finansavimas komponentui įgyvendinti.....	136
6.	Komponentas VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS	138
6.1.	Iššūkiai	139
6.2.	Tikslai	142
6.3.	Nacionalinis strateginis kontekstas	143
6.4.	Reforma „Veiksmingas viešasis sektorius“	145
6.5.	Reforma „Skaidriais principais pagrįstas trimečio biudžeto planavimas“	148
6.6.	Reforma „Privačių išteklių pritraukimas įgyvendinti valstybės strateginius tikslus“	152
6.7.	Reforma „Verslui prieinami įrankiai valdyti nemokumo riziką“	153
6.8.	Reforma „Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį“	154
	Operatyviai gaunami duomenys apie atsiskaitymus	155
	Elektroninių dokumentų ekosistemos vystymas	155
	VMI procesų robotizavimas.....	157
	Didžiųjų duomenų analitikos proveržis	157

VMI metaduomenų bazės papildymas duomenų kokybei ir duomenų tvarkymui gerinti	158
Poveikis	159
6.9. Reforma „Finansiškai raštingi, atsiskaitantys negrynaisiais būsimi mokesčių mokėtojai“	160
6.10. Reforma „Vienas langelis prievolėms valstybei sumokėti“	161
6.11. Investicija „Pažangi ES išorės sienų apsauga nuo kontrabandos“	163
6.12. Reforma „NPĮ veiklos optimizavimas“	164
6.13. Reformos įgyvendinimo etapai, tikslai ir terminai	165
6.14. Finansavimas komponentui įgyvendinti	168
7. Komponentas DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ	170
7.1. Iššūkiai	170
7.2. Tikslai	173
7.3. Nacionalinis strateginis kontekstas	174
7.4. Reforma „Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas“	176
7.5. Reforma „Garantuota minimalių pajamų apsauga“	184
7.6. Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai	186
7.7. Finansavimas komponentui įgyvendinti	187

Lentelių sąrašas

LENTELĖ 1. KOMPONENTAS 1. ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ATITIKIMAS TARYBOS REKOMENDACIJOMS IR INICIATYVOMS	10
LENTELĖ 2. KOMPONENTAS 1. ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA: REFORMŲ ĮGYVENDINIMO ETAPAI	36
LENTELĖ 3. KOMPONENTAS 1. ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA: REFORMŲ GALUTINIAI TIKSLAI	36
LENTELĖ 4. KOMPONENTAS 1. ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA: EGADP LĖŠŲ POREIKIS PAGAL REFORMAS	37
LENTELĖ 5. KOMPONENTAS 2. ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ATITIKIMAS TARYBOS REKOMENDACIJOMS IR INICIATYVOMS	38
LENTELĖ 6. KOMPONENTAS 2. ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ĮGYVENDINIMO ETAPAI	70
LENTELĖ 7. KOMPONENTAS 2. ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ GALUTINIAI TIKSLAI	71
LENTELĖ 8. KOMPONENTO REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ATITIKIMAS TARYBOS REKOMENDACIJOMS IR INICIATYVOMS	75
LENTELĖ 9. KOMPONENTAS 3. SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI“: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ĮGYVENDINIMO ETAPAI	98
LENTELĖ 10. KOMPONENTAS 3. SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI REFORMŲ IR INVESTICIJŲ GALUTINIAI TIKSLAI	99
LENTELĖ 11. KOMPONENTAS 3. SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ĮGYVENDINIMUI REIKALINGAS EGADP FINANSAVIMAS	101
LENTELĖ 12. KOMPONENTAS 4. KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ATITIKIMAS TARYBOS REKOMENDACIJOMS IR INICIATYVOMS	102
LENTELĖ 13. KOMPONENTAS 4. KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI: REFORMŲ ĮGYVENDINIMO ETAPAI	118
LENTELĖ 14. KOMPONENTAS 4. KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI: REFORMŲ GALUTINIAI TIKSLAI	118
LENTELĖ 15: KOMPONENTAS 4. KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ĮGYVENDINIMUI REIKALINGAS EGADP FINANSAVIMAS	119
LENTELĖ 16. KOMPONENTAS 5. AUKŠTASIS MOKSLAS, NUOSEKLI INOVACIJŲ SKATINIMO SISTEMA IR AUKŠTOS PRIDĖTINĖS VERTĖS VERSLAS: REFORMŲ ĮGYVENDINIMO ETAPAI	135
LENTELĖ 14. KOMPONENTAS 5. AUKŠTASIS MOKSLAS, NUOSEKLI INOVACIJŲ SKATINIMO SISTEMA IR AUKŠTOS PRIDĖTINĖS VERTĖS VERSLAS: REFORMŲ GALUTINIAI TIKSLAI	136
LENTELĖ 16. KOMPONENTAS 6. VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ATITIKIMAS TARYBOS REKOMENDACIJOMS IR INICIATYVOMS	138
LENTELĖ 17. KOMPONENTAS 6. VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ĮGYVENDINIMO ETAPAI	166
LENTELĖ 18. KOMPONENTAS 6. VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ GALUTINIAI TIKSLAI	168
LENTELĖ 19. KOMPONENTAS 6. VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ĮGYVENDINIMUI REIKALINGAS EGADP FINANSAVIMAS	169
LENTELĖ 20. KOMPONENTAS 7. DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ATITIKIMAS TARYBOS REKOMENDACIJOMS IR INICIATYVOMS	170
LENTELĖ 21. KOMPONENTAS 7. DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ĮGYVENDINIMO ETAPAI	186
LENTELĖ 22. KOMPONENTAS 7. DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ GALUTINIAI TIKSLAI	186
LENTELĖ 23. KOMPONENTAS 7. DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ: REFORMŲ IR INVESTICIJŲ ĮGYVENDINIMUI REIKALINGAS EGADP FINANSAVIMAS	187

Paveikslų sąrašas

PAVEIKSLAS 1. ELEKTRONINIŲ DOKUMENTŲ PATEIKIMO APIMTYS SVEIKATOS APSAUGOS SISTEMOJE	27
PAVEIKSLAS 2. ELEKTRONINIŲ RECEPTŲ IŠRAŠYMO APIMČIŲ DINAMIKA 2019-2021 M.	27
PAVEIKSLAS 3. ŠESD IŠMETIMAI PAGAL SEKTORIUS 1990-2018 M.	39
PAVEIKSLAS 4. NOX, ŠESD IR KIETOSIOS DALELĖS PAGAL SEKTORIUS 2018 M.	40
PAVEIKSLAS 5. NUSAUSINTŲ DURPŽEMIŲ NAUDOJIMAS IR ŠILTNAMIO EFEKTĄ SUKELIANČIŲ DUJŲ EMISIJOS LIETUVOJE.	44
PAVEIKSLAS 6. LIETUVOS ŽALIŲJŲ PIRKIMŲ TIKSLAI AUTOTRANSPORTUI	60
PAVEIKSLAS 7. VALSTYBĖS INFORMACINIŲ IŠTEKLIŲ KONSOLIDAVIMO IR VALDYMO PERTVARKOS ĮGYVENDINIMO MODELIS	82
PAVEIKSLAS 8. VALSTYBĖS DUOMENŲ VALDYSENOS SISTEMA	87

SANTRUMPOS

ASPI	Asmens sveikatos priežiūros įstaiga
ADRP	Aktyvi darbo rinkos politika
ESPBI IS	Elektroninė sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacinė sistema
LEGADP	Lietuvos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planas
EGADP	Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė, kurios dydis, taikymo sritis, tikslai, principai ir ištekliai nustatyti Reglamente.
BBIR	Bendrasis Bendrosios Išimties Reglamentas Nr. 651/2014
Reglamentas	Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/241 kuriuo nustatoma ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė, 2021 m. vasario 12 d.
AEI	Atsinaujinantys energijos ištekliai
NEKSVP	Lietuvos Respublikos nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas 2021-2030 m.
ESFIP	2021-2027 m. ES fondų investicijų programa Lietuvai
ES	Europos Sąjunga
TR'2019	Tarybos rekomendacija dėl 2019 m. Lietuvos nacionalinės reformų programos su Tarybos nuomone dėl 2019 m. Lietuvos stabilumo programos (2019/C 301/15)
TR'2020	Tarybos rekomendacija dėl 2020 m. Lietuvos nacionalinės reformų darbotvarkės su Tarybos nuomone dėl 2020 m. Lietuvos stabilumo programos (COM/2020/515 final)
Iniciatyvos	EGADP prioritetinės transformacijos kryptys: <ol style="list-style-type: none"> 1. ŽALINKI (angl. Power-up) – veiksmingų ateityje ir aplinkosaugos bei klimato kaitos požiūriu tvarių technologijų diegimas, vystymo skatinimas ir atsinaujinančių energijos išteklių plėtra. 2. RENOVUOKI (angl. Renovate) – viešųjų ir privačių pastatų energinio efektyvumo didinimas. 3. PERSIKRAUKI (angl. Recharge and refuel) – veiksmingų ateityje aplinkosaugos ir klimato kaitos požiūriu tvarių technologijų naudojimo skatinimas transporte, jo įkrovimo stotyse ir viešojo transporto plėtra. 4. PRISIJUNKI (angl. Connect) – greita plačiajuočio interneto plėtra visuose regionuose ir namų ūkiuose, įskaitant optinius kabelius ir 5G tinklus, 5. SKAITMENĖKI (angl. Modernise) – viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų skaitmeninimas, įskaitant teismų ir sveikatos

	<p>apsaugos sistemas.</p> <p>6. PADIDINKI (<i>angl. Scale-up</i>) – Europos pramonės duomenų debesies pajėgumo didinimas ir tvarių, galingų, modernių procesorių vystymas.</p> <p>7. TOBULĖKI (<i>angl. Reskill and Upskill</i>) – švietimo sistemų pritaikymas skaitmeniniams įgūdžiams įgyti ir mokymosi bei profesinio mokymo plėtra visoms amžiaus grupėms.</p>
NPP	2021-2030 metų Nacionalinis pažangos planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. rugsėjo 9 d. nutarimu Nr. 998 „Dėl 2021–2030 metų nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“
Pandemija	Pasaulinė COVID-19 pandemija, prasidėjusi 2019 m. ir besitęsianti LEGADP rengimo metu
FAIR principai	Mokslo duomenų principai, apibrėžiami 4 kokybinėmis kategorijomis: Findable (randami) , Accessible (prieinami) , Interoperable (sąveikūs) ir Re-usable (Panaudojami iš naujo) .
DESI indeksas	Skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indeksas
ŠESD	Šiltnamio efektą sukeliančios dujos
VPĮP	XVIII Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas
FM	Lietuvos Respublikos finansų ministerija
EIM	Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija
AM	Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija
DNAP	Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programa
BIM	Informacinis pastato modeliavimas (<i>angl. Building Information Modeling</i>)
PISA	Tarptautinis penkiolikmečių tyrimas
VMI	Valstybinė mokesčių inspekcija
ESFA	Europos socialinio fondo agentūra
MVG	Mokymasis visą gyvenimą
EK SSRP	Europos Komisijos struktūrinės paramos reforma
PP	Nacionalinė plėtros programa, skirta įgyvendinti konkretų NPP pažangos uždavinį
EK	Europos Komisija
IS	Informacinė sistema
%	Procentai
VII	Valstybės informaciniai ištekliai
MTEP	Mokslių tyrimų ir eksperimentinė plėtra
MSI	Mokslo ir studijų institucijos

REFORMŲ IR INVESTICIJŲ DETALIZAVIMAS

1. Komponentas ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA

Politikos sritis:	Sveikatos apsauga
Tikslas:	<p>Didinti sveikatos sistemos tvarumą ir atsparumą sukrėtimams, įgalinant lanksčiau reaguoti į besikeičiančius aplinkos veiksnius ir demografinius pokyčius. Priemonės nukreiptos į visų sveikatos priežiūros sistemos grandžių bendradarbiavimo efektyvumą, užkrečiamųjų ligų epidemiologinės priežiūros stiprinimą, efektyvesnį išteklių naudojimą ir nuotolinių ir personalizuotų sveikatos priežiūros paslaugų plėtrą.</p> <p>Tikslai atitinka TR'2019 „Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, įperkamumą ir sistemos efektyvumą“ ir TR'2020 „Didinti sveikatos sistemos atsparumą, be kita ko, sutelkiant adekvatų finansavimą ir sprendžiant sveikatos priežiūros darbuotojų ir svarbių medicinos reikmenų trūkumo problemą“.</p>
Reformos ir/ar investicijos:	<p>Komponentą sudaro 3 reformos ir jas įgyvendinti reikalingos investicijos.</p> <p>Reformų sąrašas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas (COFOG 07.3) 2. Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reforma (COFOG 07.2) 3. Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremalioms situacijoms sisteminis sustiprinimas (COFOG 07.3)
Investicijų poreikis iš viso:	627 mln.€; iš jų EGADP lėšų: 268 mln.€

Lentelė 1. Komponentas ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA: reformų ir investicijų atitikimas Tarybos rekomendacijoms ir iniciatyvoms

Eil.Nr.	Komponento reformos	TR'2019	TR'2020	Iniciatyva
1.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, įperkamumą ir sistemos efektyvumą	Didinti sveikatos sistemos atsparumą, be kita ko, sutelkiant adekvatų finansavimą ir sprendžiant sveikatos priežiūros darbuotojų ir svarbių medicinos reikmenų trūkumo problemą	RENOVUOKI SKAITMENĖKI TOBULĖKI
2.	Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reforma	Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę <...> ir sistemos efektyvumą	Didinti sveikatos sistemos atsparumą <...>	TOBULĖKI
3.	Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremalioms situacijoms sisteminis sustiprinimas	Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, įperkamumą ir sistemos efektyvumą	Didinti sveikatos sistemos atsparumą, be kita ko, sutelkiant adekvatų finansavimą ir sprendžiant sveikatos priežiūros darbuotojų ir svarbių medicinos reikmenų trūkumo problemą	RENOVUOKI TOBULĖKI

1.1. Iššūkiai

COVID-19 krizė dar labiau atskleidė sveikatos paslaugų prieinamumo netolygumus, susijusius su sveikatos priežiūros specialistų trūkumu, netolygiu geografiniu paslaugų išdėstymu ir išryškino

sveikatos sistemos struktūrines problemas: lėta pažanga gerinant paslaugų kokybę, nepakankamas investavimas į pirminę sveikatos priežiūrą ir nepadaryta pažanga pritaikant ligoninių tinklą, kad jis taptų efektyvesnis ir labiau atitiktų poreikius. CSR rekomendacijose¹ (2019,2020) pažymima, kad Lietuvai reikia sutelkti išteklius sveikatos sistemos prieinamumui, efektyvumui ir kokybei gerinti, kad ji galėtų geriau reaguoti į dažnesnių lėtinių sveikatos sutrikimų, visuomenės senėjimo ir įsisenėjusių sveikatos netolygumų iššūkius.

Visuomenės senėjimas augina sveikatos apsaugos paslaugų poreikį ir reikalauja didinti srities finansavimą. Sveikatos paslaugų poreikis per pastaruosius penkerius metus išaugo 8 %². Pagrindinė priežastis yra besikeičianti gyventojų amžiaus struktūra: mažėja vaikų ir daugėja vyresnio amžiaus asmenų. Vyresnio amžiaus asmenų dalis pagausėjo nuo 15,8 % 2005 m. iki 19,8 % 2019 m. visų Lietuvos nuolatinių gyventojų. Šimtui vaikų 2019 m. pradžioje teko 131 pagyvenęs žmogus, kai 2005 m. pradžioje tik 93. Remiantis Eurostato prognozėmis, 100-ui 15–64 metų gyventojų 2030 m. teks 45,8 asmenų, kurių amžius vyresnis nei 65 metų. „Ageing Europe“ ataskaitoje prognozuojama, jog 2050 m. Lietuvos gyventojų populiacija bus viena iš 4 vyriausių Europoje, gyventojų amžiaus mediana bus beveik 7 metais didesnė negu šiuo metu ir sieks 51 metus. EBPO ataskaitoje Health at Glance 2020 pažymima stipri koreliacija tarp pajamų lygio ir išlaidų sveikatai. Nors Lietuvoje, kaip ir kitose Baltijos šalyse, išlaidos gyventojui 2013-2019 m. augo gana ženkliai – apie 6 % kasmet, visgi 2015-2030 m. laikotarpiui neprognozuojama reikšmingo BVP dalies, skiriamos sveikatos apsaugai, augimo. Lietuvoje dominuoja privalomojo sveikatos draudimo modelis, kurį didžiąja dalimi finansuoja dirbančiųjų asmenų įmokos į Privalomojo sveikatos draudimo fondą. Mažėjanti darbingo amžiaus gyventojų dalis ir didėjantis nedarbingo amžiaus gyventojų dalis didina įtampą dėl privalomojo sveikatos draudimo fondo lėšų pakankamumo ir riboja galimybes patenkinti augančius gyventojų lūkesčius sveikatos sistemai.

Sveiko gyvenimo trukmė neauga taip sparčiai, kaip tikėtina gyvenimo trukmė. Per pastarąjį dešimtmetį vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė Lietuvoje pailgėjo daugiau kaip ketveriais metais, tačiau vis dar atsiliekame nuo ES vidurkio. Itin ryškūs sveikatos ir gyvenimo trukmės skirtumai yra tarp vyrų ir moterų, kaimo ir miesto, skirtingų socialinių ir ekonominių gyventojų grupių. Ilgėjant gyventojų gyvenimo trukmei tikėtina sveiko gyvenimo trukmė auga lėčiau. Pagal tiek vyrų, tiek moterų vidutinę tikėtiną gyvenimo ir vidutinę tikėtiną sveiko gyvenimo trukmę Lietuva gerokai atsilieką nuo ES28 vidurkio. NPP 2 strateginiame tikslu yra numatyta 2025 m. pasiekti, kad vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė pailgėtų: vyrams nuo 56,3 m. 2018 m. iki 61 m., moterims – nuo 59,1 m. 2018 m. iki 64,3 m.

Ribotos sveikatos apsaugai skiriamos lėšos naudojamos neoptimaliai dėl nepertvarkyto ligoninių segmento. Nors keletą kartų bandyta sutelkti specialistų paslaugas didesniuose centruose ir perprofiluoti mažesnes ligonines (EBPO, 2018 m.), 2018 m. ligoninių restruktūrizavimo reformos įgyvendinimui būtini teisės aktai nebuvo priimti ir tinklo pertvarka nebuvo įvykdyta. Todėl jau iki pandemijos išlaidos stacionariai sveikatos priežiūrai sudarė 30 % viso sveikatos priežiūrai skiriamo biudžeto, o ligoninės lovų skaičius buvo vienas didžiausių ES (6,4 lovos 1000 gyventojų). Pernelyg didelius ligoninių pajėgumus įrodo ir gydomojo stacionaro lovų užimtumo rodiklis, kuris 2018 m. buvo 73 %.

¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1591720698631&uri=CELEX%3A52020DC0515>

² Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) lėšų naudojimo ataskaita

Reikšmingas išvengiamų hospitalizacijų skaičius mažina lėšų naudojimo efektyvumą. Lietuvos gyventojai yra linkę kreiptis dėl sveikatos paslaugų dažniau nei kiti ES piliečiai. Nors sistemingai duomenys apie išvengiamas hospitalizacijas nėra renkami, 2019 m. Valstybės kontrolės audito ataskaitoje pripažinta, kad išvengiamų hospitalizacijų skaičius yra vienas didžiausių ES. Higienos instituto atlikta išvengiamų hospitalizacijų rodiklių analizė atskleidė, kad pagal amžių, į aukščiausių rodiklių ketvertuką pateko asmenų, vyresnių nei 65 metai hospitalizacija dėl pneumonijos, stazinio širdies nepakankamumo, 2 tipo cukrinio diabeto ir jo komplikacijų bei krūtinės anginos.

Šalyje netolygi sveikatos paslaugų kokybė ir jų sauga. Teritoriniai netolygumai tarp savivaldybių pagal mirštamumą per 30 dienų dėl miokardo infarkto ir iešminio smegenų insulto rodiklius didina regioninę atskirtį. Dalis ligoninių negali užtikrinti būtinų paslaugų spektro teikimo visą parą: stinga specialistų, nepasitikima jų kvalifikacija ir pan. Todėl atskirų savivaldybių gyventojai, kuriems prireikia aktyvaus gydymo sveikatos priežiūros paslaugų, renkasi gydymo įstaigas kitų savivaldybių teritorijose.

Neišnaudotas sveikatos apsaugos sistemos efektyvumo didinimo potencialas naudojant skaitmeninius sprendimus ir įrankius. Neišnaudotas skaitmeninių įrankių ir sprendimų naudojimo potencialas vidiniams gydymo įstaigų poreikiams: finansų, personalo, darbo užmokesčio apskaitai, veiklos analitikai, turto valdymui, duomenų teikimui. Lietuvos ligoninės (65 aktyviojo gydymo ir 12 atskirų slaugos ligoninės) ir kitos sveikatos priežiūros įstaigos naudoja lokalius, skirtingus, mažai integruotus veiklos ir išteklių valdymo informacinius sprendimus arba apskritai tokių sprendimų nenaudoja. Esami sprendimai nėra pritaikyti automatizuotai teikti duomenis atskaitomybės, analitikos ir kitais tikslais.

Esamas sveikatos valdymo modelis neužtikrina efektyvaus atsako į ekstremalių situacijų iššūkius. Pandemija išryškino visuomenės sveikatos duomenų valdysenos spragas, duomenų analizės įrankių trūkumą, informacijos apdorojimo neefektyvumą ir fragmentiškumą. Greitus ir efektyvius sprendimus priimti trukdė veiksmingo komunikavimo ir bendradarbiavimo schemų nebuvimas, neišgrynintos centrinės, savivaldos institucijų bei gydymo įstaigų atsakomybės ir rolės, nepasirengimas mobilizuoti žmogiškuosius išteklius ir veikti sutrikus būtinųjų prekių ir paslaugų teikimo grandinėms. Išaugo pirminės sveikatos priežiūros grandies svarba valdant infekcijos plitimą (triažas, testavimas, pacientų informavimas, nedarbingumo pažymėjimų išdavimas), todėl sustiprėjo poreikis plėsti nuotolines, mobilias paslaugas ir skatinti atsakomybių persikirstymą tarp kitų sveikatos sistemos specialistų (pavyzdžiui, vaistininkų). Esama infrastruktūra infekcinių ligų gydymui ir skubiosios medicinos pagalbos teikimui neužtikrina efektyvaus pavojingų ir ypač pavojingų infekcinių ligų valdymo, diagnostikos ir gydymo paslaugų kokybės bei prieinamumo šalies gyventojams ekstremalių situacijų atveju. Pastaraisiais metais Lietuvos gyventojų sergamumas struktūroje stebima sergamumas infekcinėmis ir parazitinėmis ligomis augo ir didėjo mirtingumas nuo jų: nuo 13,4 iš 100 tūkst. iki 21,9 iš 100 tūkst. atvejų per metus. Apsilankymų pas infekcinių ligų gydytoją skaičius 100-ui gyventojų Lietuvoje nuo 2001 m. iki 2018 m. padidėjo nuo 1,7 iki 2,69. Hospitalizuotų asmenų skaičius 1000-iai gyventojų per šį laikotarpį padidėjo nuo 8,1 iki 10,62. Per pastarąjį dešimtmetį infekcinių ligų diagnostikos, gydymo ir valdymo poreikis dėl epidemijų, pandemijų ir protrūkių Lietuvoje buvo padidėjęs tris kartus:

- 1) 2009–2010 m. kilus pasaulinei gripo A(H1N1) („kiaulių gripo“) pandemijai,
- 2) 2019 m. kilus tymų protrūkiui,
- 3) 2020 m. kilus pasaulinei pandemijai dėl COVID-19.

Trūksta tinkamos infrastruktūros saugiai diagnozuoti ir gydyti infekcines ir parazitines ligas. Jos nesant, įstaigose ribojamas paslaugų prieinamumas kitomis ligomis sergantiems asmenims.

Mokslo ir klinikinės praktikos pažanga nėra išnaudojama didinti sveikatos apsaugos paslaugų efektyvumą. Stingant nuoseklaus tarpdalykinio bendradarbiavimo tarp sveikatos priežiūros praktinės bei mokslo ir inovacijų veiklos sričių, inovacijų vystytojai nepajėgia įrodyti šių inovacijų veiksmingumo ar saugumo. Kartu inovacijų plėtotojams ir įgyvendintojams trūksta žinių apie konkrečias ligas, kompetencijų ir paramos įrankių, skirtų pagreitinti inovacijų transformavimą į konkrečius rinkos produktus, technologijų ir sveikatos intervencijų integracijos. Sveikatos inovacijos dažnai susiduria su rinkos netobulumu, kai prekių ar paslaugų paskirstymas pagal rinkos dėsnius nėra efektyvus. Inovatyvių sveikatos priežiūros sprendimų poreikis sparčiai didėjant pasauliniu mastu, prielaidos augti gyvybės mokslų sektoriui yra palankios. Gyvybės mokslų sektorius šiuo metu sukuria daugiau kaip 1 % Lietuvos BVP, tačiau kuriant aukštos pridėtinės vertės ekonomiką ši dalis ilgalaikėje perspektyvoje turi būti ženkliai didesnė. Šiame šalies ekonominės raidos etape, kuriam įtakos turėjo Europoje ir visame pasaulyje vykstantys pokyčiai, būtina sutelkti mokslininkų pajėgas ir sukurti infrastruktūrą kompleksiniams moksliniams tyrimams sveikatos srities inovacijoms plėtoti.

Trūksta dirbančiųjų sveikatos apsaugos sistemoje. Lietuvoje absoliutus gydytojų skaičius didesnis nei ES vidurkis (2017 m. 4,6 gydytojai palyginti su ES 3,6 gydytojai 1000 gyventojų), tačiau gydytojų trūkumas regionuose didėja. Slaugytojų skaičius mažesnis nei ES (atitinkamai 7,7 ir 8,5). Lietuva yra viena iš šalių, kuriai 2008-2018 m. laikotarpiu nepavyko reikšmingai padidinti slaugytojų skaičiaus, tenkančio 100 tūkst. gyventojų. Išliekantį nesubalansuotą gydytojų ir slaugytojų skaičių iš dalies užprogramuoja švietimo, aukštojo mokslo, karjeros planavimo bei mokymosi visą gyvenimą sistemų spragos. Pandemijos metu nebuvo pasiruošta pritraukti papildomus žmogiškuosius resursus: nebuvo pakankamai informacijos apie galimus žmogiškųjų išteklių rezervus (perkeliant specialistus iš mažiau paveiktų regionų, darbo rinkoje neaktyvius sveikatos specialistus, užsienio šalių darbuotojus ir pan.). Gautos pandemijos valdymo patirtys skatina ieškoti sprendimų stiprinti pirminės sveikatos priežiūros grandį, plėsti nuotolinių, mobilių paslaugų teikimo galimybes (nuotolinės konsultacijos, pacientų stebėseną, šeimos gydytojo komandos narių vizitai į pacientų namus, emocinės pagalbos, sveikatos išsaugojimo patarimų teikimas ir pan.). Sveikatos technologijų pažanga ir diagnostikos bei gydymo metodų tikslumas keičia atskirų profesijų vaidmenis gydymo procese ir diktuoja naujus iššūkius kaip užtikrinti sveikatos paslaugų saugą ir kokybę, planuoti, vertinti, palaikyti ir tobulinti sveikatos priežiūros specialistų kompetencijas, atitinkančias medicinos normų reikalavimus bei sudaryti palankias prielaidas inovatyvius sveikatos priežiūros paslaugų teikimo modelius taikyti reikšminga apimtimi. COVID-19 pandemijos metu reikšmingas skaičius vyresnio amžiaus darbuotojų dėl rizikos savo sveikatai paliko darbo vietas tuo dar labiau padidinant teritorinius personalo netolygumus ir visuminį žmogiškųjų resursų disbalansą sveikatos sistemoje.

1.2. Tikslai

Gerinti sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą didinant sveikatos sistemos tvarumą ir atsparumą sukrėtimams bei įgalinant lanksčiau reaguoti į besikeičiančius aplinkos veiksnius ir demografinius pokyčius.

Komponento tikslas atitinka CSR (2019,2020) rekomendacijas, kuriomis šalis yra raginama skirti pakankamai išteklių sveikatos sistemos prieinamumui, efektyvumui ir kokybei gerinti. Ypatingą dėmesį rekomenduojama skirti pirminės sveikatos priežiūros ir e. sveikatos plėtrai, užtikrinti, kad pastaruosiu metu pagerėjęs sveikatos priežiūros įperkamas nepablogėtų. Galiausiai būsimam atsparumui užtikrinti rekomenduojama didinti sistemos gebėjimą keisti nesveiką gyvenseną ir dėti daugiau pastangų, kad ilgalaikės priežiūros sektorius pasirengtų veikti visuomenei senėjant.

Sveikatos komponente planuojamų reformų ir investicijų paketu, bus siekiama šių konkrečių tikslų:

Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę. Įgyvendinant 2020 m. Nacionalinę reformų darbotvarkę buvo vykdomas Sveikatos apsaugos struktūrinės reformos programos projektas „Infrastruktūros pertvarka ir pritaikymas gyventojų poreikiams, efektyvumo paskatų sukūrimas“ ir jo rezultatai jau pasiekti: sukurtos prielaidos modernizuoti priėmimo ir skubiosios pagalbos skyrių tinklą ir infrastruktūrą, racionaliai paskirstyti pacientų srautus, padidinant juose atliekamų procedūrų ir stebėjimo paslaugų kiekį ir diegiant naujas, efektyvias skubiosios medicinos pagalbos paslaugas taip mažinant pirmalaikį ar išvengiamą mirtingumą nuo širdies ir kraujagyslių ligų. 2020 m. pradėjo veikti naujo organizavimo modelio insulto klasteris, patvirtinti insulto klasterio paslaugų kokybės rodikliai, taip pat parengtas ūmaus miokardo infarkto esant giliam širdies raumens pažeidimui klasterio pakeitimo projektas. Mirštamumas nuo miokardo infarkto ir nuo išeminio smegenų insulto per 30 dienų nuo hospitalizacijos sumažintas iki 13,3% ir 18,24% atitinkamai. Tuo pat metu, įsigaliojus naujoms Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo nuostatomis, pradėjo veikti vadinamasis žalos be kaltės modelis, užtikrinsiantis, kad pacientai galės greičiau ir paprasčiau gauti kompensaciją, jei jų sveikatai buvo padaryta žala. Siekiama plėtoti naujus asmens sveikatos priežiūros įstaigų regioninių bendradarbiavimo modelius, kurie sėkmingai buvo išbandyti pandemijos laikotarpiu ir sukurti stacionariųjų paslaugų tinklo išdėstymo modelį bei paskatas jam įgyvendinti stiprinti pirminę sveikatos priežiūrą ir plėtojant ambulatorines sveikatos priežiūros paslaugas, reorganizuoti greitosios pagalbos paslaugų teikimo organizavimą, siekiant užtikrinti, kad gyventojus reikalinga pagalba pasiektų laiku.

Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų įperkamumą. Įgyvendinant 2020 m. Nacionalinę reformų darbotvarkę buvo vykdomas Sveikatos apsaugos struktūrinės reformos programos projektas „Priemonių išlaidų vaistams sumažėti sukūrimas“ veiklos: priėmus Vaistų bazinių kainų ir paciento priemokų už juos apskaičiavimo tvarkos pakeitimus ir padidinus vaistų, įrašytų į Ligų ir kompensuojamųjų vaistų joms gydyti sąrašą, kompensavimo procentus, vidutinę priemoką, tenkanti vienam receptui, 2020 metų spalio mėn., palyginti su 2017 metų birželio mėn. duomenimis, sumažėjo 3,9 euro. Pakeistas Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas padidino paslaugų įperkamumą mažas pajamas gaunantiems ir 75 metų ir vyresniems asmenims, įteisindamas šių asmenų teisę gauti kompensuojamuosius vaistus ir kompensuojamąsias medicinos pagalbos priemones be priemokos. Siekiant gerinti naujų ir inovatyvių vaistinių preparatų prieinamumą, įteisinti minėtų preparatų vartojimo galimybes bus siekiama peržiūrėti ir pakeisti kompensuojamųjų vaistų kainodarą, kuri sudarytų prielaidas vaistinių preparatų kainų mažėjimui. Taip pat planuojama atnaujinti Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) biudžeto sudarymo ir asmens sveikatos priežiūros paslaugų išlaidų apmokėjimo, vaistų ir medicinos pagalbos priemonių įsigijimo išlaidų bei medicinos priemonių (prietaisų) kompensavimo mechanizmus, kurie leistų pagerinti vaistų ir medicinos pagalbos priemonių prieinamumą ir įperkamumą gyventojams. Siekiant užtikrinti sveikatos priežiūros finansavimo tvarumą bus imtasi priemonių tobulinti privalomojo sveikatos draudimo bei sveikatos apsaugos mokestinę sistemą sukuriant prielaidas ir galimybes pritraukti alternatyvius sveikatos priežiūros finansavimo šaltinius.

Gerinti sveikatos sistemos efektyvumą. Lietuvoje prevencijos priemonėmis išvengiamas mirtingumas yra vienas didžiausių ES. Tai rodo, kad yra didelis poreikis rengti veiksmingesnę visuomenės sveikatos politiką. Dėl šios priežasties bus siekiama ir toliau stiprinti visuomenės sveikatos priežiūrą, diegiant veiksmingas, inovatyvias, mokslo įrodymais pagrįstas visuomenės sveikatos intervencijas skirtas stiprinti gyventojų sveikatą ir mažinti rizikos veiksnių paplitimą. Taip pat bus siekiama stiprinti pirminę sveikatos priežiūrą, atnaujinant Šeimos medicinos plėtros 2016-2025 m. planą, papildant jį priemonėmis skirtomis mažinti šeimos gydytojų administracinę naštą,

papildomas funkcijas, nesusijusias su sveikatos priežiūros paslaugų teikimu, perduodant kitoms institucijoms. Bus ieškoma būdų, kaip užtikrinti tolygesnį šeimos gydytojų pasiskirstymą šalyje bei į sveikatos sistemą pritraukti daugiau slaugytojų. Taip pat bus diegiamos priemonės, kurios leistų gerinti tikslinių grupių dalyvavimą atrankinės patikros dėl krūties, gimdos kaklelio, storosios žarnos ir burnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programose bei kurti mechanizmus, padėsiančius gerinti pagal šias programas teikiamų sveikatos priežiūros paslaugų kokybę. **Sveikatos sistemos efektyvumui didinti didelis dėmesys bus skiriamas įvairių procesų skaitmenizavimui**, nuotolinių sveikatos paslaugų plėtrai, kokybiškų sveikatos duomenų atvėrimui ir prieinamumui, sudarant prielaidas inovacijoms ir mokslo pažangai. Sveikatos sistemos efektyvumo didinimo bus siekiama apjungiant sveikatos sistemos informacinių išteklius į vieną bendrą standartų ir veikimo principų pagrindų veikiančią ekosistemą, kuri didintų duomenų prieinamumą ir panaudojimą personalizuotos medicinos plėtrai ir inovacijų kūrimui ir diegimui. Siekiant koordinuoto, kokybiško ir sąveikaus sveikatos apsaugos sistemos skaitmenizavimo proceso bus sudarytas sveikatos apsaugos sistemos informacinių išteklių žemėlapis, identifiкуotos problemos ir įvertinti optimaliausi problemų sprendimo būdai, kurie leis parengti detalų veiksmų ir reikalingų investicijų planą ir pradėti jį įgyvendinti.

Mažinti išvengiamų hospitalizacijų skaičių. Efektyvesnės ambulatorinės ir pirminės sveikatos priežiūros paslaugos hospitalizavimo atvejų skaičius galėtų sumažėti 20%. Vykdamas Sveikatos apsaugos struktūrinės reformos programos projektą „Pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugų plėtra ir pacientų registracijos pas specialistą sistemos pertvarka“ buvo stiprinama pirminės asmens sveikatos priežiūros veikla, praplėsta šeimos gydytojo komanda ir pagerintos darbo sąlygos, sumažinta administracinė našta. Būtina toliau sustiprinti teikiamų ambulatorinių paslaugų kokybę gerinant šeimos gydytojų kompetencijas, kuriant naujas sveikatos priežiūros paslaugų teikimo formas (nuotolinės, telemedicina, bendruomenių paslaugos, dirbtinis intelektas, kitos inovacijos). Svarbus tikslas mažinant išvengiamų hospitalizacijų skaičių yra tvaraus ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo modelio sukūrimas. Teisinės ir finansinės prielaidos modelio veikimui būtinos išvengti šiuo metu atskirai veikiančių dviejų – socialinės ir sveikatos priežiūros (slaugos) paslaugų - sistemų nesuderinamumo. Modelis padėtų efektyviau naudoti valstybės biudžeto lėšas, mažinti medicininio personalo poreikį pasitelkiant socialinių paslaugų teikimo profesionalus ir užtikrinti ilgalaikės priežiūros paslaugų prieinamumą ir kokybę. Naujas tvarus ilgalaikės priežiūros modelis sumažins įtampą dėl sveikatos priežiūros paslaugų įperkamo ir prisidės prie skurdo mažinimo, padės senjorus namuose prižiūrintiems asmenims lengviau suderinti darbo ir šeiminius įsipareigojimus ir aktyviau dalyvauti darbo rinkoje.

Didinti dirbančiųjų sveikatos priežiūros sistemoje skaičių ir kokybę. Nors bendras gydytojų skaičius Lietuvoje yra gana didelis, tačiau jų pasiskirstymas šalies viduje yra netolygus, taip pat yra jaučiamas tam tikros specializacijos (geriatrijos, skubios medicinos ir kt.) gydytojų trūkumas, kurių poreikis dėl senstančios visuomenės tik didės. Ypač jaučiamas slaugytojų stygius. Siekiant spręsti darbo jėgos klausimus pirmiausia bus analizuojamas sveikatos specialistų poreikis, darbuotojų pritraukimo į labiausiai trūkstamas vietas organizavimo vykdymas. Bus priimti sprendimai dėl asmens sveikatos priežiūros specialistų savivaldos stiprinimo, kompetencijų vertinimo, kvalifikacijų tobulinimo. Įdiegiant IT įrankį bus sukurta specialistų kompetencijų platforma, kurios pagalba bus vykdomi kvalifikacijų poreikio nustatymas, stebėseną ir licencijų laikymosi priežiūra. Pradėtas įgyvendinti kvalifikacijos tobulinimo finansavimo mechanizmas, kurio metu suformuotas kvalifikacijos tobulinimo krepšelis. Peržiūrėtas darbo užmokesčio mechanizmas, pagrindžiant motyvaciją ir susiejant su šalies vidutiniu užmokesčiu.

Spartinti Lietuvos gyvybės mokslų industrijos plėtrą. Sustiprinti gyvybės mokslų industrijos žmogiškuosius išteklius, rengiant, pritraukiant, motyvuojant ir išlaikant aukštos kvalifikacijos

specialistus ir gabius studentus (talentai). Plėtoti aukšto lygio žinias, mokslinių tyrimų ir eksperimentines plėtros veiklą, inovacijas ir joms reikalingą infrastruktūrą, kurios užtikrintų gyvybės mokslų industrijos proveržį (MTEP). Sukurti palankią ekosistemą gyvybės mokslų industrijos plėtrai, skatinant privačias (šalies ir užsienio) ir viešąsias investicijas, pasaulinio lygio žinių ir naujų produktų kūrimo infrastruktūros sukūrimą ir naujų, ypač pradedančiųjų, gyvybės mokslų industrijos įmonių kūrimąsi ir augimą (verslas). Skatinti gyvybės mokslų industrijos verslo ir mokslo bendradarbiavimą, vertes tinklų kūrimą ir plėtrą, siekiant perduoti žinias ir technologijas ir komercializuoti mokslinių tyrimų rezultatus (vertes kūrimo grandines).

Net ir pasauliui įveikus pandemiją, didžiaja grėsme Lietuvai išliks Astravo atominės elektrinės eksploatavimo sąlygojamas ekstremalios situacijos pavojus, todėl išmoktos pandemijos pamokos pasitarnaus kaip solidi inspiracija strateginiams sistemos pokyčiams. Esant trumpai sveiko gyvenimo trukmei sidabrinės ekonomikos sąlygomis naudojimasis sveikatos priežiūros paslaugomis ir toliau didės, todėl reforma koncentruojasi į sistemos efektyvumo didinimą inovatyviomis skaitmeninėmis, sveikatos duomenimis pagrįstomis priemonėmis.

1.3. Nacionalinis strateginis kontekstas

Pagrindiniai Lietuvos sveikatos apsaugos sistemos iššūkiai ir siektini rezultatai yra nustatyti NPP 2 strateginiame tikslu „Didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį“. Siekiant šio tikslo įgyvendinami trys uždaviniai:

- Skatinti sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo veiklas ir stiprinti psichologinį (emocinį) visuomenės atsparumą siekiant mažinti savižudybių, priklausomybių, daug dėmesio skiriant vaikų psichologinei būklei. Gerinti visuomenės sveikatą – visų pirma skatinti sveikatos tausojimą ir stiprinimą, keisti žmonių gyvenimo būdą, elgseną, ugdyti atsakingą požiūrį į sveikatą, didinti vaikų ir suaugusiųjų fizinį aktyvumą, įsitraukimą į sporto veiklas, nes tai mažina žalingų įpročių paplitimą ir lemia sveikatos būklę ir gyvenimo trukmę.
- Didinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir saugą, siekiant didinti gydymo priemonių veiksmingumą ir gerinti rezultatus, gydymo priemonėmis dvigubai sumažinti išvengiamo mirtingumo lygį. Taip pat numatoma didinti pacientų sveikatos raštingumą ir jų įsitraukimą į gydymo procesą.
- Didinti sveikatos sistemos efektyvumą ir atsparumą sukrėtimams ir plėsti inovatyvias sveikatos priežiūros paslaugas – stiprinti sveikatos sistemos gebėjimą reaguoti į kylančius iššūkius, tobulinti žmoniškųjų išteklių kompetencijas, pertvarkyti ligoninių tinklą, mažinti hospitalizacijų, toliau judėti nuo stacionarios priežiūros prie modelio, pagrįsto stipresne pirmine priežiūra, taikyti skaitmeninės sveikatos sistemos sprendimais grįstas inovatyvias paslaugas, atlaisvinti neefektyviai naudojamus išteklius ir naudoti juos paslaugų kokybei gerinti, ilgalaikės priežiūros modeliui (integruojant slaugos ir socialines paslaugas) diegti, ambulatorinės sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumui didinti, kitoms prieinamumo problemoms – ilgų laukimo eilių, didelių išlaidų vaistams, dideliame korupcijos mastui – spręsti.

Taip pat prisidedant prie 7 tikslo įgyvendinimo „Tvariai ir subalansuotai vystyti Lietuvos teritoriją ir mažinti regioninę atskirtį“ prisidedama prie uždavinio „didinti darbo vietų pasiekiamumą ir viešųjų paslaugų prieinamumą visiems“.

VPJP ketvirtoji misija – Ilgas ir visavertis sveiko žmogaus gyvenimas. Įgyvendinus šią misiją siekiama, kad padidės vidutinė tikėtina būsimo gyvenimo trukmė iki 77 m., sumažės skirtumas tarp vyrų ir moterų gyvenimo trukmės iki 8 m., pailgės iki 60,5 m. vyrų ir 63,8 m. moterų tikėtina sveiko gyvenimo trukmė, 6% padidės gyventojų dalis, kurie vertina savo sveikatą kaip gerą ir labai gerą.

Įgyvendinant VPĮP ketvirtąją misiją, analitiniai, reguliaciniai ir investiciniai pokyčiai bus koncentruojami 5 kryptimis:

1. **Visuomenės sveikatos stiprinimas.** Siekiant užtikrinti šiuolaikiškų, integruotų visuomenės sveikatos paslaugų teikimą bus optimizuojamos savivaldybėms deleguotos visuomenės sveikatos funkcijos. Priimti atitinkami teisės aktai reglamentuojantys Nacionalinę darbotvarkę narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos. Pradėtos įgyvendinti į asmens poreikius orientuotos priklausomybių prevencijos, gydymo ir tęstinės psichosocialinės pagalbos teikimo priemonės. Bus stiprinamos psichikos sveikatos bendruomeninio lygio paslaugos. Parengtas vertinimo, stebėsenos ir metodinės pagalbos teikimo modelis psichikos sveikatos priežiūros įstaigų teikiamų paslaugų atitikties žmogaus teisių standartams. Taip pat patvirtintas Psichikos sveikatos stiprinimo ir visuomenės raštingumo psichikos sveikatos srityje didinimo veiksmų planas. Atnaujintas Nacionalinis savižudybių prevencijos 2020-2024 m. planas. Planuojamos įgyvendinti visuomenės sveikatos paslaugų stebėsenos ir vertinimo priemonės. Taip pat bus vykdomos priemonės orientuotos į regionus siekiant mažinti paslaugų teikimo skirtumus.

2. **Asmens sveikatos priežiūros paslaugų kokybės gerinimas.** Bus atliktas analitinis darbas sveikatos priežiūros paslaugų kokybei užtikrinti ir sukurtas veiksmų planas. Pradėtos įgyvendinti priemonės skirtos nepageidaujamų įvykių stebėsenai ir prevencijai. Įteisinti nauji LNSS viešųjų ir biudžetinių įstaigų veiklos rezultatų ir kokybės matavimo rodikliai. Bus atliekami žalos atlyginimo „žala be kaltė“ tobulinimo darbai. Įdiegtas pacientų grįžtamojo ryšio apie suteiktas sveikatos paslaugas vertinimo įrankis. Įteisintos palankesnės sąlygos moters pagalbinio apvaisinimo sąlygos, būdai ir tvarka. Bus atnaujinti PSDF biudžeto sudarymo ir asmens sveikatos priežiūros paslaugų išlaidų apmokėjimo, vaistų ir medicinos pagalbos priemonių įsigijimo išlaidų bei medicinos priemonių (prietaisų) kompensavimo mechanizmai. Išanalizuotos galimybės sukurti kompetencijos centrą ir regioninio bendradarbiavimo modelį pagrįstą ASPĮ tinklu. Atnaujintas Šeimos medicinos plėtros 2016-2025 m. plėtros planas. Reglamentuotas greitosios medicinos pagalbos paslaugų teikimo organizavimas, valdymas ir atsakomybė. Pakeista kompensuojamųjų vaistų kainodara, leisianti mažinti kainas. Siekiant gerinti naujų ir inovatyvių vaistinių preparatų prieinamumą įteisinti minėtų preparatų vartojimo galimybes. Pradėti įgyvendinti atrankinės patikros dėl krūties, gimdos kaklelio, storosios žarnos ir burnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programas, kokybės užtikrinimą ir kontrolę. Išplėtotas „žaliųjų koridorių“ principas.

3. **Sveikatos sistemos atsparumas grėsmėms ir pasirengimas ateities iššūkiams.** Siekiant tinkamai pasiruošti ekstremalių situacijų likvidavimo veiksams bus priimti sprendimai dėl asmeninių apsaugos ir kitų būtinų priemonių kiekių, kaupimo ir priežiūros sveikatos sistemos objektuose. Parengti sveikatos sistemos darbuotojų pasirengimo ir reagavimo į ekstremaliąsias situacijas mokymo programas. Taip pat ekstremalioms situacijoms ir tvarumui bus pritaikoma infrastruktūra ir įgyvendinamos įstaigų bendradarbiavimo modeliai. Sukurtas vieningas šalyje ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo modelis, sukalibruojant sveikatos apsaugos ir socialinės apsaugos sistemų veikimą.

4. **Kompetentingas ir adekvačiai apmokamas sveikatos sistemos specialistas.** Pirmiausia bus analizuojamas sveikatos specialistų poreikis, darbuotojų pritraukimo į labiausiai trūkstamas vietas organizavimo vykdymas. Priimtas sprendimas dėl asmens sveikatos priežiūros specialistų savivaldos stiprinimo, kompetencijų vertinimo, kvalifikacijų tobulinimo. Įdiegiant IT įrankį bus sukurta specialistų kompetencijų platforma, kurios pagalba bus vykdomi kvalifikacijų poreikio nustatymas, stebėsenos ir licencijų laikymosi priežiūra. Pradėtas įgyvendinti kvalifikacijos tobulinimo finansavimo mechanizmas, kurio metu

suformuotas kvalifikacijos tobulinimo krepšelis. Peržiūrėtas darbo užmokesčio mechanizmas, pagrindžiant motyvaciją ir susiejant su šalies vidutiniu užmokesčiu.

5. Efektyvi sveikatos sistemos vadybos ir finansavimo sistema. Atliekami veiksmai susiję su privalomojo sveikatos draudimo bei sveikatos apsaugos mokesstinės sistemos tobulinimu ir galimybėmis pritraukti alternatyvius sveikatos priežiūros finansavimo šaltinius. Siekiant koordinuoto, kokybiško ir sąveikaus sveikatos apsaugos sistemos skaitmenizavimo proceso sudarytas sveikatos apsaugos sistemos informacinių išteklių žemėlapis ir atlikti papildomi veiksmai optimizuojantys veiklos procesus. Atliekami veiksmai susiję su Skaitmeninės sveikatos sistemos plėtra siekiant kurti ir plėtoti integralias skaitmeninės sveikatos paslaugas. Įgyvendinti pakartotino sveikatos duomenų panaudojimo informacinių technologinių sprendimus spartinant sveikatos duomenų įveiklinimą ir naudojimą (įskaitant dirbtinį intelektą). Informacines sistemas pritaikyti užkrečiamų ligų epidemiologinei priežiūrai.

1.4. Reforma „Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas“

Reformos tikslas – padidinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą, dėmesį skiriant pirminės sveikatos priežiūros stiprinimui, specializuotoms ambulatorinėms sveikatos priežiūros paslaugoms ir sveikatos sektoriaus skaitmenizavimui bei inovacijų plėtrai.

2019 m. Tarybos rekomendacijose Lietuvai nurodomi pagrindiniai išliekantys sveikatos sistemos iššūkiai: prasti sveikatos priežiūros rezultatai ir mažos investicijos į sveikatos priežiūrą, sveikatos sistema per daug orientuota į stacionarių paslaugų teikimą, hospitalizuojama daug lėtinėmis ligomis sergančių pacientų, o lovų užimtumo rodikliai palyginti žemi. Norint padidinti efektyvumą ir pagerinti sveikatos priežiūros rezultatus, būtina labiau racionalizuoti ligoninių išteklių naudojimą, vykdyti tikslines investicijas į pirminės sveikatos priežiūros paslaugų gerinimą, taip pat į sveikatos priežiūros sektoriaus darbo jėgą. Priežiūros paslaugų kokybė tebėra viena iš pagrindinių priežasčių, lemiančių prastus sveikatos priežiūros rezultatus. Priežiūros paslaugų kokybės gerinimo priemonės yra fragmentiškos: pirminės sveikatos priežiūros sektoriuje akreditavimo siekiama labai vangiai, o ligoninėms akreditavimo sistema netaikoma. Investicijos į ligų prevencijos priemones ypač mažos. Be to, veiksams, kurių imtasi ligų prevencijos priemonėms sustiprinti vietos lygmeniu, trūksta bendros vizijos ir juos įgyvendinti trukdo tai, kad visuomenės sveikatos tarnybos ir pirminės sveikatos priežiūros įstaigos nepakankamai sistemingai bendradarbiauja. Galiausiai tai, kad valdžios sektoriaus (įskaitant PSD) išlaidos sveikatos priežiūrai nors ir didėja, tačiau išlieka nedidelės, lyginant su kitomis ES valstybėmis, kuriose pajamų dydis panašus, o tiesioginiai gyventojų mokėjimai už sveikatos priežiūrą yra santykinai dideli, neigiamai veikia vienodas galimybes visiems gauti sveikatos priežiūros paslaugas.

Reformos įgyvendinimas numatomas šiomis kryptimis:

- I. pirminės sveikatos priežiūros grandies (įskaitant psichikos sveikatą) vaidmens stiprinimas organizuojant integralią sveikatos priežiūrą, orientuotą į paciento poreikius ir sveikatos išsaugojimą bei stiprinimą;
- II. inovatyvių ir mokslo įrodymais pagrįstų visuomenės sveikatos paslaugų pasiūlos plėtra ir sveikatos raštingumo didinimas;
- III. kompetencijų centrų ir regioninio bendradarbiavimo modeliu pagrįsto asmens sveikatos priežiūros įstaigų (ASPI) tinklo sukūrimas prioritetai teikiant sveikatos sistemos perorientavimui nuo stacionarių prie ambulatorinių sveikatos priežiūros paslaugų bei inovatyvių ir globalią technologinę ir mokslinę pažangą atitinkančių sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo didinimui stiprinant aukščiausio lygio kompetencijos centrus;

- IV. sveikatos sistemos poreikius atitinkančių žmogiškųjų resursų užtikrinimas, sukuriant patrauklias ir saugias darbo sąlygas, keičiant visuomenės nuostatas tam tikrų sveikatos sektoriaus profesijų atžvilgiu ir užtikrinant lyčių lygybės principų įgyvendinimą, tobulinant žmogiškųjų resursų rengimo planavimo ir kvalifikacijos tobulinimo procesus per „mokymosi visą gyvenimą“ principo įgyvendinimą, skatinant inovatyvius darbo organizavimo modelius (nuotolines paslaugas, mobilias darbo vietas), skiekinat sumažinti teritorinius žmogiškųjų resursų netolygumus;
  - V. sveikatos sistemos skaitmenimas integruojant atskirtus sveikatos sistemos informacinius išteklius į vieningų principų ir standartų pagrindu veikiančią sistemą, kurioje būtų kryptingai vystomos skaitmenizuotos sveikatos paslaugos, užtikrinama geresnė sveikatos sistemos valdysena bei didinamas sveikatos duomenų įveiklinimas siekiant sveikatos priežiūros paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimo;
  - VI. sveikatos sistemos valdymo rezultatų stebėsenos tobulinimas ir pacientų įtraukimas į nuolatinio sveikatos priežiūros paslaugų kokybės gerinimo procesus;
  - VII. sveikatos sistemos finansavimo modelio tobulinimas, pritraukiant alternatyvius finansavimo šaltinius ir mažinant sveikatos priežiūros paslaugų finansavimo našta, tenkančią darbo jėgai bei parengiant naujus sveikatos priežiūros paslaugų išlaidų apmokėjimo, vaistų ir medicinos pagalbos priemonių įsigijimo išlaidų bei medicinos priemonių (prietaisų) kompensavimo mechanizmus, orientuotus į pacientų poreikius ir racionalų ir tvarų PSDF lėšų panaudojimą.
- I. Pirminės sveikatos priežiūros grandies (įskaitant psichikos sveikatą) vaidmens stiprinimas organizuojant integralią sveikatos priežiūrą, orientuotą į paciento poreikius ir sveikatos išsaugojimą bei stiprinimą.**

Vykdamas Sveikatos apsaugos struktūrinės reformos programos projektą "Pirminės sveikatos priežiūros plėtra ir registracijos pas sveikatos priežiūros specialistus sistemos pertvarka" pagerintas pirminių ambulatorinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas: išplėtojus slaugytojų kompetencijas – jiems suteikta teisė pagal kompetenciją savarankiškai konsultuoti pacientus. Pakeitus imunoprofilaktikos organizavimo tvarką, ne tik gydytojai, bet ir slaugytojai bei akušeriai gali patys paskirti skiepus ir juos atlikti. Pandemijos laikotarpiu itin svarbu buvo užtikrinti sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą, todėl intensyviai plėtotos nuotolinės paslaugos: atlikta nuotolinių konsultacijų „pacientas – šeimos gydytojas“ plėtra, įteisintos ir karantino metu pradėtos teikti nuotolinės konsultacijos gydytojas-gydytojas, išplėtos telemedicinos paslaugos, papildant jas teleoftalmologijos paslaugomis.

Tęsiant reformą numatoma parengti ir patvirtinti Šeimos medicinos plėtros 2016–2025 m. veiksmų plano pakeitimus – įtraukti naujas priemones, skirtas šeimos medicinos paslaugų plėtrai, perteklinio reglamentavimo ir biurokratinių suvaržymų mažinimui, ir pradėti jas įgyvendinti. Taip pat dėmesys bus skiriamas vienodų sąlygų regionuose visoms visuomenės grupėms užtikrinimui, ypač pažeidžiamiesiems ir socialinės atskirties asmenims, laiku gauti reikalingas ir kokybiškas visuomenės ir asmens sveikatos priežiūros paslaugas (suorganizavus viešąsias konsultacijas su socialiniais partneriais), parengiant bazinį visuomenės ir asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo modelį. **Reforma bus įgyvendinam pasitelkiant ES struktūrinių fondų 2021-2027 metams lėšas.** Investicijomis numatoma: didinti PSP komandos teikiamų paslaugų spektrą finansuojant PSP komandos narių kompetencijų stiprinimą, orientuojantis į darbą komandoje, integruotų paslaugų teikimą. Stiprinant užkrečiamų ligų valdymą numatoma didelį dėmesį skirti infekcijų kontrolės komandų formavimui, specialistų kvalifikacijos tobulinimui ir perkvalifikavimui. Toliau tęsiama skatinamoji socialinė parama rizikos grupėms ambulatorinio tuberkuliozės gydymo metu. Taip pat parama bus teikiama pacientų bei jų artimųjų žinių ir įgūdžių stiprinimo priemonėms, ypač

susijusioms su savarankišku lėtinių ligų valdymu, PSP įstaigų vertinimo sistemos tobulinimui ir gerų darbo rezultatų siekimui, jų stebėsenai, siekiant įvertinti pasiektų rezultatų naudą, paciento kelio PSP grandyje modelio diegimui integruojant visuomenės sveikatos priežiūros paslaugas (paslaugų teikimo algoritmų, metodikų parengimas, diegimas, specialistų mokymai). Prioritetas teikiamas nuotolinių ambulatorinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų diegimui bei plėtojimui (sveikatos priežiūros specialistų kvalifikacijos tobulinimas/perkvalifikavimas, metodinių dokumentų parengimas ir pan.). Numatoma didelį dėmesį skirti inovatyvių ir efektyvių paslaugų teikimo modelių diegimui ir plėtojimui: diejami jau išbandyti inovatyvūs paslaugų teikimo modeliai, skirti pagerinti keliomis lėtinėmis ligomis sergančių pacientų priežiūrą bei suteikti odontologinę pagalbą asmenims, turintiems negalią, ir turintiems specialių poreikių pacientams, pritaikant šiuos modelius nacionaliniu mastu, išbandomi ir diejami mokslo įrodymais grįsti paslaugų teikimo modeliai, skirti stiprinti tęstinę ir integruotą psichikos sveikatos priežiūrą, taikant atvejo vadybą ir teikiant paslaugas bendruomenėje. Taip pat finansuojamas naujų inovatyvių PSP veiklos modelių sukūrimas ir diegimas, apimantis reikalingų specialistų kvalifikacijos tobulinimą/perkvalifikavimą, diagnostikos ir gydymo standartų, algoritmų ir kitų metodinių dokumentų parengimą ir įdiegimą, pacientų sveikatos raštingumo veiklas ir kt.

II. Inovatyvių ir mokslo įrodymais pagrįstų visuomenės sveikatos paslaugų pasiūlos plėtra ir sveikatos raštingumo didinimas.

Vykdamas Sveikatos apsaugos struktūrinės reformos programos projektą „Naujų sveikos gyvensenos paskatų sukūrimas ir prevencijos stiprinimas“ buvo gerinamas psichikos sveikatos geografinis ir finansinis prieinamumas, išplėstas psichoterapijos metodą taikyti galinčių specialistų ratas, padidintas iš PSDF apmokamų psichoterapijos konsultacijų skaičius, sukurtos teisinės prielaidos įstaigoms teikti vaikų ir paauglių psichiatrijos dienos stacionaro paslaugas. Įvesta nauja paslauga – vaikų ir paauglių psichosocialinė reabilitacija, kurią teikia specialistų komanda: gydytojas vaikų ir paauglių psichiatras, medicinos psichologas, socialinis darbuotojas, psichikos sveikatos slaugytojas, o prireikus ir psichoterapijos paslaugas teikiantis specialistas, ergoterapeutas, kineziterapeutas, meno terapeutas. patvirtintas Pagalbos vaikams, kuriems diagnozuotas autizmas ar kitas raidos sutrikimas, 2019–2020 metų veiksmų planas, kuriuo plėtojama kompleksinė, integrali, sveikatos priežiūros, socialinė pagalba bei ugdymas vaikams, kuriems diagnozuotas autizmas ar kitas raidos sutrikimas. Gerinant pagalbos susiduriantiems su savižudybės rizikos asmenimis prieinamumą, organizuojami specialistų („vartinininkų“) mokymai, skirti savižudybės rizikai atpažinti ir pagalbai suteikti reikalingiems įgūdžiams ugdyti. Iki 2021 metų pabaigos planuojama apmokyti 16 tūkst. asmenų bei 4000 pagalbos teikėjų atpažinti savižudybės riziką, mokėti paklausti ir nukreipti gauti pagalbą.

Toliau tęsiant visuomenės sveikatos stiprinimo ir prevencinių priemonių kokybės ir prieinamumo didinimo reformą, numatoma įgyvendinti VPĮP veiklas, susijusias su tikslinėms grupėms skirtų sveikos mitybos, fizinio aktyvumo skatinimo, darbo ir poilsio režimo organizavimo, lytinio švietimo, streso valdymo ir psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos priemonių įgyvendinimu, optimizuoti nacionalinių visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų tinklą, įskaitant ir savivaldybėms deleguotas visuomenės sveikatos funkcijas, siekiant užtikrinti šiuolaikiškų, integruotų visuomenės sveikatos paslaugų teikimą, atnaujinti savižudybių prevencijos 2020–2024 m. veiksmų planą, patvirtinti Psichikos sveikatos stiprinimo ir visuomenės raštingumo psichikos sveikatos srityje didinimo veiksmų planą ir įgyvendinti bendruomenėms įgalinti, savitarpio pagalbai skatinti ir ilgalaikiai viešosios komunikacijos kampanijai vykdyti skirtas priemones, pradėti įgyvendinti į asmens poreikius orientuotos priklausomybių prevencijos, gydymo ir tęstinės psichosocialinės pagalbos teikimo priklausomam asmeniui priemones, užtikrinant paslaugų įvairovę, aprėptį ir kokybę, patvirtinti naujus atrankinės patikros dėl krūties vėžio, gimdos kaklelio vėžio, storosios

žarnos vėžio ir burnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programų vykdymo, kokybės užtikrinimo ir kokybės kontrolės reikalavimus ir juos įgyvendinti.

Reforma bus įgyvendinam pasitelkiant ES struktūrinių fondų 2021–2027 metams lėšas, investicijas kreipiant: integruoto visuomenės sveikatos priežiūros modelio, inovatyvių visuomenės sveikatos paslaugų sukūrimui ir įdiegimui (mobilių ir nuotolinių sveikatos stiprinimo paslaugų teikimo modelių sukūrimui ir įdiegimui), rizikos sveikatai veiksnių, lemiančių lėtinių neinfekcinių, užkrečiamųjų ligų, profesinių ligų plitimą, bei naujai atsirandančių grėsmių ir iššūkių valdymo gerinimui, sveikatos raštingumo, visuomenės sveikatos paslaugų prieinamumo ir kokybės tikslinėjams (ypač pažeidžiamoms visuomenės grupėms, įskaitant vaikus bei pagyvenusius asmenis) grupėms didinimui. Prevencinės priemonės apimtų sveikatos priežiūros specialistų kvalifikacijos tobulinimą, bandomųjų projektų, naujų iniciatyvų diegimą, skaitmeninių ir inovatyvių priemonių ir bendruomeninių iniciatyvų, skirtų stiprinti neformalųjį sveikatos švietimą ir ankstyvųjų intervencijų taikymą, diegimui. Numatoma skatinti dalyvavimą prevencinėse programose, gerinti programų kokybę ir organizavimą. Taip pat įgyvendinant prevencines priemones numatoma didelį dėmesį skirti psichikos sveikatos stiprinimo ir savižudybių prevencijos paslaugų prieinamumo didinimui ir iniciatyvoms vaikų ir jaunimo, vyresnio ir darbingo amžiaus žmonių tikslinėse grupėse. Ypač didelį dėmesį planuojama skirti vaikų sveikatos stiprinimui, teikiant šiuolaikiškas visuomenės sveikatos priežiūros paslaugas bei įgyvendinant prevencines programas.

III. Kompetencijų centrų ir regioninio bendradarbiavimo modeliu pagrįsto ASPĮ tinklo sukūrimas prioritetą teikiant sveikatos sistemos perorientavimui nuo stacionariųjų prie ambulatorinių sveikatos priežiūros paslaugų bei inovatyvių ir globalią technologinę ir mokslinę pažangą atitinkančių sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo didinimui stiprinant aukščiausio lygio kompetencijos centrus.

Įgyvendinant antrinio lygio stacionariųjų sveikatos priežiūros paslaugų teikimo pertvarką yra baigiamas vykdyti Europos Komisijos (EK) pagal Struktūrinių reformų rėmimo programą (SRRP) finansuojamas techninės pagalbos projektas „Ligoninių tinklo pertvarka“, kurio vykdymo laikotarpis: 2019 m. gruodžio mėn.– 2021 m. kovo mėn. 2020 metais vyko virtualūs susitikimai ir konsultacijas su 5 regionų pagrindinėmis koordinuojančiomis ASPĮ ir regionuose esančiomis savivaldybių stacionarinėmis gydymo įstaigomis, išbandytas naujas ASPĮ bendradarbiavimo modelis, virtualių sesijų metu su parinktų dviejų užsienio šalių gydymo įstaigomis/sveikatos regionus atstovaujančiomis įstaigomis pasidalinta gerosiomis ligoninių bendradarbiavimo praktikomis, parengti detalūs naujo bendradarbiavimo modelio įgyvendinimo planai kiekvienam pilotiniam regionui. Naujo bendradarbiavimo modelio įgyvendinimo išbandymas 5 regionuose vyksta iki projekto pabaigos – 2021 m. kovo mėn.;- iki lapkričio 30 d. taip pat numatoma atlikti Valstybinės ligonių kasos (VLK) rengto ligoninių tinklo pertvarkos projekto peržiūra ir vertinimas. Penkios pagrindinės ligoninės, t.y. VU ligoninės Santaros klinikos, LSMU ligoninė Kauno klinikos, Klaipėdos universitetinės ligoninė (KUL), Respublikinės Šiaulių ligoninė ir Respublikinė Panevėžio ligoninė, veikiančios kaip koordinuojančios klasterinės įstaigos suvaldant koronaviruso infekcijos plitimą Lietuvoje, ketinimų protokolu sutarė, susivienyti į Bendradarbiavimo koordinacinę tarybą, kurioje reguliariai įstaigų deleguoti atstovai, dalyvaujant Sveikatos apsaugos ministerijai (SAM), dalintųsi patirtimi, tartųsi priimanč svarbius sprendimus, teikiant pasiūlymus SAM, kitoms šalies institucijoms Taip pat Bendradarbiavimo tarybai priklausančios gydymo įstaigos, esant poreikiui, įsipareigojo inicijuoti panašių bendradarbiavimo sutarimų pasirašymą tarp regioninių gydymo įstaigų ir taip užtikrinti platesnį ligoninių įsitraukimą stiprinant karantino ir ekstremaliosios situacijos metu atrastus ir išgrynintus bendradarbiavimo metodus.

Tęsiant reformą ir įgyvendinant VPJP numatoma priimti Vyriausybės sprendimą dėl kompetencijų centrų ir regioninio bendradarbiavimo modeliu pagrįsto ASPĮ tinklo sukūrimo ir reglamentavimo (esamų teisės aktų pakeitimo), atsižvelgiant į demografinių pokyčių nulemtų paslaugų poreikio vertinimą ir viešųjų konsultacijų su socialiniais partneriais rezultatus bei parengti ir patvirtinti asmens sveikatos priežiūros įstaigų modernizavimo veiksmų planą, pagrįstą regioniniu bendradarbiavimo modeliu, ir pradėti jį įgyvendinti. Taip pat numatoma išplėsti planinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų (onkologijos, kardiologijos, neurologijos ir kitų) teikimą „žaliųjų koridorių“ principu bei įgyvendinti priemones pagal Europos kovos su vėžiu planą.

Įgyvendinant antrinio ir tretinio lygio stacionariųjų paslaugų teikimo pertvarką, pasitelkiant **ES struktūrinių fondų 2021-2027 metams investicijas**, bus siekiama mažinti regionų atskirtį plėtojant naujus asmens sveikatos priežiūros įstaigų regioninius bendradarbiavimo modelius (klasterius), pertvarkant GMP paslaugų teikimo organizavimą, valdymą, savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigose diegiant naujas ir efektyvias skubiosios medicinos pagalbos paslaugas, plėtojant ir užtikrinant prieinamas ambulatorines specializuotas, dienos stacionaro, dienos chirurgijos paslaugas, optimizuojant savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigose teikiamų aktyvaus stacionarinio gydymo paslaugų asortimentą ir užtikrinant, kad savivaldybių gyventojai reikalingą pagalbą bei kokybiškas paslaugas gautų laiku. Siekiant pagerinti savivaldybių gyventojams galimybes laiku gauti aukščiausio lygio, geros kokybės sveikatos priežiūros paslaugas miokardo infarkto, insulto, onkologinių susirgimų, sunkių traumų atvejais, numatoma investuoti į integruotos sveikatos priežiūros modelių (klasterių) veiklos tobulinimą. Didelį dėmesį numatoma skirti nuotolinių konsultacijų, paslaugų teikimo skaitmeninių sprendimų infrastruktūros sukūrimui ar modernizavimui.

EGADP investicija - aukščiausio lygio kompetencijos centrų infrastruktūros, skirtos inovatyvių pažangios terapijos gydymo metodų prieinamumui užtikrinti ir sveikatos paslaugų kokybei gerinti, sukūrimas.

Vadovaujantis statistiniais duomenimis, per pastarąjį dešimtmetį sergančiųjų kraujo vėžiu ir kitomis gyvybei pavojingomis ūminėmis bei lėtinėmis ligomis, išgyvenamumas dėl naujų diagnostikos bei gydymo metodų diegimo Lietuvoje didėjo. Tačiau naujausių gydymo metodų bei efektyvių vaistinių preparatų prieinamumas lieka ribotas ir brangus, o išsivysčiusiose šalyse jau taikoma pažangi terapija Lietuvos pacientams yra labai ribotai prieinama.

Numatytomis investicijomis bus įkurtas centras, skirtas ląstelių terapijos metodų taikymui ir strateginės reikšmės pradinės medžiagos rinkimui ir ruošimui kraujo, pažangios terapijos preparatams bei reagentams.

IV. Sveikatos sistemos poreikius atitinkančių žmogiškųjų resursų užtikrinimas, sukuriant patrauklias ir saugias darbo sąlygas, keičiant visuomenės nuostatas tam tikrų sveikatos sektoriaus profesijų atžvilgiu ir užtikrinant lyčių lygybės principų įgyvendinimą, tobulinant žmogiškųjų resursų rengimo planavimo ir kvalifikacijos tobulinimo procesus per „mokymosi visą gyvenimą“ principo įgyvendinimą, skatinant inovatyvius darbo organizavimo modelius (nuotolines paslaugas, mobilias darbo vietas), siekiant sumažinti teritorinius žmogiškųjų resursų netolygumus.

Palyginti su ES vidurkiu, Lietuvoje daug gydytojų, tačiau slaugytojų skaičiumi reikšmingai atsiliekama nuo ES šalių. Didelė problema, kad sveikatos priežiūros specialistų pasiskirstymas šalyje viduje labai netolygus. Taip pat stebimas tam tikros specializacijos gydytojų trūkumas. Prognozuojama, kad per artimiausią 10 metų laikotarpį gali trūkti iki 4 tūkst. Sveikatos priežiūros specialistų, lyginant su jų skaičiumi 2018 m. (STRATA duomenys). Didelė problema, kad šiuo metu

nėra sukurto veiksmingo įrankio, kuris leistų tiksliau prognozuoti konkrečių specialistų poreikį ir tokiu būdu gerinti sveikatos priežiūros specialistų rengimo planavimą. Taip pat, kad šiol nėra sukurto tinkamo sveikatos priežiūros specialistų kvalifikacijos kėlimo modelio, todėl sudėtinga paskatinti į Lietuvą grįžti į kitas šalis išvykusius dirbti medikus, taip pat riboja galimybes spręsti sveikatos priežiūros specialistų trūkumą perkvalifikuojant tuos specialistus, kurių skaičius šiuo metu yra perteklinis.

Įgyvendinant 2018 m. rugpjūčio 31 d. sudarytoje Lietuvos nacionalinėje sveikatos sistemos šakos kolektyvinėje sutartyje (toliau – kolektyvinė sutartis) priimtus įsipareigojimus dėl nuoseklaus ir tvaraus medikų darbo užmokesčio augimo, stebimas kolektyvinę sutartį pasirašiusių įstaigų gydytojų ir slaugytojų atlyginimų nuoseklus didėjimas. Dėl COVID-19 pandemijos paankstintas medikų atlyginimo didinimas, vietoj planuoto didinimo nuo 2020 m. liepos mėn. skiriant 50 mln.€, atlyginimai buvo padidinti nuo balandžio mėn. iki metų pabaigos skirta dar 130 mln.€. Medikų atlyginimo padidinimo tęstinumui užtikrinti 2021 metams vietoj numatytų 100 mln.€ numatyta skirti 173 mln.€.

Įgyvendinat 2020 m. Nacionalinę reformų darbotvarkę buvo perskirstytos ES fondų investicijų veiksmų programos 2014–2020 metų lėšos iš kitų sričių ir finansuotas gydytojų rezidentų etapinių (pakopinių) kompetencijų modelio kūrimas ir diegimas, kuris turi užtikrinti gydytojų rezidentų nuolatinį srautą į regionus ir regionų gyventojams bei kitoms tikslinėms grupėms tolygų reikiamų sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą.

Sveikatos apsaugos ministerijos administruojamuose projektuose didelis dėmesys skiriamas nuolatiniam šeimos gydytojų ir jų komandos darbo sąlygų gerinimui. Pagal 2014 – 2020 m. ES fondų investicijų programos priemonę „Pirminės asmens sveikatos priežiūros veiklos efektyvumo didinimas“ įgyvendinami 208 projektai, o pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiančių įstaigų, kuriose bus pagerintos darbo sąlygos skaičius dar didesnis. Tęsiant žmogiškųjų išteklių trūkumo problemos sprendimą numatoma pabaigti rengti sveikatos priežiūros specialistų kompetencijų ir jų tobulinimo finansavimo modelį, numatant ir specialistų planavimo sistemą.

Tęsiant reformą VPĮP yra numatoma priimti Vyriausybės sprendimą dėl sveikatos priežiūros specialistų darbo sąlygų (darbo užmokesčio, darbo krūvio ir kt.) paketo, kuris būtų pagrįstas motyvacija ir susietas su aktualiu šalies vidutiniu darbo užmokesčiu, priimti sprendimą dėl sveikatos priežiūros specialistų poreikio planavimo tobulinimo ir specialistų rengimo valstybinio užsakymo formavimo teisinio reglamentavimo, parengti planus dėl teisinių, finansinių, komunikacinių priemonių, skirtų darbuotojams pritraukti į sveikatos priežiūros specialybes, kuriose labiausiai trūksta darbuotojų (pvz., slaugytojų, slaugytojų padėjėjų ir kita) (suorganizavus konsultacijas su socialiniais partneriais), priimti sprendimą dėl asmens sveikatos priežiūros specialistų savivaldos stiprinimo (licencijavimo, atestavimo, kontrolės ir kvalifikacijos tobulinimo funkcijų perdavimo), atsižvelgiant į viešųjų konsultacijų su socialiniais partneriais rezultatus, įgyvendinti sveikatos priežiūros specialistų kompetencijos vertinimo ir kvalifikacijos tobulinimo modelio planą ir reglamentuoti sveikatos priežiūros specialistų kvalifikacijos tobulinimo finansavimo mechanizmą – įvestas sveikatos priežiūros specialistų profesinės kvalifikacijos tobulinimo krepšelį, gerinti sveikatos priežiūros specialistų kvalifikacijos tobulinimo proceso stebėseną ir susieti ją licencijų sąlygų laikymosi priežiūra, parengti naujas programas sveikatos priežiūros specialistams, ASP darbuotojams, dirbantiems administracinį darbą, jų bendrųjų (vadybinių, komunikacijos, emocinio raštingumo ir kt.) bei specialiujų kompetencijų ugdymui, ir pradėti organizuoti mokymus.

ES struktūrinių fondų 2021–2027 metams lėšas numatoma investuoti į sveikatos priežiūros specialistų rengimą (įskaitant studentų pritraukimą į studijas, profesinę praktiką, studijų procesą ir

kt.), siekiant pritraukti sveikatos priežiūros specialistus darbui sveikatos sistemos prioritinėse investavimo srityse; įgyvendinti paskatų sveikatos priežiūros specialistams priemones, sukuriant ir įdiegiant sveikatos priežiūros specialistų įgalinimo, pritraukimo ir išlaikymo sveikatos priežiūros įstaigoje modelį, sukurti ir įdiegti sveikatos priežiūros specialistų dalijimosi/nukreipimo tinklų modelį, skirtą spręsti specialistų trumpalaikius ir ilgalaikius trūkumus regionų lygmeniu, sukurti ir įdiegti inovatyvių paslaugų teikimo modelius, kai skirtingų sveikatos priežiūros specialistų kompetencijos yra integruojamos ir pritaikomos prie konkrečių paslaugų poreikio, besikeičiančių technologijų ar sveikatos sistemos iššūkių (angl. Task shifting)

EGADP investicija - sveikatos priežiūros specialistų kompetencijų platformos sukūrimas, įdiegiant informacinių technologijų įrankį, skirtą sveikatos priežiūros specialistų kvalifikacijos tobulinimo poreikiui nustatyti, stebėti ir susieti su licencijų sąlygų laikymosi priežiūra.

Būtina tobulinti sveikatos priežiūros specialistų poreikio prognozavimo, planavimo ir stebėsenos įrankius, plečiant vertinamų parametrų spektrą ir panaudojant sveikatos sistemos duomenis apie paslaugų vartojimą, sergamumą, sveikatos technologijų naudojimą ir kitus tarptautinių organizacijų rekomenduojamus parametrus ir gerąsias praktikas kitose šalyse, skaitmenizuoti sveikatos priežiūros specialistų tobulinimo planavimą, jo vykdymo stebėseną, licencijuojamos veiklos sąlygų laikymosi priežiūrą bei užtikrinti visų sveikatos priežiūros specialistų kompetencijų tobulinimo proceso dalyvių sąveiką.

Planuojamomis investicijomis numatomas kompetencijų platformos sukūrimas ir įdiegimas, integracija su sveikatos priežiūros ir farmacijos specialistų praktikos licencijų registru (LICREG) ir jos vystymas, kompiuterinės ir programinės įrangos įsigijimas, kompetencijos platformos vartotojų mokymai, administravimas ir kitos paslaugos. Privalomų profesinės kvalifikacijos programų pagrindu parengtų mokymų perkėlimas į nuotolinio mokymo aplinką, gerųjų praktikų ir kitos atvirojo kodo savarankiškam profesiniam tobulėjimui reikalingų informacinių išteklių sklaidos įrankiai.

V. Sveikatos sistemos skaitmenimas integruojant atskirtus sveikatos sistemos informacinius išteklius į vieningų principų ir standartų pagrindu veikiančią sistemą, kurioje būtų kryptingai vystomos skaitmenizuotos sveikatos paslaugos, užtikrinama geresnė sveikatos sistemos valdysena bei didinamas sveikatos duomenų įveiklinimas siekiant sveikatos priežiūros paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimo.

2015 m. buvo sukurta ir pradėta naudoti Elektroninės sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacinė sistema (ESPBI IS) – pagrindinė Lietuvos e. sveikatos sistemos įgyvendinimui skirta priemonė: Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos organizacinių, techninių ir programinių priemonių, skirtų pacientų elektroninėms sveikatos istorijoms centralizuotai formuoti, naudoti ir kaupti ir jomis keistis tarp sveikatinimo veiklą vykdančių įstaigų, jų specialistų ir kitų darbuotojų, visuma. ESPBI IS užtikrina Lietuvos elektroninės sveikatos sistemos subjektų bendradarbiavimą ir jų informacinių sistemų integraciją, elektroninės sveikatos paslaugų veikimą ir prieigą prie viešojo administravimo institucijų informacinių išteklių.

Elektroninė sveikatos istorija yra e. sveikatos sistemos pagrindas ir remiasi principu „vienas gyventojas – viena istorija“. Lietuvoje e. sveikatos paslaugos vystomos 2 etapais:

I etapas. 2009 – 2015 m. E. sveikatos paslaugų kūrimas.

II etapas. 2019 – 2025 m. E. sveikatos paslaugų plėtra.

Šiuo metu yra vykdomas II e. sveikatos paslaugų plėtros etapas. Šiame etape yra įgyvendinami projektai, kurie yra numatyti Lietuvos e. sveikatos sistemos 2017–2025 metų plėtros programoje³ ir Lietuvos e. sveikatos sistemos 2018–2025 metų plėtros programos įgyvendinimo priemonių plane⁴:

1. 2020 m. kovo 19 d. pradėtas įgyvendinti ESFIVP lėšomis finansuojamas projektas „Elektroninės sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacinės sistemos (ESPBI IS) plėtra“ (7 474 688€).

Šio projekto tikslas – didinti ESPBI IS naudotojams sukurtų e. sveikatos sistemos priemonių naudojimo patrauklumą ir gebėjimus jomis naudotis, užtikrinant šių priemonių sklandumą, tinkamumą naudoti, integruoti e. sveikatos sistemos priemones į kasdienę specialistų veiklą. Pagrindiniai ESPBI IS plėtros projekto uždaviniai: 1) Padidinti ESPBI IS naudojimo patrauklumą modernizuojant egzistuojančius komponentus, sukuriant naujus funkcionalumus ir didinant ESPBI IS greitaveiką. 2) Modernizuoti ESPBI IS, sukuriant naujus procesus, susijusius nėščiąjų, gimdyvių ir naujagimių sveikatos duomenų tvarkymu, ambulatorinių slaugos paslaugų namuose teikimu ir e. recepto posistemės funkcionalumais. 3) Didinti asmens sveikatos priežiūros įstaigų informacinių sistemų integracijos su ESPBI IS ir asmens duomenų saugos brandos lygį.

Išaugus e. sveikatos sistemos naudojimui, auga sistemos patogumo ir naujų funkcionalumų poreikis, todėl pirmiausia numatoma įgyvendinti ESPBI IS modernizavimo, duomenų bazės optimizavimo ir greitaveikos didinimo priemones, kas padės užtikrinti greitesnę elektroninių medicininių dokumentų pateikimą į ESPBI IS ir / ar duomenų gavimą iš ESPBI IS, bus labiau automatizuojami sveikatos priežiūros specialistų atliekami procesai, kurie leis sveikatos priežiūros specialistams efektyviau naudotis ESPBI IS, o vėliau vykdomos kitos veiklos, numatytos ESPBI IS plėtros projekte.

2. 2020 m. rugsėjo 29 d. pradėtas įgyvendinti ESFIVP lėšomis finansuojamas projektas „Išankstinės pacientų registracijos informacinės sistemos vystymas“ (966 445€).

Išankstinės pacientų registracijos informacinės sistemos (IPR IS) projekto tikslas – efektyvinti apsilankymo pas sveikatos priežiūros specialistus procesus, padarant išankstinę registraciją patogesne pacientui ir sudarant sąlygas aktyviai sistemos stebėsenai.

Projekto metu yra vystoma IPR IS, siekiant patenkinti Projekto tikslinių grupių – pacientų, gydymo įstaigų bei sveikatos priežiūros sektorių prižiūrinčių institucijų – poreikius bei išspręsti sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo problemas: dideles eiles pas sveikatos priežiūros specialistus; neoptimalų vizito laiko panaudojimą; nepatogią registraciją vizitams; IPR IS funkcionalumų trūkumą; nepakankamą poreikių užtikrinimą.

3. 2021 m. vasario 1 d. pradėtas įgyvendinti ESFIVP lėšomis finansuojamas projektas „Laboratorinių tyrimų rezultatų ir užsakymų aprašymo naudojant tarptautines nomenklatūras, formuojant elektroninius sveikatos įrašus, elektroninės paslaugos sveikatos priežiūros specialistams sukūrimas“ (1 564 140€).

---

³ Lietuvos e. sveikatos sistemos 2017-2025 metų plėtros programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2017 m. liepos 17 d. įsakymu Nr. V-878 „Dėl Lietuvos e. sveikatos sistemos 2017-2025 metų plėtros programos patvirtinimo“.

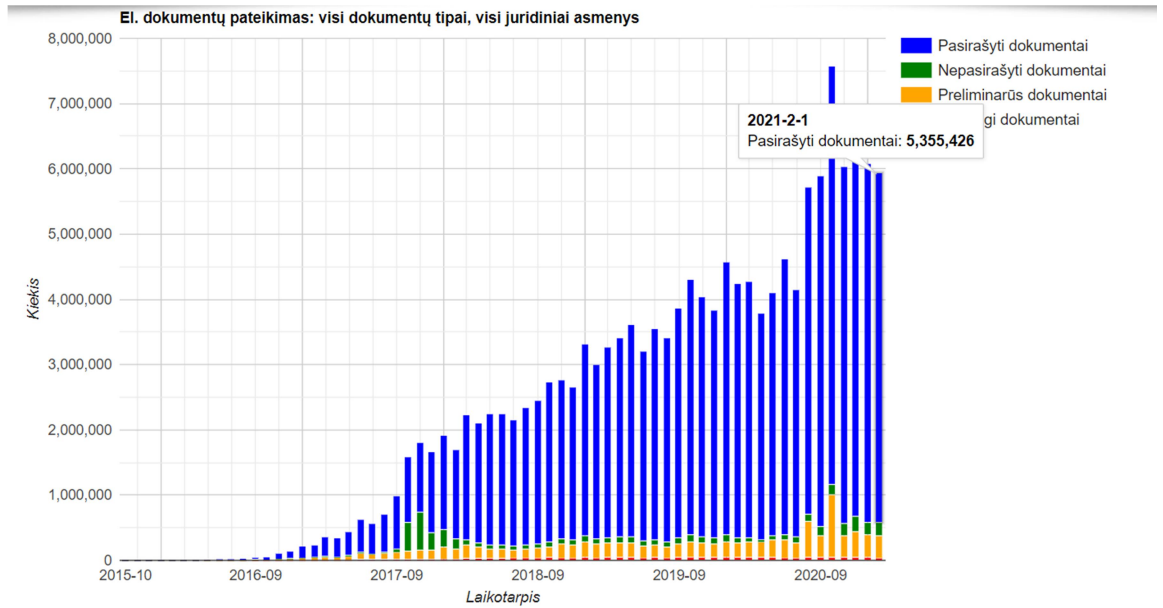
⁴ Lietuvos e. sveikatos sistemos 2018–2025 metų plėtros programos įgyvendinimo priemonių planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2018 m. kovo 29 d. įsakymu Nr. V-362 „Dėl Lietuvos e. sveikatos sistemos 2018-2025 metų plėtros programos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“.

Šio projekto tikslas – sukurti el. paslaugą „Laboratorinių tyrimų rezultatų ir užsakymų aprašymo naudojant tarptautines nomenklatūras, formuojant elektroninius sveikatos įrašus, elektroninės paslaugos sveikatos priežiūros specialistams sukūrimas“, kuri užtikrintų efektyvų naudotojų darbą su laboratoriniais tyrimais užsakant laboratorinius tyrimus, peržiūrint jų rezultatus ir keičiantis jais tarp skirtingų įstaigų. Projekto uždaviniai: 1) Sukurti priemonės medicinos nomenklatūrų ir klasifikatorių valdymui ir naudojimui; 2) Modernizuoti ESPBI IS, sukuriant laboratorinių tyrimų posistemę.

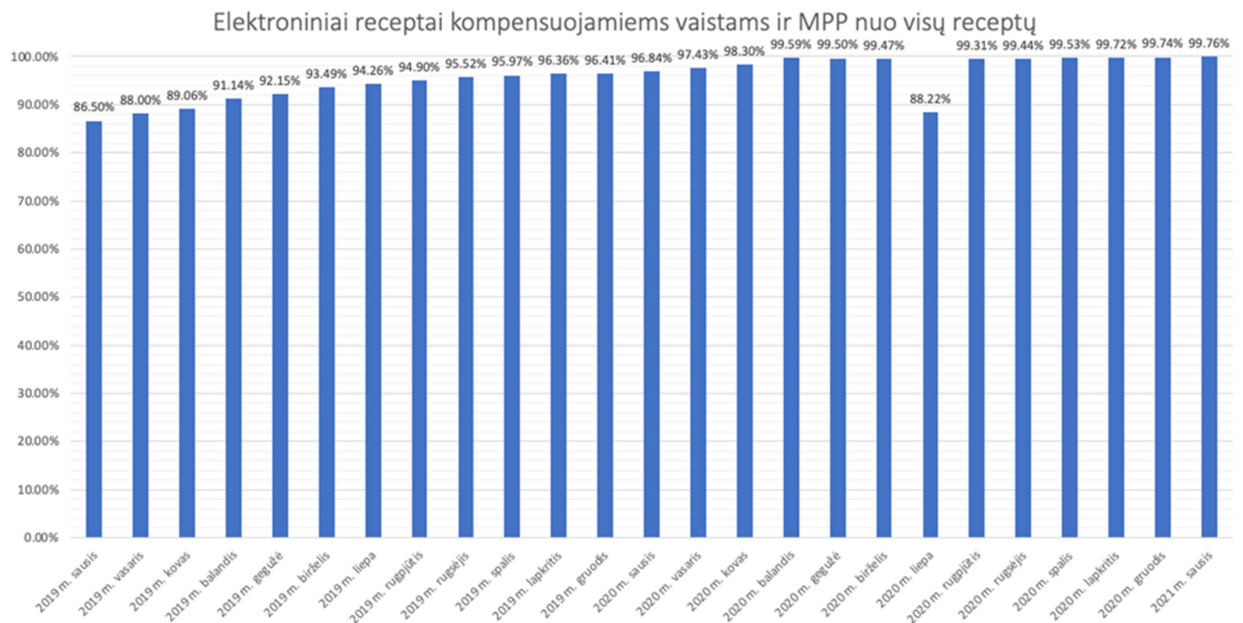
Taip pat šiuo metu vykdomos tarpvalstybinių paslaugų vystymo veiklos: e. recepto apsikeitimo su kitomis ES šalimis plėtojimas, inicijuotos paciento sveikatos istorijos santraukos apsikeitimo įgyvendinimo veiklos.

Sveikatos apsaugos ministerija, įvertinusi ASPĮ pasirengimą naudotis sukurtomis e. sveikatos paslaugomis ir siekdama užtikrinti jau sukurtų elektroninių įrankių išnaudojimą, įvertino ir nustatė formų teikimo į ESPBI IS privalomumą, patvirtindama ESPBI IS tvarkos aprašą, t. y. palaipsniui buvo nustatoma, kokie medicinos dokumentai privalomi tvarkyti e. sveikatos sistemoje (ESPBI IS). Šiuo metu duomenys (išskyrus psichikos sveikatos duomenis (psichikos sveikatos duomenimis nelaikoma informacija, susijusi su vaisto išrašymu naudojantis e. receptu)), susiję su ambulatorinio apsilankymo aprašymu, stacionaro epikrize, e. recepto išrašymu, vaiko gimimo pažymėjimu, medicininiu mirties liudijimu, vairuotojo sveikatos patikrinimo medicinine pažyma, vaiko sveikatos pažymėjimu, siuntimu konsultacijai, tyrimams, gydymui, atsakymu į siuntimą konsultacijai, tyrimams, gydymui, diagnostinio tyrimo aprašymu, vakcinacijos įrašu, asmens privalomojo sveikatos tikrinimo kortele, laboratorinių tyrimų užsakymais ir atsakymais dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) diagnostikos sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka, visose asmens sveikatos priežiūros įstaigose turi būti tvarkomi elektroniniu būdu.

Į ESPBI IS per mėn. pateikiama apie 5 mln. medicinos dokumentų. Nuo 2017 metų elektroninių receptų skaičius augo ženkliai – Sveikatos apsaugos ministerijos duomenimis 2020 m. gruodžio mėn. 99,7% visų kompensuojamųjų vaistų receptų buvo elektroniniai. Ne tik e. recepto naudojimas, tačiau ir visos e. sveikatos sistemos naudojimas ženkliai išaugo: 2020 m. gruodžio mėn. duomenimis 95 % stacionaro epikrizių, 100 % ambulatorinių apsilankymų aprašymų, 100 % siuntimų, 96 % vairuotojo sveikatos patikrinimo medicininių pažymų, 100 % vaiko gimimo pažymėjimų ir medicininių mirties liudijimų yra išrašoma elektroniniu būdu. E. sveikatos naudojimas ženkliai padidėjo Lietuvoje 2020 m. paskelbus ekstremaliąją situaciją ir karantiną dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos).

Paveikslas 1. Elektroninių dokumentų pateikimo apimtys sveikatos apsaugos sistemoje

Paveikslas 2. Elektroninių receptų išrašymo apimčių dinamika 2019-2021 m.

Nuo 2019 m. balandžio mėn. ESPBI IS pradėjo veikti vaistų sąveikų tikrinimo funkcija išrašant elektroninius receptus. 2020 m. aktyviai komunikuojant su sveikatos priežiūros įstaigomis, funkcionalumo naudojimas išaugo iki 100%. Ateityje tikimasi dar labiau sumažinti dėl nepageidaujamų vaistų sąveikų kylančius sveikatos sutrikimo atvejus ir skatinti racionalų vaistų skyrimą.

ESPBI IS esantys duomenys yra svarbūs ir epidemiologiniais tikslais – Lietuvoje 2020 m. paskelbus ekstremaliają situaciją ir karantiną dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) plitimo grėsmės, sveikatos apsaugos ministro – valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovo sprendimais įstaigos (mobilieji punktai, laboratorijos ir kitos įstaigos) įpareigtos į ESPBI IS suvesti duomenis apie paimtus ėminius COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) laboratoriniams tyrimams atlikti ir šių tyrimų rezultatus. Šių duomenų centralizuotas ir operatyvus

surinkimas per ESPBI IS yra ypač svarbus vertinant epidemiologinę situaciją šalyje ir planuojant priemones epidemijai suvaldyti. Vakcinacijos įrašai yra taip pat tvarkomi centrinėje e. sveikatos sistemoje (ESPBI IS).

Toliau vystant sveikatos sistemos skaitmeninimą numatoma atlikti sveikatos sektoriaus informacinių sistemų brandos analizę, įvertinti integralumą su kitomis informacinėmis sistemomis, parengus procesų optimizavimo veiklos modelį, siekiant koordinuoto ir kokybiško sveikatos apsaugos sistemos skaitmenizavimo proceso bei patvirtinti skaitmeninės sveikatos sistemos plėtros įgyvendinimo priemonių planą, pagal kurį bus modernizuotos sveikatos sektoriaus informacinės sistemos, sukuriant reikiamas integracines sąsajas ne tik su sveikatos sektoriaus informacinėmis sistemomis, tačiau ir kitų sektorių, kaip pvz. socialinės apsaugos, švietimo ar kt. informacinėmis sistemomis, siekiant kurti ir plėtoti integralias skaitmeninės sveikatos paslaugas, atitinkančias gyventojų poreikius. Taip pat vis labiau augant sukaupiamų skaitmeninių sveikatos duomenų kiekiui ir technologinėms galimybėms juos panaudoti mokslo ir inovatyvių sveikatos priežiūros technologijų srityje numatoma priimti teisės aktus, sudarančius palankias sąlygas pakartotinai naudoti sveikatos duomenis ir nuosekliai, koordinuotai bei kokybiškai įgyvendinti reikalingas organizacines ir technines priemones, skirtas sveikatos duomenų valdytojų informacinėse sistemose esantiems sveikatos duomenims atverti ir įveikinti, kartu užtikrinant asmens duomenų apsaugą.

EGADP investicija - skaitmeninės sveikatos sistemos plėtra.

Siekama sukurti patogią ir draugišką naudotojams (sveikatos priežiūros specialistų ir pacientų) paciento e. sveikatos istoriją ir užtikrinti naudojamą visais aktualiais skaitmeninės sveikatos sistemos funkcionalumais. Įdiegti asmens sveikatos priežiūros paslaugų skaitmenizavimą, užtikrinant maksimalų sveikatos priežiūros specialistų teikiamos skaitmeninės (sveikatos, statistinės apskaitos informacijos) dokumentacijos supaprastinimą ir automatizavimą. Padidinti e. sveikatos sistemos priemonių patrauklumą, visuomenės suinteresuotumą ir gebėjimą jomis naudotis. Įdiegti e. sveikatos analitikos priemonių, leisiančių gerinti pacientų gydymo rezultatus, sveikatos paslaugų kokybę, sveikatos specialistų darbo efektyvumą, skatinančių biomedicininis tyrimus bei racionalų LNSS išteklių naudojimą, funkcionalumus. Vystyti telemediciną, siekiant e. sveikatos sprendimus, sudarančius sąlygas sveikatos priežiūros specialistų konsultacijas ir (ar) sveikatos priežiūros paslaugas gauti nuotoliniu būdu. Taip pat vystyti užkrečiamųjų ligų stebėsenos ir analitinių duomenų apdorojimo skaitmeninius sprendimus. Plėtoti keitimosi sveikatos duomenimis galimybes, užtikrinant e. sveikatos duomenų mainus, duomenų apsikeitimą su kitomis ES valstybėmis narėmis. Numatoma diegti inovatyvius dirbtinio intelekto sprendimus, kurie leistų kurti naujus gydymo procesus: adaptyvų paciento sveikatos vertinimą, pakeistų gydymo specialistų rutinines veiklas leidžiančias pateikti sveikatos diagnozes, diegimas. Dirbtinio intelekto sprendimai leistų efektyvius gydymo būdus padaryti prieinamus pacientams ir tuo pačiu mažinti sveikatos sistemos kaštus.

Įgyvendinus numatytus plėtros projektus tikimasi pasiekti 4 ESPB ISI lygį, kuris užtikrins kokybišką, pamatuotą elektroninių sveikatos paslaugų teikimo procesą, orientuotą į rinką ir priežiūros teikimą su patikimais, prieinamais technologiniais sprendimais, pilnai su ESPBI IS integruotomis sveikatos priežiūros paslaugų teikėjų informacinėmis sistemomis, aukštomis vartotojų kompetencijomis, gražą duodančiomis investicijomis, į kokybės kontrolės procesą įtrauktais kokybės rodiklius matuojančiais protokolais, efektyviu ir formalų procesų ir projektų vertinimą paprastinančiu reguliavimu. Įdiegus vieningą išteklių ir apskaitos sistemą užtikrinančią unifikuotus ir išsamius duomenis apie gydymo įstaigų sąnaudas, 1) PSDF bazinių kainų skaičiavimas bus pagrįstas objektyvių sąnaudų informacija; 2) gydymo įstaigos galės pasinaudoti sukaupta analitine

informacija veiklos tobulinimui, efektyvumo įvertinimui bei palyginimui; 3) gerės gydymo įstaigų valdymas ir veiklos priežiūra.

EGADP investicijų atskyrimas nuo kitų investicijų finansavimo šaltinių: iš EGADP lėšų numatoma finansuoti projektus, patvirtintus atskirame projektų portfelyje, tačiau projektų naudos bus derinamos su kita sveikatos sistemos skaitmeninimo veikla, (lokalių ASPĮ sistemų vystymu, atskirų ligų ar būklių stebėsenos sistemomis, mobilių aplikacijų kūrimu ir pan.) finansuojama iš ES struktūrinių fondų, valstybės biudžeto ir kitų šaltinių siekiant maksimalios pridėtinės vertės ir išvengiant galimo finansavimo dubliavimo.

VI. Sveikatos sistemos valdymo rezultatų stebėsenos tobulinimas ir pacientų įtraukimas į nuolatinio sveikatos priežiūros paslaugų kokybės gerinimo procesus.

Lietuva renka daug duomenų, leidžiančių stebėti gyventojų sveikatos rodiklių pokyčius, taip pat sveikatos priežiūros paslaugų bei išteklių pokyčius nacionaliniu ir savivaldybių lygmenimis. Tačiau labai trūksta rodiklių, kad būtų galima tinkamai įvertinti konkrečių sveikatos sistemos subjektų, tokių kaip visuomenės sveikatos biurų, pirminės sveikatos priežiūros centrų, ligoninių efektyvumą ir teikiamų paslaugų kokybę. Nėra vieningos sistemos ir nėra bendro sutarimo, kaip palyginti sveikatos įstaigų veiklą ar savivaldybių rezultatus tose srityse, kur joms yra priskirtos savarankiškos funkcijos, tokios kaip pirminė priežiūra, visuomenės sveikata, slauga ir ilgalaikė priežiūra. Taip pat nėra išnaudojamos paciento grįžtamojo ryšio informacijos teikiamos kokybės gerinimo galimybės.

Sveikatos apsaugos ministerija šiuo metu įgyvendina Struktūrinės sveikatos reformos paramos programos projektą, kurio tikslas yra sukurti sveikatos sistemos efektyvumo vertinimo sistemą (angl.: HSPA), atrenkant aktualiausius Lietuvos kontekstui rodiklius pagal tematinės grupės ir hierarchinius lygius.

Tolimesniam sveikatos sistemos valdymo gerinimui teisės aktų pakeitimai, susitarimas dėl siektinų rezultatų konkretiems rodikliams, prieiga prie reikalingų duomenų ir šių duomenų apdorojimas siekiant kuo daugiau informacijos atverti visuomenei.

EGADP investicija - Kompleksinio sveikatos priežiūros paslaugų kokybės vertinimo modelio (rodiklių švieslentės) sukūrimas.

Siekama sukurti sveikatos priežiūros kokybės ir efektyvumo vertinimo modelį, apimančią nacionalinį, savivaldybių bei gydymo įstaigų lygmenis (švieslentės principu), atverti kuo daugiau duomenų visuomenei (įskaitant antrinę sveikatos duomenų panaudojimą), teikti įrodymais pagrįstą informaciją sveikatos politikos sprendimams įgyvendinti (žmogiškųjų išteklių valdymo, paslaugų kokybės ir prieinamumo, paslaugų kainodaros ir lėšų panaudojimo efektyvumo srityse). Vienas iš sveikatos sistemos vertinimo elementų yra informacija apie pacientų pasitenkinimą sveikatos priežiūra. Įgyvendinant reformą bus siekiama sukurti įrankį, kuris leistų operatyviai gauti pacientų grįžtamąjį ryšį, įskaitant pasitenkinimą suteiktomis sveikatos priežiūros paslaugomis, tokiu būdu gaunant labai reikalingą informaciją ar sveikatos sistema, paslaugų prieinamumas ir jų kokybė atliepia pacientų lūkesčius.

VII. Sveikatos sistemos finansavimo modelio tobulinimas, pritraukiant alternatyvius finansavimo šaltinius ir mažinant sveikatos priežiūros paslaugų finansavimo našta, tenkančią darbo jėgai bei parengiant naujus sveikatos priežiūros paslaugų išlaidų apmokėjimo, vaistų ir medicinos pagalbos priemonių įsigijimo išlaidų bei medicinos priemonių (prietaisų) kompensavimo mechanizmus, orientuotus į pacientų poreikius ir racionalų ir tvarų PSDF lėšų panaudojimą.

2021 m. Europos Komisijos tvaraus augimo strategijoje taip pat yra akcentuojama, kad užtikrinant aukštos kokybės finansiškai racionalias, įperkamas ir prieinamas sveikatos priežiūros paslaugas reikėtų inicijuoti socialinės apsaugos ir mokesčių sistemų reformas, kurios darbo jėgai užkrautą mokesčių našta keistų „mažesnę iškraipomąjį poveikį turinčiais mokesčiais.“ Valstybės kontrolės atliktame Privalomojo sveikatos draudimo fondo 2017 metų konsoliduotųjų finansinių ir biudžeto vykdymo ataskaitų rinkinių teisingumo bei lėšų ir turto valdymo, naudojimo ir disponavimo jais teisėtumo vertinime yra konstatuota, kad valstybė nesumoka ar sumoka mažiau įmokų į fondą už socialiai jautriausių asmenų grupes ir taip neįvykdo savo įsipareigojimų fondui.⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. gegužės 16 d. nutarime pasisakė, kad „daugelis sveikatos priežiūros paslaugų yra finansuojama iš viešųjų lėšų, kurios gali būti sukauptos ir įstatymų leidėjui pasirinkus privalomąjį sveikatos draudimą; valstybė <...> privalo pasirūpinti ir tuo, kad šios lėšos būtų naudojamos atsakingai ir racionaliai; atsižvelgiant į tai, kad dėl didėjančių sveikatos priežiūros paslaugų poreikių, vis aukštesnių jų kokybės standartų, sudėtingesnių ir brangesnių sveikatos priežiūros technologijų šių paslaugų teikimo išlaidos nuolat auga, o joms apmokėti skirtos viešosios lėšos yra ribotos, <...> kyla pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuriuo būtų sudarytos prielaidos valstybei šį finansavimą planuoti“. 2021 m. PSDF biudžeto pajamų struktūroje privalomojo sveikatos draudimo (PSD) įmokos, administruojamos „Sodros“ sudaro 1 535 mln.€ arba 63%. Analizuojant 2020 m. vidutinį apdraustųjų privalomuoju sveikatos draudimu skaičių, stebima, kad iš 2 963 765 apdraustųjų asmenų valstybės lėšomis draudžiamųjų skaičius siekė 1 542 898 arba 52%.

Toliau vykdant reformą numatoma supaprastinti PSDF valdymo struktūrą, PSD administravimą ir vykdymą suvienodinti su valstybės biudžeto sudarymo ir vykdymo sistema, priimti Vyriausybės sprendimą dėl PSD bei sveikatos apsaugos mokesstinės sistemos tobulinimo ir galimybių pritraukti alternatyvius sveikatos priežiūros finansavimo šaltinius, atsižvelgiant į viešųjų konsultacijų su visuomene ir socialiniais partneriais rezultatus, numatyti naujus PSDF biudžeto sudarymo ir asmens sveikatos priežiūros paslaugų išlaidų apmokėjimo, vaistų ir medicinos pagalbos priemonių įsigijimo išlaidų bei medicinos priemonių (prietaisų) kompensavimo mechanizmus, pakeisti ambulatoriniam gydymui skirtų vaistų ir medicinos pagalbos priemonių kainodaros mechanizmą, įdiegiant daugiau priemonių, leisiančių mažinti kainas, užtikrinti objektyviomis sąnaudomis pagrįstą PSDF bazinių kainų skaičiavimą, modernizuojant ligoninių sektoriaus valdymą, išsamių duomenų apie ligoninių sektorių rinkimą, analizę bei skelbimą.

Reformos įgyvendinimo etapai:

- 2022 m. III ketv. Priimtas Vyriausybės sprendimą dėl kompetencijos centrų ir regioninio bendradarbiavimo modeliu pagrįsto ASPĮ tinklo sukūrimo ir reglamentavimo (esamų teisės aktų pakeitimo), atsižvelgiant į demografinių pokyčių nulemtų paslaugų poreikio vertinimą ir viešųjų konsultacijų su socialiniais partneriais rezultatus;
- 2022 m. III ketv. Priimtas teisės aktų paketas (Greitosios medicinos pagalbos įstatymas ir susiję teisės aktai) – aiškiai reglamentuojantis greitosios medicinos pagalbos paslaugų teikimo organizavimą, valdymą ir atsakomybę, siekiant užtikrinti, kad greitoji medicinos pagalba žmogų pasiektų laiku;

5 Valstybinio audito ataskaita. Privalomojo sveikatos draudimo fondo 2017 metų konsoliduotųjų finansinių ir biudžeto vykdymo ataskaitų rinkinių teisingumo bei lėšų ir turto valdymo, naudojimo ir disponavimo jais teisėtumo vertinimas, 2018 m. spalio 1 d., Nr. FA-2018-P-6-3-7-1.

- 2022 m. III ketv. Patvirtintas Skaitmeninės sveikatos sistemos plėtros įgyvendinimo priemonių planą
- 2022 m. III ketv. Priimti teisės aktai, sukuriantys palankias sąlygas pakartotinai naudoti sveikatos duomenis;
- 2022 m. III ketv. Priimtas Vyriausybės sprendimas dėl sveikatos priežiūros specialistų darbo sąlygų (darbo užmokesčio, darbo krūvio ir kt.) paketo, kuris būtų pagrįstas motyvacija ir susietas su aktuali šalies vidutiniu darbo užmokesčiu;
- 2022 m. IV ketv. Parengtas bazinių visuomenės ir asmens sveikatos paslaugų teikimo modelis sudarantis vienodas sąlygas regionuose visoms visuomenės grupėms, ypač pažeidžiamiesiems ir socialinės atskirties asmenims, laiku gauti reikalingas ir kokybiškas visuomenės ir asmens sveikatos paslaugas;
- 2022 m. IV ketv. Priimtas Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymo pakeitimo įstatymas, įteisinantis Lietuvos nacionalinę sveikatos sistemos (LNSS) viešųjų įstaigų ir LNSS biudžetinių įstaigų, teikiančių asmens sveikatos priežiūros paslaugas, naujus veiklos rezultatų ir kokybės matavimo rodiklius, pasiūlytus atsižvelgiant į kokybės vertinimo gerąsias tarptautines praktikas;
- 2023 m. I ketv. Priimtas teisės aktas, kuriame bus reglamentuotas sveikatos priežiūros specialistų kvalifikacijos tobulinimo finansavimo mechanizmas – įvestas sveikatos priežiūros specialistų profesinės kvalifikacijos tobulinimo krepšelis, finansuojamas valstybės, įstaigos, organizacijos ir savo lėšomis.

Reformą įgyvendins SAM (lyderis), Valstybinė ligonių kasa, Valstybinė akreditavimo sveikatos priežiūrai veiklai tarnyba, Valstybinė vaistų kontrolės tarnyba, Higienos institutas, Visuomenės sveikatos biurai, ASPĮ, savivaldybės, regioninės plėtros tarybos, sveikatos priežiūros specialistai.

Reformas tikslinė grupė yra pacientai ir jų artimieji, sveikatos priežiūros specialistai ir jų profesinės draugijos, ASPĮ, pagal savo kompetenciją dalyvaujantys viešojo administravimo subjektai, savivaldybės, akademinė bendruomenė, nevyriausybinės organizacijos ir vietos bendruomenės, verslo subjektai.

Rizikų valdymui numatomos konsultacijos su socialiniais partneriais bei ekspertinė pagalba identifikuojant efektyviausią reformų įgyvendinimo būdą ir priemones, viešųjų pirkimų strategiją, pozityvias visuomenės nuostatas reformų klausimais formuojančių informacinių kampanijų organizavimas.

1.5. Reforma „Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reforma“

Reformos tikslas – gerinti kompleksinių – socialinės ir sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą gyventojams sukuriant ir įgyvendinat tvarų ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo modelį.

Statistikos departamento duomenimis, 2018 m. pradžioje šalyje gyveno 551 tūkst. 65 metų ir vyresnių (toliau – 65+) žmonių. Jų dalis nuo bendro šalies nuolatinių gyventojų skaičiaus padidėjo nuo 15,8% (2005 m. pradžioje) iki 19,6% (2018 m. pradžioje). Prognozuojama, kad 2050 m. pradžioje Lietuvoje 28,5% gyventojų bus 65+ amžiaus grupės asmenys. Vyresnių (65+ amžiaus) grupėje stebimas dažnesnis sergamumas lėtinėmis ligomis, ypač dažnas poliligitumas, kai asmuo serga keliomis lėtinėmis ligomis. Dėl sveikatos sutrikimų sumažėję savirūpos gebėjimai 65+ amžiaus grupės asmenims sukelia didesnę kompleksinių – socialinių ir sveikatos priežiūros – paslaugų poreikį.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos turimais duomenimis, per 2012–2019 m. stabilizavosi asmenų, gaunančiųjų priežiūros (pagalbos) kompensacijas, skaičius (2012 m. – 58,3 tūkst., 2016 m. – 56,3 tūkst., 2019 m. – 56,2 tūkst. asmenų) ir asmenų, turinčių negalią, kuriems paskirta

slaugos išlaidų kompensacija, skaičius (2012 m. – 39,6 tūkst., 2016 m. – 41,3 tūkst., 2019 m. – 37,9 tūkst. asmenų). Nors Lietuvoje teikiama vis daugiau socialinių paslaugų į namus (2019 m. socialines paslaugas į namus gavo apie 20,4 tūkst. šalies gyventojų, kas yra 26% daugiau nei 2012 m.), tačiau paslaugas į namus gauna tik nedidelė asmenų, kuriems nustatyti specialieji poreikiai dalis (2012 m. – 16,5%, 2019 m. – 24,7%). Šių paslaugų trūkumas matomas ir savivaldybių pateikiamoje informacijoje- 2020 m. pabaigoje eilėse gauti socialines paslaugas į namus laukė virš 700 asmenų. Pagalba namuose yra ribota ir dėl paslaugų organizavimo ypatumų - šios paslaugos teikiamos fragmentiškai, atskirų sistemų specialistų (asmenys, kuriems yra reikalinga ilgalaikė priežiūra, paslaugas gauna iš dviejų tiekėjų – socialinio ir sveikatos apsaugos sektorių) tik darbo dienomis ir darbo valandomis. Asmenys, kurie negali gyventi savarankiškai ir nesulaukia pagalbos savo artimoje aplinkoje, šeimos, kurios neturi galimybės namuose prižiūrėti savo artimuosius dėl darbo ar kitų įsipareigojimų, priversti ieškoti vietos socialinės globos ar slaugos namuose.

Įgyvendinant reformą bus parengti ir priimti teisės aktai reglamentuojantys bendrą socialinių ir asmens sveikatos priežiūros paslaugų organizavimo, teikimo ir finansavimo modelį, tokiu būdu įtvirtinat vieno langelio principu grįstą ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo sistemą. Teisės aktams parengti visų pirma bus atlikta išsami analizė, siekiant nustatyti, koks ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo modelis būtų tinkamiausias Lietuvai. Atliekant analizę bus įvertinta užsienio šalių geroji praktika, socialinių ir sveikatos paslaugų integravimo mechanizmai, nustatyti žmogiškųjų išteklių ilgalaikės priežiūros paslaugoms teikti poreikiai, įvertinti trūkumai ir pritraukimo į naujai kuriamą paslaugų sistemą galimybės. Taip pat bus vertinamos ilgalaikės priežiūros paslaugų organizavimo vieno langelio principu galimybės, šių paslaugų finansavimui reikalingų lėšų sutelkimo ir administravimo alternatyvos. Priėmus ilgalaikės priežiūros paslaugų sistemą reglamentuojančius teisės aktus didelis dėmesys bus skiriamas teisės aktų, norminių dokumentų, reglamentuojančių ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reikalavimus (paslaugų lygius), šių paslaugų teikime dalyvaujančių specialistų kvalifikacijos reikalavimus. Įvertinus specialistų poreikius pagal nustatytus paslaugų teikimo reikalavimus bus parengta ir priimta ilgalaikės priežiūros specialistų nuolatinio kvalifikacijos kėlimo strategija, priimti sprendimai dėl reikalingų specialistų parengimo ar esamų perkvalifikavimo organizavimo. Siekiant užtikrinti ilgalaikės priežiūros paslaugų kokybę bus parengtas ir patvirtintas ilgalaikės priežiūros paslaugoms teikti reikalingos infrastruktūros pritaikymo ir modernizavimo veiksmų planas ir pradėtas įgyvendinti.

Pabrėžiant ilgalaikės priežiūros reformos svarbą, tai yra viena iš 5-ųjų XVIII-osios Vyriausybės kadencijos reformų, į kurių rengimą, įgyvendinimą ir komunikaciją su visuomene įsitrauks Ministrė Pirmininkė.

Ši reforma taip pat atliepia lyčių lygybės principo įgyvendinimą, gerinant artimuosius slaugančių darbingo amžiaus asmenų, kurių didžioji dalis yra vidutinio amžiaus moterys, galimybes grįžti / nepalikti darbo rinkos, išvengti skurdo ateityje.

Reformos įgyvendinimo etapai:

- 2021 m. IV ketvirtį SAM ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM) kartu su EPBO ekspertais parengs ir pradės derinti ilgalaikės priežiūros modelio projektą. Jo pagrindu bus pradėtos viešosios konsultacijos su savivaldybėmis, regionų plėtros tarybomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, bendruomenėmis, jau veikiančiomis globos įstaigomis ir plačiąja visuomene.
- 2022 m. IV ketvirtį ilgalaikės priežiūros modelis ir jo veikimo sąlygos bus patvirtintos teisės aktuose (svarstoma galimybė parengti atskirą ilgalaikės priežiūros įstatymą).

- 2022 m. III ketv.-2023 m. I ketvirtį bus atlikti teisės aktų pakeitimai, eliminuojantys kliūtis naujojo ilgalaikės priežiūros modelio veikimui, suformuota ilgalaikės priežiūros paslaugų administravimo struktūra, aiškiai priskiriant patvirtiname modelyje numatytų funkcijų vykdymą.
- 2023 m. II ketv. parengta ilgalaikės priežiūros specialistų mokymo, perkvalifikavimo ir kvalifikacijos tobulinimo veiksmų planas ir pradėtas įgyvendinti.
- 2023 m. II ketvirtį bus patvirtintas ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimui reikalingos infrastruktūros užtikrinimo planas kiekvienos savivaldybės ir regiono lygmenimis, užtikrinantis optimalų esamos sveikatos apsaugos ir socialinės apsaugos sistemų infrastruktūros bei savivaldos ir nevyriausybiinių organizacijų išteklių panaudojimą. Kiekvieno regiono atveju bus identifikuoti trūkstami institucinės, bendruomenių ir namų sąlygomis teikiamos ilgalaikės priežiūros ištekliai.
- 2023 m. III ketvirtį bus pradėtos investicijos į ilgalaikės priežiūros išteklių užtikrinimą kiekviename regione, siekiant tolygių institucinės, bendruomenių ir namų sąlygomis teikiamos ilgalaikės priežiūros kokybės standartų visoje šalyje. Investicijos bus vykdomos iki 2026 m. II ketvirčio.

EGADP investicija - žmogiškųjų išteklių ir infrastruktūros pajėgumų, reikalingų ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimui, didinimas.

EGADP investicijos bus skirtos ilgalaikės priežiūros paslaugų mobilių komandų suformavimui (ne mažiau kaip po vieną kiekvienoje savivaldybėje, didesniuose miestuose po dvi ar daugiau, iš viso šalies mastu iki – 90 mobilių komandų) reikalingų žmogiškųjų resursų ir aprūpinimui priemonėmis bei ne mažiau kaip 10 specializuotų dienos centrų didžiuosiuose šalies miestuose įsteigimui ir pacientų logistikai reikalingos įrangos įsigijimui, informacinių sprendimų, skirtų paslaugų teikimo administravimui vystymui ir nuotoliniam pacientų stebėjimui reikalingų sistemų įsigijimui. Užtikrinant trūkstamų paslaugų pasiūlą didinant ilgalaikės priežiūros paslaugų įprastoje pacientų aplinkoje (namuose ar bendruomeninio gyvenimo įstaigose) prieinamumą, planuojama, kad bus parengta 1200 specialistų - asmens priežiūros namuose paslaugas teikiančių darbuotojų.

Reformą įgyvendins SAM, SADM, VLK, ASPĮ, savivaldybės, slaugos ir globos paslaugas teikiančios įstaigos, verslo subjektai, nevyriausybinis sektorius.

EGADP investicijų atskyrimas nuo kitų investicijų finansavimo šaltinių: Papildant EGADP lėšomis finansuojamas ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reformos įgyvendinimo veiklas (mobilių ambulatorinių paslaugų plėtra bei specializuotų dienos centrų didžiuosiuose šalies miestuose įsteigimas), **ES struktūrinių fondų 2021–2027 m. lėšomis** numatoma savivaldybių lygmens ASPĮ plėtoti stacionarines slaugos paslaugas žmonėms, sergantiems Alzheimeriu, senatvine demencija, bei teikti slaugos ir paliatyviosios pagalbos stacionarines paslaugas. Šių paslaugų prieinamumas nepakankamas ir investicijos į paslaugų infrastruktūrą būtinos reformos įgyvendinimui. Siekiant plėsti integruotą ilgalaikės priežiūros paslaugų tinklą, numatomos investicijos į būtinus infrastruktūrinius pokyčius, kurie apimtų šias paslaugas teikiančių tarnybų / įstaigų bazių įrengimą, transporto priemonių, skirtų pacientų lankymui namuose, įsigijimą, inovatyvių technologijų diegimą ir plėtrą, mobilios įrangos įsigijimą, techninės pagalbos priemonių įsigijimą. Taip pat numatoma plėtoti ilgalaikės priežiūros specialistų, teikiančių ilgalaikės priežiūros paslaugas stacionarinėje ir ambulatorinėje grandyse, kompetencijas bei kvalifikacijos įgijimą (slaugytojai, slaugytojų padėjėjai, socialinis darbuotojas, socialinio darbuotojo padėjėjai / ilgalaikės priežiūros asistentai). Investicijos bus nukreiptos metodologinio centro, skirto savanorių ir neformalių pagalbos ilgalaikės priežiūros srityje tiekėjų kompetencijų ugdymui, sukūrimui. Taip pat

bus finansuojamas tikslinių ilgalaikės priežiūros paslaugų diegimas (ypač dimensijos ir Alzheimerio ligų srityse) ir plėtojimas.

1.6. Reforma „Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremaliois situacijomis sisteminis stiprinimas“

Reformos tikslas – užtikrinti tolygų, saugų, nenutrūkstamą ir efektyvų sveikatos priežiūros paslaugų teikimą ekstremalių sveikatai situacijų metu.

Pandemijos valdymas atskleidė sveikatos sistemos turimos infrastruktūros bei specialistų kompetencijų ir pasirengimo trūkumą greitai ir efektyviai reaguoti į kilusias grėsmes. Nepakako civilinės saugos priemonių, prieinamo priemonių rezervo, aiškių ir adekvačių kompensacinių priemonių, visuomenės švietimo, sveikatos specialistų kompetencijų adekvatumo reaguojant į krizes. Nebuvo sistemos, kuri operatyviai, automatizuotai teiktų duomenis kiekvienos sveikatos įstaigos ir savivaldybės lygmeniu ir įgalintų efektyvią epidemiologinę stebėseną ir duomenimis pagrįstus sprendimus.

Grėsmės teikti sveikatos paslaugas kilo dėl nepakankamos infekcijų kontrolės sergantiems COVID-19 jau esant gydymo įstaigose. Esama asmens sveikatos priežiūros įstaigų infrastruktūra, skirta infekcinių ligų gydymui ir skubiosios medicinos pagalbos teikimui, neužtikrina tinkamo pavojingų ir ypač pavojingų infekcinių ligų valdymo, diagnostikos ir gydymo paslaugų kokybės, saugumo bei prieinamumo šalies gyventojams, ypač pandemijos atveju.

Nors buvo įgyvendintas visas paketas priemonių, skubiam reagavimui į COVID-19 iššūkius: sveikatos priežiūros specialistų aprūpinimui asmeninėmis apsaugos priemonėmis, testavimo pajėgumų, gyvybę gelbstinčios įrangos įsigijimo, papildomo lėšų poreikio darbo užmokesčiui, socialinių garantijų sveikatos priežiūros specialistams užtikrinimui išliko ribotos galimybės teikti visas būtinas sveikatos priežiūros paslaugas pilna apimtimi dėl dalies ASPĮ pajėgumų pertvarkymo COVID-19 pacientų gydymui.

Atėjus COVID-19 antrajai bangai 2020 m. rudenį Lietuvoje COVID-19 atvejų skaičius nuo 86 naujų atvejų per dieną piko metu 2020 m. pavasario karantino metu šoktelėjo iki 2449 naujų ligos atvejų per dieną 2020 m. lapkričio mėn. 2020 m. gruodžio viduryje COVID-19 židiniai ir protrūkiai registruoti visoje Lietuvoje. Sveikatos įstaigų priėmimo skyriai persipildė, ženkliai padaugėjo sunkios ir kritinės būklės ligonių: jų skaičius kai kuriose ligoninėse išaugo net iki 75%, o COVID-19 diagnozuotas kas ketvirtam pacientui gydomam ligoninėje. Itin sudėtinga situacija fiksuota medikų tarpe (gruodžio viduryje COVID-19 sirgo daugiau nei 4000 sveikatos priežiūros specialistų), globos ar slaugos įstaigose ir ligoninėse. Pradėjo trūkti medikų, pagalbinių personalo, medicinos priemonių, fiksuoti padidėję mirčių atvejai nuo kitų ligų pacientams atidėjus kreipimąsi į sveikatos priežiūros įstaigas dėl rimtų sveikatos sutrikimų. ES fondų lėšos COVID-19 pandemijos plitimo rizikai suvaldyti skirtos projektams, įgyvendinamiems pagal SAM administruojamą 2014-2020 m. Veiksmų programos jungtinę priemonę Nr. J02-CPVA-V „Profilaktikos, diagnostikos ir gydymo paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas tuberkuliozės bei ūmių infekcinių ir lėtinių kvėpavimo takų ligų srityse“. Penkioms pagrindinėms asmens sveikatos priežiūros įstaigoms skirta iki 57 mln.€ lėšų įsigyti ar kompensuoti įsigytą įrangą ir priemones, kurios naudojamos tiesiogiai COVID-19 pacientams gydyti, slaugyti bei įrangai, priemonėms, kurios naudojamos asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo užtikrinimui COVID-19 pandemijos metu.

Atsižvelgiant į poreikio analizę, bus priimti sprendimai dėl asmeninių apsaugos priemonių ir kitų veiklos vykdymui užtikrinti būtinų priemonių, skirtų pasirengti ekstremaliųjų situacijų likvidavimui ir jų šalinimui, atsižvelgiant į aktualias grėsmes (didelės ir labai didelės rizikos pavojus, nustatytus

Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos galimų pavojų ir ekstremaliųjų situacijų rizikos analizėje), sąrašų ir kiekių bei kaupimo terminų sveikatos priežiūros sistemos subjektuose. Taip pat peržiūrėjus LNSS priklausančių sveikatos priežiūros įstaigų parengtį ekstremaliosioms situacijoms, jų veiklos koordinavimą ir pasirengimo stebėseną reglamentuojančius teisės aktus, bus priimti ir įgyvendinti Vyriausybės sprendimai dėl sveikatos sistemos darbuotojų pasirengimo ir reagavimo į ekstremaliosias situacijas mokymo programų, užtikrinant, kad įstaigos būtų pasirengusios greitai ir efektyviai reaguoti į kylančias grėsmes, krizes, pandemijas, kitas galimas nelaimes. Siekiant koordinuoti įgyvendinti reikalingas priemones ir įtraukti visus būtinus dalyvius, bus parengtas sistemos reakcijos efektyvumą užtikrinantis veiksmų planas, kuriame įstaigų tinklas ir veiksmai bus suplanuoti regionų lygmeniu. Šio dokumento pagrindu pradėtos investicijos užpildyti vertinimo metu nustatytus asmens ir visuomenės sveikatos įstaigų infrastruktūros trūkumus dirbant ekstremaliųjų situacijų sąlygomis.

EGADP investicija - asmens sveikatos priežiūros įstaigų infrastruktūros modernizavimas, pritaikant darbui ekstremaliųjų situacijų ir krizių metu.

Siekiami užtikrinti infekcinių ligų gydymo pajėgumus krizių metu regionų lygmeniu (ne mažiau 650 lovų) bei sukurti sąlygas atlikti mokslinius tyrimus su pavojingomis ir ypač pavojingomis infekcijomis ir integruotis į tarptautines mokslines programas, EGADP investicijomis planuojama modernizuoti ir/ar išplėsti infekcinių ligų klasterio centrus 5 didžiuosiuose miestuose. Investicijos Lietuvos gyventojams užtikrins prieinamas, kokybiškas ir saugias infekcinių ligų diagnostikos ir gydymo paslaugas bei užtikrins saugias darbo sąlygas personalui tiek epidemijų / pandemijų, tiek įprastu metu. Išplėtus mokslo ir inovacijų infrastruktūrą bus sudarytos sąlygos atlikti mokslinius tyrimus su pavojingomis ir ypač pavojingomis infekcijomis ir integruotis į tarptautines mokslines programas. Vykdoma metodinio vadovavimo infekcinių ligų klasteriui veikla.

Siekiant modernizuoti ir parengti pagrindinių šalies ligoninių priėmimo skyrius efektyviai teikti skubios medicinos paslaugas dideliame skaičiu pacientų vienu metu dėl didelės ir labai didelės rizikos pavojaus įvykus įvykiui, ekstremaliajam įvykiui ar ekstremaliajai situacijai (cheminė tarša, radiacinė tarša, branduolinė avarija terorizmas, užkrečiamųjų ligų epidemija) planuojama vykdyti 10 regioninio lygmens ASPĮ priėmimo skyrių modernizavimas / pertvarkymas ir ASPĮ priėmimo skyrių ir rezervinio personalo kompetencijų dirbti krizių atveju suformavimas.

Reformos įgyvendinimas vyks keliais etapais:

1. 2021 m. II pusm. – 2022 m. II pusm. bus atliktas asmens ir visuomenės sveikatos įstaigų parengties ekstremaliosioms situacijoms vertinimas.
2. 2022 m. IV ketvirtį SAM įsakymu patvirtintas sistemos reakcijos efektyvumą užtikrinantis veiksmų planas.
3. 2023 m. I ketvirtį bus pradėtos investicijos užpildyti vertinimo metu nustatytus asmens ir visuomenės sveikatos įstaigų infrastruktūros trūkumus dirbant ekstremaliųjų situacijų sąlygomis.

2023 m. II ketvirtį – 2025 m. IV ketvirtį bus vykdomos investicijos pagal centralizuotai tvirtinamus projektus.

Reformą įgyvendins SAM (lyderis) Ekstremaliųjų sveikatai situacijų centras, ASPĮ, savivaldybės, regioninės plėtros tarybos, sveikatos priežiūros specialistai, VLK, Nacionalinis visuomenės sveikatos centras, Radiacinės saugos centras, Visuomenės sveikatos biurai.

EGADP investicijų atskyrimas nuo kitų investicijų finansavimo šaltinių: EGADP lėšomis finansuoti 10 ASPĮ (5 regioninių infekcinių ligų klasterio centrų funkcijas atliekančių ASPĮ ir 5 I lygio traumų

gydymo centrų - regioninių ASPĮ) pajėgumų plėtrą, susijusią su priėmimo skyrių modernizavimu / pertvarkymu. Kitos reikalingos ligoninių tinklo pertvarkos ir kompetencijų centrų stiprinimo investicijos derinant visų investicijų naudas numatomos iš 2021-2027 m. ES struktūrinių fondų, valstybės biudžeto ir kitų finansavimo šaltinių.

1.7. Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai

Reformos įgyvendinimo pažangą planuojama vertinti visų pirma reglamentavimo pokyčiais kaip tarpiniais tikslais ir paslaugų teikimo pokyčių įgyvendinimu kaip galutiniu reformos tikslu, kurio pasiekimas leidžia kiekybiškai ir kokybiškai prognozuoti reformos poveikį ekonomikai.

Trijų komponento reformų įgyvendinimo progresas bus stebimas fiksuojant 7 įgyvendinimo etapus žyminčių rodiklių ir 8 galutinių tikslų pažangą.

Lentelė 2. Komponentas ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA: reformų įgyvendinimo etapai

Eil.Nr.	Reforma	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaškinimas	Ketvirtis	Metai
1.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	Parengti ir priimti teisės aktai sudarantys prielaidas tvariai ir nuosekliai skaitmeninės sveikatos sistemos plėtrai	Priimti teisės aktai	Q4	2022
2.	Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremalioms situacijoms sisteminis sustiprinimas	Parengti ir patvirtinti teisės aktai sudarantys prielaidas krizinių situacijų atvejais veikti sveikatos sistemai efektyviau	parengti teisės aktai	Q4	2022
3.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	Parengti ir priimti teisės aktai įtvirtinantys sąlygas sveikatos priežiūros specialistų darbo sąlygų ir profesinės kvalifikacijos kėlimo gerinimui		Q1	2023
4.	Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reforma	Parengti ir priimti teisės aktai įgyvendinantys veiksmų planą dėl ilgalaikės priežiūros modelio sukūrimo ir įgyvendinimo	Priimti teisės aktai	Q2	2023
5.	Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremalioms situacijoms sisteminis sustiprinimas	Priimti sprendimai dėl investicijų paketo, skirto sveikatos sistemos pasirengimui dirbti ekstremaliomis situacijomis, didinti	Priimti sprendimai dėl investicijų	Q2	2023
6.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	Parengti ir priimti teisės aktai įgyvendinantys veiksmų planą dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo reorganizavimo siekiant gerinti jų kokybę ir prieinamumą	Priimti teisės aktai	Q4	2023
7.	Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reforma	Priimti sprendimai dėl investicijų paketo ilgalaikės priežiūros modelio įgyvendinimui ir skirtas finansavimas joms įgyvendinti	Priimti sprendimai dėl investicijų	Q4	2023

Visi galutiniai tikslai pasiekiami iki 2026 m. vidurio, EGADP tinkamumo laikotarpiu. Detaliai galutiniai tikslai pagal kiekvieną reformą ir investiciją pristatyti lentelėje.

Lentelė 3. Komponentas ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA: reformų galutiniai tikslai

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
1.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo	Skaitmeninės sveikatos vystymo projektų, kuriems yra patvirtintas ir skirtas finansavimas, dalis (proc.)	75	Q2	2023

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
	gerinimas bei inovacijų skatinimas				
2.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	Sveikatos priežiūros specialistų, kurių licencijos priežiūra vykdoma skaitmeniniu būdu, dalis (proc.)	60	Q1	2024
3.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	LNSS įstaigų, kurių veiklos rezultatų rodiklių rinkinys yra viešai skelbiamas švieslentės principu, dalis (proc.)	100	Q2	2024
4.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	Lietuva savo gamybos pajėgumais apsirūpina plazma, reikalingais kraujo vaistiniai preparatai (proc.)	100	Q4	2024
5.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	C81-C96, D46 ligomis susirgusių asmenų, kuriems bus skirtas genų terapijos vaistiniai preparatai, skaičius	110	Q4	2024
6.	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	Ilgalaikės priežiūros pacientų, gaunančių ambulatorines ilgalaikės priežiūros paslaugas, dalis (proc.)	60	Q4	2024
7.	Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremalioms situacijoms sisteminis sustiprinimas	Infekcinių ligų klasterio kompetencijų centrų, kurių infekcinių ligų gydymo pajėgumai krizių metu, buvo išplėsti regionų lygmeniu, skaičius	650	Q2	2026
8.	Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremalioms situacijoms sisteminis sustiprinimas	Skubios pagalbos-priėmimo skyrių, kurių veikla pagerinta (pagal nustatytus veiklos vertinimo rodiklius), skaičius	10	Q2	2026

1.8. Finansavimas komponentui įgyvendinti

Komponento reformas planuojama įgyvendinti nacionalinio biudžeto, ESFIP ir EGADP lėšomis. Nė vienai komponento reformai reikalingos lėšos nėra valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje.

Nacionalinio biudžeto lėšomis bus finansuotas EGADP lėšomis netinkamas finansuoti PVM.

EGADP lėšų poreikis įgyvendinti 3 reformas sudaro 268 mln.€. 2020 metais investicijų išlaidų nebuvo patirta. Didžiausia išlaidų dalis – 85,1 mln.€ - bus patirta 2023 metais. 2026 m. iki rugpjūčio 31 d. planuojama patirti tik 11,4 mln.€ investicijų išlaidų.

Lentelė 4. Komponentas ATSPARI GRĖSMĖMS IR PASIRENGUSI ATEITIES IŠŠŪKIAMS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS SISTEMA: EGADP lėšų poreikis pagal reformas

Eil.Nr.	Reforma/Investicija	Lėšų poreikis, mln.€
1	Paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas bei inovacijų skatinimas	105,8
2	Ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo reforma	8,0
3	Sveikatos sistemos atsparumo dirbti ekstremalioms situacijoms sisteminis sustiprinimas	153,5
	Komponento suma, mln.€	267,3

2. Komponentas ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA

Politikos sritis:	Atsinaujinantys energijos ištekliai, elektros energijos gamyba, pastatų energinio efektyvumo didinimas, išteklių naudojimo efektyvumas, netaisus transportas, alternatyvių degalų infrastruktūra, klimato kaitos mažinimas
Tikslai:	<p>Padidinti atsinaujinančių išteklių dalį elektros energijos suvartojimo balanse iki 50% 2030 metais, sukuriant tvarią elektros energijos iš AEI gamybos, perdavimo ir kaupimo institucinę bazę bei infrastruktūrą. Padidinti elektros energijos gamybos iš AEI dalį, kad 2025 metais energijos gamybos iš atsinaujinančių išteklių energijos dalis, palyginti su šalies bendruoju galutiniu energijos suvartojimu, sudarytų ne mažiau kaip 38% ir kad ši dalis toliau būtų didinama, tam panaudojant naujausias ir veiksmingiausias atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo technologijas ir skatinant energijos vartojimo efektyvumą. Kurti ir išlaikyti tvarias darbo vietas ir didinti ekonomikos konkurencingumą. Didinant energijos vartojimo efektyvumą, atsinaujinančių energijos išteklių ir alternatyviųjų degalų vartojimą ir skatinant švaraus, sujungto ir skaitmenizuoto įvairiarūšio transporto darnų judumą, iki 2030 m. sumažinti išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų (toliau – ŠESD) kiekį mažiausiai 9%, palyginti su 2005 m.</p> <p>Padidinti atsinaujinančių energijos išteklių dalį transporte iki 15% 2030 m., sukuriant tam reikalingą infrastruktūrą.</p> <p>Tikslai atitinka TR'2019 „Vykdant su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas, energijos ir išteklių naudojimo efektyvumą, darnų transportą ir energijos jungtis, atsižvelgiant į regioninius skirtumus. Skatinti našumą augimą didinant viešųjų investicijų efektyvumą“ ir TR'2020 „Siekiant paremti ekonomikos atsigavimą, paankstinti brandžių viešųjų investicinių projektų įgyvendinimą ir skatinti privačias investicijas. Investicijas sutelkti į žaliąją <...> pertvarką, visų pirma, <...> į švarią ir efektyvią energijos gamybą bei vartojimą ir darnųjį transportą. Skatinti technologines inovacijas mažosiose ir vidutinėse įmonėse“.</p>
Reformos ir/ar investicijos:	<p>Komponentą sudaro 3 reformos ir 1 investicija (COFOG 05.4).</p> <p>Reformų sąrašas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos (COFOG 04.3) 2. Judame neteršdami aplinkos (COFOG 04.3 ir 04.5) 3. Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka (COFOG 06.1 ir 06.6)
Investicijų poreikis iš viso:	1 184,1 mln.€, iš jų EGADP lėšų 823,1 mln.€

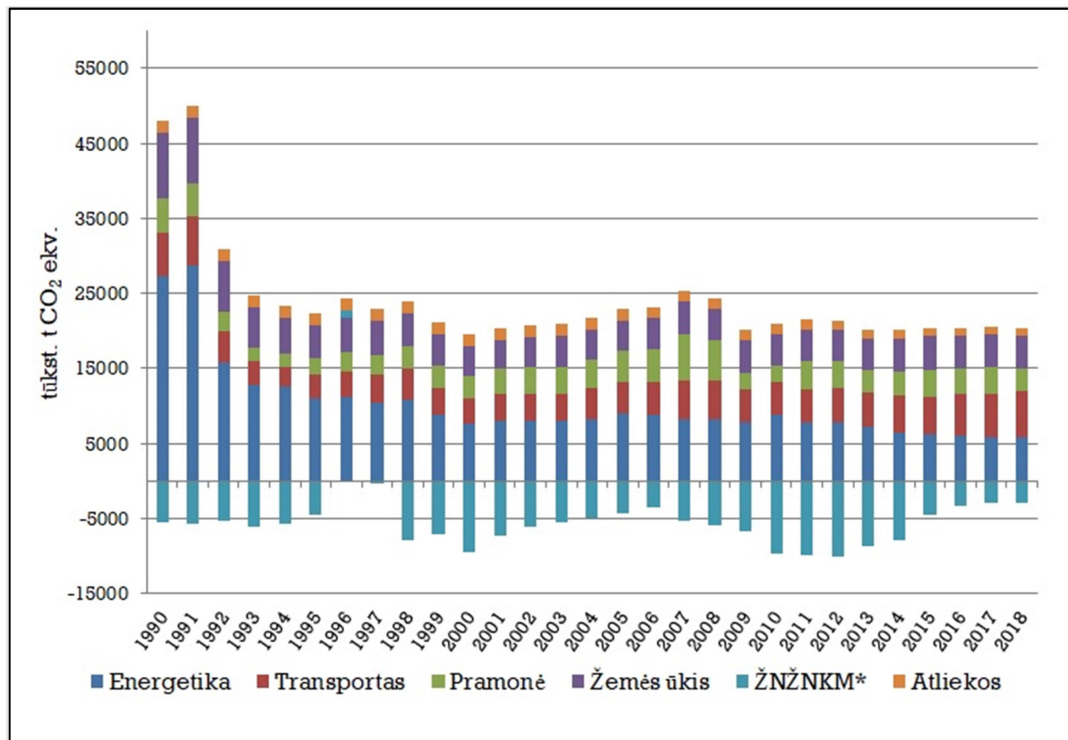
Lentelė 5. Komponentas ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA: reformų ir investicijų atitikimas Tarybos rekomendacijoms ir Inicijatyvoms

Eil.Nr.	Komponento reformos	Komponento investicijos	TR'2019	TR'2020	Inicijatyva
4.	Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos		Vykdant su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į <...> energijos ir išteklių naudojimo efektyvumą, <...>atsižvelgiant į regioninius skirtumus	Paankstinti brandžių viešųjų investicinių projektų įgyvendinimą ir skatinti privačias investicijas. Investicijas sutelkti į žaliąją <...> pertvarką, visų pirma, į <...> švarią ir efektyvią energijos gamybą bei vartojimą	ŽALINKI
5.	Judame neteršdami aplinkos		Vykdant su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas, <...> darnų transportą <...> atsižvelgiant į regioninius skirtumus	Paankstinti brandžių viešųjų investicinių projektų įgyvendinimą ir skatinti privačias investicijas. Investicijas sutelkti į žaliąją <...> pertvarką, visų pirma, į <...> darnųjį transportą	PERSIKRAUKI
6.	Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka		Vykdant su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas, energijos ir išteklių naudojimo	Investicijas sutelkti į žaliąją <...> pertvarką, visų pirma <...> į švarią ir efektyvią energijos gamybą bei vartojimą	RENOVUOKI

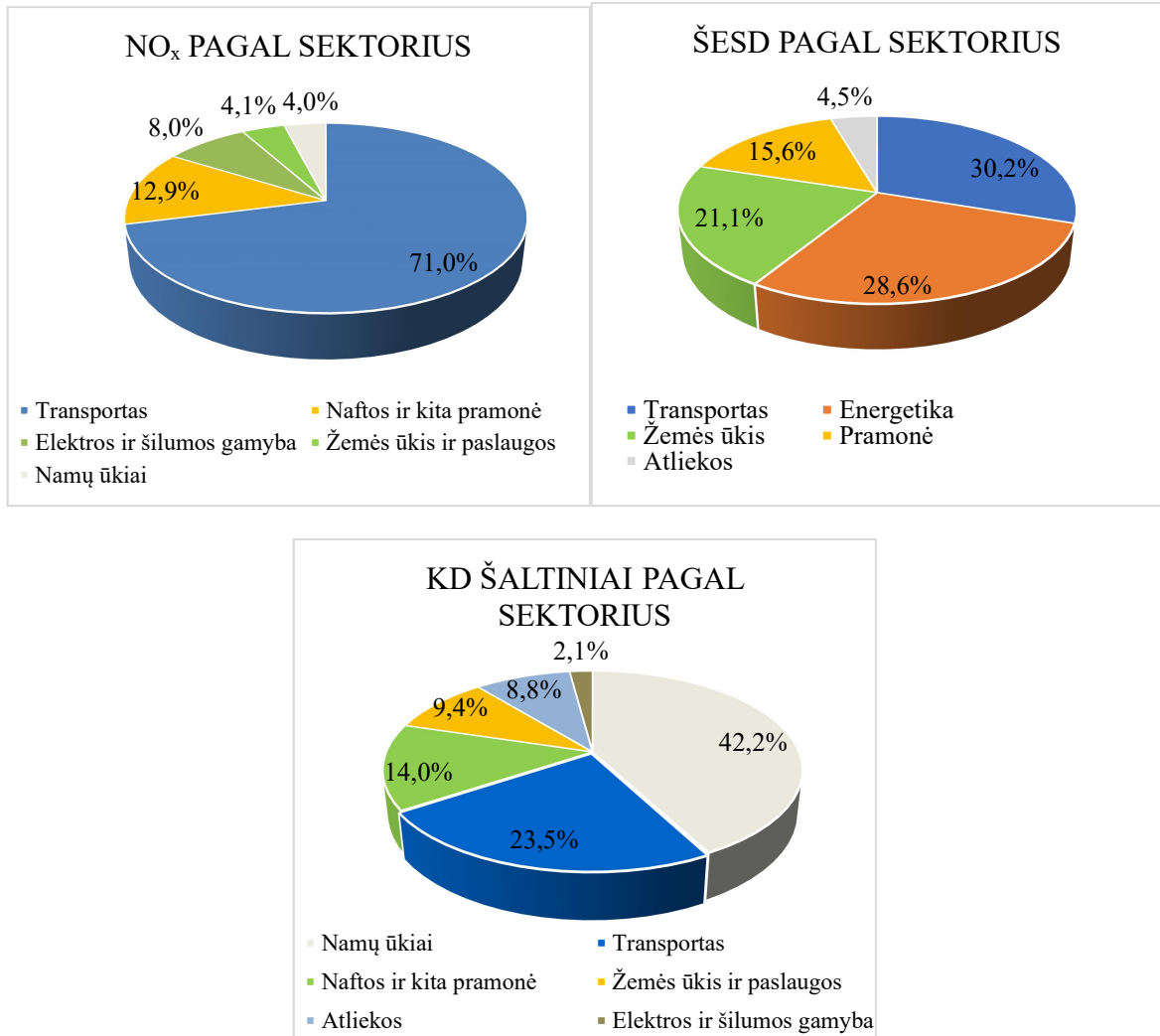
Eil.Nr.	Komponento reformos	Komponento investicijos	TR'2019	TR'2020	Iniciatyva
			efektyvumą, <...> atsižvelgiant į regioninius skirtumus		
7.		ŠESD absorbcinių pajėgumų didinimas	Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų efektyvumą	Skatinti technologines inovacijas mažosiose ir vidutinėse įmonėse	ŽALINKI

2.1. Iššūkiai

Technologiškai pasenęs ir taršus Lietuvos autotransporto parkas generuoja net 71 % NO_x kiekio, beveik trečdalį visų šalyje generuojamų ŠESD ir beveik ketvirtadalį kietųjų dalelių (žr. paveikslus). Neigiamą transporto sektoriaus poveikį aplinkai ir klimatui lemia mažas energijos vartojimo efektyvumas, dominuojantys vidaus degimo varikliai, maža degalų iš atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo apimtis (2019 m. – 4,04 %). Transporto sektoriuje, kurį sudaro kelių, geležinkelių, oro ir vidaus vandenų transportas, didžiausia tarša 2018 m. teko kelių transportui – 95 %, lengvųjų automobilių tarša jame sudaro beveik 60 %, krovininių – 36 %.

Paveikslas 3. ŠESD išmetimai pagal sektorius 1990-2018 m.

Paveikslas 4. NO_x, ŠESD ir kietosios dalelės pagal sektorius 2018 m.

2021 m. vasario 1 d. VĮ „Regitra“ duomenimis, Lietuvos bendrą kelių transporto parką sudaro beveik 2 mln. transporto priemonių, kurio didžiausią dalį – 1,64 mln. – sudaro lengvieji (M1 ir N1 klasės) automobiliai, iš jų – 2,77 tūkst. grynieji (kuro šaltinis – elektra) elektromobiliai (mažiau nei 0,5 % visų lengvųjų automobilių parko) ir dar 2,4 tūkst. hibridinių automobilių. Lietuvoje lengvųjų automobilių vidutinis amžius yra 16,8 metų, didžioji jų dalis varomi dyzelinu (atitinkamai 68 % M1 klasėje ir 96 % N1 klasėje), o jų tarša vidutiniškai 165 g/km CO₂. Šalyje registruota apie 83,5 tūkst. krovininių N2 ir N3 klasės automobilių, kurių didžioji dalis – dyzeliniai (atitinkamai 87 ir 99,6 %), taip pat registruota 8 tūkst. M2 ir M3 klasės autobusų, kurių atitinkamai 99 ir 81 % varomi dyzelinu. Metiniuose transporto priemonių pirkimų sandoriuose didžiausią dalį sudaro naudotų transporto priemonių įregistravimas: 2020 m. iš viso Lietuvoje pirmą kartą įregistruota 170 tūkst. naudotų ir tik 59,6 tūkst. naujų transporto priemonių. Tačiau per tą patį laikotarpį grynųjų elektra varomų naujų automobilių Lietuvoje įregistruota tik 453, o naudotų – 731. Vienas iš pagrindinių veiksnių, skatinančių gyventojus rinktis naudotus vidaus degimo varikliais varomus automobilius yra jų kaina (naujas elektromobilis yra brangesnis už tokios pačios klasės automobilį), nepakankamai išvystyta elektromobilių įkrovimo infrastruktūra, nėra pastovių metinių mokesčių, susijusių su automobilio tarša ar kitų ribojimų, skatinančių atsisakyti naudotis taršiomis transporto priemonėmis. Lietuvoje akcizas benzinui ir dyzelinui yra vienas žemiausių visoje ES.

Nuo 2020 m. liepos 1 d. įvestas automobilių registravimo ir perregistravimo mokestis, kurio dydis priklauso nuo transporto priemonės naudojamų degalų rūšies (dyzelinas, benzinas, dujos) ir išmetamo anglies dvideginio kiekio (taikomas nuo 115 g/km). Mokestis sudaro nuo 13,5 iki 540 €, todėl esminio poveikio automobilio pasirinkimui pagal taršą nepadarė.

Dėl nepatrauklaus viešojo transporto, miestų priemiesčių driekos ir susiformavusių įpročių, dominuoja kelionės automobiliais, kurios sudaro net 56,1 % visų šalies gyventojų kelionių.

Kelionės nuosavais automobiliais yra spūsčių miestuose, ribinių taršos ir triukšmo rodiklių viršijimo bei gyventojų laiko praradimo priežastis. 2017-2018 m. rengiant darnaus judumo mieste planus (DJMP) buvo nustatyta, kad kelionės viešuoju transportu tesudaro 12,3 % kelionių, dar 25,8 % kelionių atliekama pėsčiomis, 5,7 % dviračiais. Miestuose kol kas nėra sukurtos žaliosios zonos, kuriuose būtų ribojamas arba draudžiamas taršaus transporto eismas. DJMP rengimo metu atliktos gyventojų apklausos parodė, kad kelionių viešuoju transportu gyventojai nesirenka dėl šių transporto priemonių būklės (amžiaus ir techninio nusidėvėjimo), nepakankamo tinklo rišlumo, nepatogių tvarkaraščių ir susisiekimo greičio. Miestuose yra 1885 vnt. viešojo transporto priemonių, kurių vidutinis amžius 15-20 metų. 2014–2020 m. ES investicijų laikotarpiu miestuose buvo atnaujinta beveik 8 % technologiškai nepažangaus viešojo transporto – įsigyta 141 vnt. ekologiškų, netaršių transporto priemonių.

Neišnaudotos galimybės sumažinti aplinkos taršą dalį kelionių organizuojant geležinkeliais ar vandens keliais.

Bendra Europos rinka Pietų–Šiaurės kryptimi keleiviams ir kroviniams iš Lietuvos nėra pasiekama geležinkelių transportu, kadangi nėra užbaigtas „Rail Baltica“ projekto įgyvendinimas. Neišplėta europinės 1 435 mm pločio vėžės geležinkelio infrastruktūra, kuri būtina sąveikai su kitais TEN-T tinklo koridoriais bei kitų transporto rūšių infrastruktūra užtikrinti. Lietuvos geležinkelių tinklą sudaro 1911,3 km eksploatuojamų geležinkelių kelių, iš kurių didžioji dalis geležinkelių kelių iki šiol nėra elektrifikuota (2019 m. pabaigoje buvo elektrifikuota 7,97 % geležinkelių, Lietuva užėmė 28 vietą iš 29 Europos valstybių pagal elektrifikuotų geležinkelio ruožų dalį su visu geležinkelių tinklu), o kroviniams ir keleiviams vežti vienu populiariausiu maršrutu Vilnius – Klaipėda vis dar naudojama dyzelinė trauka. Elektrifikavus pastarąjį ruožą elektrifikuotų geležinkelių kelių ilgis išaugs iki 478,8 km, kas sudarys 25,5 % eksploatuojamo tinklo ilgio, tačiau Lietuva vis tiek nepasieks Europos valstybių geležinkelių elektrifikacijos lygio vidurkio.

Neišnaudojamos ne tik geležinkelių, bet ir vandens kelių, jūrų uosto galimybės, nes trūksta transporto infrastruktūros suderinamumo su kelių transportu, užtikrinančio efektyvią sąveiką mažiau taršiam krovinių vežimui. Vidaus vandenių uostų ir prieplaukų techninė būklė neužtikrina galimybių teikti kokybiškas krovos paslaugas, priimti krovinius laivus.

Nepakankamas degalų iš AEI naudojimas. 2019 m. Lietuvos kelių ir geležinkelių transporto sektoriaus energijos suvartojimo balanse buvo suvartota vos 4,04% atsinaujinančių energijos išteklių. Pagal šį rodiklį Lietuva ES užima priešpaskutinę vietą, kadangi bendras ES vidurkis sudaro apie 8,8%. Iki šiol Lietuvos transporto sektoriuje nėra naudojami pažangieji biodegalai, nėra išvystyta jų gamybos infrastruktūra. Elektros energija iš AEI suvartota kelių transporto sektoriuje 2019 m. sudarė tik 0,05% bendrame balanse. Menka geležinkelių elektrifikacija neleidžia užtikrinti platesnio AEI panaudojimo geležinkelių sektoriuje, o lėtas lengvojo transporto elektrifikacijos tempas kelia rimtų iššūkių.

Neišplėta viešoji degalų pildymo ir įkrovimo infrastruktūra. Viešoji elektromobilių įkrovimo infrastruktūra buvo kuriama ir plėtojama atsižvelgiant į patvirtintus ES standartus, prioritetas plėtrai buvo skiriamas penkiuose didžiuosiuose Lietuvos miestuose ir kurortuose, taip pat pagrindiniame transeuropiniame kelių tinkle, tačiau 2014–2020 m. automagistralėse Vilnius–Klaipėda ir Vilnius–Panevėžys bei šalia kitų valstybinės reikšmės kelių įrengtos tik 26 viešosios didelės galios

elektromobilių įkrovimo stotelės ir 56 viešosios 22 kW galios elektromobilių įkrovimo stotelės savivaldybėse. Informacinėje sistemoje www.eismoinfo.lt teikiama informacija apie šių elektromobilių įkrovimo priėgų tipą, būseną ir užimtumą tikroju laiku. Nepaisant to, įkrovimo priėgų tinklas yra nepakankamas ir neatliepia elektromobilių plėtros masto ir planų, kuriais siekiama, kad iki 2030 m. Lietuvoje būtų įrengta nemažiau kaip 60 tūkst. elektromobilių įkrovimo priėgų, iš kurių 6 tūkst. būtų viešosios.

Kitų alternatyviųjų degalų pildymo infrastruktūra taip pat nėra pakankama, nors Marijampolėje, Telšiuose ir Ukmergėje miestų autobusų parkų autobusai naudoja iki 10 % vandenilio prisodrintas gamtines dujas (H₂NG), šiuo metu Lietuvoje nėra vandenilio dujų pildymo punktų, kuriuose į vandenilio kuro elementais varomas transporto priemonės būtų galima pildyti grynas vandenilio dujas. Lietuva ženkliai atsilieka nuo kitų ES šalių ir gamtinių dujų infrastruktūros plėtroje, šiuo metu eksploatuojami vos 8 suslėgtų gamtinių dujų pildymo punktai, iš kurių tik 4 yra viešai prieinami. Šie pildymo punktai galėtų būti efektyviai išnaudojami biometano dujų pildymui..

Lietuvos ekonomikos priklausomybė nuo elektros energijos importo kartu sąlygoja energijos tiekimo saugumo užtikrinimo iššūkius. 2019 m. EK ataskaitoje atkreipė dėmesį, kad Lietuvos ekonomika tebėra sąlyginai imli ištekliams, o priklausomybė nuo energijos ir medžiagų importo išlieka reikšminga⁶. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2020 m. Lietuva apie du trečdalius elektros energijos importavo. Pastaraisiais metais importas dar augo dėl didėjančio elektros energijos vartojimo. Vietiniai elektros gamybos pajėgumai yra nekonkurencingi ir užtikrina mažiau nei trečdalį visos reikiamos elektros energijos. Negana to, Lietuvos priklausomybė nuo importo iš trečiųjų šalių, tokių kaip Baltarusija ir Rusija, yra didelė. Importas iš šių šalių sudaro trečdalį viso importo⁷.

AEI dalis lyginant su energijos poreikiu yra per maža, o jai didinti trūksta viešųjų finansų. 2019 m. bendras elektros energijos poreikis Lietuvoje buvo 12,983 TWh, o bendras elektros energijos suvartojimas 12,154 TWh⁸ o vietinė elektros energijos gamyba (neto) sudarė 3,64 TWh arba 28,03 % poreikio⁹. Strateginiuose dokumentuose įtvirtintas Lietuvos tikslas AEI dalį elektros energijos balanse 2030 m. padidinti ne mažiau nei iki 45% (NENS ir NEKSP), tačiau atsižvelgdama į ES vykstančias diskusijas, yra pasirengusi didinti savo ambicijas iki 50% (žr. VPPJ). Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas¹⁰ įpareigoja siekti, kad 2025 m. energijos gamybos iš AIE dalis, palyginti su šalies bendruoju galutiniu energijos suvartojimu, sudarytų ne mažiau kaip 38 % ir kad ši dalis toliau būtų didinama, tam panaudojant naujausias ir veiksmingiausias AEI naudojanąsias technologijas ir skatinant energijos vartojimo efektyvumą. 2019 m. atsinaujinančių išteklių dalis elektros energetikos sektoriuje sudarė 18,79%.

NEKSVP finansinės projekcijos numato, kad 2021-2030 m. visoms esamoms politikos priemonėms AEI elektros energijos srityje įgyvendinti reikės 941 mln.€, iš jų 550 mln.€ viešųjų lėšų, o visoms planuojamoms politikos priemonėms AEI elektros energijos srityje įgyvendinti reikės 1882,5 mln.€, iš jų 1180 mln. € viešųjų lėšų.

6 Komisijos tarnybų darbinis dokumentas (2019). Šalies ataskaita. Lietuva 2019, SWD(2019) 1014 final.

7 Estep, PwC (2019). Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas: 11 priedas. Energetika, atliktas Lietuvos Respublikos finansų ministerijos užsakymu <https://www.esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/lietuvos-ukio-sektoriu-finansavimo-po-2020-metu-vertinimas>.

8 AB „Litgrid“, 2019 m.

9 <https://www.litgrid.eu/index.php/energetikos-sistema/elektros-energetikos-sistemas-informacija/elektros-gamybos-ir-vartojimo-balanso-duomenys/2287>

10 <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FC7AB69BE291/asr>

Siekiant subalansuotos ir tvarios AEI plėtros, elektros energetikos sektoriuje yra teikiama Valstybės pagalba, atitinkanti ES bendrosios rinkos principus. Remiantis palaiptinio AEI integravimo į rinką bei įperkamo ir skaidrumo principais, įtvirtintais NENS, AEI skatinimo schemos modelis yra pagrįstas rinkos principu ir užtikrina, kad nebūtų didinama elektros energijos kaina galutiniams elektros energijos vartotojams. Siekiant mažinti administracines kliūti, Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatyme ir Elektros energetikos įstatyme nustatyti supaprastinti reikalavimai statybai ir leidimų išdavimui elektrinėms, elektros energijai, gaminančioms iš AEI numatant, kad statant elektrines iki 500 kW nereikalaujama rengti detaliųjų planų ir keisti pagrindinės žemės naudojimo paskirties; statant elektrines iki 30 kW nereikalingas leidimas plėtoti ir leidimas gaminti, kai elektrinėje pagaminta elektros energija naudojama savo reikmėms ir ūkio poreikiams, nepatiekiant jos į tinklus, o taip pat, kai statoma gaminančio vartotojo elektrinė iki 30 kW. Identifikuotos institucinės ir administracinės didžiosios žaliosios energetikos (aukcionų) ir mažosios žaliosios energetikos (gaminančių vartotojų, energijos bendrijų) problemos išspręstos 2019 m. pateiktomis ir jau įsigaliojusiomis Atsinaujinančių energijos išteklių įstatymo pataisomis, o taip pat parengtais ir šiuo metu Seime svarstomais Atsinaujinančių energijos išteklių įstatymo ir susijusiais įstatymų pakeitimais¹¹.

Šalyje išlieka energetinis nepriteklus ir regioniniai netolygumai. 2019 m. duomenimis, 8,2 % namų ūkių dėl pinigų stokos negalėjo laiku sumokėti būsto nuomos, komunalinių mokesčių, būsto ar kitų paskolų, kredito įmokų, o 26,8 % namų ūkių negalėjo sau leisti pakankamai šildyti būsto¹². Vidutinės piniginės ir natūrinės pajamos buvo žemiausios Utenos apskrityje, kur jos sudarė 736€ vienam namų ūkiui ir 388€ vienam namų ūkio nariui (Lietuvos Respublikos vidurkis atitinkamai 1160€ ir 536€) (Lietuvos statistikos departamentas, 2019)¹³.

Elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių gamybos ir tiekimo sistema yra fragmentuota, o investicijų spartą riboja administraciniai barjerai. Išlieka nepakankamai reglamentuoti jūrinio vėjo elektrinių statybos, jų pajungimo prie perdavimo tinklų klausimai, nepasiskirstyta institucinė atsakomybė. Siekiant tinkamai reglamentuoti jūrinio vėjo elektrinių statybos konkursų organizavimą ir kitas identifikuotas problemas, 2020 m. rugsėjo mėnesį LRV pritarė įstatymų projektų paketui¹⁴ ir pateikė jį svarstyti Seimui. Priėmus nurodytą įstatymų paketą Seime, bus sukurta aiški ir skaidri reguliacinė aplinka vėjo energetikos jūroje plėtrai, užtikrintos vienodos konkurencinės sąlygos visiems konkurso dėl leidimo naudoti jūrinę teritoriją vėjo elektrinių plėtrai ir eksploatacijai bei paramos dalyviams. Įstatymu bus įtvirtintas paramos modelis vėjo energetikai jūroje ir jo principai. Kaip ir kitose ES šalyse nustatyta, kad vėjo energetikos plėtra numatoma finansuoti taikant elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių pirkimo–pardavimo sandorio kainos¹⁵ modelį. Remiantis šiuo modeliu, tuo atveju, kai elektros energijos biržos kaina yra žemesnė, nei konkurso dėl paramos laimėtojo pasiūlyta sandorio kaina, konkurso laimėtoju VIAP lėšų administratorius sumoka biržos kainos ir sandorio kainos skirtumą, o tuo atveju, kai konkurso laimėtojo pasiūlyta sandorio kaina yra žemesnė nei biržos kaina, konkurso laimėtojas sumoka kainų skirtumą paskirtam subjektui. Konkurso laimėtojas jūrinių vėjo elektrinių statybai naudoja nuosavas arba

¹¹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/3552f120f9b11eab72ddb4a109da1b5?jfwid=9iufy374t>

¹² <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=7457004>

¹³ <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=dc3dd511-9ddf-430f-8aa0-6c6c185abfaf#/>

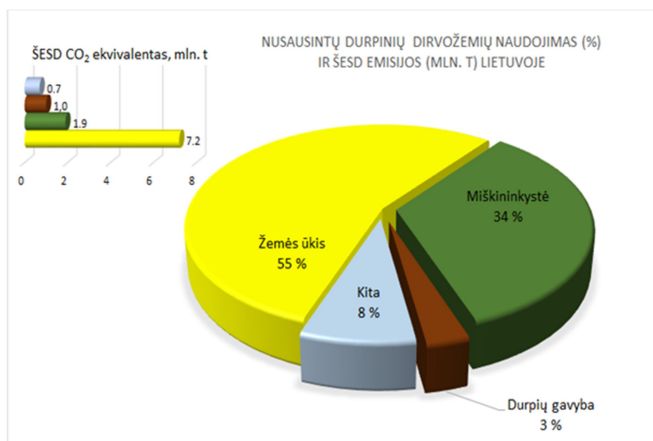
¹⁴ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/0a7cf570fc0c11ea88f28eae672e5b40>

¹⁵ Angl. contract for difference

skolintas lėšas, o elektros energijos gamyba jūrinėse vėjo elektrinės būty remiama viešuosius interesus atitinkančių paslaugų lėšomis. Seime svarstomame įstatymo projekte siekiama įtvirtinti skaidrias ir visiems rinkos dalyviams vienodas konkurso sąlygas.

Esamas pastatų energetinio modernizavimo tempas yra nepakankamas pasiekti užsibrėžtus ŠESD mažinimo tikslus iki 2030 m. Remiantis Nekilnojamojo turto registro duomenimis Lietuvoje yra apie 2,2 mln. pastatų, iš kurių 660 tūkst. pastatų arba 202 mln. m² bendrojo ploto taikomi energijos efektyvumo reikalavimai. Kasmet pastatams šildyti suvartojama apie 41 TWh pirminės energijos, iš kurių net 26 TWh pirminės energijos pagaminama iš iškastinio kuro, kas lemia 5,3 mTCO₂ išmetimus. Apie 66 % pirminės energijos suvartoja gyvenamieji pastatai, kurių šalyje apie 570 tūkst. arba 130 mln. m². Beveik pusė – 60 mln. m² bendrojo ploto sudaro daugiabučiai namai, apie pusę jų šilumos energiją gauna iš centralizuotų šilumos tiekimo įrenginių, kuriuose šilumos energijai gaminti naudojama apie 40 % iškastinio kuro. Nuo 2005 metų įgyvendinama tęstinė DNAP įrodė, kad padidinus pastatų energinį naudingumą iki C ir aukštesnės (B, A) energinio naudingumo klasės, šilumos energijos suvartojimas sumažėja 40-70 %. JESSICA iniciatyvos rezultatas Lietuvoje – atnaujinus apie 3,3 tūkst. daugiabučių, energijos suvartojimą sumažintas 750 GWh.

Dėl intensyvaus sausinimo 10% šalies teritorijos užimančios pelkės išmeta apie trečdalį emisijų neapyvartinių taršos leidimų, skirtų žemės ūkio sektoriui (apie 8 mln.t. CO₂ ekv.) (žr. paveikslą). Pelkės užima apie 10 % šalies ploto, iš jų beveik 100 % yra nusaustos arba pažeistos sausinimo sistemų (melioracijos) ir tik nedidelę dalį jų galima laikyti renatūralizuotomis (geros būklės). Pastaraisiais dešimtmečiais Lietuvoje, vykdant žemės ūkio veiklą, imta plačiai naudoti organinių dirvožemių žemės ūkio naudmenas, kurios yra sukaupusios didelį organinės anglies kiekį durpių pavidalu. Bendras Lietuvos durpžemių plotas yra 371,15 tūkst.ha (iš jų: valstybiniuose sklypuose 73,1 tūkst. ha, nuosavybės teise valdomuose sklypuose 298,1 tūkst.ha¹⁶). Durpžemių plotas, kuriame yra arimai/pievos sudaro apie 250 tūkst. ha.

Paveikslas 5. Nusaustų durpžemių naudojimas ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos Lietuvoje¹⁷.

16 VĮ Valstybės žemės fondo duomenys

17 Lietuvos gamtos fondo duomenys, 2019.

2.2. Tikslai

Lietuvos klimato kaitos valdymo politikos vizija - šalies ekonomikos neutralumą klimatui pasiekti iki 2050 metų. Nacionalinės 2020 m. išmetamų ŠESD apskaitos duomenimis, 2018 m. išmetamų ŠESD kiekis, palyginti su 1990 m., sumažintas 57,9 %. Tuo metu šalies BVP (2017 m.) buvo 173,3 % didesnis nei 1990 m. Vis dėlto didžiausi ŠESD mažinimo pasiekimai fiksuojami 1990–2000 m. laikotarpiu. Nuo 2000 m. bendro ŠESD kiekio ir BVP augimo tendencijos panašios.

Įgyvendinant 2030 m. ES energetikos ir klimato kaitos tikslus, Lietuvai nustatytas 9 % ŠESD mažinimo tikslas¹⁸ ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemoje nedalyvaujančiuose sektoriuose. Pagal Europos klimato reglamentą ES 2030 m. ŠESD mažinimo tikslą padidinus nuo 40 iki 55 %, palyginti su 1990 m., Lietuvai numatyto nacionalinio ŠESD mažinimo tikslo reikšmė irgi gali padidėti, ir jai pasiekti reikės papildomų pastangų. Itin daug pastangų prireiks transporto, energetikos ir žemės ūkio sektoriams, kurių išmetamas ŠESD kiekis nuo 2005 m. stipriai išaugo.

Sparčiau keisti transporto sudėtį, renkantis daugiau netaršių transporto priemonių. Tikslas - AEI dalį transporto sektoriuje padidinti iki 15 %. Būtina pereiti prie netaršių arba alternatyviaisiais degalais varomų transporto priemonių naudojimo, įgyvendinant kompleksines reguliacines, komunikacines ir investicines priemones. Reikia užtikrinti degalų iš AEI gamybos didinimą šalyje, skatinti transporto priemonių varomų elektra, vandeniliu, biometano dujomis įsigijimą, užtikrinant, kad šias transporto priemones eksploatuoti taptų ekonomiškai naudinga ir racionalu.

Jau 2020 m. buvo įvestas automobilių registravimo ir perregistravimo mokestis, kurio dydis priklauso nuo transporto priemonės naudojamų degalų rūšies (dyzelinas, benzinas, dujos) ir išmetamo anglies dvideginio kiekio (taikomas nuo 115 g/km). Mokestis svyruoja nuo 13,5 iki 540 Eur, todėl esminio poveikio automobilio pasirinkimui, atsižvelgiant į jo taršą, nepadarė, todėl siekiama peržiūrėti taršaus transporto apmokestinimo politiką.

Būtina didinti elektromobilių įkrovimo prieigų skaičių tiek miestų centruose (didelės galios prieigos), tiek miegamuosiuose daugiabučių namų mikrorajonuose, privačiuose namų ūkiuose ir įmonių teritorijose (vidutinės, įprastos galios prieigos), taip pat šalia valstybinės reikšmės kelių (didelės, itin didelės galios prieigos) ne tik susisiekimui tarp visų miestų užtikrinti, bet ir patenkinti arterinių vietų poreikį, kur jau susidaro eilės elektromobiliams įkrauti, pvz. A1 kelio ruože tarp Vilniaus ir Kauno.

Siekiant sunkiasvores taršias transporto priemones pakeisti varomomis alternatyviaisiais degalais, įvertinus pasiūlą rinkose, kainas ir įkrovimo / papildymo infrastruktūros kaštus, yra būtinas pereinamasis laikotarpis, kurio metu, kaip mažiau taršaus kuro alternatyva būtų naudojami gamtinių ir biometano dujų mišiniai. Didinant biometano dujų apimtį gamtinėmis dujomis varomose transporto priemonėse būtų užtikrinamas ženkliai mažesnis ŠESD išmetimas, o naudojant gryną biometaną pasiekama ir 0 g/km CO₂. Kadangi sunkiojo transporto ŠESD dalis sudaro trečdalį visos kelių transporto taršos, tik išnaudojant gamtinių dujų infrastruktūrą degalų iš AEI naudojimui, sunkusis transportas galės prisidėti prie taršos mažinimo tikslų.

Didinant viešojo transporto kokybę, sukurti prielaidas daugiau kelionių vykdyti viešuoju transportu. DJMP didelis dėmesys skiriamas žmonių keliavimo įpročių keitimui, kai norima

¹⁸ Tikslas nustatytas nuo 2005 metų ŠESD reikšmę.

paskatinti žmones kasdienėms kelionėms rinktis automobiliui alternatyvų susisiekimą – trumpus atstumus daugiau judėti pėsčiomis, atstumus iki 5 km važiuoti dviračiu ar visame mieste naudoti viešuoju transportu. DJMP identifiкуotas poreikis įsigyti dar 1110 vnt. netaaršių viešojo transporto priemonių. Įgyvendinus šiuos tikslus, visas netaaršaus viešojo transporto priemonių parkas miestuose sudarytų 62,2 % – tai būtų ženklus poveikis aplinkos oro taršos mažinimui ir klimato kaitos švelninimui. Pagrindinės viešojo transporto skatinimo priemonės, numatytos DJMP – viešojo transporto juostų plėtra, viešojo transporto priemonių atnaujinimas, viešojo transporto stotelių pertvarkymas universalaus dizaino principais ir naujų stotelių įrengimas, viešojo transporto šviesoforų prioriteto sistemos diegimas. DJMP numatyta dviračių takų tinklo plėtra ir esamų takų rekonstrukcija, dviračių stovų ir saugyklų įrengimas, dviračių dalijimosi sistemų diegimas sudarytų galimybes po miestų trumpus atstumus (iki 5 km) įveikti dviračiu ar paspirtuku ir leistų sumažinti privataus automobilio naudojimą ir susidarančias eismo spūstis, be to stipriai prisidėtų prie didesnio gyventojų fizinio aktyvumo bei sveikatos lygio gerinimo. Iš viso miestuose jau įrengta 1075 km atskirų dviračių takų, dviračių ir pėsčiųjų takų ar dviračių juostų, o numatyta įrengti dar 684 km.

Padidinti atsinaujinančių išteklių dalį elektros energijos suvartojimo balanse iki 50 % 2030 metais, sukuriant tvarią elektros energijos iš AEI gamybos, perdavimo ir kaupimo institucinę bazę bei infrastruktūrą. NENS ir NEKS įtvirtinta, kad po 2025 m. jūrinės teritorijos dalyje numatyta vėjo elektrinių parkų plėtra (galingumas – nuo 700 MW iki galimai 1 400 MW), 2020 m. LRV nutarime įtvirtinta iki 700 MW vėjo elektrinių plėtra Lietuvos jūrinėje teritorijoje. EM jau pradėjo dalies jūrinių vėjo elektrinių plėtrai reikalingų parengiamųjų darbų vykdymą. Seime svarstomi įstatymų pakeitimai, kuriais siekiama įtvirtinti paramos jūrinėms elektrinėms modelį. Atlikus parengiamuosius darbus, bus skelbiamas pirmasis konkursas visai numatomai iki 700 MW galiai dėl leidimo naudoti jūrinę teritoriją vėjo elektrinių plėtrai ir paramos ir suteikiama teisė per ne vėliau kaip 6 metus įrengti elektrines. Lygiagrečiai su vėjo elektrinių statyba jūrinėje teritorijoje bus vykdoma ir perdavimo tinklų plėtra šioms elektrinėms prijungti. Atlikti ir vykdomi darbai prisidės prie 2020 m. lapkritį paskelbtos jūrinių elektrinių strategijos¹⁹, kurioje nustatomas tikslas padidinti ES jūrinių vėjo elektrinių galia iki 60 GW, įgyvendinimo. Elektros energijos gamyba jūrinėse elektrinėse yra patraukli investuotojams dėl rinkos tendencijų, technologinių privalumų ir kainos. Tiek Lietuvos, tiek užsienio investuotojai išreiškia susidomėjimą jūrinių elektrinių plėtra Lietuvoje, norą dalyvauti numatomuose skelbti konkursuose bei reiškia palaikymą siūlomam įtvirtinti paramos modeliui.

Spartinti daugiabučių namų ir viešųjų pastatų atnaujinimą (modernizavimą), įgyvendinant juose energinį efektyvumą didinančias, taip pat AEI priemones, mažinant energijos vartojimą pastatuose ir palaipsniui atsisakant iškastinio kuro juose naudojimo. Energijos taupymo pastatų ūkyje potencialas - 10366 GWh. Siekiama reguliacinėmis, organizacinėmis ir investicinėmis priemonėmis, telkiant verslo ir viešojo sektoriaus pastangas, modernizuoti bent 1000 daugiabučių per vienerius metus, taip pasiekiant EK skatinamą renovacijos bangą.

ŠESD emisijas mažinti atkuriant vandens lygį ir pelkėdaros procesus. Siekiant klimato neutralumo tikslo, iki 2050 m. pelkių teritorijose turi būti siekiama atkurti vandens lygį ir pelkėdaros procesus. Atkūrus organiniuose dirvožemiuose natūralų vandens lygį ir nebevykdant arimo ar skutimo, įrengiant žolynus efektyviai sumažinamas ŠESD emisijų kiekis ir sukuriama palankios

19 Angl. Strategy to harness the potential of offshore renewable energy for a climate neutral future

sąlygos biologinei įvairovei. Išsaugant durpių klodo stovymę, sudarant palankias sąlygas durpėdarai, saugomas ir skatinamas organinės anglies atsargomis turtingų dirvožemių išsaugojimas. Pelkių išsaugojimas ir tvarus naudojimas ne tik mažina ŠESD, bet teikia ir kitas naudas: keičiantis klimatui, pelkių gebėjimo sukaupti reikalingą vandenį svarba tampa aktualesnė; vandens kokybės gerinimo kontekste reguliuoja vandens nuotėkį (mažinant potvynių ir sausrų riziką) bei išsaugant vertingas buveines su retomis ir saugomomis rūšimis. Iki 2026 m. planuojama atkurti apie 8,5 tūkst. ha. pelkių ir kitų šlapynių žemės ūkio naudmenose.

2.3. Nacionalinis strateginis kontekstas

Komponento kontekste aktualūs NPP 5 tikslas „Gerinti transporto, energetinį ir skaitmeninį vidinį ir išorinį junglumą“ ir NPP 6 tikslas „Užtikrinti gerą aplinkos kokybę ir gamtos išteklių naudojimo darną, saugoti biologinę įvairovę, švelninti Lietuvos poveikį klimato kaitai ir didinti atsparumą jos poveikiui“. Įgyvendinus priemones tikslams pasiekti, 2030 m. iš AEI elektros energiją savo reikmėms pasigamins 567 tūkst. Lietuvoje gyvenančių asmenų (2019 m. tokių žmonių buvo 4 tūkst.). 2030 m. bent 50 % nacionalinio elektros energijos bus pagaminta iš AEI, o 70 % viso reikalingo elektros energijos poreikio bus pagaminta iš vietinių energijos išteklių. Komponento reformos sprendžia konkrečius NPP uždavinius: 5.3 uždavinį „Užtikrinti Lietuvos elektros energijos rinkos ir elektros energetikos sistemos adekvatumą bei didinti vietinės elektros energijos gamybos dalį“, 6.1 uždavinį „Didinti atsinaujinančių ir alternatyvių degalų vartojimą transporto sektoriuje, skatinti darnų įvairiarūšį judumą ir mažinti transporto sukeliama aplinkos taršą“, 6.2 uždavinį „Plėtoti tvarų ir bioekonomikos principais paremtą ūkininkavimą visose žemės ūkio šakose“, 6.3. uždavinį „Didinti vidaus energijos gamybos ir bendrojo galutinio energijos vartojimo atsinaujinančių energijos išteklių dalį bei diegti taršos mažinimo priemones energetikos sektoriuje“ ir 6.4 uždavinį numato didinti gyvenamųjų ir viešųjų pastatų energijos vartojimo efektyvumą ir AEI juose naudojimą (siektina reikšmė: sutaupyta pastatų ūkyje energijos kiekis – 10366,02 GWh; siekiant šio tikslo per 2021-2030 laikotarpį reiktų atnaujinti apie 9500 daugiabučių namų, atitinkamai į daugiabučių namų renovaciją reiktų investuoti 3,3 mlrd.€).

NEKSVP numato priemones, susijusias su šiame komponente siūlomomis reformomis ir investicijomis:

- AEI1. Paramos schema elektros energijai, pagamintai iš AEI;
- AEI2. Finansinė parama gaminantiems vartotojams (ES parama);
- AEI4. Finansinė parama investuoti į mažos galios elektrines;
- AEI5. AEI plėtra Baltijos jūroje;
- AEI8. Energijos gamybos iš AEI diegimo ir kaupimo sprendimų finansavimas, įskaitant gaminančius vartotojus, AEI bendrijos (ES parama);
- AEI9. AEI integracija į perdavimo ir skirstymo tinklus.
- T1. Miesto ir priemiestinio viešojo transporto priemonių parko atnaujinimas, skatinant naudoti alternatyviaisiais degalais varomas transporto priemones;
- T3. Darnaus judumo mieste planų įgyvendinimas;
- T4. Skatinimas naudoti AEI transporto sektoriuje;
- T5. ES baltosios knygos tikslų įgyvendinimas;
- T9. Paskatų naudoti kombinuotą krovinį transportą įvedimas;
- T10. Transporto priemonių su VDV patekimo į nustatytas miestų zonas ribojimas;
- T11. Darnaus judumo fondo sukūrimas;
- T13. Elektromobilių naudojimo skatinimas ir jų įkrovimo infrastruktūros plėtra;
- T19. Parama SGD varomoms komercinio transporto priemonėms įsigyti;
- T24. Eismo spūsčių mažinimas, taikant eismo organizavimo sprendimus;

- T28. Lengvata N1 klasės elektromobilių įsigijimui;
- T29. Nulinės emisijos taksi ir pavėžėjimo paslaugas teikiančioms įmonių skatinimas;
- T32. Viešojo transporto prieinamumo ir naudojimosi juo didinimas.

Komponento reformos atitinka VP nuostatas:

- Darnios transporto sistemos plėtra (141.2.) – elektrifikuoto geležinkelių tinklo, spartaus elektromobilių įkrovimo tinklo, dviračių ir pėsčiųjų takų ir (ar) trasų infrastruktūros plėtra, viešojo ir privataus transporto sąveikos ir darnaus judumo sistemų kūrimas, judumo sąlygų ir judumo paklausos valdymo gerinimas, transporto triukšmo taršos mažinimas.
- Projektas „Stipresnė energetikos infrastruktūra“ (143.1) - numato platesnę vietinės elektros energijos generaciją. Numatyta didinti vietinę elektros generaciją, pirmiausia plėtoti elektros gamybą iš atsinaujinančių energijos šaltinių – vėjo ir saulės, parengti sprendimus, leidžiančius perteklinei žaliajai elektros energijai sukaupti, kai iš šių išteklių elektros energiją gaminančių elektrinių galia viršys momentinį suvartojimą. Projektas „Žalioji energetika“ 159.1 papunktyje numato plėsti žaliosios elektros energijos generaciją, siekti, kad iki 2025 m. 30%, o iki 2030 m. – 50% šalyje suvartojamos elektros energijos būtų iš atsinaujinančių energijos šaltinių. Šiame papunktyje nurodytas kryptis atitinka siūloma reforma bei siūlomi investiciniai projektai „Jūrinio vėjo infrastruktūros plėtra“, „Investicinė parama AEI elektrinėms (saulės, vėjo elektrinėms sausumoje), įskaitant atsinaujinančių išteklių energijos bendrijas ir kaupimo įrenginiams“, kurie yra skirti elektros energijos iš AEI gamybai skatinti.
- Šiuolaikiškų balansavimo pajėgumų sukūrimas (143.2) - numatyta perdavimo tinkle spartinti ir diegti šiuolaikinius elektros energetikos sistemai būtinus lanksčius balansavimo ir kaupiamuosius pajėgumus, iki 2024 m. įrengti ne mažiau kaip 200 MW galios naujus lanksčius elektros gamybos ir (ar) akumuliacinius pajėgumus atsinaujinančių energijos šaltinių jėgainėms balansuoti; didėjant prie skirstomojo tinklo prijungtos gaminančių vartotojų elektros gamybos pajėgumų galiai ir didėjant galios poreikiui iš tinklo įkraunamiems elektromobiliams, siekti, kad dalis sistemos balansavimo būtų atliekama skirstomajame tinkle. 159.3 papunktyje taip pat numatyta tobulinti skirstomąjį elektros energijos tinklą, daug dėmesio skirti elektros energijos kaupimo ir balansavimo pajėgumų didinimui skirstomajame tinkle. Šiuose papunkčiuose nurodytas prioritetingas kryptis atitinka EGADP reforma „Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos“.
- Žalioji mokesčių pertvarka (155.1.) – iki 2024 m. numatoma panaikinti visas mokesčių lengvatas naudojamam iškastiniam kurui ir visiškai atsisakyti anglių bei naftos produktų vartojimo šilumos sektoriuje. Sektorinę mokesčių politiką numatoma perorientuoti į aplinkosauginius tikslus, išplėsti gamintojų atsakomybę ir užtikrinti „teršėjas moka“ principo taikymą, siekiant atspindėti tikrąją gamtos išteklių kainą.
- Neutralaus poveikio klimatui ekonomika iki 2050 m. (155.3.) – siekiama iki 2030 m. 30% sumažinti Lietuvos išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) kiekį, palyginti su 2005 m. Iki 2025 m. siekiama stabilizuoti išmetamųjų ŠESD kiekį net ir tuose sektoriuose, kuriuose iki šiol jis didėjo – transporto ir žemės ūkio srityse.
- Neutralaus poveikio klimatui Vyriausybė nuo 2024 m., visas viešasis sektorius – nuo 2027 m. (155.4.) – viešasis sektorius turi rodyti atsakingo *modus operandi* pavyzdį. Numatoma reikšmingai išplėsti žaliųjų pirkimų taikymo apimtį, siekiant, kad nuo 2023 m. žalieji pirkimai taptų dominuojančia viešųjų pirkimų rūšimi. Nuo 2023 m. numatoma įpareigoti valstybines įstaigas vartoti tik žaliąją elektros ir šilumos energiją, naudoti tik netaršų transportą, prekes, darbus ir paslaugas įsigyti tik žaliųjų pirkimų būdu.
- Miestuose kvėpuosime švariu oru (157.2.) – numatoma iki 2030 m. Lietuvos miestuose ir miesteliuose perpus sumažinti žmonių sveikatai kenksmingą oro taršą. Numatoma remti

savivaldybių ir visuomenines iniciatyvas matuoti ir gerinti oro kokybę urbanizuotose teritorijose: steigti mažos taršos zonas miestų centruose, pereiti prie netaršių šildymo sprendimų, planuojant naujas pramonines zonas koncentruoti jas miestų periferijoje, miestų centruose esantiems pramonės objektams taikant sugriežtintus taršos normatyvus. Numatoma skatinti gyvenamąsias teritorijas jungtis žaliaisiais koridoriais su bemotorio transporto infrastruktūra ir formuoti žaliųjų jungčių tinklą, sukurti regioninius ir tarpinstitucinius oro, vandens, kvapų ir garso taršos kontrolės mechanizmus.

- Žmogus, kaip darnaus judumo ir viešojo transporto ašis (157.3.) – numatoma parengti nacionalinės darnaus judumo strategijos gaires, kurios virs susitarimu tarp miestų ir Vyriausybės dėl investicijų į infrastruktūrą bei dėl darnaus judumo fondo naudojimo. Numatoma reikšmingą dalį lėšų naudoti darnaus judumo planuose numatytiems priemonėms finansuoti. Bus skatinama palikti automobilius namuose, gatvėse skiriant daugiau erdvės dviratininkams ir pėstiesiems, plečiant daugiarūšio transporto derinimo galimybes ir užtikrinant eismo saugumą visų rūšių transporto dalyviams. Iki 2027 m. visas didmiesčių viešasis transportas, taksi ir pavėžėjimo paslaugų teikėjai planuojama, kad naudos tik atsinaujinančių išteklių energiją. Numatoma skatinti elektromobilumą, sukuriant vienodą, patogią ir lengvai pasiekiamą elektromobilių įkrovimo infrastruktūrą, diegti pažangias informacines ir ryšių technologijų transporto sistemas, sukuriant saugesnį, efektyvesnį ir švaresnį keleivių ir krovinių transportą. Planuojama užtikrinti susisiekimą tarp miestelių ir regionų centrų vystant viešojo transporto, geležinkelio susisiekimo paslaugų tinklą ir prieinamumą. Tiltus, aikštes, dideles sankryžas, tunelius, uostus, stotis, poilsio aikšteles bus siekiama projektuoti atsižvelgiant į žiedinius, tvarumo, estetinius ir architektūrinius kriterijus.

- Valstybinės reikšmės susisiekimo projektų sklandus įgyvendinimas (141.8.) – siekiama sparčiai įgyvendinti tarptautinį geležinkelių projektą „Rail Baltica“, automobilių kelių jungties „Via Baltica“, oro ir jūrų uostų tolesnės plėtros, didinant jų veiklos pajėgumus ir Lietuvos konkurencingumą.

- Vietinių alternatyvių degalų gamybos apimčių didinimas atitinka VP 153 punktą „Tik spartus perėjimas prie žiedinės ir neutralaus poveikio klimatui ekonomikos užtikrins ilgalaikį Lietuvos konkurencingumą ir pakankamai sparčiai išvystytas reikalingas kompetencijas“, 169.3 papunktį „Prioritetas žaliosioms investicijoms. Sieksime, kad viešosios lėšos būtų naudojamos tik aplinkai draugiškoms investicijoms, atitinkančioms žaliajo kurso tikslus. Aplinkosauginį efektyvumą išskelsime tarp pagrindinių kriterijų nustatant investicijų prioritetus. Skatinsime žaliąsias iniciatyvas, nukreiptas konkrečioms aplinkos apsaugos ar taršos problemoms šalinti“.

- Vandenilio technologijų ir jų panaudojimo skatinimo plėtra atitinka Vyriausybės programos papunktį „159.4. Kursime pagrindą vandenilio energetikai. Atsižvelgdami į ES patvirtintos vandenilio energetikos strategijos nuostatas, sieksime, kad Lietuvoje atsirastų vandenilio gamybos iš vandens bandomieji projektai, kurie prisidėtų prie perteklinės elektros energijos iš atsinaujinančių energijos šaltinių balansavimo. Telksime mokslines ir gamybines institucijas, ieškodami sprendimų, kaip sumažinti elektros energijos gamybos iš atsinaujinančių energijos šaltinių netolygumą, panaudojant vandenilį trūkstantai elektros energijai gaminti. Sieksime, kad iki 2024 m. būtų visiškai pasirengta esamą gamtinių dujų tinklą infrastruktūrą pritaikyti gamtinių dujų ir vandenilio mišiniui transportuoti.“

LRV programos priemonių plane yra suplanuoti mokesčių sistemos pakeitimai, kurie ženkliai prisidės prie žaliosios pertvarkos tikslų pasiekimo. Šiuo metu darbą jau yra pradėjusi viešojo ir privataus sektorių partnerystės principu sudaryta mokesčių ekspertų grupė, kuri atlieka neterminuotą mokesčių lengvatų ir specialiųjų apmokestinimo sąlygų kaštų ir naudos analizę.

Viena prioritetinių jų analizės sričių – žalieji mokesčiai, dėl kurių numatoma parengti konkrečias rekomendacijas iki 2021 m. pabaigos. Aplinkos apsaugos ir atliekų srityje planuojama pakeisti Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymą, siekiant padidinti mokesčio už aplinkos teršimą sąvartyne šalinamomis atliekomis tarifus ir papildyti mokesčio mokėtojų, teršiančių iš stacionariųjų taršos šaltinių, sąrašą asmenimis, eksploatuojančiais organinius tirpiklius naudojančius įrenginius, kurie pagal Aplinkos apsaugos įstatymą privalo būti įregistruoti. Taip pat, siekiant racionaliai naudoti gamtos išteklius ir tobulinti vandens išteklių apmokestinimą, numatomi Mokesčio už valstybinius gamtos išteklių įstatymo, Žemės gelmių įstatymo ir Vandens įstatymo pakeitimai.

Transporto srityje siekiama tobulinti transporto priemonių keliamos taršos apmokestinimas, todėl bus keičiamas Motorinių transporto priemonių registracijos mokesčio įstatymas, kuriame bus numatytas veiksmingesnis principo „teršėjas moka“ įgyvendinimas. Tai yra daroma, atsižvelgiant į tai, kad nuo 2020 m. liepos 1 d. įvestas automobilių taršos mokestis, kuris taikomas tik registruojant ar perregistruojant lengvuosius ir lengvuosius komercinius automobilius (M1 ir N1 kategorijos) didelio arba esminio efekto automobilių pasirinkimui pagal degalų rūšį arba CO₂ emisijas neduoda, todėl svarstoma įvesti pastovų, t. y. metinį automobilių taršos mokestį, priklausantį nuo taršos emisijos lygio ir panaikinti taršos mokesčio lengvatą individualia veikla besiverčiantiems subjektams.

Energetikos srityje planuojama nustatyti aplinkai žalingų akcizų lengvatų atsisakymo terminus, peržiūrėti akcizų taikymą energetikos produktams (pavyzdžiui, įtraukti CO₂ dedamąją į energetikos produktų apmokestinimą) ir pakeitus Akcizų įstatymą nustatyti akcizą durpių briketams.

Visi žaliųjų mokesčių pakeitimai ir kitų specialiųjų apmokestinimo sąlygų, kurios iškreipia apmokestinimo teisingumą, atsisakymas bei reikalingi konkretūs teisėkūros pakeitimai, bus pateikti ir priimti iki 2022 m. II ketv., o pagal galiojančią tvarką – įsigalioję po pusės metų t.y. nuo 2023 m. pradžios.

Rengiamoje 2021–2030 m. Nacionalinės susisiekiimo plėtros programoje numatyti klimato kaitos mažinimo ir aplinkos oro kokybės gerinimo priemonių įgyvendinimo tikslai:

1. Gerinti susisiekimą TEN-T tinklo geležinkeliais (geležinkelių elektrifikacija);
2. Plėtoti aplinkai draugišką transporto sistemą;
3. Skatinti darnų judumą;
4. Atnaujinti viešąjį sausumos transporto parką;
5. Mažinti asmeninių lengvųjų automobilių skaičių;
6. Skatinti alternatyviu kuru varomų transporto priemonių naudojimą
7. Skatinti verslą (juridinius asmenis) rinktis ekologiškas transporto priemones;
8. Plėsti sausumos transporto alternatyviųjų degalų infrastruktūrą;
9. Skatinti miestuose keliauti viešuoju transportu.

Komponento reformos yra susijusios su ESFIP prioritetais ir uždaviniais – Programos 2 prioritete „Žalesnė Lietuva“ iškeltame 2.2 uždavinyje „Skatinti naudoti atsinaujinančią energiją“ planuojamas įgyvendinti veiklas, susijusias su atsinaujinančių energijos išteklių naudojimu transporto sektoriuje, 3 prioritete „Geriau sujungta Lietuva“ iškeltame uždavinyje 3.1 „Kurti tvarų, atsparų klimato kaitai, pažangų, saugų ir įvairiarūšį transeuropinį transporto tinklą“ planuojamas įgyvendinti veiklas susijusias su geležinkelių elektrifikacija, ir 8 specialiaame prioritete iškeltame 8.1 uždavinyje „Skatinti darnų įvairiarūšį judumą miestuose“ numatytas įgyvendinti veiklas, susijusias su DJMP numatytų priemonių miestuose įgyvendinimu ir alternatyvių energijos išteklių naudojančių viešojo transporto priemonių vietiniam susisiekimui įsigijimu.

2.4. Reforma „Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos“

Reformos tikslas – skatinanti elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių gamybą, perdavimą ir vartojimą naudojant ekonomiškai efektyviausias technologijas, tobulinant institucinius ir teisinius mechanizmus bei teikiant verslui ir gyventojams paskatas investuoti.

Konkrečiai šia reforma siekiama:

1. Iki 2030 m. elektros energijos iš AEI gamybos kiekį padidinti ne mažiau kaip iki 7 TWh²⁰, kas užtikrins, kad iš AEI bus pagaminta 50%²¹ elektros energijos, palyginti su bendru elektros energijos suvartojimu;
2. Padidinti vietinius elektros energijos gamybos pajėgumus;
3. Sudaryti sąlygas plėtoti AEI elektros energijos pajėgumus remiant ekonomiškai efektyviausias technologijas;
4. Palaipsniui integruoti AEI naudojančius elektros energijos gamintojus į rinką;
5. Užtikrinti mažiausią finansinę naštą elektros energijos vartotojams;
6. Nediskriminuoti importuojamos elektros energijos gamintojų ir sudaryti sąlygas kitoms valstybėms narėms pasinaudoti Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projekte įtvirtintu paramos mechanizmu;
7. Užtikrinti, kad veiklą baigusios elektrinės bus demontuotos;
8. Užtikrinti, kad elektros energija nebūtų gaminama neigiamomis kainomis;
9. Sudaryti tinkamas sąlygas gaminantiems vartotojams ir AEI bendrijoms.

Reforma bus įgyvendinama vadovaujantis NENS ir NEKSVP numatytais AEI elektros sektoriaus reformavimo principais:

- **Palaipsnio atsinaujinančių energijos išteklių integravimo į rinką** – turi būti plėtojamos ekonomiškai efektyviausios technologijos, atsižvelgiama į technologijų brandumą, įvertinant ir jų netolimos ateities pažangos tendencijas;
- **Įperkamo ir skaidrumo** – atsinaujinančių energijos išteklių skatinimo schemos modelis turi būti pagrįstas rinkos principu, kuo mažiau ją iškraipyti ir užtikrinti mažiausią finansinę naštą energijos vartotojams, aiškumą ir nediskriminacinę konkurencinę aplinką;
- **Aktyvaus energijos vartotojų dalyvavimo** – didėjant atsinaujinančių energijos išteklių daliai, palyginti su visu energijos išteklių balansu, turi būti skatinama decentralizuota elektros energijos gamyba, vartotojams suteikiama galimybė iš atsinaujinančių energijos išteklių pasigamintą energiją vartoti savo reikmėms, o už perteklinę energiją, patiektą į tinklą, gauti rinkos sąlygas atitinkantį atlygį, taip pat turi būti įdiegti vartotojų elgsenos ir energijos paklausos ir pasiūlos valdymo sprendimai.

Reforma yra tęstinė, kurią įgyvendinant 2020 m. buvo atlikti šie veiksmai:

1. Didžiosios žaliosios energetikos (aukcionų) srityje ir mažosios žaliosios energetikos (gaminančių vartotojų, energijos bendrijų) srityje, 2020 metais Energetikos ministerija parengė

20 Nuostata įtraukta į Lietuvos Respublikos Seimui pateiktą Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, tačiau Lietuvos Respublikos Seimas šio projekto dar nepriėmė.

21 XVIII Vyriausybės programoje numatytas rodiklis – 50 procentų, NENS ir NEKS numatytas rodiklis 45 procentai.

tris Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo projektus, kuriais patobulino teisinį reglamentavimą.

- 2020 m. spalio 20 d. [Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo Nr. XI-1375 20-1 straipsnio pakeitimo įstatymas](#) naujai reglamentuoja tinklų operatorių sąnaudas, susijusias su gaminančio vartotojo ar asmens, siekiančio tapti gaminančiu vartotoju, elektros įrenginių prijungimu prie elektros tinklų.²²
- 2020 m. birželio 25 d. [Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo Nr. XI-1375 2, 4, 5, 6, 13, 20, 20-1, 22, 50, 51 ir 52 straipsnių pakeitimo įstatymas](#) patobulina AEI planavimo ir įgyvendinimo institucinę struktūrą, koreguoja valstybės strateginio lygmens planavimo dokumentų sistemą, patikslina tinklų operatorių sąnaudų, susijusių su gaminančio vartotojo ar asmens, siekiančio tapti gaminančiu vartotoju, elektros įrenginių prijungimu prie elektros tinklų, techninius parametrus, sprendžia visuomenės informavimo, sąmoningumo ugdymo ir švietimo AEI srityje klausimus.²³
- 2020 m. balandžio 28 d. [Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo Nr. XI-1375 1, 2, 3, 4, 5, 6, 11, 13, 14, 16, 17, 20, 20-1, 22, 25, 28, 29, 35, 37, 38, 39, 46, 48, 49, 55, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 63-1, 64 straipsnių ir priedo pakeitimo, 11-1 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir įstatymo papildymo 20-2 straipsniu įstatymas](#) sprendžia platų AEI elektros energijos srityje klausimų spektrą – naujai apibrėžia atsinaujinančių išteklių naudojimo elektros energijai gaminti skatinimo priemonės, atsinaujinančių išteklių energijos bendrijų veiklos sąlygas ir bendruosius principus bei energijos, pagamintos iš atsinaujinančių išteklių, kilmės garantijos paskirtį, taip pat sureguliuoja kitas iškilusias problemas.²⁴

2. Siekdama patobulinti **institucinius ir teisinius mechanizmus jūrinio vėjo energijos gamybos ir perdavimo srityje**, 2020 m. rugsėjo mėnesį LRV pritarė įstatymų projektų paketui²⁵ ir pateikė jį svarstyti Seimui. Įstatymų pakeitimais siekiama sukurti aiškia ir skaidrią reguliacinę aplinką vėjo energetikos Baltijos jūroje plėtrai. Parengti teisės aktai sukurs aiškia ir skaidrią reguliacinę aplinką vėjo energetikos jūroje plėtrai, užtikrins vienodas konkurencines sąlygas visiems konkurso dėl leidimo naudoti jūrinę teritoriją atsinaujinančius energijos išteklius naudojančių elektrinių plėtrai ir eksploatacijai bei paramos dalyviams. Įstatymu bus įtvirtintas paramos modelis vėjo energetikai jūroje ir jo principai. Kaip ir kitose ES šalyse nustatyta, kad vėjo energetikos plėtra bus finansuojama taikant kainų skirtumo²⁶ modelį. Projekte įtvirtintos skaidrios ir visiems rinkos dalyviams vienodos konkurso sąlygos. Planuojama, kad pirmas aukcionas įvyks 2023 m.

Seimui svarstyti pateiktais Atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo, Elektros energetikos įstatymo ir Energetikos įstatymo projektais taip pat siekiama sukurti palankią reguliacinę aplinką sausumos teritorijoje įgyvendinamiems projektams. Detalus sprendžiamų problemų aprašymas ir siūlomos reformos motyvai pateikiami Aiškinamajame rašte²⁷. Apibendrintai šiais teisės aktų projektais siūloma:

²² <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b43db463137b11eb9604df942ee8e443?jfwid=1821jth2dh>

²³ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6c5e9fa2bac311ea9a12d0dada3ca61b?jfwid=1821jth2dh>

²⁴ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/76ecca608acd11eaa51db668f0092944?jfwid=1821jth2dh>

²⁵ <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct/0a7cf570fc0c11ea88f28eae672e5b40>

²⁶ Angl. contract for difference

²⁷ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/6fbed810f69b11eab72ddb4a109da1b5?jfwid=9iufy374t>

- įtvirtinti, kad VšĮ Lietuvos energetikos agentūra konsultuotų ir teiktų metodinę pagalbą veiklos elektros energetikos sektoriuje klausimais, kas pareiškėjams palengvintų procesus ir užtikrintų savalaikį informacijos suteikimą;
- reglamentuoti sąlygas aukciono laimėtojams elektros energiją parduodant pagal dvišales sutartis, kas investuotojams sukurtų daugiau aiškumo dėl veikimo rinkoje;
- nustatyti ilgalaikius atsinaujinančių išteklių energetikos tikslus visiems sektoriams, kas įstatyminiu lygmeniu įtvirtintų ilgalaikius nacionalinius tikslus ir sukurtų užtikrintumo investuotojams dėl AEI plėtros;
- įtvirtinti naują rūšį leidimų – leidimą modernizuoti (rekonstruoti) elektrinę ar elektros energijos gamybos įrenginį, kaip yra numatyta 2018 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos (ES) 2018/2001 dėl skatinimo naudoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją, kas leistų palengvinti procedūras rekonstruojant įrenginius bei taip skatinant jų išlaikymą po paramos teikimo laikotarpio pabaigos;
- aiškiai reglamentuoti leidimų keitimo ir tikslinimo pagrindus, kas sukurtų aiškumo investuotojams;
- nustatyti VIAP lėšų nerinkimo sąlygas iš vartotojų, elektros energija perkantiems pagal AEI pirkimo–pardavimo sutartis, kas sukurtų palankesnes sąlygas AEI gamintojams, veikiantiems be valstybės paramos;
- įtvirtinti galimybę pratęsti leidimo plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus išdavimo terminą, kai atrankos PAV išvadoje yra nurodoma, kad reikalinga atlikti pilną PAV, tai padėtų užtikrinti, kad projektai bus įgyvendinti;
- aiškiai reglamentuoti galimybes keisti veiklos vykdymo teritoriją²⁸.

Toliau įgyvendinant teisinę ir institucinę reformą, AEI elektros energijos gamybos, perdavimo ir vartojimo srityje iki 2026 metų bus atlikti šie papildomi veiksmai:

- įvertintos pagrindinės kliūtys, stabdančios atsinaujinančių išteklių energijos bendrijų plėtrą;
- įvertintas paramos schemos (aukciono) efektyvumas ir poreikis kurti palankią reguliacinę aplinką, skatinančią AEI gamintojus veikti rinkos sąlygomis;
- skatintama aktyvių vartotojų ir bendrijų plėtra.

Siekiant sparčiai didinti šalyje pagaminamos AEI elektros energijos dalį, EGADP lėšos bus investuojamos trimis kryptimis:

1. Pasirengimas jūrinių vėjo elektrinių infrastruktūros plėtrai. Tikslas – atlikti parengiamuosius darbus jūrinio vėjo elektrinių plėtrai. 2020 m. birželio 22 d. LRV nutarimu Nr. 697²⁹ (toliau – Nutarimas) buvo nustatyta, kad Lietuvos jūrinėje teritorijoje tikslinga organizuoti konkursą (konkursus) iki 700 MW vėjo elektrinių plėtrai ir eksploatacijai. Nutarimu LRV pritarė vėjo energetikos plėtros Baltijos jūroje koncepcijai bei 700 MW vėjo elektrinių plėtojimui iki 2030 m. tam numatant konkrečią teritoriją Baltijos jūroje. Nutarime įtvirtinta iki 700 MW plėtotina galia pagal NEKS nustatytus tikslus po 2025 m. jūrinės teritorijos dalyje išplėtoti vėjo elektrinių parkus galimumu nuo 700 MW iki galimai 1 400 MW. Šios galios vėjo elektrinės reikšmingai padidins energijos iš atsinaujinančių išteklių dalį bendrame galutiniame energijos suvartojime. Siekiant

²⁸ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legaiAct/lt/TAD/b71fda1fc0b11eab72ddb4a109da1b5?fwid=9iufv374t>

²⁹ 697 Dėl Lietuvos Respublikos teritorinės jūros ir (ar) Lietuvos Respublikos išskirtinės ekonominės zonos (e-tar.lt)

tinkamai pasirengti konkursams, būtina atlikti parengiamuosius darbus jūrinių vėjo elektrinių plėtrai – atlikti numatomų plėtoti jūrinėje teritorijoje vėjo elektrinių (700 W) poveikio aplinkai vertinimą, vėjo greičių, vandens ir meteorologinius matavimus bei jūros dugno tyrimus. Nutarimas taip pat įpareigojo elektros perdavimo sistemos operatorių pradėti parengiamuosius darbus jūrinėje teritorijoje numatomų plėtoti vėjo elektrinių prijungimui prie elektros tinklų.

Iki infrastruktūros plėtos vykdymo reikia atlikti parengiamuosius darbus: išnagrinėti galimus techninius sprendinius jūrinių vėjo elektrinių prijungimui prie perdavimo tinklo, nustatyti sąnaudų ir naudos prasme efektyviausią sprendinį; identifikuoti pagrindines rizikas, galimybes integruotis į Baltijos jūros perdavimo tinklą, jungsiantį Baltijos jūros elektrines su Baltijos jūros regiono valstybių perdavimo tinklais ir kitus klausimus/aspektus. Tai atlikus bus priimtas sprendimas dėl perdavimo tinklo jūrinėje teritorijoje vystymo technologijos, prijungimo vietos (taško), nustatytas tikslus investicijų poreikis. Vėlesniuose parengiamųjų darbų etapuose bus atlikta techninė studija nustatyti jūrinių vėjo elektrinių jungties prie sausumos tinklų įrengimo vietą jūrinėje teritorijoje, taip pat bus parengti su tuo susiję teritorijų planavimo dokumentai bei atlikti jūros dugno tyrimai. Atlikus visus reikalingus veiksmus, tyrimus, parengus teritorijų planavimo dokumentus, bus vykdomi jūrinių vėjo elektrinių jungties su sausumoje esančiais perdavimo tinklais statybos (rangos) darbai.

Svarbu paminėti, kad Seime svarstomame įstatymų projektų pakete nustatoma, kad infrastruktūros, skirtos jūrinių elektrinių prijungimui, plėtos ir susijusių veiksmų bei tyrimų kaštai finansuojami viešuosius interesus atitinkančių paslaugų lėšomis ir gali būti mažinami lėšomis, gautomis iš kitų finansavimo šaltinių, siekiant kuo mažesnio poveikio elektros energijos kainai vartotojams.

Tikslinė grupė, kuriai aktualios planuojamos investicijos yra elektros energijos perdavimo sistemos operatorius, verslas, kuris investuos į vėjo elektrinių statybą ir visi elektros energijos vartotojai plačiąja prasme, kuriems bus tiekiamas vėjo elektrinėse pagaminta elektros energija.

2. Investicinė parama AEI elektrinių (saulės ir vėjo elektrinėms sausumoje), individualių kaupimo įrenginių statybai. Tikslas – skatinti verslą ir gyventojus investuoti į elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių įrenginių gamybos ir kaupimo įrenginius, burtis į atsinaujinančių išteklių energijos bendrijas. Numatoma remti verslo ir gyventojų investicijas į saulės energiją naudojančias elektrines ir vėjo energiją naudojančias elektrines sausumoje, kuriose pagaminta elektros energija bus suvartota namų ūkių ar ekonominės veiklos poreikiams. Parama bus teikiama konkurso būdu: daugiausiai balų surinkusiam subjektui, prioritetą skiriant atsinaujinančių išteklių energijos bendrijoms.

Įgyvendindama Direktyvą (ES) 2018/2001, Lietuva AEI gamintojus skatina veikti rinkos sąlygomis kurdama mechanizmus, leidžiančius lanksčiai reaguoti į rinkos signalus. Vienas iš tokių mechanizmų – investicinė parama įsigyti individualius kaupimo įrenginius. Bus skiriama parama juridiniams asmenims įsigyti kaupimo įrenginius, kai kaupimo įrenginius planuojama įsirengti kartu su saulės arba vėjo elektrinėmis sausumoje, kuriose elektros energijos gamyba sunkiai prognozuojama, prioritetą skiriant atsinaujinančių išteklių energijos bendrijoms, kurių veikla nukreipta ne į finansinio pelno siekimą. Tikslinės grupės, kuriai aktuali teikiama investicinė parama yra juridiniai asmenys, ypač - nevyriausybinės organizacijos bei atsinaujinančių išteklių energijos bendrijos. Šiuo metu Lietuvoje yra instaliuota apie 141 MW saulės elektrinių ir 540 MW vėjo elektrinių. Suteikus investicinę paramą, bus sukurta ne mažiau kaip 181,9 MW papildomų elektros energijos gamybos iš AEI pajėgumų, iš kurių 75 % arba 158,4 MW sudarys saulės energiją naudojančios elektrinės, o 25 % arba 23,5 MW – sausumos vėjo energiją naudojančios elektrinės. Taip pat bus sukurti 83,2 MW elektros energijos kaupimo įrenginių pajėgumų.

Dalis naujų elektros energijos gamybos pajėgumų, panaudojant saulės energiją, bus sukurta energetinį nepriteklių dėl Ignalinos atominės elektrinės uždarymo patiriančiame Utenos regione. Tikslas – pagerinti socialinę ir ekonominę aplinką Ignalinos atominės elektrinės (IAE) regione, įeinančiame į Utenos apskritį, įrengiant naujus elektros energijos iš saulės gamybos pajėgumus. Projektu siekiama sukurti ilgalaikį ir tvarų elektros energijos gamybos ir tiekimo sprendimą IAE regiono gyventojams. Pilotinė iniciatyva bus įgyvendinta dviem etapais: pirmuoju etapu planuojama užtikrinti ne mažiau nei 4,68 GWh elektros energijos gamybą per metus, antruoju etapu bus įrengiami papildomi saulės jėgainės pajėgumai, užtikrinant, kad iš viso jėgainė galėtų pagaminti ne mažiau nei 11,7 GWh elektros energijos per metus. Instaliuota naujų AEI gamybos pajėgumų galia - 10 MW. Projekto tikslinės grupės: Utenos regiono (Visagino, Ignalinos ir Zarasų savivaldybių) savivaldybių biudžetinės įstaigos ir gyventojai, kurie lengvatinėmis sąlygomis galės įsigyti arba išsinuomoti saulės jėgainės galios atitinkamą dalį kaip nutolusieji gaminantys vartotojai. Numatyta, kad įrengus saulės elektrinių parką savivaldybės gyventojai turės galimybę įsigyti ir savo ūkių poreikiams naudoti šioje elektrinėje pagamintą elektrą. Planuojama suteikti regioninę investicinę pagalbą pagal Bendrąjį Bendrosios Išimties Reglamento (BBIR, Nr. 651/2014) 4 straipsnio 1 (a) punktą. Paramos intensyvumas 100%. Kadangi pagalba neviršija 100 mln. EUR, ji patenka į BBIR taikymo sritį ir jai bus taikoma supaprastinta forma. Tikslinės grupės: Visagino, Ignalinos ir Zarasų savivaldybių gyventojai bei šių savivaldybių biudžetinės įstaigos. Projektas pradėtas įgyvendinti 2021 metų pradžioje.

3. Viešosios elektros energijos kaupimo infrastruktūros įrengimas³⁰. Tikslas – užtikrinti Lietuvos elektros energetikos sistemos saugumą, stabilumą bei parengtį izoliuoto darbo veikimui iki jos sujungimo su kontinentinės Europos elektros tinklais darbu sinchroniniu režimu. Infrastruktūra bus sukurta ir paslaugos teikiamos teisėto monopolio sąlygomis ir poveikio konkurencijai reikšmingoje inkoje neturės. Įgyvendinus investiciją, Lietuvoje bus įdiegti energijos kaupimo įrenginiai, kurių suminė galia sieks ne mažiau nei 200 MW, o talpa sudarys ne mažiau nei 200 MWh. Šių įrenginių paskirtis - momentinis elektros energetikos sistemos stabilumo ir patikimumo užtikrinimas nenumatyty situacijų elektros energetikos sistemoje atveju. Energijos kaupimo įrenginiai pradės tiekti energiją nedelsiant ir nustos iškart atstačius balansą sistemoje įprastiniais būdais. Dabar šią funkciją vykdo visos IPS/UPS elektros energetikos sistemoje esančios elektrinės. 2020 m. Kauno technologijos universiteto (toliau – KTU) mokslininkų atnaujinta Lietuvos elektros energetikos sistemos adekvatumo studija parodė, kad 200 MW dydžio elektros energijos kaupikliai–baterijos ženkliai prisidėtų prie elektros sistemos adekvatumo užtikrinimo³¹. KTU mokslininkai apskaičiavo ir optimalius sistemos adekvatumo ir socialiniu-ekonominiu požiūriu EEKS techninius parametrus³²:

- Suminė galia: 200 MW;
- Suminė talpa: 200 MWh;
- Technologija: ličio jonų baterijų energijos kaupimo sistema;
- Ciklo efektyvumas: ne mažesnis kaip 85%;
- EEKS turėtų būti geografiškai išskaidyta (4 baterijų parkai po 50 MW ir 50 MWh).

³⁰ <https://finmin.lrv.lt/lt/aktualus-valstybes-finansu-duomenys/ateities-ekonomikos-dnr>, skiltis „Veiksimo įgyvendinimo koncepcijos“

³¹ Studija atlikta perdavimo tinklų operatoriaus Litgrid, AB užsakymu.

³² Energijos kaupimo sistemos optimalių techninių parametrų studija atlikta UAB „EPSO-G“ užsakymu.

Numatoma, kad naujieji energijos kaupimo įrenginiai naudos klimatui neutralias technologijas. Lietuvoje veiksiantys energijos kaupimo įrenginiai galės teikti itin greito (<1 s) izoliuoto darbo rezervo paslaugą, kurią šiuo metu iš dalies užtikrina IPS/UPS elektros energetikos sistema. Atlikus investiciją į elektros kaupimo infrastruktūrą, bus sukurtos prielaidos įgyvendinti Lietuvos elektros energetikos sistemos desinchronizaciją nuo IPS/UPS elektros energetikos sistemos. Energijos kaupimo įrenginiai galės teikti įtampų valdymo ir sintetinės inercijos paslaugas vieneriais metais anksčiau nei statomi sinchroniniai kompensatoriai (pirmasis pradės veikti 2022 m. pabaigoje). Šie įrenginiai teiks sintetinės inercijos reaguojant į dažnio kitimo greitį, elektros tinklų perkrovos valdymo paslaugas, kurios bus būtinos siekiant 100% integruoti iš AEI generuojamą elektros energiją. Remiantis jau atliktomis studijomis³³, 4 MW energijos kaupimo įrenginys sukuria sąlygas saugiai įrengti 100 MW elektros energijos iš atsinaujinančių šaltinių gaminančių įrenginių. Atitinkamai, 200 MW elektros energijos kaupimo įrenginys integruos nuo 2500 MW (esant elektros energetikos sistemos poreikiui AEI balansuoti „į viršų“ ir „žemyn“) iki 5000 MW AEI (esant elektros energetikos sistemos poreikiui AEI balansuoti tik „į viršų“ arba tik „žemyn“). Tokios paslaugos Lietuvoj šiuo metu nėra teikiamos.

Parama investicijoms į viešąją elektros energijos kaupimo infrastruktūrą nėra Valstybės pagalba, kaip ji suprantama sutarties dėl ES veikimo 107 straipsnyje. Parama investicijoms neturės įtakos konkurencijai, o paramos gavėjas (infrastruktūros savininkas ir valdytojas) dėl paramos neįgis ekonominio pranašumo. Infrastruktūros savininkui bus kompensuojamos tik Nacionalinės priežiūros institucijos (VERT) patvirtintos būtinosios paslaugos teikimo sąnaudos, todėl infrastruktūros savininkas negaus jokios ekonominės naudos.

Dėl EEKS pagerinto Lietuvos EES adekvatumo ir išvengto nepateikto energijos kiekio sistemos neplaninių ir avarinių atsijungimų atveju, sumažės bendras nepateiktas energijos kiekis³⁴ vartotojams. Dėl šių socialinių ir ekonominių naudų projektas sukurs 155 mln.€ naudą per 15 metų. Tikslinė grupė: elektros energijos vartotojai.

Reforma „Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos“ užtikrina ilgalaikį tvarų poveikį Lietuvos energetiniam saugumui ir ekonomikos konkurencingumui:

1. Reformos įgyvendinimo metu naujai sukurti 2158 MW elektros energijos gamybos iš atsinaujinančių išteklių pajėgumai kasmet generuos 2,5-3 TWh elektros energijos. Įgyvendintos reformos dėka, elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių dalis elektros energijos suvartojimo balanse padidės nuo 2,340 TWh 2019 m. iki mažiausiai 4,84 TWh, o daugiausiai 5,34 TWh jau 2026 metais.
2. Sukurtos naujos darbo vietos energetikos sektoriuje padės lengviau atsigausti po pandemijos.
3. Sumažintas poreikis importuoti elektros energiją padidins šalies saugumą. Įgyvendinus reformą nauji AEI gamybos įrenginiai sudarys mažiausiai 47 % elektros energijos poreikio.
4. 200 MW elektros energijos kaupimo įrenginiai užtikrins elektros energijos sistemos stabilumą šalyje esant nenumatytoms aplinkybėms/grėsmėms.

³³ <https://balkangreenenergynews.com/ngen-installs-first-tesla-powerpack-battery-storage-system-in-the-region/>

³⁴ Angl. Energy not Supplied arba ENS

2.5. Reforma „Judame neteršdami aplinkos“

Reformos tikslas – reikšmingai sumažinti išmetamųjų ŠESD kieki, palaipsniui atsisakant labiausiai teršiančių kelių transporto priemonių miestuose ir regionuose ir padidinant atsinaujinančių energijos išteklių dalį transporto sektoriuje.

Gyventojų įpročiai keliauti nuosavais automobiliais, kurių dauguma yra seni (16,8 metų) ir taršūs (165 g CO₂/km) miestuose kasdien sukelia spūstis ir padidėjusią aplinkos oro taršą. Miestų ir regioninis viešasis transportas nėra patrauklus, vidutinis šių transporto priemonių amžius 15-20 metų. Įvairias paslaugas teikiančio verslo, nuvažiuojančio didžiausius atstumus miestuose, turimas transporto priemonių parkas taip pat taršus. Fragmentuotos ir negausios viešosios paskatos nepadarė esminių autotransporto sudėties pokyčių, nepadidino viešojo transporto patrauklumo.

EK komunikate Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Darna ir išmana judumo strategija. Europos transporto kelias į ateitį“ nustatė tikslus iki 2030 m. eksploatuoti bent 30 mln. netaršių lengvųjų automobilių, o iki 2050 m. beveik visi lengvieji automobiliai, furgonai, autobusai ir naujos sunkiosios transporto priemonės būtų netaršūs. Reformos „Judame neteršdami aplinkos“ įgyvendinimas yra esminių suderintų veiksmų ir paskatų visuma seną ir taršų asmeninių, viešojo sektoriaus, komercinių, viešojo transporto ir krovinių automobilių parką pakeisti į naujesnį, inovatyvesnį, efektyvesnį, patrauklesnį ir netaršų transporto parką.

Reformą įgyvendins SM, AM ir EM. **Reformos įgyvendinimas pradėtas 2021 m.**, kai Seime buvo priimtas [Alternatyviųjų degalų įstatymas](#). Šiuo įstatymu siekiama nustatyti įpareigojimus degalų ir gamtinių dujų transporto sektoriaus tiekėjams, apibrėžti institucinę atsakomybę, alternatyviaisiais degalais varomų transporto priemonių įsigijimą per viešuosius pirkimus, nustatyti įpareigojimus dėl biodegalų naudojimo didinimo, plėsti elektromobilių įkrovimo prieigų tinklą, skatinti elektromobilių įsigijimą bei kitas alternatyviųjų degalų naudojimo nuostatas. Įstatyme įtvirtintos Direktyvos 2018/2001 dėl skatinimo naudoti atsinaujinančių išteklių energiją nuostatos susijusios su transporto sektoriaus dalimi ir numatytas Nacionalinėje energetinės nepriklausomybės strategijoje įtvirtintas 15% atsinaujinančių išteklių energijos transporto sektoriuje tikslas. Įstatymu siekiama:

1. Didinti šalyje įsigyjamų elektromobilių skaičių:

- iki 2025 m. M1 klasės elektromobilių skaičius sudarys ne mažiau kaip 10 %, o N1 klasės elektromobilių skaičius - ne mažiau kaip 30 % metinių pirkimų sandorių;
- iki 2030 m. M1 klasės elektromobilių skaičius sudarys ne mažiau kaip 50 % metinių pirkimų sandorių, N1 klasės –100 %;
- nuo 2030 m. sausio 1 d. N1 klasės transporto priemonės su vidaus degimo varikliais, išskyrus alternatyviaisiais degalais varomas N1 klasės transporto priemones, negali būti registruojamos.

2. Nustatyti aplinką tausojančius reikalavimus keleivius vežančioms transporto priemonėms:

- nuo 2029 m. sausio 1 d. visas viešasis keleivių vežimo keliais transportas, įskaitant taksi ir pavėžėjimo paslaugas teikiančių asmenų transporto priemones, turi būti pritaikytas naudoti alternatyviuosius degalus.

3. Nustatyti reikalavimus, kad per viešuosius pirkimus būtų įsigyjamose tik netaršios transporto priemonės :

- nuo 2026 m. sausio 1 d. netaršios transporto priemonės (M1, M2 arba N1 kategorijos transporto priemonė, kurios išmetamo CO₂ kiekis yra lygus 0 g/km, arba M, kategorijos

transporto priemonė, naudojanti alternatyviuosius degalus) viešuosiuose pirkimuose turi sudaryti 100%.

4. Įtvirtinti tikslus ir reikalavimus elektromobilių įkrovimo infrastruktūrai:

- iki 2030 m bus įrengta 60 000 elektromobilių įkrovimo prieigų, iš kurių 6 000 – viešosios ir pusiau viešosios elektromobilių įkrovimo prieigos LR teritorijoje;
- viešosios ir pusiau viešosios elektromobilių didelės ir labai didelės galios įkrovimo prieigos pirmiausia turi būti įrengiamos Lietuvos didmiesčiuose, taip pat šalia valstybinės reikšmės kelių, priklausančių transeuropiniam kelių tinklui;
- viešosios didelės arba labai didelės galios įkrovimo prieigos, atsižvelgiant į technines galimybes, bus įrengtos šalia valstybinės reikšmės kelių ne didesniu kaip 50 km atstumu viena nuo kitos;
- įprastos ir vidutinės galios elektromobilių įkrovimo prieigos įrengiamos Lietuvos didmiesčiuose šalia daugiabučių namų, sudarant galimybes juose gyvenantiems elektromobilių naudotojams įkrauti elektromobilius visą parą;
- reikalavimai ir taisyklės dėl minimalaus įkrovimo prieigų skaičiaus ir susijusios infrastruktūros įdiegimo statomuose pastatuose, daugiabučių gyvenamųjų pastatų kiemuose, rekonstruojamų, atnaujinamų (modernizuojamų) gyvenamųjų ir negyvenamųjų pastatų teritorijose nustatomi aplinkos ministro nustatyta tvarka;
- nuo 2023 m. sausio 1 d. visose statomose arba rekonstruojamose degalinėse turi būti įrengta bent viena viešoji didelės arba labai didelės galios elektromobilių įkrovimo prieiga, o visose statomose arba rekonstruojamose autobusų ir geležinkelio stotyse, oro uostuose ir jūrų uoste turi būti įrengta viešoji elektromobilių įkrovimo stotelė;
- Lietuvoje veikiančios viešosios ir pusiau viešosios elektromobilių įkrovimo prieigos ir jų operatoriai privalo turėti suteiktus unikalius identifikacinius kodus ir būti įregistruoti Viešųjų ir pusiau viešųjų elektromobilių įkrovimo prieigų informacinėje sistemoje.

5. Sukurti mažos taršos zonas savivaldybėse:

- iki 2023 m. Savivaldybių tarybos nustato ir pagal poreikį periodiškai atnaujina mažos taršos transporto zonas miestuose, atsižvelgdamos į DJMP ir valstybinio aplinkos oro monitoringo ir (ar) savivaldybės aplinkos oro monitoringo duomenis savivaldybių teritorijose.

6. Padidinti įpareigojimus degalų ir dujinių degalų tiekėjams:

- iki 2030 m. degalų ir gamtinių dujų transporto sektoriaus tiekėjai privalo patiekti ne mažiau kaip 16,8% degalų iš AEI palyginti su jų mineralinio kuro balansu pradedant nuo 2022 metų;
- pažangiųjų biodegalų ir (ar) nebiologinių skystųjų ir dujinių degalų iš AEI naudojimas 2030 m. pasieks 3,5 %;

7. Nustatyti alternatyviųjų degalų infrastruktūros tikslus

- atstumas tarp suslėgtų gamtinių dujų pildymo punktų turėtų sudaryti ne daugiau kaip 100 km, minimalus viešai prieinamų suslėgtų gamtinių dujų pildymo punktų skaičius iki 2025 m. gruodžio 31 d. – ne mažesnis kaip 15 vnt., o iki 2030 m. gruodžio 31 d. – ne mažesnis kaip 30 vnt.;
- atstumas tarp suskystintų gamtinių dujų pildymo punktų Lietuvoje turėtų sudaryti ne daugiau kaip 200 km, minimalus viešai prieinamų suskystintų gamtinių dujų pildymo punktų skaičius planuojamas taip, kad dviem tūkstančiams Lietuvoje registruotų sunkiųjų N3 kategorijos transporto priemonių tektų ne mažiau kaip vienas suskystintų gamtinių dujų pildymo punktas, užtikrinant, kad suskystintų gamtinių dujų pildymo punktų skaičius iki 2025

m. gruodžio 31 d. būtų ne mažesnis kaip 2 vnt., o iki 2030 m. gruodžio 31 d. – ne mažesnis kaip 3 vnt.

8. Isteigti Darnaus judumo fondą:

- iki 2022 m. numatyta įsteigti Darnaus judumo fondą, kurio lėšos galės būti skiriamos priemonėms, susijusioms su darnaus judumo plėtra, finansuoti, alternatyviaisiais degalais varomų transporto priemonių naudojimui skatinti, alternatyviųjų degalų ir transporto infrastruktūrai kurti ir plėtoti, vidaus degimo varikliais varomų transporto priemonių ribojimams miestuose įrengti, vidaus varikliais varomoms transporto priemonėms perdaryti į alternatyviaisiais degalais varomas transporto priemones, aplinkos oro taršos mažinimo priemonėms finansuoti, visuomenei šviesti. Planuojama, kad EGADP lėšos, skirtos kovai su klimato kaita transporto sektoriuje, galėtų būti naudojamos per Darnaus judumo fondą numatytiems veikloms finansuoti ir priklausomai nuo investicijų pobūdžio, būtų taikomos subsidijos ar labiausiai patrauklios finansinių priemonių formos, numatytiems tikslams pasiekti pagal identifikuojamą rinkos trūkumą atlikus išankstinį vertinimą.

Reformos įgyvendinimas nukreiptas ir į mokesčines paskatas rinktis mažiau taršų autotransportą. Atsižvelgiant į tai, kad nuo 2020 m. liepos 1 d. įvestas automobilių registravimo (perregistravimo) mokestis, taikomas registruojant lengvuosius ir lengvuosius komercinius automobilius (M1 ir N1 kategorijos), didelio arba esminio efekto automobilių pasirinkimui pagal degalų rūšį arba CO₂ emisijas neduoda, svarstoma įvesti pastovų, t. y. metinį automobilių taršos mokestį, priklausantį nuo automobilio taršos emisijos lygio ir panaikinti taršos mokesčio lengvatą individualia veikla besiverčiantiems ūkio subjektams.

Siekiant užtikrinti principus „teršėjas moka“ ir „naudotojas moka“, kelių naudotojo mokestis, mokamas transporto priemonių valdytojų už laikotarpį, kuriuo yra naudojama kelių infrastruktūra, nuo 2023 m. sausio 1 d. bus keičiamas į kelių rinkliavą, mokamą už keliais nuvažiuotą atstumą³⁵. Įdiegta elektroninė atstuminė rinkliavos sistema, sąveikaudama su dabar veikiančiomis ir diegiamomis kontrolės sistemomis (daugiafunkce pažeidimų kontrolės sistema, sektoriniais greičio matuokliais) leis vykdyti nuolatinę stebėseną ir kontrolę (24 val. per parą) – tai bus prevencinė priemonė, transporto priemonių naudotojams neleidžianti išvengti pažeidimų nustatymo ir baudų dėl nesumokėtos kelių rinkliavos. Atstuminė rinkliavos sistema skatins transporto priemonių savininkus / valdytojus naudoti draugiškesnes aplinkai transporto priemones, taip pat racionaliau planuoti ir optimizuoti savo kelionių maršrutus, nes nuo maršruto ilgio priklausys rinkliavos dydis. Maršrutų optimizavimas kartu su kitomis kompleksinėmis aplinkosaugos priemonėmis mažins aplinkos taršą, žalą gamtai, triukšmą. Iš sugeneruotų kelių rinkliavos įmokų pajamų bus skiriama daugiau lėšų mokamų valstybinės reikšmės kelių atnaujinimui ir plėtrai (papildomai apie 50 mln.€ per metus), jų kokybės gerinimui ir eismo saugumo didinimui, tokiu būdu patenkinant eismo dalyvių lūkesčius.

Reformos įgyvendinimas užtikrins viešojo sektoriaus autotransporto pakeitimą sistemingai padidinant „žaliųjų pirkimų apimtį“. Skatinamas transporto parko atnaujinimas, taikant žaliuosius pirkimus ir užtikrinant būtinuosius viešojo pirkimo tikslus transporto srityje (netaršių

³⁵ Angl. e-tolling.

lengvųjų transporto priemonių skaičius, atliekant žaliuosius pirkimus, turi sudaryti tam tikrą bendro transporto priemonių parko dalį) (žr.paveikslą).

„ŽALIEJI PIRKIMAI“					
PERKANČIOJI ORGANIZACIJA + PERKANTYSIS SUBJEKTAS					
Pirkimo, lizingo, nuomos, išperkamosios nuomos sutartis		Viešųjų paslaugų sutartis keleivių vežimo kelių transportu paslaugai teikti		Paslaugų sutartis (Viešojo kelių transporto, specialiojo keleivinio transporto, nereguliarus keleivinio transporto, atliekų rinkimo, pašto siuntų vežimo keliais, siuntinių pervežimo, pašto pristatymo, siuntinių pristatymo paslaugos)	
NETARŠI „ŽALIA“ TRANSPORTO PRIEMONĖ					
M1, M2 arba N1			M3, N2 arba N3		
Iki 2025 m. gruodžio 31 d. CO ₂ kiekis realiomis važiavimo sąlygomis 50 CO ₂ g/km			Nuo 2026 m. sausio 1 d. CO ₂ kiekis realiomis važiavimo sąlygomis 0 CO ₂ g/km		Alternatyvūs degalai
DIREKTYVA (ES) 2019/1161					
Nuo 2021 m. rugpjūčio 2 d. iki 2025 m. gruodžio 31 d.			Nuo 2026 m. sausio 1 d. iki 2030 m. gruodžio 31 d.		
M1, M2, N1	N2, N3	M3	M1, M2, N1	N2, N3	M3
20,9 %	8 %	42 % / 21 % > 1 g CO ₂ g/km	20,9 %	9 %	60 % / 30 % > 1 g CO ₂ g/km
NACIONALINĖ TEISĖ					
Nuo 2021 m. rugpjūčio 2 d. iki 2025 m. gruodžio 31 d.			Nuo 2026 m. sausio 1 d. iki 2030 m. gruodžio 31 d.		
M1, M2, N1	N2, N3	M3	M1, M2, N1	N2, N3	M3
60 %	8 %	80 % / 40 % > 1 g CO ₂ g/km	100 %	16 %	100 % / 50 % > 1 g CO ₂ g/km

SUSISIEKIMO MINISTERIJA

Paveikslas 6. Lietuvos žaliųjų pirkimų tikslai autotransportui

Reformos įgyvendinimas padidins kelionių skaičių viešuoju transportu. Numatomas viešojo transporto prieinamumo ir naudojimosi juo didinimas tikslinant ir atnaujinant maršrutus pagal besikeičiančius visuomenės poreikius. Svarstoma galimybė dėl pakopinio nemokamo viešojo transporto įvedimo (taikomos pilotinės iniciatyvos jau įsigijus elektra varomas viešojo transporto priemonės, sudaroma galimybė viešuoju transportu naudotis nemokamai tam tikrą ribotą laiką atskirose savivaldybėse, taip skatinant gyventojų įpročių keitimą). Numatoma reformuoti tarp miestinio susisiekimo sistemą, užtikrinant patogų susisiekimą tarp regionų centrų, užtikrinant sąsają su vietinio susisiekimo sistema (tolimojo susisiekimo autobusais maršrutus suderinti su geležinkelio maršrutais; peržiūrėti tolimojo susisiekimo esamą tinklą ir jį optimizuoti (parengti maršrutų žemėlapi / planą), tuo pačiu atlikti alternatyvų analizę dėl teisinių ir techninių sprendimų, reikalingų vieningai mobilumo platformai Lietuvoje sukurti. Numatoma plati socialinė sklaida, visuomenės informavimas, gyventojų elgsenos ir įpročių keitimas ir formavimas, pilotinių projektų, tokių kaip, ekonomišką ir ekologišką vairavimo įgūdžių formavimas ir skatinimas.

Reformos įgyvendinimas sudarys palankias prielaidas aplinkai draugiško autotransporto naudojimui ir plėtrai. Bendradarbiaujant su savivaldybėmis numatoma kurti miestų mažų emisijų zonas, kuriose bus apribojamas iškastiniu kuru varomų transporto priemonių eismas. Siekiant aplinkos oro kokybės gerinimo ir taršo mažinimo miestuose, numatoma įgyvendinti DJMP priemonės: miestų centrinėse dalyse ir senamiesčiuose užtikrinti patogią infrastruktūrą aplinkai draugiškomis transporto priemonėmis arba judėjimui pėsčiomis, riboti / drausti taršių transporto priemonių eismą, taikyti priemones, kurios mažintų automobilių stovėjimo patrauklumą miestų centrinėje dalyje, kurti žaliasias zonas, didinti viešojo transporto patrauklumą nuolat peržiūrint maršrutus, kompensuojant bilietus, plečiant viešojo transporto juostas, pertvarkant viešojo transporto stoteles, įrengiant naujas, diegiant viešojo transporto šviesoforų prioriteto sistemas ir kt.

Skatinant įgyvendinti darnaus judumo priemones, planuojama atnaujinti Darnaus judumo mieste planų gaires (nustatyti DJMP finansavimo principus ir parengti DJMP stebėsenos sistemą).

Atsižvelgiant į Direktyvos 2018/844 nuostatas, Statybos techniniame reglamente STR 2.06.04:2014 „Gatvės ir vietinės reikšmės keliai. Bendrieji reikalavimai“ nustatyti bendrieji reikalavimai dėl elektromobilių įkrovimo prieigų ir kabelių kanalų infrastruktūros įrengimo stovėjimo vietose šalia naujų gyvenamųjų ir negyvenamųjų bei rekonstruojamų, atnaujinamų (modernizuojamų) ar remontuojamų gyvenamųjų ir negyvenamųjų pastatų.

Skatinant ir sudarant tinkamas bei patrauklias sąlygas naudoti elektra ir kitais alternatyviais degalais varomas transporto priemones, bus įrengiama įkrovimo / papildymo infrastruktūra miestuose ir šalia valstybinės reikšmės kelių.

Pokyčiams, kurių siekiama reformos įgyvendinimu, spartinti, ESFIP ir nacionalinio biudžeto lėšos bus papildytos EGADP lėšomis, kurias planuojama investuoti į keturias investicines kryptis:

1. Pakeisti viešojo sektoriaus ir verslo naudojamas taršias kelių transporto priemones į netaršias. Suplanuota teikti *de minimis*³⁶ pagalbą, skatinančią atsisakyti taršių lengvojo autotransporto priemonių ir vietoje jų įsigyti elektromobilius ar kitus netaršius automobilius. *De minimis* pagalba bus teikiama verslui (fiziniais ir juridiniais asmenimis), valstybės ir savivaldybių įmonėms / įstaigoms / organizacijoms, savivaldybių administracijoms. Prioritetas bus teikiamas keisti mikroautobusus ir autobusus, naudojamus keleivių vežimo paslaugoms ir/ar logistikos paslaugoms teikti, taip pat keisti krovines ir sunkiasvores transporto priemones netaršiomis alternatyviaisiais degalais varomomis transporto priemonėmis. Suplanuota teikti *de minimis* pagalbą elektrinių autobusų ir kitų netaršių transporto priemonių ar jų komplektuojančių, atsarginių dalių gamybai Lietuvoje skatinti. Sprendimas kurti finansines priemones bus priimtas užbaigus Energijos vartojimo efektyvumo didinimo ir atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo centralizuoto šilumos ir vėsumos tiekimo bei transporto sektoriuose planuojamų įgyvendinti finansinių priemonių *ex-ante* vertinimą. Iki 2021 m. pabaigos bus parengti ir patvirtinti Energijos vartojimo efektyvumo ir aplinkos apsaugos reikalavimai, taikomi įsigyjant kelių transporto priemones, ir tvarkos aprašu nustatyti atvejai, kada juos privaloma taikyti. Parengus Darnaus judumo fondo nuostatus, bus įsteigtas Darnaus judumo fondas. Investuojant EGADP lėšas Iki 2026 m. vidurio bus įsigyta ne mažiau 22 500 vnt. netaršių lengvųjų (M1 ir N1 klasės) automobilių, 500 vnt. netaršių alternatyviais degalais varomų mikroautobusų ir autobusų (M2+M3), 500 vnt. netaršių alternatyviais degalais varomų sunkiasvorių (N2+N3) transporto priemonių.

2. Gerinti viešojo transporto paslaugų kokybę ir patrauklumą, atnaujinant viešojo transporto priemones. Tikslas - didinti transporto ekologiškumą, plėtoti švaresnį, pigesnį ir sveikesnį viešąjį transportą, sprendžiant išmetamų teršalų kiekio, spūsčių miestuose mažinimo, saugumo didinimo bei viešojo transporto patrauklumo ir prieinamumo didinimo iššūkius šalies savivaldybėse. Suplanuota teikti Valstybės pagalbą savivaldybių administracijoms, fiziniais ir juridiniais asmenimis, teikiantiems viešojo transporto paslaugas, pakeisti techniškai pasenusias transporto priemones naujomis, ekologiško transporto standartus atitinkančiomis, priemonėmis, kartu sukuriant joms reikalingą įkrovimo / papildymo infrastruktūrą taip didinant viešąjį transporto

36 2013 m. gruodžio 18 d. Komisijos reglamento (ES) Nr. 1407/2013 dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 3 dalis.

patrauklumą gyventojams ir skatinant kelionę nuosavu automobiliu keisti kelione viešuoju transportu. Pagalba bus teikiama apie ketinimą suteikti valstybės pagalbą teikiant išankstinį pranešimą Europos Komisijai arba kaip kompensacijos už keleivinio transporto viešųjų paslaugų teikimą. Vadovaujantis Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento Nr. 1370/2007 dėl keleivinio geležinkelių ir kelių transporto viešųjų paslaugų ir panaikinančio Tarybos reglamentus (EEB) Nr.1191/69 ir (EEB) NR.1107/70 9 straipsnio 1 dalimi, išmokėtos kompensacijos už keleivinio transporto viešųjų paslaugų teikimą ar bendrosiomis taisyklėmis nustatytų tarifinių įsipareigojimų laikymąsi laikomos suderinamomis su bendrąja rinka. Tokioms kompensacijoms netaikomas Sutarties 108 straipsnio 3 dalyje nustatytas išankstinio pranešimo reikalavimas.

Įgyvendintų investicijų laukiamas ŠESD sumažinimo efektas 2030 m. yra 4,9 tūkst. t CO₂ ekv. (pagal NEKSP).

3. Įkrovimo / pildymo infrastruktūros alternatyviais degalais varomoms visų tipų netaršioms transporto priemonėms sukūrimas. Tikslas – sukurti optimalų viešųjų ir pusiau viešųjų³⁷ ir privačių įkrovimo ir pildymo infrastruktūros elementų tinklą, sukurti palankias prielaidas verslui ir gyventojams eksploatuoti netaršias transporto priemones.

Iki 2026 m. vidurio bus įrengta 4840 vnt. viešųjų ir 400 vnt. pusiau viešųjų įkrovimo prieigų, 10 vnt. labai didelės galios įkrovimo stotelių kroviniam transportui / autobusams, 30 vnt. viešųjų suslėgtų gamtinių dujų / biometano stotelių ir 4 vnt. viešosios suskystintų gamtinių dujų / vandenilio papildymo stočių. Tinklui sukurti bus teikiama Valstybės pagalba pagal BBIR.

Bus siekiama įrengti bazinį privačių elektromobilių įkrovimo prieigų tinklą koncentruojantis į įprastos ir vidutinės galios įkrovimo prieigas namų ūkiuose, daugiabučių namų kiemuose, privačiose įmonėse ar organizacijose, darbovietėse. Teikiant valstybės pagalbą pagal BBIR, bus įrengta 54,01 tūkst. privačių elektromobilių įkrovimo prieigų, iš kurių 40,5 tūkst. bus 11 kW galios, 4,51 tūkst. – 22 kW ir 9 tūkst. – iki 49 kW galios. Energetikos ministerija projektu taip pat siekia skatinti įprastos galios įkrovimo prieigų su dinaminio srovės valdymo galimybe įrengimą namų ūkiuose užtikrinant elektros energijos suvartojimo apskaitymą per išmaniają apskaitą, kompensuojant nuo 40% iki 65% namų ūkyje įrengiamos elektromobilio įkrovimo prieigos kainos. Paraleliai, kitais lėšų šaltiniais bus siekiama skatinti namų ūkius naudojančius saulės energiją ir turinčius elektromobilius papildomai įsirengti ir elektros energijos kaupimo įrenginius, kurie užtikrintų efektyvesnę saulės energijos panaudojimą, dienos metu saulės energiją nukreipiant į energijos kaupimo įrenginį taip sumažinant krūvį elektros energijos tinklams ir užtikrinant elektromobilio įkrovimą efektyviausiu būdu ir žemiausia kaina. Identifikuota elektromobilių įkrovimo prieigų įrengimo daugiabučių namų kiemuose problematika, kurią siekiama sušvelninti pasiūlant daugiabučių namų bendrijoms, kurioms nuosavybės teise priklauso daugiabučių namų kiemai, kompensacijas įsirengiant įprastos arba vidutinės galios elektromobilių įkrovimo prieigas daugiabučių namų kiemuose kompensuojant ir reikalingą elektros energijos tinklo plėtrą.

Planuojamos investicijos mažins taršių transporto priemonių skaičių, prisidės prie švaresnio miestų aplinkos oro ir darnaus judumo skatinimo, padės šalies mastu spręsti egzistuojančias taršaus

37 Pusiau viešoji elektromobilių įkrovimo prieiga – iš dalies vieša elektromobilių įkrovimo prieiga, kuri yra prieinama visiems elektromobilių vairuotojams elektromobilių įkrovimo prieigos operatoriaus nustatytu laiku nustatytoje teritorijoje ir įtraukta į Viešųjų ir pusiau viešųjų elektromobilių įkrovimo prieigų informacinę sistemą

transporto problemas, mažins regioninius netolygumus. Įgyvendintų investicijų laukiamas ŠESD sumažinimo efektas 2030 m., palyginti su esama situacija, 2023 tūkst. t CO₂ ekv. pagal NEKSPV.

4. Didinti vietinės alternatyvių degalų gamybos apimtis. Tikslas – kurti aukštos pridėtinės vertės darbo vietas šalyje, kuriančias alternatyvių degalų pasiūlą ir šių degalų sunaudojimą transportui.

4.1. Skatinti biometano dujų gamybą ir naudojimą transporte. Tikslas - skatinti privačias investicijas į biometano dujų gamybos plėtrą, sukuriant reguliacinius mechanizmus tarpsektoriniam biometano dujų paklausos ir pasiūlos subalansavimui. Šiuo metu Lietuvoje nėra biometano dujų gamybos pajėgumų dėl itin didelių investicinių kaštų poreikio ir nesusiformavusios paklausos. Biometano dujos yra vienos ekonomiškai naudingiausių ir lengviausiai prieinamų iškastinio kuro alternatyvų, kadangi žaliavos kiekis jų gamybai yra pakankamas, o panaudojimas transporto priemonėse įmanomas naudojant esamą gamtinių dujų infrastruktūrą. Biometano dujos turi potencialą itin reikšmingai sumažinti transporto sektoriaus ŠESD išmetimus visoje degalų tiekimo grandinėje, tuo pačiu sprendžiant atliekų tvarkymo ir metano emisijų problematiką. Alternatyviųjų degalų įstatyme numatyti įpareigojimai gamtinių dujų transporto sektoriaus tiekėjams ir degalų iš AEI apskaitos vienetų sistema, sukurianti sąlygas biometano dujoms paklausos formavimuisi per skystųjų degalų tiekėjų dalyvavimą, kurie, įsigydami biometano dujų tiekėjų sugeneruojamus apskaitos vienetus, juos panaudotų savo įpareigojimų įgyvendinimui. Biometano dujų paklausą taip pat didina Alternatyvių degalų įstatymo nuostatos numatančios, kad parama transporto priemonėms varomoms suslėgtomis ar suskystintomis gamtinėmis dujomis būtų teikiama tik užtikrinant nemažesnę kaip 10% AEI dalį transporto priemonės valdytojo suvartojamų degalų balanse. Lietuvoje jau yra sukurta ir veikianči kilmės garantijų sistema, užtikrinanti maksimalias biometano dujų panaudojimo transporto sektoriuje galimybes ir kartu su Alternatyvių degalų įstatymo nuostatomis užtikrinsianti ilgalaikę dujinių degalų iš AEI paklausą.

Valstybės pagalbą pagal EK Komunikato 2014-2020 m. Valstybės pagalbos aplinkos apsaugai ir energetikai gairių 41 straipsnį³⁸ planuojama teikti investicijoms į biometano dujų gamybos įrenginius, įskaitant ir biodujų išvalymo įrenginius, kurie išvalytas biogasas tiekty į gamtinių dujų tinklą arba tiesiogiai į transporto priemones. Valstybės pagalba, priklausomai nuo įmonių dydžio, sudarys iki 60 % tinkamų investicijų išlaidų sumos. Tikslinės grupės: mažos, vidutinės ar didelės įmonės.

EGADP lėšomis įrengtais biometano dujų gamybos įrenginiais siekiama pagaminti 254 GWh biometano dujų, kurios transporto sektoriuje pakeistų gamtines dujas. Iki 2026 m. vidurio būtų instaliuoti 31,05 MW galios papildomi biometano dujų gamybos pajėgumai.

4.2. Skatinti antros kartos skystųjų biodegalų gamybą ir naudojimą transporte. Tikslas - išplėtoti antros kartos biodegalų gamybos pajėgumus Lietuvoje maksimaliai išnaudojant turimų žaliavų potencialą. Teikiant investicinę paramą pagal EK Komunikato 2014-2020 m. Valstybės pagalbos aplinkos apsaugai ir energetikai gairių 41 straipsnį³⁹, biodegalų gamintojų investicijoms į technologinius įrenginius antros kartos biodegalų gamybai, jau 2024 m. bus pagaminta apie 12,3 kTNE antros kartos biodegalų (biodyzelino ir bioetanolio). Transporto priemonėse naudojant

³⁸ Komisijos komunikatas 2014–2020 m. Valstybės pagalbos aplinkos apsaugai ir energetikai gairės (europa.eu)

³⁹ Komisijos komunikatas 2014–2020 m. Valstybės pagalbos aplinkos apsaugai ir energetikai gairės (europa.eu)

antros kartos biodegalus (pagamintus iš biomasės atliekų ar liekanų), bus išmetama vidutiniškai iki 90 % mažiau ŠESD palyginti su naudojamu tuo pačiu mineralinės kilmės naftos degalų kiekiu, šiuo metu Lietuvoje naudojamų biodegalų ŠESD sutaupymas siekia apie 60%. Biodegalų naudojimo plėtra yra viena iš nedaugelio priemonių, kuriai įgyvendinti nėra reikalingi pokyčiai transporto priemonių parke ar degalų pildymo infrastruktūroje, o biodegalų dalies didinimas tiesiogiai sumažina atitinkamų naftos degalų poreikį ir didina energetinę nepriklausomybę. Šia priemone bus siekiama skatinti tik tvarius ir ES Direktyvos 2018/2001 reikalavimus atitinkančius antros kartos biodegalus, pagamintus iš atliekoms priskiriamų žaliavų. Bendrai šia investicija ŠESD emisijos iki 2024 m. sumažinamos 43 593 t.CO₂ekv. Tiesioginiai naudos gavėjai yra biodegalų gamintojai (mažos, vidutinės ir didelės įmonės, vykdančios biodegalų gamybos veiklą) ir subjektai, tiekiantys biodegalų gamybai reikalingas žaliavas. Netiesioginiai naudos gavėjai: (1) degalų tiekėjai (didesnė antros kartos biodegalų pasiūla rinkoje – lengviau įgyvendinami Alternatyviųjų degalų įstatyme nustatyti įpareigojimai dėl prievolės įmaišyti biodegalus). (2) Piliečiai, kurių teritorijoje būtų sprendžiama atliekų tvarkymo problematika, taip pat ir visi kiti piliečiai įvertinant sumažinamą įtaką klimato kaitai.

4.3. Skatinti vandenilio technologijų ir jų naudojimo plėtrą. Tikslas – diegti efektyvią „žaliojo“ vandenilio gamybos įrangą ir technologijas vandenilio gamybos apimčių Lietuvoje augimui. Vandenilio technologijos laikomos viena iš realiausių alternatyvų pasiekti ES ir pasaulio klimato kaitos mažinimo tikslų vidutinėje ir ilgalaikėje perspektyvoje. Šiuo tikslu ES jau pradėti įgyvendinti pilotiniai projektai.

NEKSP pažymima, kad vandenilio panaudojimas energetikoje, pramonėje ir transporte yra perspektyvi sritis siekiant energetikos inovacijų vystymosi ir energetikos kompetencijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros rezultatų panaudojimo kitose ekonomikos srityse, skatinti eksporto didėjimą ir naujų verslo rūšių kūrimąsi šalyje. Vandenilis turi daugybę panaudojimo sričių: metalurgija, chemijos pramonė (pvz., azoto trąšų gamyba, naftos produktų gamyba), energetika ir kt. Sparčiai augant elektros energijos generacijai iš atsinaujinančių energijos išteklių (AEI), ypač svarbiais tampa elektros perdavimo tinklo balansavimas ir racionalus perteklinės elektros energijos panaudojimas vandeniliui gaminti.

EM 2019-2020 m įgyvendino projektą „Lietuvos energetikos srities inovacijų ekosistemos sukūrimas“. Vienas šio projekto rezultatų - atlikta Lietuvos energetikos srities inovacijų ekosistemos modelio ir jo dalių apžvalga, kritinių dalių stiprybių, silpnybių ir grėsmių, galimybių analizė. Jos pagrindu parengtas veiksmų planas dėl Lietuvos energetikos srities inovacijų ekosistemos sustiprinimo (toliau – Veiksmų planas), kuriame nustatytos siūlomos įgyvendinti ilgojo ir trumpojo laikotarpio priemonės. Viena iš Veiksmų plane pasiūlytų įgyvendinti priemonių – iki 2021 m. Q4 sukurti vandenilio technologijos plėtros ir skatinimo programą Lietuvoje (sukurtas Lietuvos vandenilio klasteris ar asociacija, atliktos vertinimo studijos, atliktas vertinimas dėl Lietuvos įsitinklinimo ES vandenilio pridėtinės vertės grandinėje, galimai įgyvendintas pilotinis projektas).

Lietuvos pramonės įmonės jau naudoja vandenilį savo gamybinuose ir technologiniuose procesuose, taip pat su vandeniliu prisodrintomis gamtinėmis dujomis kaip kuru eksperimentuoja viešojo transporto paslaugų teikėjai. Tačiau šiam vandeniui pagaminti naudojamas energijos šaltinis yra iškastinis kuras (gamtinės dujos), nes šiuo metu tokiu būdu pagaminti vandenilį yra 2-3 kartus pigiau nei panaudojant iš AEI gaunamą elektrą. 2030 m. kainų projekcijos rodo, kad vandenilio gamyba iš gamtinių dujų toliau išliks pigesnė nei panaudojant iš AEI gaunamą elektrą. Todėl, siekiant ilgalaikių klimato kaitos tikslų, bus remiama vandenilio gamyba iš AEI ir komunalinių atliekų.

Vandenilio technologijų ir jų naudojimo plėtrai, siekiant sukurti ne mažesnius 500.000 m³ „žaliojo“⁴⁰ vandenilio gamybos per metus pajėgumus EGADP lėšomis bus teikiama Valstybės pagalba pagal Bendrąjį Bendrosios Išimties Reglamentą. Tikslinės grupės: Lietuvos energetikos, pramonės, komunalinių atliekų perdirbimo ir transporto įmonės, energijos gamybos įmonės, mokslo ir inovacijų bendruomenė, galutiniai energijos vartotojai bei visuomenė. Prioritetas bus teikiamas „žaliojo“ vandenilio gamybai ir perdavimui į gamtinių dujų tinklus, t. y. su tikslu praktiškai išbandyti pagaminto „žaliojo“ vandenilio maišymą ir perdavimą į esamą dujų infrastruktūrą, ištirti tokio mišinio poveikį galutiniam vartotojui, praktiškai patikrinti prielaidas, kokios vandenilio ir gamtinių dujų mišinio proporcijos yra saugios, kokios egzistuoja ribos prie esamų dujų srautų. Visi šio mechanizmo praktiniai rezultatai bus vertinami ir moksliniu požiūriu, įgyjant praktikoje patikrintas kompetencijas.

2.6. Reforma „Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka“

Reformos tikslas – padidinti pastatų renovacijos proceso greitį išnaudojant skaitmenizuotos serijinės pastatų renovacijos pranašumus, plačiau diegiant kompleksinį požiūrį į gyvenamąją aplinką ir skatinant klimatui ir aplinkai palankią statybos sektoriaus ir produktų transformaciją.

DNAP įgyvendinimui skaičiuojant penkioliktus metus, Valstybės Kontrolė konstatuoja, kad esamas daugiabučių atnaujinimo tempas yra nepakankamas ir esamais DNAP principais ir taikoma praktika užbaigti daugiabučių atnaujinimą gali prireikti 100 metų, kadangi:

1. Daugiabučių renovacijos procese nenaudojamos pažangiausios statybos technologijos ir metodai. Tipinių daugiabučių modernizavimo techniniai projektai buvo parengti dar 2010 metais, todėl juose nėra realizuoti pažangiausi statybų technologijų būdai ir metodai. Vyrauja du pastatų fasadų šiltinimo tipai – vėdinamas fasadas ir tinkuojamas fasadas. Šie fasadų šiltinimo tipai yra santykinai brangūs, imlūs laikui, reikalauja statybos sektoriaus finansinio pajėgumo ir žmoniškųjų išteklių, priklauso nuo sezoniškumo ir oro sąlygų, be to, šiems sprendimams įgyvendinti naudojami statybos produktai, kurių gamybos ir utilizavimo procesuose išskiriamas reikšmingas ŠESD kiekis;

2. Daugiabučių renovacijos proceso organizavimas ir valdymas nėra optimalus: savivaldybės proaktyviai neskatina gyventojų renovuoti, renovaciją įgyvendina daugiabučių namų bendrijos, kurias dažniausiai atstovauja tik vieno daugiabučio gyventojus, renovacijos finansavimo mechanizmo įgyvendinime dalyvauja keletas dalyvių. Renovacijos proceso dalyviai neturi reikalingų žinių, įgūdžių ir specializuotos metodinės pagalbos organizuoti ir vykdyti inovatyvius ar „žaliuosius“ pirkimus, todėl statybos įmonės neturi paskatų siūlyti pažangius sprendimus ir dažniausiai varžosi tik dėl kainos. Nesukurti projektų agregavimo principai, todėl ištekliai renovacijai, įskaitant proceso trukmę, nėra optimalūs.

Reformos įgyvendinimą sudaro reguliacinės, organizacinės ir investicinės priemonės. Reguliacinėmis priemonėmis bus suteiktas prioritetas ne pavienių daugiabučių, bet kompleksinei miestų kvartalų renovacijai. Integruotos teritorijų planavimo, urbanistikos, architektūros, energetikos, kraštovaizdžio, šilumos, geriamo vandens, susisiekimo, socialinių ir kitų sričių plėtros pagrindu taps savivaldybių vystymosi planai, parengti pagal tvarių miestų vystymosi gaires. Planų

⁴⁰ „Žaliojo“ vandenilis – tai vandenilis, pagamintas pasinaudojant esamais AEI pajėgumais, arba įsigyjant „žalią“ energiją vandeniliui gaminti.

rengimui keliami dvejopi tikslai: energijos efektyvumas ir iškastinio kuro pakeitimas AEI. Šie savivaldybių vystymosi planai sudarys pagrindą ir sąlygas optimaliai naudojant išteklius iš skirtingų finansavimo šaltinių sparčiau įgyvendinti gyvenamųjų teritorijų atnaujinimo projektus. Kita reguliacinė priemonė – imperatyvus organinių medžiagų ir gaminių, renovacijos trukmę tiesiogiai trumpinančių standartizuotų modulinę izoliacinių sistemų naudojimo statybos procese įteisinimas, universalus dizaino principų įgyvendinimo bei gaisrinės saugos ir kitų reikalavimų užtikrinimas per visą statinio gyvavimo ciklą.

Organizacinėmis priemonėmis bus optimizuotas pastatų energinio efektyvumo didinimo planavimo ir įgyvendinimo procesas. Veikiančių įstaigų pagrindu bus sukurtas „vieno langelio“ principu veikiantis pastatų renovacijos kompetencijų centras, aprūpintas tvarią urbanistinę aplinką kurti reikalingais pažangiais skaitmeniniais įrankiais. Proceso valdysenos efektyvumas bus padidintas įgalinant visus renovacijos dalyvius realiu laiku keisti informacija apie kvartalų renovacijos eigą sąveikioje pastatų renovacijos informacinėje sistemoje. Investuojant į metodinį pasirengimą inovatyviems ir „žaliesiems“ energinio efektyvumo priemonių įgyvendinimo pirkimams padidės viešųjų pirkimų efektyvumas ir greitis.

Tvarios renovacijos reforma bus įgyvendinta vykdant šias intervencijas:

1. Aktualizuoti ir praktikoje išbandomi pastatų renovacijos paketai ir standartai. Tai reguliacinė priemonė, kuria siekiama nustatyti statinio gyvavimo ciklo diegimo statybos procese reikalavimus ir principus, skatinti organinių medžiagų ir gaminių naudojimą statybos procese, reglamentuoti renovacijos priemonių paketus, kuriais užtikrinama ne žemesnė kaip B pastato energinio naudingumo klasė, tuo pačiu integruojant universalus dizaino principus, gaisrinės saugos ir kitus reikalavimus. Bus nustatyti prioritetiniai investicijų kriterijai siekiant pastatų energinio naudingumo, energijos vartojimo efektyvumo, iškastinio kuro pastatuose mažinimo, spręsti energetinio skurdo problemas. Šie kriterijai apims teritorinę dimensiją, energetikos infrastruktūrą ir kuro balansą, energijos vartojimą pastatuose, kompensacijos šildymui gavėjų skaičių, viešojo sektoriaus tinklo pertvarkos aspektus ir kitus svarbius klausimus, kurių sprendimas padės sutelkti skirtingus finansavimo šaltinius įgyvendinti spartesnę pastatų renovaciją. Reformos įgyvendinimo metu bus įgyvendinti skirtingos paskirties pastatų energinio naudingumo didinimo pilotiniai projektai, panaudojant naujus, industrializuotus šiluminio surenkamomis izoliacinėmis sistemomis iš organinių žaliavų sprendimus, taip pat statinio informacinio modeliavimo (BIM) technologijas, apjungiančias visus statybos procesus (projektavimas, statyba gamyboje, logistika, surenkamų konstrukcijų montavimas statybvietyje, techninė priežiūra ir kokybės kontrolė), virtualiai modeliuojant pastato gyvavimo ciklą artimiausios supančios aplinkos (pvz. kvartalo), kurioje yra statinys, atžvilgiu. Planuojama aktualizuotus pastatų renovacijos paketus ir standartus išbandyti įgyvendinant 7 skirtingos paskirties viešųjų pastatų (mokyklos, ikimokyklinio ugdymo įstaigos, administracinio pastato, socialinių paslaugų, kultūros paskirties, sveikatos priežiūros paslaugų ir kitos paskirties pastato) ir 6 demonstracinius daugiabučių namų, besiskiriančių pastatų medžiagiškumu, aukščiau, nusidėvėjimu, energinio efektyvumo didinimo, projektus, panaudojant modulines izoliacines sistemas iš organinių žaliavų. Pilotinių projektų įgyvendinimas yra tiesioginė viešoji investicija, neturinti Valstybės pagalbos požymių.

2. Parengti savivaldybių vystymosi planai, tvarius miestus kūrimo metodikos ir kvartalinės renovacijos projektai. Pagal Lietuvos Respublikos bendrojo plano sprendinius numatoma parengti teisės aktų pakeitimus, kurie įgalintų savivaldybes rengti kokybinius savivaldybių vystymosi planus. Juose nustatomos tvarių miestų vystymosi gairės dėl gyvenamosios aplinkos kokybės didinimo, želdynų gausinimo, darnaus judumo, atsakingo ir tvaraus vartojimo skatinimo, atliekų, oro, vandens, garso taršos ir poveikio klimato kaitai mažinimo. Savivaldybių vystymosi

planai rengiami atsižvelgiant į statybos sektoriaus pažangą ir transformaciją, našumo pokytį diegiant inovatyvias technologijas, būtinumą sukurti ir įdiegti tvarius ir kompleksinius gyvenamųjų teritorijų atnaujinimo planavimo ir įgyvendinimo mechanizmus, sudarančius sąlygas ne tik greitai, kokybiškai ir „žaliai“ renovacijai, bet ir tvariam miestų vystymuisi bei darniai urbanistinei plėtrai ilgalaikėje perspektyvoje. Šie planai taip pat turėtų integruoti ilgalaikės pastatų renovacijos strategijos tikslus, kuriais siekiama, kad 2050 m. pastatai energiją vartotų ypač efektyviai ir būtų nepriklausomi nuo iškastinio kuro. Savivaldybių vystymosi planai sudarys pagrindą ir sąlygas rengti ir įgyvendinti mažesnės apimties gyvenamųjų teritorijų atnaujinimo projektus, juose integruojant skirtingas priemones ir jungiant skirtingus finansavimo šaltinius jiems įgyvendinti, taip gerinant gyvenimo kokybę miestuose.

3. Pastatų renovacijos kompetencijų centro sukūrimas koordinavimui ir techninei pagalbai teikti 2022–2024 m. Siekiant sklandaus pastatų renovacijos proceso, visuomenės informavimo ir konsultavimo, tarpinstitucinio bendradarbiavimo, planuojama įsteigti pastatų renovacijos kompetencijų centrą, kuris, be kita ko, koordinuos renovacijos procesą ir „vieno langelio“ principu administruos jo įgyvendinimą, vykdys stebėseną, teiks konsultacijas, rengs metodinę informaciją projektų rengimo ir įgyvendinimo, „žaliųjų pirkimų“ ir susijusiais klausimais. Siekiant paprastinti renovacijos proceso administravimo našumą, itin svarbu parengti patogius administravimo įrankius, juos skaitmenizuojant. Reforma sujungs renovaciją administruojančias institucijas – Būsto energijos taupymo agentūros (BETA) ir Aplinkos projektų valdymo agentūrą (APVA) – į vieno langelio principu veikiančią kompetencijos centrą. Atnaujintam ir efektyvesniam renovacijos modeliui koordinuoti ir organizuoti, pasitelkiant elektroninius sprendimus, numatoma įdiegti sąveikią pastatų renovacijos administravimo informacinę sistemą. Parama informacinei sistemai sukurti yra tiesioginė viešoji investicija, neturinti Valstybės pagalbos požymių.

4. Pastatų renovacijos procesą greitinančių statybos produktų ir paslaugų pasiūlos skatinimas. Renovacijos greitį leis padidinti standartizuotų modulinę konstrukcijų iš organinių medžiagų gamybos pajėgumų sukūrimas vietinėje rinkoje, todėl planuojama skirti Valstybės pagalbą įmonėms inžinerinės medienos medžiagų ir statinių komponentų, naudojamų žaliajai pastatų renovacijai, gamybos pajėgumams sukurti. Bus sukurta subsidinė paramos verslui priemonė pažangioms ir „žalioms“ inovacijoms diegti. Planuojamomis investicijomis siekiama diegti greito šiluminio surenkamomis izoliacinėmis sistemomis iš organinių žaliavų technologiją. Žalioji renovacija turi būti paremta automatizuotose gamylose pagamintomis standartizuotomis konstrukcijomis (sienų skydais), kurios be papildomo apdirbimo naudojamos objekte. Taip pasiekiamas gerokai didesnis renovacijos greitis, efektyvumas ir aukštesnė kokybė. Šiuo metu darbai renovacijos objekte vyksta vidutiniškai 9-15 mėn. Įdiegus inovatyvią modulinę technologiją renovacijos procesas pagreitėtų mažiausiai 3 kartus. Tai patvirtina ES šalyse atlikti pilotiniai projektai. Greitesnę renovaciją ir didesnes jos apimties sąlygotų daugumos darbų perkėlimas į gamyklą, taip ženkliai sumažinant priklausomybę nuo oro sąlygų, optimizuojant tiekimą, minimizuojant atliekas. Dėl to pavyktų išvengti sezoniškumo – greito komponentų montavimo darbai būtų galimi ištisus metus. Renovacijos greitį didintų jų gamybos automatizacija. Efektyvumui kelti pasitelkiamas gaminių ir techninių sprendinių standartizavimas, gamybos automatizacija, masinė gamyba, pilnos komplektacijos komponentų surinkimas bei našesnis darbas objekte. Aukštesnei renovacijos kokybei pasitarnaus darbų organizavimas gamykloje, kur mažesniais kaštais užtikrinamas stabilus mikroklimatas, standartizuoti procesai ir kokybės kontrolė. Renovacijos projektams naudojant surenkamas konstrukcijas, atsiras galimybė įrengti papildomas aukštus, tiek skirtus energetinį efektyvumą didinančioms inžinerinėms sistemoms, tiek viešosioms bendruomeninėms, tiek privačioms būsto erdvėms. Antstatų statyba atvers papildomas renovacijos

finansavimo galimybes. Vietos rinkoje sukūrus tvarių statybos produktų gamybos ir jų montavimo pajėgumus, užtikrinančius sparčią daugiabučių namų žaliają renovaciją, bus papildomai investuojama į statybos sektoriaus įmonių darbuotojų (įskaitant projektuotojus) kvalifikacijos atitikimą dirbti pagal žaliosios renovacijos kryptį atitinkančius metodus. Šios reformos krypties įgyvendinimas yra Valstybės pagalbos teikimas smulkaus ir vidutinio verslo subjektams. Valstybės pagalbos schema bus parengta iki 2021 m. IV ketvirčio pabaigos ir pradėta jos notifikavimo procedūra. Tikslinės grupės yra statybų sektoriaus įmonės, medienos pramonės, apdirbamosios pramonės, komplektavimo pramonės gamybos įmonės, atitinkančios MVĮ įmonės statusą ir šių įmonių dirbantieji.

5. Renovacijos proceso skatinimas, skiriant finansavimą spartesnei pastatų renovacijai pagal aktualizuotus pastatų renovacijos standartus. Šiuo metu valstybės parama teikiama: 1) suteikiant lengvatinį kreditą projektui įgyvendinti; 2) 100 % apmokant nustatyto dydžio projekto parengimo, administravimo ir statybos techninės priežiūros išlaidas; 3) kompensuojant 30 % investicijų, tenkančių energinį efektyvumą didinančioms priemonėms; 4) 100 % apmokant visas investicijas nepasiturinčių gyventojų investicijas į daugiabučių energinio efektyvumo didinimą. Siekiant kompleksinių gyvenamosios aplinkos gerinimo sprendimų, būtina pastatuose įgyvendinti universalus dizaino principu pagrįstas pastatų pritaikymo asmenims, turintiems negalią, poreikiams, taip pat kitas saugą užtikrinančias priemones, kurios tiesiogiai nesusijusios su energiniu efektyvumu, tačiau sprendžia socialines problemas. Šiuo tikslu numatoma išplėsti valstybės paramos teikimo būdus šioms priemonėms įgyvendinti numatant papildomą finansavimą. Įgyvendinus 1-4 punktuose numatytus veiksmus, nuo 2024 metų bus skiriama papildoma valstybės pagalba pastatų savininkams, renovavusiems pastatus pagal naujus renovacijos principus. Planuojama 2024-2026 m. kompensuoti daugiabučių namų savininkams už naujais renovacijos principais padidintą pastatų energinį efektyvumą ir juos kompensuojant paskirstyti 154,8 mln.€.

Tvarūs renovacijos paklausos ir pasiūlos sprendimai, reikšmingai prisidės prie privataus kapitalo pritraukimo renovacijos projektams finansuoti, taikant ES fondų lėšomis finansuojamas finansines ir (ar) garantines priemones.

Valstybės biudžeto ir Klimato kaitos programos lėšos bus naudojamos toliau teikti valstybės paramą pagal DNAP: apmokėti 100 % projekto parengimo, statybos techninės priežiūros ir projekto administravimo išlaidas ir kompensuoti 30 % investicijų į energinį efektyvumą didinančias priemones bei suteikti lengvatinę paskolą likusiai investicijų daliai apmokėti.

Valstybės parama pastatų savininkams bus valstybės pagalba. Valstybės pagalba teikiama vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. rugsėjo 25 d. nutarimu Nr. 974 „Dėl Valstybės pagalbos, tenkančios ūkinę veiklą vykdančiam buto ar kitos patalpos savininkui, įgyvendinančiam daugiabučio namo atnaujinimo (modernizavimo) projektą, apskaičiavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

2.7. Investicija „ŠESD absorbcinių pajėgumų didinimas“

Investicijos tikslas – sumažinti ŠESD išmetimus iš buvusių nausausintų degradavusių durpynų, atkuriant šiuos plotuose pelkėdaros procesus ir palankias prielaidas bioįvairovėms buveinėms bei didinant ŠESD išmetimų absorbcijos potencialą.

Investicija sudarys palankias sąlygas išsaugoti durpingą dirvožemio sluoksnį, o atkūrus hidrologinį režimą ne tik sustabdyti durpių klodo skaidymąsi ir suslūgimą bei ŠESD emisijų išmetimą, bet ir palaikyti pelkėdaros procesus, užtikrinant gerą agrarinę ir aplinkosauginę būklę bei sukuriant palankias prielaidas biologinės įvairovės buveinėms. Kadangi dažnai neįmanoma nustatyti, koks

hidrologinis režimas buvo prieš nusausinimą, remiantis studijų ir gerųjų praktikų pavyzdžiais, keliamas tikslas kuo ilgiau išlaikyti pavasarinių potvynių vandenį pelkėtose vietovėse.

Taip pat bus sudaromos sąlygos pereiti nuo tradicinės ūkininkavimo praktikos durpiniuose dirvožemiuose į klimatui palankų durpžemių naudojimą, taip prisidedant prie nacionalinių su klimato kaitos politika susijusių įsipareigojimų ir atliepian Europos Žaliojo kurso iššūkius.

Atkurtų pelkių teritorijose ūkinė veikla įmanoma, jei tai netrukdo atkurtos pelkės išsaugojimui: jei vykdoma tausi pelkę išsauganti veikla, nuimant antžeminę biomasę: šienaujant ir (arba) ganant gyvulius, kai tai leidžia sąlygos. Pritaikant užsienio patirtį ir diegiant organinės anglies ūkininko⁴¹ koncepciją ir anglies dvideginio kreditų sertifikavimo sistemą, atkūrus durpžemiuose vandens lygį ir tausiai juos naudojant, ūkininkas išpildys ne tik privalomus bazinius reikalavimus, bet kartu galės ir generuoti ūkio pajamas iš uždirbtų CO₂ kreditų. Atsižvelgiant į tai, atkūrus pelkių plotus, numatoma parengti atkurtų pelkių plotuose ūkinę veiklą reglamentuojančius teisės aktus. Vertinant pastarojo laikotarpio ŠESD kiekio apskaitos duomenis, stebima CO₂ kiekio augimo tendencija – 20% viso CO₂ kiekio, patenkančio į atmosferą, išskiria dirvožemiai, o ariant dirvą joje sukaupta anglis atpalaiduojama ir išskiriama į atmosferą. Pagal šiuo metu sudarytą pelkių atkūrimo ir pelkininkystės tinkamų pelkių ir durpynų kategorijų žemėlapi, nėra išskiriamos prioritetingos atkuriamų pelkių teritorijos, tačiau investuojant pirmenybė bus taikoma labiausiai nusausintiems ir giliai ariamiems plotams

Taikant investicijas bus atliekami projektavimo darbai ir įgyvendintos vandens lygio atkūrimo priemonės (atkurta gera agrarinė ir aplinkosauginė būklė, įgyvendintos melioracinių statinių (esant reikalui) pertvarkymo priemonės) bei įdiegta monitoringo sistema. Pagal poreikį, bus suprojektuoti ir įrengti specialūs hidrotechniniai statiniai, pvz., reguliuojami slenksčiai, šliuzai, kuriais ūkininkai galėtų patys reguliuoti vandens lygį tvarkomoje teritorijoje, išlaikydami vidutinį metinį vandens lygį pagal durpingo dirvožemio sluoksnio paviršių t.y. ne giliau kaip 10–20 cm.

Investicijos tikslinės grupės – savivaldybės, šalies ūkininkai (fiziniai ir juridiniai asmenys užsiimantys žemės ūkio veikla). Planuojamas investicijų įgyvendinimo laikotarpis 2021-2026 m.

Pelkių atkūrimo veikla tiesiogiai prisidės prie Europos žaliojo kurso veiksmų plano įgyvendinimo ir per strategiją „Nuo lauko iki stalo“ ir ES biologinės įvairovės strategiją iki 2030 m., kurioje yra numatytos priemonės, įskaitant teisėkūros priemones, kuriomis siekiama paskatinti daug anglies turinčių buveinių atkūrimą ir klimatui nekenkiančio žemės ūkio vystymą bei užtikrinti biologinės įvairovės išsaugojimą, būtiną siekiant mažinti grėsmes ir apsirūpinimui maistu saugumui bei mitybai. Bendras ŠESD kiekio sumažinimas atkūrus 8 tūkst. ha pelkių ploto yra 6kg/1€; CO₂ ekvivalentu per 30 metų 2 562 000 t.

2.8. Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai

Trijų komponento „Žalioji Lietuvos transformacija“ reformų ir vienos investicijos įgyvendinimo progresas bus stebimas fiksuojant 9 tarpinių tikslų ir 7 galutinių tikslų pasiekimą.

---

41 Angl. Carbon Farmer

Reformų ir investicijos įgyvendinimo etapų rodikliai pagal jų pasiekimo datas detalizuoti lentelėje. Etapų įgyvendinimo rodikliai žymi teisinių ir techninių prielaidų sukūrimą galutiniams reformų ir investicijų tikslams pasiekti.

Lentelė 6. Komponentas ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA: reformų ir investicijų įgyvendinimo etapai

Eil.Nr.	Reforma / Investicija	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
1.	Judame neteršdami aplinkos	Patvirtinti Energijos vartojimo efektyvumo ir aplinkos apsaugos reikalavimų, taikomų įsigyjant kelių transporto priemones, nustatymo ir atvejų, kada juos privaloma taikyti, tvarkos aprašą	Tvarkos aprašas nustato energijos vartojimo efektyvumo ir aplinkos apsaugos reikalavimus ir atvejus, kada juos privaloma taikyti M1, N1, N2, N3, M2 ir M3 kategorijų kelių transporto priemonėms, ir taikomas apskaičiuojant šių transporto priemonių eksploatacinio laikotarpio poveikį energetikai ir aplinkai.	Q3	2021
2.	Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos	Patobulinti instituciniai ir teisiniai mechanizmai skatinti elektros energijos iš atsinaujinančių išteklių gamybą, perdavimą ir vartojimą		Q4	2021
3.	Judame neteršdami aplinkos	Įsteigti Darnaus judumo fondą	Fondas sudaromas siekiant tikslingai ir nepertraukiamai, ne trumpiau kaip iki 2030 metų, finansuoti alternatyviųjų degalų ir juos naudojančių transporto priemonių infrastruktūros įsigijimą, naudojimą, įrengimą, modernizavimą ir (ar) plėtrą, taip pat finansuoti vidaus degimo varikliais varomų transporto priemonių, išskyrus visai netaršias ir netaršias transporto priemones, ribojimą.	Q4	2021
4.	Judame neteršdami aplinkos	Sukurti Viešųjų ir pusiau viešųjų elektromobilių įkrovimo prieigų informacinę sistemą	Identifikacinių kodų suteikimas viešosioms ir pusiau viešosioms įkrovimo prieigoms bei jų operatoriams; vieša ir lengvai prieinama informacija apie viešąsias ir pusiau viešąsias elektromobilių įkrovimo prieigas šalyje.	Q4	2021
5.	Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka	Įteisinti pažangios kvartalinės renovacijos principai naudojant modulines izoliacines sistemas iš organinių žaliavų bei įdiegiant skaitmenines statinio gyvavimo ciklo valdymo (BIM) technologijas		Q1	2023
6.	Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos	Atlikti parengiamieji darbai jūrinio vėjo elektrinių plėtrai	Atlikti parengiamieji darbai jūrinio vėjo elektrinių plėtrai ir infrastruktūros įrengimui: atliktas jūrinio vėjo elektrinių poveikio aplinkai vertinimas, atlikti vėjo greičių ir kitų parametrų matavimai; atlikti teritorijos, skirtos jūrinio vėjo elektrinių plėtrai, ir jungties su sausumos tinklais jūros dugno tyrimai, įsigytos jūrinio vėjo jungties su sausumos tinklais konsultacinės paslaugos; atlikta infrastruktūros įgyvendinimo ir trasos jūroje nustatymo studijos, parengti ir įgyvendinti jūrinio vėjo jungties su sausumos tinklais teritorijų planavimo dokumentai, parengtos techninės specifikacijos jungties su sausumos tinklais rangos darbams pirkti.	Q4	2023
7.	Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka	Standartizuotų modulių konstrukcijų iš organinių medžiagų gamybos pajėgumų sukūrimas Lietuvoje		Q1	2024
8.	Spartesnė pastatų renovacija	Optimizuota renovacijos metodologinės pagalbos ir administravimo sistema		Q3	2025

Eil.Nr.	Reforma / Investicija	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
	ir tvari urbanistinė aplinka				
9.	Judame neteršdami aplinkos	Vykdyti informacijos sklaidą ir visuomenės švietimą	Ugdoma visuomenė ir formuojamas sąmoningumas	Q3	2026

Visi galutiniai tikslai pasiekiami iki 2026 m. vidurio, EGADP tinkamumo laikotarpiu. Detalieji galutiniai tikslai pagal kiekvieną reformą ir investiciją pristatyti lentelėje.

Lentelė 7. Komponentas ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA: reformų ir investicijų galutiniai tikslai

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
1.	Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos	Įrengtų naujų elektros energijos kaupimo įrenginių galia (MW)	200	Q2	2022
2.	Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos	Sukurti nauji elektros energijos gamybos iš AEI ir jos saugojimo pajėgumai (MW)	269	Q2	2026
3.	ŠESD absorbcinių pajėgumų didinimas	Atkurtų durpžemių plotas (ha)	8000	Q2	2026
4.	Judame neteršdami aplinkos	Skystųjų antros kartos biodegalų gamybos kiekis per metus (ktne)	12,4	Q4	2024
5.	Judame neteršdami aplinkos	Įrengtų privačių įkrovimo prieigų skaičius namų ūkiuose, daugiabučių namų kiemuose, darbovietėse	54010	Q1	2026
6.	Judame neteršdami aplinkos	Sukurti nauji biometano dujų gamybos pajėgumai (MW)	31,05	Q1	2026
7.	Judame neteršdami aplinkos	Pagamintas "žaliojo vandenilio" kiekis per projekto įgyvendinimo laikotarpį (m ³)	1500000	Q2	2026
8.	Judame neteršdami aplinkos	Įsigytų netaršių transporto priemonių skaičius	23500	Q3	2026
9.	Judame neteršdami aplinkos	Viešųjų ir pusiau viešųjų įkrovimo prieigų skaičius	5240	Q3	2026
10.	Judame neteršdami aplinkos	Labai didelės galios įkrovimo stotelių kroviniams transportui / autobusams skaičius	10	Q3	2026
11.	Judame neteršdami aplinkos	Viešųjų suslėgtų gamtinių dujų / biometano / suskystintų gamtinių dujų / vandenilio stotelių skaičius	34	Q3	2026
12.	Judame neteršdami aplinkos	Įsigytų netaršių alternatyviaisiais degalais varomų viešojo transporto priemonių skaičius	230	Q3	2026
13.	Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka	Padvigubinti daugiabučių namų renovacijos tempą - renovuoti 1000 daugiabučių namų per metus: iš jų renovuotuose taikant žaliosios renovacijos principus daugiabučiuose namuose būstai su geresniu energijos vartojimo efektyvumu 2024-2026 m.	42000	Q3	2026
14.	Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka	Sukurti tvarių statybos produktų gamybos ir jų montavimo pajėgumai, užtikrinantys min. 500 daugiabučių namų žaliąją renovaciją per metus. Rodiklis: Produktų ar procesų inovacijas diegiančios MVĮ	50	Q1	2024

2.9. Finansavimas komponentui įgyvendinti

Komponento reformas ir investicijas planuojama įgyvendinti ESFIP, EGADP, privačių juridinių asmenų ir nacionalinio biudžeto lėšomis.

EGADP lėšų poreikis įgyvendinti 3 komponento reformas ir 1 investiciją sudaro 823,1 mln.€. ESFIP lėšos sudaro 66 mln.€, privačių juridinių asmenų lėšos 250,44 mln.€, nacionalinio biudžeto lėšos 45,26 mln.€.

Reforma „Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos“ bus įgyvendinta derinant EGADP (242,39 mln.€), privačių juridinių asmenų investicijas (157,44 mln.€) ir nacionalinio biudžeto lėšas (4,116 mln.€):

1. **Pasirengimas vėjo jėginių infrastruktūros plėtrai** bus vykdomas skiriant Valstybės pagalbą Litgrid AB. 2021 m. pradėta pre-notifikavimo procedūra, užmezgtas kontaktas su DG COM ekspertais, pateikti atsakymai į užduotus klausimus. Suplanuoti 2 finansavimo šaltiniai: nacionalinio biudžeto lėšos 3,9 mln.€ ir 9,786 mln.€ EGADP lėšų. Investicijų patyrimo laikotarpis 2021-2023 metai.
2. **Investicinė parama AEI elektrinių (saulės ir vėjo elektrinėms sausumoje), individualių kaupimo įrenginių statybai** bus skiriama EGADP lėšomis teikiant Valstybės pagalbą pagal BBIR I skyriaus 41 straipsnį. Paramos intensyvumas – 45 % jėginių ir elektros energijos saugojimo įrenginių įrengimo investicinių išlaidų. Investicinės paramos suma iš EGADP 128,816 mln.€, privačių juridinių asmenų investicijų iki 157,44 mln.€.
3. **Regioninė parama įrengti 4MW galios saulės jėginių parką Utenos apskrityje.** Utenos apskrčiai po Ignalinos AEI uždarymo būdingas energetinis nepriteklus. Planuojama suteikti regioninę investicinę pagalbą pagal BBIR 4 straipsnio 1 (a) punktą. Paramos intensyvumas 100%, EGADP lėšų 3,788 mln.€, 0,212 mln.€ nacionalinio biudžeto lėšų. Rengiant EGADP, investiciniai veiksmai buvo pradėti.
4. **Tiesioginės viešosios investicijos įrengti 200 MW elektros energijos kaupimo įrenginius.** Investicijos nėra Valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje. EGADP lėšų poreikis – 100 mln.€.

Reforma „Judame neteršdami aplinkos“ bus įgyvendinama derinant EGADP, nacionalinio biudžeto ir ESFIP lėšas:

1. **Viešojo transporto priemonių atnaujinimas** bus finansuojamas iš trijų šaltinių:
  - 1.1. ESFIP lėšos (45 mln.€) nukreipiamos į miestus, įgyvendinančius DJMP suplanuotas priemones: įsigyti ekologiškas miesto (priemiestinio) viešojo transporto priemones, sukurti papildymo/įkrovimo infrastruktūrą viešajam transportui ir įgyvendinti kitas DJMP priemones.
  - 1.2. EGADP lėšos (69 mln.€) investuojamos teikiant Valstybės pagalbą įsigyti 230 vnt. netauršių alternatyviais degalais varomų autobusų (M3) su jiems reikalinga įkrovimo/papildymo infrastruktūra (6 mln.€) DJMP nerengusioms savivaldybėms. Valstybės pagalba 100 % intensyvumu teikiama kaip kompensacijos už keleivinio transporto viešųjų paslaugų teikimą. Vadovaujantis Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento Nr. 1370/2007 dėl keleivinio geležinkelių ir kelių transporto viešųjų paslaugų ir panaikinančio Tarybos reglamentus (EEB) Nr.1191/69 ir (EEB) NR.1107/70 9 straipsnio 1 dalimi, išmokėtos kompensacijos už keleivinio transporto viešųjų paslaugų teikimą ar bendrosiomis taisyklėmis nustatytų tarifinių įsipareigojimų laikymąsi laikomos suderinamomis su bendrąja rinka. Tokioms kompensacijoms netaikomas Sutarties 108 straipsnio 3 dalyje nustatytas išankstinio pranešimo reikalavimas.
  - 1.3. Nacionalinio biudžeto lėšomis planuojama vykdyti nuoseklią informacijos sklaidą ir visuomenės švietimą, siekiant formuoti visuomenės elgseną, keisti jos įpročius, skatinant kelionėms rinktis viešąjį transportą, netauršias transporto priemones.

2. **Degalų pildymo / įkrovimo infrastruktūros plėtra:**

2.1. ESFIP lėšos (21 mln.€) nukreipiamos į miestus, įgyvendinančius DJMP, juose įrengiant viešąją alternatyviųjų degalų įkrovimo infrastruktūrą;

2.2. EGADP lėšos, skiriamos kaip investicinė pagalba (72 mln.€) viešajai infrastruktūrai miestuose įrengti savivaldybėms, neturinčioms DJMP, viešųjų ir pusiau viešųjų elektromobilių įkrovimo stotelių įsigijimo / įrengimo kompensavimui fiziniams / juridiniams asmenims, kurios būtų įrengiamos miestuose ir šalia valstybinės reikšmės kelių, bei viešajai itin didelės galios įkrovimo / papildymo infrastruktūrai sunkiajam transportui ir autobusams. Investicinė pagalba teikiama pagal BBIR 56 straipsnio „Investicinė pagalba vietos infrastruktūroms“ 6 dalį. Investicinės pagalbos dydis neviršys tinkamų finansuoti investicijų išlaidų ir investicijos veiklos pelno skirtumo.

2.3. EGADP lėšos (46 mln.€) investuojamos teikiant Valstybės pagalbą privačios elektromobilių įkrovimo infrastruktūros tinklo integracijai pagal BBIR. Paramos intensyvumas nuo 40 iki 65 %.

3. Vietinių alternatyviųjų degalų iš AEI gamybos apimčių didinimas bus finansuojamas teikiant Valstybės pagalbą EGADP lėšomis:

3.1. Valstybės pagalba (22,21 mln.€) pagal EK Komunikato 2014-2020 m. Valstybės pagalbos aplinkos apsaugai ir energetikai gairių 41 straipsnį investicijoms į biometano dujų gamybos įrenginius, įskaitant ir biodujų išvalymo įrenginius, kurie išvalytas biogasas tiekty į gamtinių dujų tinklą arba tiesiogiai į transporto priemones, sudarys iki 60 % reikalingų investicijų vertės.

3.2. Investicinė parama (8,7 mln.€) pagal EK Komunikato 2014-2020 m. Valstybės pagalbos aplinkos apsaugai ir energetikai gairių 41 straipsnį investicijoms į antros kartos biodegalų gamybos pajėgumų Lietuvoje plėtrą bus skiriama pagal investicijų išlaidų ir veiklos pelno skirtumą ir nustatytą maksimalų intensyvumą remiantis valstybės pagalbos gairėmis..

3.3. Valstybės pagalba (20 mln.€) pagal BBIR 41 straipsnį „Investicinė pagalba atsinaujinančių išteklių energijos gamybai skatinti“ „žaliojo“ vandenilio gamybai skatinti. Paramos intensyvumas –iki 100% tinkamų finansuoti išlaidų (papildomų investicinių išlaidų, būtinų atsinaujinančių išteklių energijos gamybai skatinti); pagalba teikiama konkurencinio konkurso būdu, remiantis aiškiais, skaidriais ir nediskriminaciniais kriterijais. Toks konkursas yra nediskriminacinis ir jame sudaromos sąlygos dalyvauti visoms suinteresuotosioms įmonėms.

4. Taršių kelių transporto priemonių pakeitimui netaršiomis numatoma skirti 103 mln. EUR. Numatoma finansuoti dalį šių transporto priemonių įsigijimo išlaidų: netaršių lengvųjų (M1 ir N1 klasės) automobilių įsigijimo viešajam sektoriui ir keleivių vežimo ir logistikos paslaugų verslo sektoriui; netaršių alternatyviais degalais varomų sunkiasvorių (N2+N3) transporto priemonių ir alternatyviais degalais varomų mikroautobusų ir autobusų (M2+M3) įsigijimui.

Reforma „Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka“ bus įgyvendinta derinant EGADP (217,8 mln.€), nacionalinio biudžeto (41,42 mln.€) ir privačių įmonių lėšas (93 mln.€):

1. Viešosios investicijos (13 mln.€) suplanuotos sukurti renovacijos informacinę sistemą ir įgyvendinti pilotinius eksperimentinius demonstracinius 6 daugiabučių ir 7 viešųjų pastatų modernizacijos projektus, praktikoje realizuojant pažangiausius energijos efektyvumo didinimo technologinius sprendimus, diegiant AEI naudojimą, universalus dizaino principų taikymą.

2. Valstybės pagalba verslui (50 mln.€) pagal iki 2021 m. Q3 planuojamą suderinti Valstybės pagalbos schemą sukurti medienos medžiagų ir statinių komponentų, naudojamų žaliajai pastatų renovacijai, gamybos pajėgumams.

3. Valstybės pagalba daugiabučių namų pažangiam ir spartesniam modernizavimui (154,8 mln.€) apmokant iki 30% investicijų į daugiabučio namo energinio efektyvumo didinimą vertės.

Investicija „ŠESD absorbcinių pajėgumų didinimas“ yra tiesioginės viešosios investicijos, kurių vertė yra 16 mln.€.

Lentelė 8. Komponentas ŽALIOJI LIETUVOS TRANSFORMACIJA: EGADP lėšų poreikis pagal reformas

Eil.Nr.	Reforma/Investicija	Lėšų poreikis, mln. €
1	Daugiau šalyje tvariai pagamintos elektros energijos	242,4
2	Judame neteršdami aplinkos	346,9
3	Spartesnė pastatų renovacija ir tvari urbanistinė aplinka	217,8
4.	ŠESD absorbcinių pajėgumų didinimas	16,0
	Komponento suma, mln. €	823,1

3. Komponentas SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI

Politikos sritis:	Skaitmeniniai įgūdžiai, atviri duomenys, elektroninės viešosios paslaugos
Tikslas:	<p>Skatinti valstybės – viešojo sektoriaus, ekonomikos ir visuomenės – skaitmeninimą, kurti sprendinius, leidžiančius verslo įmonėms, viešajam sektoriui ir akademinėi bendruomenei naudotis reikiamomis skaičiavimo, duomenų tvarkymo galimybėmis, įgalinti valstybę prisitaikyti prie pažangių sprendimų. Pažangūs technologiniai sprendimai įgalins spartesnę perėjimą prie skaitmeninės ekonomikos, darys ekonomiką atsparesnę galimiems sukrėtimams, pasinaudojant skaitmeniniu konkurencingumu kaip vienu pagrindinių ekonomikos atsigavimo variklių.</p> <p>Tikslas atitinka TR'2019 „Vykdant su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas, energijos ir išteklių naudojimo efektyvumą“ ir TR'2020 „<..> užtikrinti duomenimis grįstų sprendimų priėmimą krizės atveju bei investicijas sutelkti į skaitmeninę pertvarką“, „Investicijas sutelkti į žaliąją ir skaitmeninę pertvarką, visų pirma, į labai pralaidžių elektroninių ryšių tinklų aprėptį ir skverbimą, švartą ir efektyvią energijos gamybą bei vartojimą ir darnųjį transportą“. „Skatinti technologines inovacijas mažosiose ir vidutinėse įmonėse“.</p>
Reformos ir/ar investicijos:	<p>Komponentą sudaro 3 reformos ir 3 investicijos: į skaitmeninio junglumo didinimą sukuriant prielaidas 5G ryšiui ir skatinti susisiekimo inovacijas (Investicija „Žingsnis 5G link“), pakeičiant analoginį radiją skaitmeniniu (Investicija „Skaitmeninis radijas“) ir sukuriant būtinas sąlygas kurti inovatyvius, dirbtinio intelekto veikimu pagrįstas technologijas (Investicija „Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime“). Reformų sąrašas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka (COFOG – 01) 2. Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys (COFOG – 01) 3. Į klientą orientuotos paslaugos (COFOG – 01)
Investicijų poreikis iš viso:	588,2 mln.€; iš jų EGADP lėšų: 445 mln.€

Lentelė 8. Komponento reformų ir investicijų atitikimas Tarybos rekomendacijoms ir Iniciatyvoms

Eil.Nr.	Komponento reformos	Komponento investicijos	TR'2019	TR'2020	Iniciatyva
1.	Valstybės informacinių technologijų pertvarka	-	Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų efektyvumą.	Investicijas sutelkti į <..> skaitmeninę pertvarką	PADIDINKI
2.	Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys	-	Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų efektyvumą.	Investicijas sutelkti į <..> skaitmeninę pertvarką <..> ir darnųjį transportą	PADIDINKI
3.	Į klientą orientuotos paslaugos	-	Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų efektyvumą.	Investicijas sutelkti į <..> skaitmeninę pertvarką	SKAITMENĖKI
4.		Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime	Vykdant su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas <..>.	Skatinti technologines inovacijas mažosiose ir vidutinėse įmonėse	SKAITMENĖKI
5.		Žingsnis 5G link	Vykdant su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas <..>.	Investicijas sutelkti į žaliąją ir skaitmeninę pertvarką, visų pirma, į labai didelio pajėgumo plačiajuosčio ryšio aprėptį ir skverbimą	PRISIJUNKI
6.		Skaitmeninis radijas		Siekiant paremti ekonomikos atsigavimą, paankstinti brandžių viešųjų investicinių projektų įgyvendinimą	SKAITMENĖKI

Eil.Nr.	Komponento reformos	Komponento investicijos	TR'2019	TR'2020	Iniciatyva
				<..>	

3.1. Iššūkiai

Valstybės informaciniai ištekliai valdomi neišnaudojant masto ekonomijos privalumų. Naudojama techninė įranga nėra pajėgi apdoroti augančius informacijos srautus, o informacinės infrastruktūros palaikymui skiriamos lėšos nėra centralizuotai planuojamos ir valdomos, paliekant galimybę kiekvienai valstybės įstaigai ar institucijai tai daryti savarankiškai. Didelis žinybinių institucijų pasipriešinimas valstybės informacinių išteklių valdymo pertvarkai yra viena iš pagrindinių kliūčių išnaudoti valstybės skaitmeninimo galimybes. Dėl šios priežasties vis opesniu klausimu tampa jau sukurtų IS vystymo tęstinumas, neužtikrintas IS ir registrų tarpusavio sąveikumas. Šiuo metu šalyje užregistruoti 95 registrai ir 275 valstybės IS, kurių tarpusavio sąveikos nėra arba ji nėra maksimali. Tarpusavyje tinkamai nesąveikaujančių informacinių išteklių gausa ir įvairovė apsunkina duomenų gavimą, jungimą, analizę ir atvaizdavimą, reikalauja reikšmingų laiko išteklių ir sukuria nepagrįstą administracinę naštą. Valstybei ir visuomenei svarbių sprendimų pagrindimas aktualiais ir išsamiais duomenimis tampa neįmanomu arba labai sudėtingu uždaviniu, riboja mokslo ir verslo galimybes kurti inovacijas ir pridėtinę vertę. Pandemija dar labiau paaštrino valstybės informacinių išteklių valdymo efektyvumo klausimą. Informacinių išteklių valdymo uždavinys neatskiriamas nuo kibernetinio IS saugumo. Šiandien nėra parengta vieninga organizacinių ir techninių kibernetinio saugumo reikalavimų taikymo ir jų įgyvendinimo stebėsenos architektūra, kibernetinio saugumo subjektų gebėjimai ir kompetencijos kibernetinio saugumo reikalavimų taikymo srityje yra riboti, kibernetinio saugumo reikalavimų stebėsenos ir analizės modeliai, metodai, kryptys yra fragmentuoti ir nemodernūs⁴².

Įrankių ir technologinių sprendimų trūkumas negarantuoja lygių galimybių vystytis skaitmeninei visuomenei. 2020 m. Lietuvoje elektroniniu būdu teikiamomis viešosiomis ir administracinėmis paslaugomis naudojosi 57,7 % gyventojų, o likusiai daliai piliečių iškilio sunkumų pandemijos sąlygomis spręsti kasdienius klausimus. Vartotojų įgūdžius ir žinias atitinkantys pažangūs įrankiai ir technologiniai sprendimai nacionaliniu ir tarpvalstybiniu lygiu didintų galimybes greičiau susiformuoti skaitmeninei visuomenės ir verslo kultūrai. Pažeidžiami ir socialinėje atskirtyje esantys asmenys nepasinaudoja socialinėmis paslaugomis ir parama dėl nesistemos ir neprieinamos informacijos, taip pat dėl santykinai žemų skaitmeninių gebėjimų ir galimybių naudotis skaitmeninėmis priemonėmis. Būtinosios sąlygos⁴³ yra skaitmeninių įrankių, taikomųjų programų gebėjimas apdoroti ir suprasti kalbą, kuria gyventojai geba formuoti užklausas, suprasti tekstą, prisitaikyti ir mokytis iš naudotojų įpročių, siūlyti duomenų analitikos pagrindu susiformavusius sprendimus. Skaitmeniniai sprendimai nėra maksimaliai pritaikyti įvairių negalią turintiems asmenims, nėra visapusiškų prielaidų jiems be papildomos pagalbos integruotis į visuomenę. Egzistuoja tik gestų kalbos vertėjų paslauga, padedanti komunikuoti klausos negalią

⁴² Lietuvos kibernetinio saugumo strategijos modelis

(https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14642/Lietuvos_kibernetinio_saugumo_strategijos_modelis%28galutinis%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y); Kibernetinio saugumo valdymo gerinimas taikant atsparumo modelius organizacijose (<https://vb.mruni.eu/object/elaba:36356059/36356059.pdf>); Valstybinio audito ataskaitos: ypatingos svarbos valstybės informacinių išteklių valdymas (<https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=3816>); Kibernetinio saugumo aplinka Lietuvoje (<https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=3497>). LRV nutarimas

Dėl Lietuvos Respublikos kibernetinio saugumo įstatymo įgyvendinimo (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/94365031a53411e8aa33fe8f0fea665f/asr>)

⁴³ Angl. key enablers

turintiems asmenims, tačiau ši paslauga ne visada atitinka klausos negalią turinčių asmenų poreikius, kai siekiama išsaugoti asmens duomenų slaptumą ar asmeninę informaciją (pvz. lankymasis pas psichologą, bendravimas su gestų kalbos nemokančiu (dar neišmokusiu) romantiniu partneriu ir pan.). Trūksta audiovizualinių priemonių informacijos prieinamumui regos negalią turintiems asmenims. Neužtikrinamos galimybės kitų komunikacijos sutrikimų turintiems asmenims gauti jiems aktualią informaciją ir bendrauti dėl inovatyvių, skaitmenizuotų įrankių, informacijos prieinamumui didinti, nebuvimo. Asmenys, turintys komunikavimo poreikių, įskaitant tuos, kurie naudojami neformaliomis komunikacijos priemonėmis (t.y. neverbalinėmis priemonėmis, pavyzdžiui, veido išraiška, kūno padėtimi ir vokalizacija), ne visada gali gauti reikalingą pagalbą suformuluoti ir perteikti savo nurodymus, sprendimus, pasirinkimus ir (arba) pageidavimus, ir užsitikrinti, kad jų nuomonė būtų pripažįstama ir gerbiama dėl brangiai kainuojančių inovatyvių komunikacijos techninės pagalbos priemonių trūkumo. Nėra užtikrinta, kad asmenys, naudojantys įvairius bendravimo būdus, turėtų galimybę visapusiškai bendrauti ir keistis informacija bei naudotis atitinkamomis paslaugomis ir priemonėmis.

Viešojo sektoriaus duomenų neprieinamumas ir apribojimai pakartotinai juos naudoti neskatina inovacijų ir pridėtinės vertės augimo. Duomenų, įskaitant viešuosius duomenis, kiekis pasaulyje padidėjo eksponentiškai, be to, kuriami ir kaupiami naujų rūšių duomenys. Kartu vyksta nuolatinė technologijų raida duomenų analizės, panaudojimo ir tvarkymo srityse, plėtojamos tokios technologijos kaip mašinų mokymasis, dirbtinis intelektas ir daiktų internetas. Dėl sparčios technologijų raidos tapo įmanoma kurti naujas paslaugas ir naujas taikomąsias programas, grindžiamas duomenų naudojimu, kaupimu ar derinimu. Tiek viešasis sektorius, tiek verslas disponuoja milžiniškais duomenų ištekliais. Viešojo sektoriaus institucijų saugomi ir apdorjami duomenys yra izoliuoti, fragmentuoti, jų jungimas tarpusavyje reikalauja specifinių kompetencijų ir yra laikui imlus procesas. Taip sudaromos neracionalios kliūtys mokslui ir verslui naudoti valstybės informacinius išteklius, kurti didelę ekonominę ir socialinę vertę turinčius produktus ir paslaugas. Valstybės institucijos tarpusavyje arba pavienės kelis duomenų valdytojus jungiančios saugyklos jau pradėjo sutartiniais pagrindais ar per viešus portalus dalintis ir keistis duomenimis tarpusavyje, tačiau verslas ir gyventojai vis dar yra priversti kreiptis į atskirus duomenų valdytojus pagal šių atskirų duomenų valdytojų nustatytas tvarkas. Poreikis konsoliduoti valstybės institucijos veikloje užfiksuotą informaciją, valstybės informacinių išteklių duomenis, skirtus pakartotinai naudoti, užtikrinti jų atvėrimą ir įsisavinti verslo didžiuosius duomenis ypač išryškėjo pandemijos metu, kai efektyvus duomenų valdymo kaina išaugo iki žmonių gyvybių kainos.

„Baltosios sritys“ riboja galimybes didinti šalies skaitmeninį junglumą moderniomis technologijomis. Nutolusiose šalies teritorijose yra likusių „baltųjų sričių“, kuriose nėra elektroninių ryšių infrastruktūros ir, nesant komercinio atsiperkamumo, artimiausiu laikotarpiu nesuplanuota jos plėtra. Lietuvos pasienyje su Baltarusija ir Kaliningrado sritimi reikalinga didesnio tankio ryšių infrastruktūra nei šalies viduje, siekiant įgyvendinti radijo dažnių koordinavimo susitarimus, vengti radijo dažnių trukdžių, todėl ryšio kokybei pasienyje užtikrinti reikalingos didesnės investicijos. Skaitmeninę pažangą skatinantis ES reguliavimas⁴⁴ negali būti įgyvendinamas esant technologinei radijo programų transliavimo stagnacijai (antžeminio radijo

44 Nuo 2021 m. naujuose automobiliuose privalomai įrengiami skaitmeninio radijo imtuvai.

programos Lietuvoje vis dar retransliuojamos tik analoginiu formatu) ir motyvuoja žengti į naują, skaitmeninį etapą.

Viešųjų paslaugų teikimo procesuose neišnaudotas IRT, automatizavimo ir dirbtinio intelekto potencialas. Dalies valstybės garantuojamų paslaugų valdymo procesai netenkina skaitmeninės visuomenės terminais mąstančios modernios visuomenės poreikių, paslaugų teikimas nepritaikytas užsienio subjektams. Procesuose išlikę dokumentų valdymo žingsniai, skirtinga IS branda riboja keitimąsi duomenimis tarp nacionalinių ir ES viešojo saugumo, ikiteisminio tyrimo, baudžiamąją teiseną vykdančių ir bausmių vykdymo institucijų. Vienas iš tai lemiančių veiksnių yra viešojo sektoriaus skaitmeninių kompetencijų stoka (plačiau apie tai – skyriuje Reforma „Veiksmingas viešasis sektorius“).

3.2. Tikslai

Šalinti kliūtis, stabdančias valstybės skaitmeninės transformacijos procesus, kad kuo didesnė verslo ir visuomenės dalis tiesiogiai pajustų skaitmeninio nauda, o Lietuva pagal DESI⁴⁵ indeksą jau 2030 m. būtų 7 vietoje. Pastangos orientuojamos į sritis, kurių pažanga 2020 m. buvo lėtesnė nei ES vidurkis:

- Didinti naujos kartos prieigos (NKP) aprėptį (nuo 63 % 2018 m. pakilo iki 69 % 2019 m., palyginti su ES vidurkiu, siekiančiu 86 %).
- Plėsti fiksuotojo plačiajuosčio ryšio aprėptį (tik 68 % namų ūkių Lietuvoje yra užsisakę fiksuotojo plačiajuosčio ryšio paslaugą, kai ES vidurkis šiuo metu siekia 78 %).
- Skirti 5G ryšio plėtrai reikalingus radijo dažnius (kanalus) koordinuoti su Rusija ir Baltarusija, siekiant išvengti žalingų trukdžių, užtikrinti būsimų 5G ryšio tinklų kibernetinį saugumą.
- Spartinti plačiajuosčio ryšio plėtrą, įgyvendinant RAIN-3 projektą.

Užbaigti visa apimtimi valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarką, kad valstybės institucijų IT infrastruktūra, paslaugos bei procesai būtų valdomi centralizuotai, efektyviai ir saugiai.

Užtikrinti pažangių sprendimų kūrimą ir jų naudojimą teikiant inovatyvias paslaugas verslui, visuomenei, viešajam sektoriui nacionaliniu ir tarpvalstybiniu lygiu.

Užtikrinti kokybiškų viešojo sektoriaus duomenų prieinamumą, atvėrimą, galimybę dalintis tarp ekonomikos sektorių bei sudaryti geresnes sąlygas viešojo sektoriaus institucijoms priimti duomenimis grįstus sprendimus.

Užtikrinti plačiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtrą, sutelkiant investicijas į labai pralaidžių elektroninių ryšių tinklų aprėptį ir skverbimą, ypatingai orientuojant plėtrą į skaitmeninei veiklai imlias įmones ir įstaigas bei tolygią 5G ryšio tinklų plėtrą; įgyvendinti technologiškai virsmą radijo programų retransliavimo srityje.

Didinti viešojo valdymo efektyvumą, užtikrinant didesnę administracinių ir viešųjų paslaugų skaitmenizavimo brandą, jų prieinamumą piliečiams ir užsienio subjektams, įgalinant efektyviai vykdyti duomenų mainus tarp nacionalinių ir ES viešojo administravimo institucijų ir įstaigų,

---

45 Angl. Digital Economy and Society Index, DESI

įskaitant turizmo, kultūros, viešojo saugumo, ikiteisminio tyrimo, baudžiamąją teiseną vykdančių ir bausmių vykdymo institucijas.

3.3. Nacionalinis strateginis kontekstas

NPP 1 tikslas – pereiti prie darnios ekonomikos plėtros, grindžiamos mokslo žiniomis, naujausiomis technologijomis, inovacijomis ir didinti šalies tarptautinį konkurencingumą – skaitmeninės transformacijos srityje bus įgyvendinamas sprendžiant 1.6 uždavinį „Skatinti valstybės skaitmeninimą“. Suplanuota Lietuvos poziciją pagal DESI indeksą pakelti iš 14 į 7 vietą. Siekiama didinti informacinių ir komunikacinių technologijų (ICT) sektoriaus sukuriamos pridėtinės vertės dalį nuo 5,03 % 2018 metais iki 9,3 % bendros pridėtinės vertės 2030 metais.

NPP 2 tikslas – didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį – skaitmeninės darbotvarkės srityje bus įgyvendinamas sprendžiant 2.2 uždavinį „Didinti neįgaliųjų ir jų šeimų, senyvo amžiaus žmonių bei kitų pažeidžiamų ir socialinėje atskirtyje esančių grupių gerovę“ ir 2.6 uždavinį „Plėtoti neįgaliesiems tinkamą aplinką visose gyvenimo srityse“. Įgyvendinus 2.2 uždavinio priemones padidės integruotų ir bendruomeninių specialiųjų socialinių paslaugų (t. y. neįskaitant bendrųjų socialinių paslaugų) gavėjų (senatvės pensijos amžiaus asmenų ir asmenų su negalia) dalis, palyginti su senatvės pensijos amžiaus asmenų ir asmenų su negalia skaičiumi, nuo 5,2% 2019 metais iki 12% 2030 metais. O įgyvendinus 2.6 uždavinio priemones, pagerės fizinės ir informacinės aplinkos prieinamumo neįgaliesiems lygis nuo 32 % 2019 metais iki 70 % 2030 metais.

NPP 5 tikslas – gerinti transporto, energetinį ir skaitmeninį vidinį ir išorinį junglumą – įgyvendinamas sprendžiant 5.7 uždavinį „Gerinti skaitmeninį junglumą“: Iki 2030 metų planuojama iki 100 % padidinti namų ūkių, turinčių galimybę naudoti 100 Mbp spartos interneto ryšį ir 5G ryšio aprėptį esančių namų ūkių miestų ir miestelių teritorijose.

NPP 8 tikslas – didinti teisinės sistemos ir viešojo valdymo veiksmingumą – skaitmeninės darbotvarkės kontekste aktualus sprendžiant uždavinį 8.7 „Gerinti viešojo valdymo institucijų teikiamų paslaugų kokybę, didinti jų prieinamumą ir patrauklumą“. Įgyvendinus uždavinio priemones, iki 0,92 % pakils administracinių paslaugų teikimo ir aptarnavimo efektyvumo koeficientas ir iki 85 % 2030 metais išaugs gyventojų, kurie naudojami elektroniniu būdu teikiamomis viešosiomis ir administracinėmis paslaugomis, dalis.

Įgyvendinant Aštuonioliktosios Vyriausybės programos tikslus – 1) veržli inovacijų ekosistema, kurioje prioritetą skiriamas technologiniam atsinaujinimui ir inovacijas skatinančio klimato kūrimui, skaitmeninės strategijos įgyvendinimui; 2) visuomenės poreikius atitinkantis viešasis sektorius (pagrindinės iniciatyvos „Optimalus institucijų tinklas ir inovacijų skatinimas“, „Vartotojui draugiška, realaus laiko e-paslaugų platforma“, „E-paslaugų plėtra“); siekiama skatinti valstybės – viešojo sektoriaus, ekonomikos ir visuomenės – skaitmeninimą, kurti sprendinius, leidžiančius verslo įmonėms, viešajam sektoriui ir akademinėi bendruomenei naudotis sukurtais technologinėmis galimybėmis.

VPĮP penktoji misija – Aukštos pridėtinės vertės ekonomika. Suplanuoti kompleksiniai veiksmai pakelti Lietuvos vietą pagal Pasaulio inovacijų indeksą⁴⁶ nuo 40 iki 35, padidinti darbo

46 Angl. Global Innovation Index

našumą per dirbtą valandą pagal perkamosios galios standartą, lyginant su ES vidurkiu, nuo 67 % 2019 iki 76 % 2024 metais, aukštos technologinės vertės produkcijos dalį nuo visos apdirbamosios gamybos produkcijos nuo 4,6 % iki 7 %. Įgyvendinant VPĮP penktąją misiją, analitiniai, reguliaciniai ir investiciniai pokyčiai bus koncentruojami keturiomis kryptimis:

1. *Veržli inovacijų ekosistema.* Planuojama įgalinti visuotinį vienodą ir įrodomąją galią turintį elektroninį komunikavimą su valstybe (e-pristatymas) pasiekiant, kad elektroninio pašto dėžutes turėtų bent 1 mln. (50 %) juridinių ir fizinių asmenų (Teismų įstatymo, Seimo kontrolierių įstatymo, Lygių galimybių įstatymo ir kitų įstatymų, reglamentuojančių įvairių institucijų veiklą, suteikiant teisę asmenims į jas kreiptis per e-pristatymą). Taip pat suplanuota įgyvendinti valstybės informacinių technologijų infrastruktūros konsolidavimą ir jos valdymo optimizavimą. Numatyta parengti teisinį reguliavimą, kuriuo būtų priimti daiktų interneto (IoT) plėtrą įgalinantys sprendimai ir sudarytos teisinės prielaidos veikti eSIM⁴⁷ (sprendimas sudaro galimybes įdiegti ir (ar) perkelti numerius iš vieno paslaugų teikėjo tinklą į kitą nuotoliniu, belaidžiu būdu).
2. *Universalus verslumas.* Bus optimizuota Užimtumo tarnybos veikla, išplėsta darbuotojų saugos ir sveikatos teisinio reguliavimo priemonių taikymo sritis, ugdomos socialinių partnerių kompetencijos ir gebėjimai, įgyvendinama turizmo sektoriaus reforma, skatinamas žaliųjų ir skaitmenizuotų darbo vietų kūrimas ir išlaikymas, parengtas teritorijų naujoms investicijoms pritraukti ir plėsti vystymo planas, vystomas ir kuriamas pramonės parkų ir pramoninių teritorijų modelis. Verslumo ugdymo mokymai bus orientuoti į vyresnių klasių moksleivių ir senjorų verslumą.
3. *Dereguliacija ir geresnis verslo klimatas.* Ūkio subjektų veiklos priežiūra bus stiprinama konsoliduojant vertinimo metodiką, vertinant ūkio subjektų prisitaikymą prie reguliavimo išlaidų ir tobulinant verslo priežiūros institucijų veiklą. Įgyvendinamas ankstyvojo perspėjimo sistemos modelis sunkumus patiriantiems verslams. Skatinant verslumą siekiama nustatyti mažesnę įstatinio kapitalo ribą. Darbo jėgos pakankamumą padės užtikrinti patraukli migracijos sistema, talentų pritraukimo sistema. Stiprinamos viešųjų pirkimų kompetencijos.
4. *Ateities susisiekimo sistema.* Planuojama sukurti *Sandbox* režimą (įskaitant finansavimą) inovatyviems susisiekimo technologiniams sprendimams testuoti ir pritaikyti praktiškai, taip pat įgyvendinti penktosios kartos judriojo ryšio (5G) plėtros 2020–2025 m. gairėse numatytas priemones, sudarančias sąlygas įrengti sparčiojo 5G ryšio tinklus.

VPĮP devintoji misija – Visuomenės poreikius atitinkantis viešasis sektorius. Numatyta sudaryti sąlygas elektroninių viešųjų paslaugų prieinamumui tarpvalstybiniu lygiu, panaudojant elektroninės atpažinties priemones. Daugiau apie devintąją VPĮP misiją – skyriuje 6.3.

3.4. Reforma „Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka“

Reformos tikslas – visa apimtimi konsoliduoti valstybės informacinius išteklius, kad valstybės institucijų IT infrastruktūra, paslaugos bei procesai būtų valdomi centralizuotai, efektyviai ir saugiai.

47 Angl. Embedded Subscriber Identity Module

Valstybės institucijų naudojama techninė įranga ir technologijos nepajėgia apdoroti augančių duomenų srautų⁴⁸. IS ir registrai yra monolitiniai, jų vidinė architektūra nėra lanksti, todėl jas modernizuoti ir integruoti tarpusavyje techniškai sudėtinga ar netgi neracionalu reikalingų investicijų ir laiko prasme⁴⁹. Šių IS saugos lygis žemas, ir tai tiesiogiai kuria kliūtis didinti naujų, į vartotoją orientuotų elektroninių paslaugų pasiūlą ar efektyvinti naudojimąsi esamomis. Dalis informacinių išteklių nėra parengti naudoti perėjus į debesiją. Lėšos palaikyti informacinę infrastruktūrą nėra centralizuotai planuojamos ir valdomos, todėl kiekviena institucija tai daro savarankiškai, atsižvelgdama į turimus skirtingus IT gebėjimus ir pačių paslaugų teikimo brandą. Nėra vieningos standartizuotos kompiuterinės darbo vietos, standartizuotų darbo organizavimo ir komunikacijų programinės įrangos paketų ir licencijų valdymo. Visa tai sąlygoja didesnes valstybės išlaidas bei kliūtis suderinti tarpusavyje skirtingų institucijų technologinius sprendimus ir efektyviai keistis informacija.

Organizaciniai ir techniniai kibernetinio saugumo reikalavimai taikomi nevieningai, nėra jų įgyvendinimo stebėsenos architektūros, riboti kibernetinio saugumo subjektų gebėjimai ir kompetencijos kibernetinio saugumo reikalavimų taikymo srityje. Kibernetinio saugumo reikalavimų stebėsenos ir analizės modeliai, metodai, kryptys, kurios galėtų būti realizuotos informacinių ir ryšių technologijų pagalba, nėra išvystyti nacionaliniu lygiu⁵⁰. Nacionalinio kibernetinio saugumo būklės 2019 m. ataskaitoje⁵¹ fiksuojama, kad kibernetinio saugumo subjektai dažnai atitinka arba beveik atitinka kibernetinio saugumo reikalavimų *de jure* kriterijus ir turi formaliai apibrėžę kibernetinio saugumo procesus, gaires, tačiau kibernetinio saugumo užtikrinimas dažnai vertinamas kaip biurokratinė našta. Kibernetinio saugumo dokumentai būna parengti formaliai, o dokumentų turinyje apibrėžti procesai nebūna priskirti pagal kompetenciją. Kibernetinio saugumo subjektai yra linkę informacijos bei kibernetinio saugumo dokumentų turinį apibrėžti abstrakčiai, tai leidžia formaliai pagrįsti reikalavimų įgyvendinimą, nereglementavus reikalingų procesų. Faktinis organizacijos kibernetinis saugumas dėl formalių ir abstrakčių procesų užtikrinamas *ad hoc* principais, kai nėra aiškūs procesų savininkai ir jų atsakomybės, o formali organizacinių ir techninių kibernetinio saugumo reikalavimų atitiktis *de facto* įgyvendinama iš dalies, neužtikrinant pakankamo kibernetinio saugumo lygio.

Reformos įgyvendinimas pradėtas dar 2015 metais, LRV priėmus nutarimą „Dėl valstybės informacinių technologijų infrastruktūros konsolidavimo ir jos valdymo optimizavimo“⁵². Paveikslas 7 vaizduoja apibendrintą reformos modelį. Pagrindinė reformos kryptis – konsoliduoti LRV kanceliarijos, ministerijų, Vyriausybės įstaigų, Vyriausybės atstovų įstaigos, atitinkamo ministro valdymo sritims priskirtų įstaigų prie ministerijos, kitų biudžetinių įstaigų, kurių savininko teises ir pareigas įgyvendina Vyriausybė arba jos įgaliota institucija, patikėjimo teise valdomą informacinių

48 Reikšminga dalis valstybės informacinių sistemų ir registrų buvo sukurtos ir pradėtos naudoti prieš 8–15 metų, kai lietuviško verslo įmonėms toks paslaugų segmentas buvo naujas, o pats sektorius buvo nebrandus.

49 2021–2027 m. visuomenės skaitmeninio išankstinio poveikio vertinimo ataskaita, prieiga: https://www.visionary.lt/wp-content/uploads/2020/05/EIM-skaitmeninimas_galutine_ataskaita_sureduota.pdf

50 Lietuvos kibernetinio saugumo strategijos modelis

(https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14642/Lietuvos_kibernetinio_saugumo_strategijos_modelis%28galutinis%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y); Kibernetinio saugumo valdymo gerinimas taikant atsparumo modelius organizacijose (<https://vb.mruni.eu/object/elaba:36356059/36356059.pdf>); Valstybinio audito ataskaitos: ypatingos svarbos valstybės informacinių išteklių valdymas (<https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=3816>); Kibernetinio saugumo aplinka Lietuvoje (<https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=3497>). LRV nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos kibernetinio saugumo įstatymo įgyvendinimo (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/94365031a53411e8aa33fe8f0fea665f/asr>)

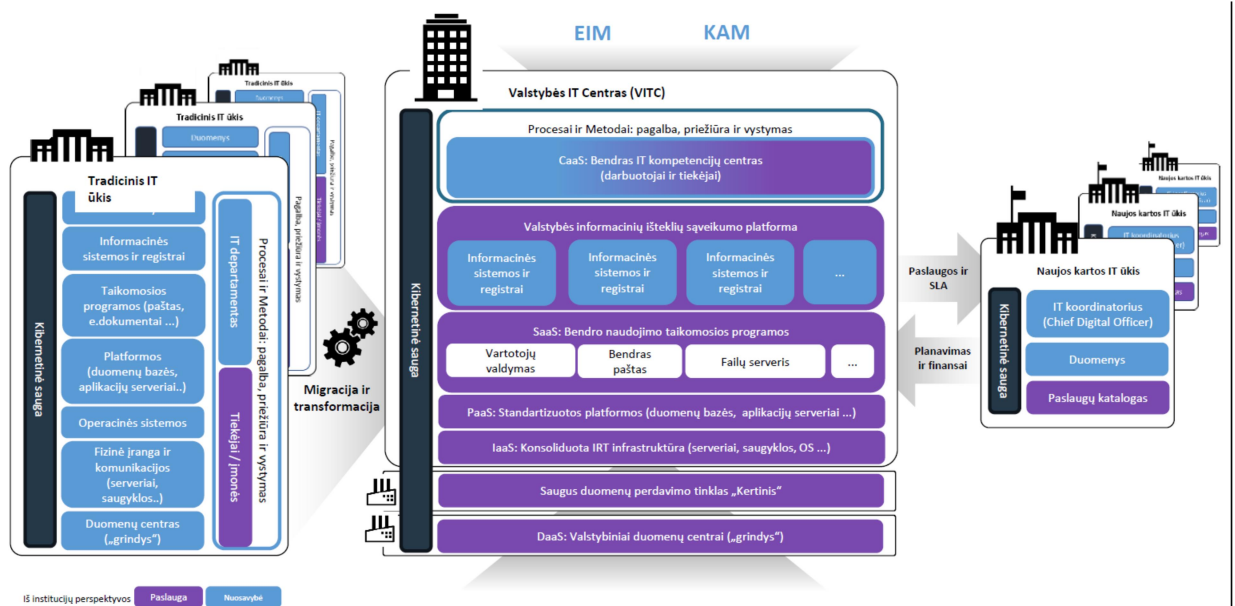
51 https://www.nksc.lt/doc/Nacionalinio_kibernetinio_saugumo_bukles_ataskaita_2019.pdf

52 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/357fdec1007e11e5a0edd66091ee4d78/asr>

technologijų infrastruktūrą – sukurti centralizuotai teikiamų informacinių technologijų paslaugų teikėjo valdomą bendro naudojimo informacinių technologijų infrastruktūrą. Optimizuoti valstybės informacinių technologijų infrastruktūros valdymą, kad valstybės institucijos valstybės informacinių technologijų infrastruktūrą ir jos priežiūrą gautų kaip centralizuotai teikiamas informacinių technologijų paslaugas.

Svarbus tarpinis reformos įgyvendinimo tikslas - institucinė sąranga – yra pasiektas:

- EIM įsteigtas Skaitmeninės darbotvarkės departamentas, atsakingas už IT politikos formavimą ir atliekantis Valstybės IT valdymo biuro⁵³ funkcijas;
- IVPK sudėtyje įsteigtas Valstybės informacinių technologijų paslaugų departamentas (VITSC), atliekantis valstybės IT paslaugų teikėjo funkcijas. VITC sutelkti žmogiškieji ištekliai, sukurti vidiniai procesai ir tvarkos. Įsteigta pagalbos tarnyba: *service desk*, skambučių centras, monitoringo sistemos; įdiegtas centralizuotas IT paslaugų valdymo portalas ir pradėtos teikti IT paslaugos⁵⁴;
- Parengta teisinė bazė, įgalinanti VITC teikti apibrėžtos kokybės IT paslaugas;
- Parengti saugiu atstumu nutolę du duomenų centrai, įsigyta ir įdiegta reikiama IT infrastruktūros techninė ir programinė įranga.

Paveikslas 7. Valstybės informacinių išteklių konsolidavimo ir valdymo pertvarkos įgyvendinimo modelis

Iki 2025 m. pradžios VITC pilna apimtimi numato konsoliduoti 325 Lietuvos Respublikos pavaldume esančių biudžetinių įstaigų IRT infrastruktūros. Konsolidacijos pilotinės įstaigos yra ENMIN (5 IS), EIMIN (37 IS), IVPK (8 IS), SAM (3 IS), SM (5 IS), MISC (8 IS) ir VMI (16 IS). VITC suteikė resursus valstybės institucijoms SADM, AM, FM, VTEK, LAKD, GIS, HI, VLKK, VMI, kurios šiuo metu kuria arba plėtoja po vieną IS, ir LPT, NVSC, plėtojančioms po dvi IS, ir VPB, plėtojančiam 6 IS. Sukurta VII architektūra tinkama ir visoms likusioms valstybės IS ir registrams.

53 Ang. Chief Information Officer arba CIO

54 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/efd79902833911eaa51db668f0092944?positionInSearchResults=0&searchModelUIUID=10e81924-2a2f-4238-af86-60eb3c0fef3b>

Pagal VITC migravimo planą, iki 2022 m. bus konsoliduotos 62 Lietuvos Respublikos pavaldume esančios valstybės įstaigos, per 2022 metus – dar 50 įstaigų, 2023 m. atitinkamai 60 įstaigų, 2024 m. – 70, o likusios 83 įstaigos – 2025 m. VITC vertinimu, 2021 m. pradžioje laisvi resursai sudarė 75 %, ir, įgyvendinant numatytą planą, 2022 m. I ketvirtį resursus bus reikalinga padidinti.

Kibernetinė valstybės informacinių išteklių sauga bus stiprinama sukūrus ir įteisinus organizacinių ir techninių kibernetinio saugumo reikalavimų stebėsenos sistemos skaitmeninio sprendimo įgyvendinimo modelį. Tam, kad visose valstybės institucijose būtų vienodos dirbančiųjų žinios apie kibernetinę saugą, bus parengta mokymo medžiaga, kuri bus integruota į nacionalinę MVG sistemą ir prieinama dirbantiesiems viešajame sektoriuje. Šias kompetencijas per beveik vienerius metus patobulins ne mažiau kaip 300 dirbančiųjų. Visas veiklas, susijusias su organizacinių ir techninių kibernetinio saugumo reikalavimų stebėsenos sistemos skaitmeniniu sprendimu, įgyvendins Krašto apsaugos ministerija. Reformos metu VITC ir dalis VITC konsoliduojamų biudžetinių įstaigų, kaip kibernetinio saugumo subjektai, taps sprendimo naudotojai. Pažymėtina, kad kuriant ir diegiant nacionalinę kibernetinio saugumo vadybos sistemą gali būti naudojama komercinės paslapties ar konfidenciali informacija, kaip ją apibrėžia Civilinis Kodeksas, taip pat gali būti informacijos, kuri sudarytų tarnybos ar valstybės paslaptį, kaip ją apibrėžia Valstybės ir tarnybos paslaptį įstatymas. Visa kita informacija, susijusi su reformos įgyvendinimu, bus viešai skelbiama.

Pradėtos įgyvendinti reformos užbaigimas yra būtina sąlyga užtikrinti valstybės IS sąveikumą pilna apimtimi tiek nacionaliniu, tiek ES lygiu, vadovaujantis naujais debesijos technologijos standartais.

Spartus reformos užbaigimas sumažins techninės įrangos ir licencijų įsigijimo kaštus, standartuos valstybės informacinių išteklių valdymą bei užtikrins aukštesnį IT sistemos saugumą ir pagreitins migravimą, sumažins sutrikimų ir incidentų tikimybę ir poveikio mastą. Pertvarkyta sistema leis sumažinti įrenginiuose saugomų duomenų (darbinių failų ir el. pašto) praradimo riziką įrangos gedimo ar praradimo atvejais; automatuos atnaujinimų diegimą, konfigūracijos politikų valdymą. Centralizuotai valdant išteklius, licencijų poreikis ir jų įsigijimo kaina bus racionaliai, aukštos kvalifikacijos administratoriai bus atlaisvinti nuo rutininių darbų ir galės nukreipti pastangas vystyti sistemas.

Įgyvendinama reforma prisidės prie ES kibernetinio saugumo stiprinimo bei skaitmeninių įgūdžių spragų mažėjimo. Sutaupytos IT ir IS priežiūros ir palaikymo išlaidos po konsolidavimo padės pritraukti aukštos kvalifikacijos IT specialistus dirbti viešajame sektoriuje. Įdiegta nuotolinė kompiuterija reikš taupesnę energijos vartojimą, aplinkai draugiškų technologijų taikymo galimybes.

Lietuvoje įgyvendinta reforma atitinka bendrą ES kryptį kurti naujos kartos atsparius, tvarius, patikimus, realiu laiku paskirstytus, tarpusavyje sujungtus ir visiškai sujungtus debesų kompiuterijos pajėgumus. Šie pajėgumai būtini skatinti visuotinį, atsparų, tvarų ir saugų perėjimą prie debesijos visuose ES ekonomikos sektoriuose bei atverti bendrąsias duomenų erdves, kurti patikimas duomenų ir debesijos ekosistemas, taip įgalinant aukštos pridėtinės vertės inovacijas, duomenų mainus nacionaliniu lygmeniu. Reforma prisideda prie ES technologinio suverenumo, konkurencingumo ir patikimų, saugių ir tvarių komponentų ir realaus laiko paslaugų teikimo visuomenei, viešajam sektoriui ir verslui.

3.5. Reforma „Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys“

Reformos tikslas - užtikrinti patikimų viešojo sektoriaus duomenų prieinamumą, galimybę dalytis jais tarp ekonomikos sektorių, užtikrinti pakartotinio duomenų panaudojimo galimybes bei sukurti prielaidas viešojo sektoriaus institucijoms priimti duomenimis pagrįstus sprendimus, o verslui kurti skaitmenines inovacijas.

Viešasis sektorius renka, rengia, atgamina ir platina informaciją apie daugelį skirtingų sričių: socialinę, politikos, ekonomikos, teisės, geografijos, aplinkos, meteorologijos, seismingumo, verslo patentų, švietimo, sveikatos, kultūros, turizmo ir kitas. 95 valstybės duomenų registrus ir 275 informacines sistemas valdo 134 skirtingi valdytojai, o tvarko 166 pagrindiniai tvarkytojai. Duomenų valdytojų ir tvarkytojų gausa lemia duomenų fragmentaciją ir komplikuoja išsamių duomenų rinkinių prieinamumą. Mokslininkai ar verslas, norėdami gauti reikiamus duomenis iš viešojo sektoriaus, yra priversti kreiptis į atskirus duomenų valdytojus pagal šių atskirų duomenų valdytojų nusistatytas tvarkas. NPP 1 tikslas – pereiti prie darnios ekonomikos plėtros, grindžiamos mokslo žiniomis, naujausiomis technologijomis, inovacijomis ir didinti šalies tarptautinį konkurencingumą – skaitmeninės transformacijos srityje bus įgyvendinamas sprendžiant 1.6 uždavinį „Skatinti valstybės skaitmeninimą“. Suplanuota Lietuvos poziciją pagal DESI indeksą pakelti iš 14 į 7 vietą. Siekiama didinti informacinių ir komunikacinių technologijų (ICT) sektoriaus sukuriamos pridėtinės vertės dalį nuo 5,03 % 2018 metais iki 9,3 % bendros pridėtinės vertės 2030 metais.

NPP 2 tikslas – didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį – skaitmeninės darbotvarkės srityje bus įgyvendinamas sprendžiant 2.2 uždavinį „Didinti neįgaliųjų ir jų šeimų, senyvo amžiaus žmonių bei kitų pažeidžiamų ir socialinėje atskirtyje esančių grupių gerovę“ ir 2.6 uždavinį „Plėtoti neįgaliesiems tinkamą aplinką visose gyvenimo srityse“. Įgyvendinus 2.2 uždavinio priemones padidės integruotų ir bendruomeninių specialiųjų socialinių paslaugų (t. y. neįskaitant bendrųjų socialinių paslaugų) gavėjų (senatvės pensijos amžiaus asmenų ir asmenų su negalia) dalis, palyginti su senatvės pensijos amžiaus asmenų ir asmenų su negalia skaičiumi, nuo 5,2% 2019 metais iki 12% 2030 metais. O įgyvendinus 2.6 uždavinio priemones, pagerės fizinės ir informacinės aplinkos prieinamumo neįgaliesiems lygis nuo 32 % 2019 metais iki 70 % 2030 metais.

NPP 5 tikslas – gerinti transporto, energetinį ir skaitmeninį vidinį ir išorinį junglumą – įgyvendinamas sprendžiant 5.7 uždavinį „Gerinti skaitmeninį junglumą“: Iki 2030 metų planuojama iki 100 % padidinti namų ūkių, turinčių galimybę naudoti 100 Mbp spartos interneto ryšį ir 5G ryšio aprėptyje esančių namų ūkių miestų ir miestelių teritorijose.

NPP 8 tikslas – didinti teisinės sistemos ir viešojo valdymo veiksmingumą – skaitmeninės darbotvarkės kontekste aktualus sprendžiant uždavinį 8.7 „Gerinti viešojo valdymo institucijų teikiamų paslaugų kokybę, didinti jų prieinamumą ir patrauklumą“. Įgyvendinus uždavinio priemones, iki 0,92 % pakils administracinių paslaugų teikimo ir aptarnavimo efektyvumo koeficientas ir iki 85 % 2030 metais išaugs gyventojų, kurie naudojami elektroniniu būdu teikiamomis viešosiomis ir administracinėmis paslaugomis, dalis.

Įgyvendinant Aštuonioliktosios Vyriausybės programos tikslus – 1) veržli inovacijų ekosistema, kurioje prioritetą skiriamas technologiniam atsinaujinimui ir inovacijas skatinančio klimato kūrimui, skaitmeninės strategijos įgyvendinimui; 2) visuomenės poreikius atitinkantis viešasis sektorius (pagrindinės iniciatyvos „Optimalus institucijų tinklas ir inovacijų skatinimas“, „Vartotojui draugiška, realaus laiko e-paslaugų platforma“, „E-paslaugų plėtra“); siekiama skatinti valstybės – viešojo sektoriaus, ekonomikos ir visuomenės – skaitmeninimą, kurti sprendinius, leidžiančius verslo įmonėms, viešajam sektoriui ir akademinėi bendruomenei naudotis sukurtomis technologinėmis galimybėmis.

VPĮP penktoji misija – Aukštos pridėtinės vertės ekonomika. Suplanuoti kompleksiniai veiksmai pakelti Lietuvos vietą pagal Pasaulio inovacijų indeksą nuo 40 iki 35, padidinti darbo našumą per dirbtą valandą pagal perkamosios galios standartą, lyginant su ES vidurkiu, nuo 67 % 2019 iki 76 % 2024 metais, aukštos technologinės vertės produkcijos dalį nuo visos apdirbamosios

gamybos produkcijos nuo 4,6 % iki 7 %. Įgyvendinant VPĮP penktąją misiją, analitiniai, reguliaciniai ir investiciniai pokyčiai bus koncentruojami keturiomis kryptimis:

5. *Veržli inovacijų ekosistema*. Planuojama įgalinti visuotinį vienodą ir įrodomąją galią turintį elektroninį komunikavimą su valstybe (e-pristatymas) pasiekiant, kad elektroninio pašto dėžutes turėtų bent 1 mln. (50 %) juridinių ir fizinių asmenų (Teismų įstatymo, Seimo kontrolierių įstatymo, Lygių galimybių įstatymo ir kitų įstatymų, reglamentuojančių įvairių institucijų veiklą, suteikiant teisę asmenims į jas kreiptis per e-pristatymą). Taip pat suplanuota įgyvendinti valstybės informacinių technologijų infrastruktūros konsolidavimą ir jos valdymo optimizavimą. Numatyta parengti teisinį reguliavimą, kuriuo būtų priimti daiktų interneto (IoT) plėtrą įgalinantys sprendimai ir sudarytos teisinės prielaidos veikti eSIM (sprendimas sudaro galimybes įdiegti ir (ar) perkelti numerius iš vieno paslaugų teikėjo tinklą į kitą nuotoliniu, belaidžiu būdu).

6. *Universalus verslumas*. Bus optimizuota Užimtumo tarnybos veikla, išplėsta darbuotojų saugos ir sveikatos teisinio reguliavimo priemonių taikymo sritis, ugdomos socialinių partnerių kompetencijos ir gebėjimai, įgyvendinama turizmo sektoriaus reforma, skatinamas žaliųjų ir skaitmenizuotų darbo vietų kūrimas ir išlaikymas, parengtas teritorijų naujoms investicijoms pritraukti ir plėsti vystymo planas, vystomas ir kuriamas pramonės parkų ir pramoninių teritorijų modelis. Verslumo ugdymo mokymai bus orientuoti į vyresnių klasių moksleivių ir senjorų verslumą.

7. *Dereguliacija ir geresnis verslo klimatas*. Ūkio subjektų veiklos priežiūra bus stiprinama konsoliduojant vertinimo metodiką, vertinant ūkio subjektų prisitaikymą prie reguliavimo išlaidų ir tobulinant verslo priežiūros institucijų veiklą. Įgyvendinamas ankstyvojo perspėjimo sistemos modelis sunkumus patiriantiems verslams. Skatinant verslumą siekiama nustatyti mažesnę įstatinio kapitalo ribą. Darbo jėgos pakankamumą padės užtikrinti patraukli migracijos sistema, talentų pritraukimo sistema. Stiprinamos viešųjų pirkimų kompetencijos.

8. *Ateities susisiekimo sistema*. Planuojama sukurti *Sandbox* režimą (įskaitant finansavimą) inovatyviems susisiekimo technologiniams sprendimams testuoti ir pritaikyti praktiškai, taip pat įgyvendinti penktosios kartos judriojo ryšio (5G) plėtros 2020–2025 m. gairėse numatytas priemones, sudarančias sąlygas įrengti sparčiojo 5G ryšio tinklus.

VPĮP devintoji misija – Visuomenės poreikius atitinkantis viešasis sektorius. Numatyta sudaryti sąlygas elektroninių viešųjų paslaugų prieinamumui tarpvalstybiniu lygiu, panaudojant elektroninės atpažinties priemones. Daugiau apie devintąją VPĮP misiją – skyriuje 6.3.

Reforma „Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka“ sudarys palankias aplinkybes ir geras technines sąlygas optimizuoti valstybės duomenų architektūrą, užtikrinančią duomenų vientisumą, prieinamumą ir atvėrimą efektyviam panaudojimui viešojo valdymo ir verslo bei gyventojų poreikiams tenkinti. Efektyviam duomenų valdymo ciklo valdymui užtikrinti reikalingas bendras duomenų architektūros modelis, kuris būtų orientuotas ne tik į duomenų atvėrimą, bet ir į duomenų inventorizaciją.

Versle taip pat kaupiama reikšminga duomenų, kuriais verslas nėra motyvuotas dalytis su valstybe, apimtis. Atsižvelgiant į tai, atsiranda poreikis konsoliduoti administracinių šaltinių duomenis, centralizuojant jų atvėrimą ir įsisavinant verslo didžiuosius duomenis.

Duomenys labai svarbūs visiems ekonomikos ir visuomenės sektoriams, tačiau kiekviena sritis turi savų ypatumų ir ne visuose sektoriuose judama vienodu tempu. Todėl svarbu kurti sektorines duomenų erdves tokiose strateginėse srityse kaip gamyba, žemės ūkis, sveikatos priežiūra,

judumas ir kt. Tokių erdvių tikslas – derinant reikiamas priemones bei infrastruktūrą, rengiant konkrečios erdvės taisykles, šalinti teisingas ir technines kliūtis dalytis duomenimis.

Duomenų valdymo ciklas ir duomenų atvėrimas yra efektyviausias naudojant technines priemones kaip įrankius: tai padeda minimizuoti duomenų kokybės riziką, kylančią dėl duomenų fragmentacijos, padidinti administracinių šaltinių duomenų kokybę; atverti administracinių šaltinių duomenis; pakartotinai naudoti didelės vertės duomenų rinkinius, kuriais disponuoja viešasis sektorius; sukurti standartizuotus duomenų nuasmeninimo, atvėrimo ir konfidencialumo užtikrinimo metodus; realizuoti efektyvius duomenų mainų sprendimus.

Pandemijos valdymas reikalavo duomenų operatyvumo ir kokybės, todėl Lietuva 2020 m. įsigijo standartinę⁵⁵ duomenų valdymo platformą, kurios valdytojas-ūkvedys⁵⁶ yra Lietuvos statistikos departamentas. Ši standartinė duomenų valdymo platforma įgalino Lietuvos statistikos departamentą sukurti Valstybės duomenų valdysenos informacinę sistemą (VDV IS).

VDV IS yra vienas kontaktas valstybės valdymo, mokslo ir verslo informacijos poreikiams tenkinti, bendra erdvė analizėms ir tyrimams, efektyviems mainams ir viešos, kokybiškos bei aktualios informacijos gamybai. Svarbūs valstybės duomenys detaliausiu lygmeniu patenka į duomenų ežerą, tuomet duomenų „smėlio dėžėse“⁵⁷ valstybės tarnautojai, mokslininkai, ar verslas juos jungia, analizuoja ir dalijasi ar parengia produktus viešam atvėrimui ar pakartotiniam panaudojimui. Naudojimas ja užtikrina operatyvumą, lankstumą ir skaidrumą valdant valstybės duomenis, svarbių valstybės duomenų konsolidaciją, kokybės valdymą ir patikimumą. Šiuo metu VDV IS naudojama pandemijos duomenims valdyti⁵⁸ VĮ Registrų centro, Sodros, ligoninių, NVSC ir jo regioninių departamentų, VĮ Lietuvos automobilių kelių direkcijos, Valstybinės ligonių kasos sistemų/registrų duomenų pagrindu. Taip visuomenė, analitikai ir sprendimų priėmėjai gauna operatyvius, metodiškai sutvarkytus duomenis. VDV IS veikimą iliustruoja Paveikslas 8.

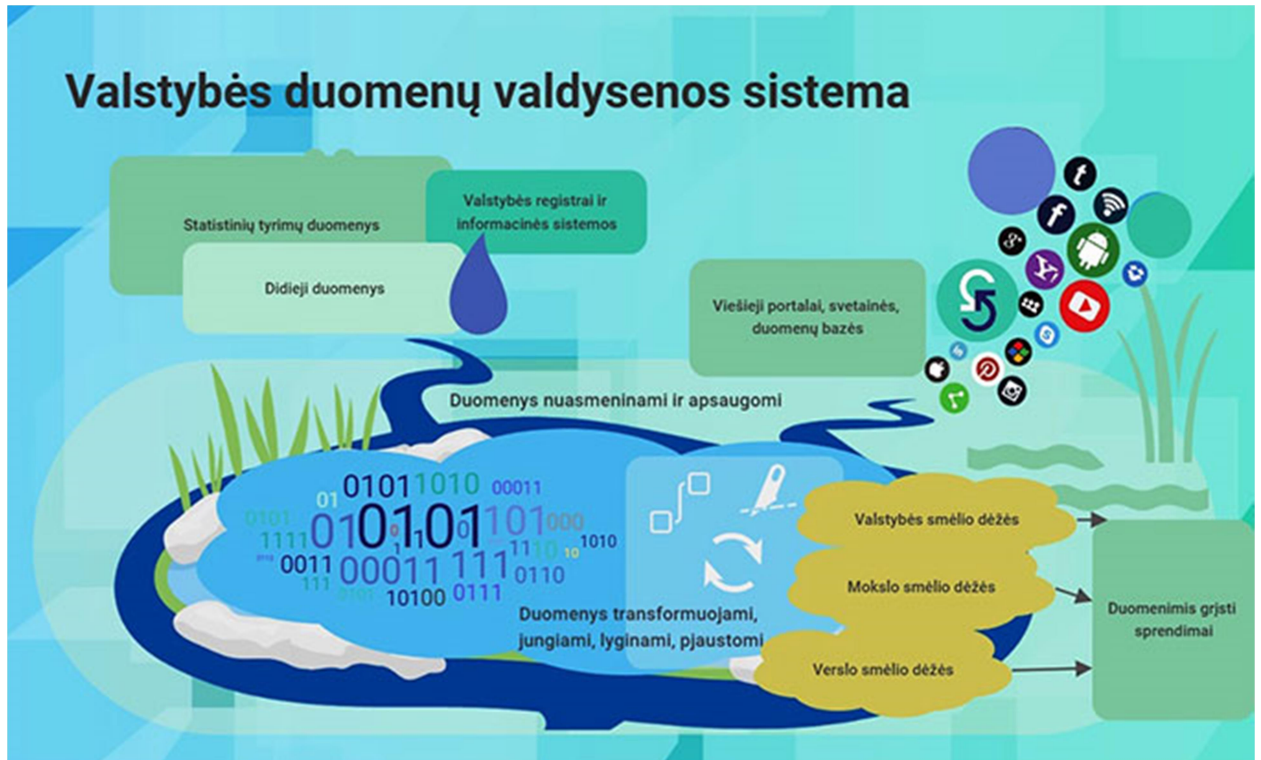
---

⁵⁵ Angl. Off-the-shelf, suprantamas kaip standartinis verslo programinis produktas, suteikiantis galimybę kiekvienam vartotojui prisitaikyti jį pagal savo poreikius

⁵⁶ Angl. Data Steward

⁵⁷ Angl. sandbox

⁵⁸ <https://osp.maps.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/8c3ed1f2dc204e908f2b913050860647>

Paveikslas 8. Valstybės duomenų valdysenos sistema

2021 m. vasarį Valstybės duomenų valdysenos informacinė sistema buvo įteisinta patvirtinant jos nuostatus⁵⁹.

Didelės vertės duomenų rinkinių⁶⁰ pakartotinis naudojimas pasižymi ypatingu socioekonominės naudos potencialu, todėl prieiga prie duomenų rinkinių bus įmanomai mažiau teisiškai ribojama ir nemokama. Tokie duomenys bus automatizuotai nuskaityti ir skelbiami per API⁶¹.

Reformos įgyvendinimas užtikrina efektyvų duomenų valdymą, leidžiantį išvengti sprendimų dubliavimo. Tokiu būdu racionaliai naudojami finansiniai ištekliai, keliama duomenų kokybė, efektyviai valdomos asmens duomenų pažeidžiamumo rizikos, inventorizuojami duomenys, duomenų pakartotinio naudojimo galimybės per API. Pakartotinai naudojant duomenis, kuriais disponuoja viešojo sektoriaus institucijos, kuriama pridėtinė vertė pakartotinių naudotojų, galutinių naudotojų ir visuomenės plačiąja prasme naudai. Kartu daugeliu atvejų – ir pačios viešojo sektoriaus institucijos naudai, nes skatinamas skaidrumas bei atskaitomybė ir gaunama atsiliepimų iš naudotojų ir galutinių naudotojų, todėl atitinkama viešojo sektoriaus institucija yra skatinama užtikrinti surinktos informacijos kokybę ir savo viešųjų užduočių atlikimą.

Įgyvendinti reformą būtinos tiesioginės viešosios investicijos sukurti valstybės duomenų architektūros modelį ir jo valdymo priemones ir išplėsti VDV IS publikuojamų duomenų skaičių

59 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2b2a216167f211eb9954cfa9b9131808?jfwid=q8i88mihx>

60 Sąsaja su Atvirųjų duomenų ir viešojo sektoriaus informacijos pakartotinio naudojimo direktyva: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1024&from=NL>

61 Angl. Application programming interface

panaudojant 376 informacinius išteklius, sukuriant prielaidas pakartotinai naudoti duomenis visose valstybės informacinėse sistemose ir registruose, atverti juos visuomenei, verslui ir mokslui. Taip pat realaus laiko duomenų mainų ekosistemos funkcionavimo užtikrinimui reikalinga investicija į Euroconnector sukūrimą.

Reformos tikslinė grupė yra viešojo valdymo institucijos, mokslas, verslas ir visuomenė plačiaja prasme.

3.6. Reforma „Į klientą orientuotos paslaugos“

Reformos tikslas – viešųjų ir administracinių paslaugų skaitmenizavimas įgyvendinant pilną nacionalinės ir vietos valdžios institucijų procesų pertvarką, pilną skaitmeninimą, sistemų integraciją, duomenų pakartotinį naudojimą, teikiamų paslaugų aukščiausią brandos lygį bei viešojo valdymo orientaciją į vartotoją.

Efektyvus, į vartotoją orientuotas viešasis valdymas neįmanomas be sąveikių informacinių technologijų sprendimų ir efektyvaus duomenų apsisiekimo tarp nacionalinės ir vietos valdžios viešojo valdymo institucijų ir įstaigų nacionaliniu ir tarpvalstybiniu lygiu. Būtent tai įgalina veiksmingai teikti paslaugas gyventojams ir verslui. Pandemija leido įsitikinti, kad duomenys apie pandemijos poveikį labiausiai nukentėjusiam turizmo sektoriui nėra apibendrintai prieinami vienoje vietoje, jų gavimas vėluoja, duomenys neinformatyvūs ir galimai netikslūs. EK jau 2016 m. pabrėžė poreikį gerinti duomenų valdymo struktūrą, užtikrinti IS sąveikumą ir pašalinti struktūrinius trūkumus, trukdančius nacionalinių institucijų darbui valstybės sienų valdymo ir saugumo srityje. Šioje srityje pradėtas procesas siekiant užtikrinti ES saugumo, sienų ir migracijos valdymo informacinių sistemų sąveikumą, tačiau dėl pandemijos ypač išryškėjo automatizuotų procesų ir duomenų mainų tarp nacionalinių ir ES viešojo saugumo, baudžiamąją teiseną vykdančių ir baudsmių vykdymo institucijų poreikis, valstybės IS ir registrų sąveikumo stiprinimo poreikis.

Šiuo metu daugiau nei trečdaliui gyventojų (37 %) reikia pateikti papildomus „popierinius“ dokumentus siekiant gauti valstybės ir savivaldybių institucijų įstaigų teikiamas paslaugas. Skaitmeninių technologijų diegimas, procesų automatizavimas ir, kur galima, robotizavimas, viešajame valdyme tampa ypač aktualiu dėl pandemijos metu kilusio poreikio kurti „bekontaktes“ paslaugas, atsisakant vis dar esamų „popierinių“ procesų, poreikio prognozavimui ir politikos stebėsenai sutelkti aktualius informacinius išteklius, o priimamus sprendimus grįsti esamojo laiko duomenų analize, faktais bei įrodymais. Šis poreikis yra visose visuomenės veiklos srityse, kuriose juntamas ypatingas pažangių ir sąveikių sprendimų, veiklos procesų automatizavimo ir duomenų keitimosi nacionaliniu ir ES lygmenimis stygius. VRM identifikavo 94 savivaldybių teikiamas administracines paslaugas ir virš 200 viešųjų paslaugų, kurios dar nėra perkeltos į elektroninę erdvę, todėl teikiamos neefektyviai ir, pandemijos sąlygomis, ne maksimaliai saugiai. VRM identifikavo 28 valstybės institucijų poreikį iki 2022 metų į elektroninę erdvę perkelti 245 paslaugas. Proveržį link visų viešųjų paslaugų teikimo elektroniniu būdu stabdo neautomatizuotas dalies paslaugų teikimo procesas, skirtingi paslaugų teikimo procesai tarp institucijų, skirtinga institucijų elektroninių paslaugų branda, techninių išteklių trūkumas ir paslaugų nepritaikymas teikti tarpvalstybiniu lygiu.

Nors daugelis institucijų turi poreikį perkelti teikiamas paslaugas į elektroninę erdvę, to padaryti savo jėgomis negali. Dažniausios priežastys yra:

- Įstaigos veiklos biudžete nenumatytas finansavimas investuoti į elektroninį paslaugų teikimą;
- Specifinė institucijų veikla;

- Interneto svetainės neturi pakankamų techninių galimybių užtikrinti paslaugų teikimą elektroniniu būdu;
- Nesuskaitmeninti su paslaugų teikimu susiję institucijų veiklos procesai.

Lietuvai pirmaujant ES pagal elektroniniu būdu teikiamų viešųjų paslaugų skaičių, jų prieinamumas asmenims, turintiems negalią, išlieka ribotas. Teisės aktuose yra nustatyti tik bendrieji Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos reikalavimai užtikrinantys asmenų su negalia teisę gauti informaciją, tačiau nėra aiškių metodinių nurodymų ir standartų, kaip praktikoje užtikrinti informacijos prieinamumą visiems skirtingą⁶² negalią turintiems asmenims. Šalyje **nėra patvirtintų metodikų dėl „lengvai skaitomo“ teksto kūrimo**, taip pat nėra nustatytos ir „lengvai skaitomo“ teksto lietuvių kalba rengimo taisyklės. Trūksta komunikavimo galimybių klausos ir regos negalią turintiems asmenims. Viešųjų pirkimų įstatymas nenustato prievolės perkant informacijos teikimo, svetainių kūrimo, skaitmeninio, audiovizualinio turinio rengimo paslaugas užtikrinti, kad nuostata dėl galybės naudotis asmenims, turintiems negalią, būtų privaloma. Nėra efektyvios kontrolės, kuri padėtų užtikrinti, kad viešaisiais finansais sukuriamas internetu prieinamos informacijos turinys būtų prieinamas visiems negalią turintiems asmenims. Mažiau nei 50 % asmenų, turinčių negalią, turi skaitmeninei komunikacijai reikalingas priemones, todėl prieinamumas prie informacijos asmenims, turintiems negalią, turi būti sprendžiamas ne tik užtikrinant informacijos prieinamumą, bet ir užtikrinant galimybę asmenims, turintiems negalią, turėti komunikavimui būtinas techninės pagalbos priemones, kurias naudojant galėtų efektyviai komunikuoti.

Reformos įgyvendinimas praktikoje realizuos šiuos pagrindinius principus:

- **Standartinis paslaugų skaitmeninimas**⁶³. Įgyvendinant skaitmeninių paslaugų kūrimo, viešojo valdymo procesų skaitmenizavimo projektus, bus siekiama, kad skaitmeninės paslaugos būtų paprastos, patogios, proaktyvios ir visiškai bepopierinės (tiek kliento atžvilgiu, tiek institucijos viduje), jų kūrimui naudoti pažangius, dirbtinio intelekto, mašininio mokymosi, duomenų analitikos principais veikiančius sprendimus.
- **Vienkartinio duomenų pateikimo principas**⁶⁴. Keliant skaitmeninių paslaugų brandą Lietuvoje bus sudarytos sąlygos panaudoti inovatyvius technologinius sprendimus, užtikrinančius vienkartinio duomenų pateikimo principą. Šiandien fiziniai ir juridiniai asmenys, bendraudami su viešojo valdymo institucijomis, dažnai turi tą pačią informaciją pateikti kelis kartus. Vadovaujantis Reglamentu 2018/1724, nuo 2023 m. tarpvalstybiniu lygiu teikiamose elektroninėse paslaugose turės būti taikomas vienkartinio duomenų pateikimo principas, kuris leis ES viešojo valdymo institucijoms, atsižvelgus į naudotojo prašymą, skaidriai ir saugiai pakartotinai naudoti ar dalytis piliečių ar įmonių jau pateiktais duomenimis ir dokumentais.
- **Įtraukumas ir paslaugų prieinamumas**⁶⁵. Skaitmeninės paslaugos turi integraliai tenkinti visų socialinių grupių poreikius. Kuriant skaitmenines paslaugas, svarbu, kad jų kūrimui naudojami technologiniai sprendimai ir įrankiai sudarytų vienodas galimybes visiems

---

62 Judėjimo negalią, regos negalią ir psichikos negalią turintiems asmenims informacijos pateikimo būdai yra skirtingi

63 Angl. *Digital by default.*

64 Angl. *Once only principle*

65 Angl. *Inclusiveness and accessibility*

gyventojams, įskaitant žmones su negalia ir kitakalbius, gauti skaitmeninę paslaugą įgalinant juos atlikti įvairius veiksmus, kurių be technologijų pagalbos jie negalėtų atlikti.

- **Atvirumas ir skaidrumas**⁶⁶. Viešojo valdymo institucijos turi dalytis informacija ir duomenimis tarpusavyje bei sudaryti sąlygas piliečiams ir įmonėms pasiekti savo duomenis; suteikti naudotojams galimybę stebėti su jais susijusius administracinius procesus; bendradarbiauti su suinteresuotosiomis šalimis (pvz., įmonėmis, mokslininkais ir VŠĮ ir kt.) projektuojant paslaugas.

- **Standartinis paslaugų tarpvalstybiškumas**⁶⁷. Siekiant sukurti vieningą ES skaitmeninę rinką, būtina užtikrinti skaitmeninių viešųjų paslaugų prieinamumą tarpvalstybiniu mastu be suvaržymų. Prioritetinių skaitmeninių paslaugų (kurių aukščiausios kokybės ir tarpvalstybiškumo reikia siekti pirmiausia), nurodytų Reglamente (ES) 2018/1724, suteikimui bus naudojamos internetinės procedūros ir internetinės tapatumo nustatymo, atpažinties ir pasirašymo priemonės, visų pirma tos, kurios nustatytos Reglamentu Nr. 910/2014 (eIDAS reglamentas). Įgyvendinus reformą, kitų ES šalių piliečiai turi turėti galimybę patvirtinti savo tapatumą elektroniniu būdu, jų elektroniniu parašu pasirašyti arba elektroniniu spaudu patvirtinti dokumentai bus pripažįstami Lietuvoje, kaip nustatyta eIDAS reglamente, kaip tai taip pat gali atlikti Lietuvos piliečiai, kadangi Reglamento (ES) 2018/1724 II priede nurodytos paslaugos aktualios ne tik Lietuvos, bet ir kitų šalių piliečiams.

- **Standartinis paslaugų sąveikumas**⁶⁸. Skaitmeninės paslaugos bus kuriamos ir projektuojamos taip, kad veiktų sklandžiai ir būtų sąveikios visoje ES bendrojoje rinkoje remiantis laisvu duomenų ir skaitmeninių paslaugų judėjimu ES.

- **Patikimumas ir saugumas**⁶⁹. Siekiant užtikrinti pasitikėjimą skaitmeninėmis paslaugomis bei skatinti naudojimąsi jomis, dar paslaugos projektavimo etape bus užtikrinama paslaugos atitiktis asmens duomenų apsaugos, privatumo bei IT saugumo reikalavimams.

Reforma bus įgyvendinta dviem kryptimis:

1. Efektyvinant sprendimų dėl naujų viešųjų paslaugų kūrimo ir jų brandos lygio kėlimo priėmimo procesą ir didinant viešųjų paslaugų įtraukumą ir paslaugų prieinamumą asmenims, turintiems negalią.
2. Kompleksiškai investuojant į viešojo valdymo procesų skaitmeninimą, trūkstamų elektroninių viešųjų paslaugų priėmimą ir tarpinstitucinių duomenų mainų automatizavimą ir priemonių asmenims, turintiems negalią, naudotis viešosiomis paslaugomis prieinamumą. Šios krypties įgyvendinimui skirtų investicijų tikslas – skaitmenizuoti viešojo valdymo procesus, sukurti trūkstamas elektronines viešąsias paslaugas ir suvienodinti visų Lietuvoje teikiamų viešųjų paslaugų brandos lygį, kad tarpinstituciniai duomenų mainai būtų automatizuoti, o informacija būtų prieinama visiems, nediskriminuojant negalią turinčių asmenų.

---

66 Angl. Openness & transparency

67 Angl. Crossborder by default

68 Angl. Interoperability by default

69 Angl. Trustworthiness & Security

Siekiant kurti į klientą orientuotas paslaugas bus sukurtas naujas skaitmeninės transformacijos valdymo mechanizmas, užtikrinantis centralizuotą plėtros valdymą, poreikių vertinimą, atitikimą išvardytiems principams. Valdymo mechanizmo kūrimo etapai:

1. Sukurtas atvirų duomenų ir skaitmeninės transformacijos kompetencijų centras, kurio tikslas kontroliuoti informacinių technologijų / duomenų projektų sprendinius ir įgyvendinimą, nustatyti kriterijus ir juos patvirtinti – iki 2021 m. Q4 patvirtinti kriterijai LRV nutarimu.
2. Sukurtas veiklos modelis, kuriuos remiantis bus atrenkami ir įgyvendinami projektai. Kompetencijų centras turės užtikrinti institucijų perėjimą prie duomenimis grįstų procesų, duomenų valdysenos nacionaliniu lygiu, masinį atvirų duomenų politikos įgyvendinimą. Projektų iteracinės peržiūros proceso metu bus tariamasi su projektų iniciatoriais apie projektų tikslingumą, funkcionalumą, techninę realizaciją, siekiant užtikrinti mažiausios rizikos ir efektyviausio rezultato projektų parengimą. Nustatytų kriterijų ir procesų pagalba institucijų projektai turės būti tobulinami, kad atitiktų keliamus reikalavimus brandai ir integralumui – iki 2021 m. Q4 sukurtas veiklos modelis.
3. Projektų įgyvendinimas ir priežiūra pagal patvirtintą modelį – 2022 IQ - 2026 m. IIQ.

Atskiras dėmesys bus skirtas viešųjų paslaugų įtraukimo ir paslaugų prieinamumo asmenims, turintiems negalią, didinimui investuojant į metodikų sukūrimą. Teisės aktuose apibrėžta „lengvai skaitomo“ teksto sąvokos praktinis įgyvendinimas apsiriboja kiekvieno autoriaus supratimu, kadangi Lietuvoje nėra patvirtintų metodikų dėl „lengvai skaitomo“ teksto kūrimo, reikalavimų tokiam tekstui, tokio formato informacijos talpinimo apimčių. 2020 m. portalo „Aš galiu“ atlikta apklausa dėl „lengvai skaitomo“ teksto vartojimo, parodė, kad 90,4 % apklaustųjų (N=229) teigia, kad visų valstybės ir savivaldybių institucijų interneto svetainėse informacija turėtų būti pateikiama ir „lengvai skaitomu“ tekstu⁷⁰. „Lengvai skaitomo“ teksto poreikį ypač didina šalyje vykdomas perėjimas nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų, siekiant bendruomenėje gyvenantiems intelekto ir psichosocialinę negalią turintiems asmenims pagelbėti priimti sprendimus. Siekiant harmonizuoti informacijos prieinamumą visiems, bus parengti ir priimti mokslo žinios ir praktika patikrinti metodiniai standartai informacijos pateikimui asmenims, turintiems negalią, suformuoti su metodinių standartų supratimu susiję su komunikacija dirbančių asmenų įgūdžiai bei užtikrintas efektyvus kontrolės mechanizmas.

Regos ir klausos negalią turinčių asmenų komunikacijai bus sukurtos ir įdiegtos atvirai naudoti inovatyvios mobilios programėlės. Lietuvoje asmenys turintys klausos negalią, bei tie kurie turi neužfiksuotą klausos ar kalbos sutrikimų pasak Lietuvos kurčiųjų draugijos sudaro maždaug 5% gyventojų. Darant prielaidą, kad kiekvienas iš šių asmenų gyvena girdinčiųjų šeimose, turi girdinčiųjų draugų, naudojami viešai prieinamomis paslaugomis, lietuvių gestų kalbos pirminis poreikis išauga iki maždaug 30% Lietuvos gyventojų. Dėl šios priežasties egzistuoja asmenų, turinčių klausos negalią, kalbinė asimiliacija, o tiems, kurie visiškai negirdi ir/ar visiškai neturi balso, vien tik vertėjų paslaugų teikimo nepakanka. Programėlė įgalins visus asmenis – girdinčiuosius, asmenis, turinčius klausos negalią – tiesiogiai bendrauti vieni su kitais realiuoju laiku fiziškai nedalyvaujant vertėjui. Taip pat bus surasti IT sprendimai, sudarantys galimybę regos negalią

turintiems asmenims žiūrėti vaizdo informaciją (klausant vaizdinį transliavimą). Bus įsigytos ir Lietuvos rinkai adaptuotos pažangios komunikacijos techninės pagalbos priemonės ir įranga, skirta komunikuoti negalią (sutrikimus). Įsigytos priemonės papildys asmenims, turintiems negalią, suteikiamas technines pagalbos priemones ir sudarys prielaidas savarankiškam asmens gyvenimui lygiai su visais naudojantis paslaugomis ir prekėmis.

Naujais valdysenos principais atliktos investicijos į trūkstamas elektronines viešąsias paslaugas, esamų viešųjų paslaugų brandos suvienodinimą ir tarpinstitucinių mainų automatizavimą. Projektai bus atrenkami pagal patvirtintą atrankos modelį ir pasirenkant geriausius bei efektyviausius būdus jiems įgyvendinti.

3.7. Investicija „Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime“

Investicijos tikslas – sukurti būtinausias sąlygas mokslui ir verslui efektyviai kurti ir diegti pažangius ir inovatyvius įrankius ir dirbtinio intelekto sprendimus, galinčius lietuvių kalba komunikuoti, skaityti, analizuoti, suprasti ir interpretuoti pradiname lygyje.

Pastaraisiais metais žinių visuomenė pereina į kokybiškai naują etapą, kurį žymi sparti pažangių IT plėtra, pirmiausia didžiųjų duomenų kaupimas ir apdorojimas bei dirbtiniu intelektu grįstų technologijų kūrimas. IT vis plačiau diegiamos visose pagrindinėse visuomenės veiklos srityse, tokiose kaip valstybės administravimas ir teismų sistema, švietimas, mokslas, kultūra ir jos paveldo saugojimas, žiniasklaida, elektroninė bankininkystė, sveikatos apsauga, energetika, viešasis transportas, gamtos apsauga, krašto apsauga, verslas, turizmas ir kt. Kalbos technologijos yra svarbi IT dalis ir vienas iš būtinų įrankių šiems uždaviniams spręsti. Skaitmeninių kalbos technologijų, susijusių su rašytine ir sakytine kalba, ir semantinių internetinių paslaugų naudojimo plėtra apima ne tik visus ekonomikos sektorius, bet ir viešąjį sektorių. Pandemija iš esmės pakeitė švietimo sektoriaus darbą, sustiprindama lietuviškų skaitmeninių mokymo priemonių poreikį. Kokybiškas skaitmeninis ugdymo turinys ir inovatyvios, dirbtiniu intelektu pagrįstos švietimo technologijos (pavyzdžiui, mokymosi analitika, turinio ir užduočių generavimas) gali būti sparčiai sukurtos esant prieinamiems lietuvių kalbos skaitmeniniams ištekliams. Lietuva turi visas prielaidas tapti skaitmeninių technologijų inovacijų, įskaitant inovacijas kalbos technologijų srityje, lydere. Todėl Lietuva su kitomis ES narėmis pasirašė DI bendro vystymo Deklaraciją. 2019 m. EIM patvirtino Lietuvos dirbtinio intelekto strategiją⁷¹, kurioje pabrėžė kalbos technologijų, kaip vienos svarbiausių DI technologijų, plėtros svarba šaliai ūkiui, verslui bei mokslui. Strategijos trečiosios rekomendacijos „Užtikrinti, kad dabartiniai darbuotojai turėtų besikeičiančiai darbo rinkai reikiamas kompetencijas“ įgyvendinimo mechanizmas yra lietuvių kalba dirbančios atviros prieigos ir plačiai prieinamos dirbtinio intelekto internetinės mokymo programos. Jos supažindintų gyventojus su dirbtinio intelekto pagrindais ir parodytų, kokią įtaką jis turės ateityje.

ES mastu, siekiant spręsti rinkų susiskaidymo problemą, pradėta Bendrosios skaitmeninės ES rinkos iniciatyva⁷², kurioje kalbos technologijos vaidina svarbų vaidmenį, kurdamos naują erdvę ekonomikos augimui.

⁷¹ [https://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/DI_strategija_LT\(1\).pdf](https://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/DI_strategija_LT(1).pdf)

⁷² Angl. Digital Single Market

Lietuvos kultūros politikos strategijoje⁷³ atkreipiamas dėmesys į tai, jog dėl technologijų plėtros ir didžiųjų tarptautinių kalbų įtakos, taip pat gyventojų migracijos, viešojoje erdvėje, ypač skaitmeninėje, iškyla kalbos nevertinimo (o ne tik netaisyklingo vartojimo) problema. Plečiantis elektroninei erdvei ir technologinėms galimybėms, keičiantis visuomenės poreikiams, svarbu užtikrinti esamų kalbinių skaitmeninių išteklių tęstinumą, atnaujinimą bei plėtrą ir siūlyti naujas patogesnes kalbinės informacijos sklaidos formas viešai prieigai. Akivaizdu, kad, jeigu lietuvių kalba neįsitvirtins skaitmeninėje erdvėje, ji bus pasmerkta išnykti, nes šia kalba pasaulyje šneka tik apie 4 mln. žmonių.

Šiandien lietuvių kalbos plėtros galimybės skaitmeninėje aplinkoje nėra išnaudotos: dar vis yra daugybė nesuskaitmenintų kalbinių duomenų ir duomenų rinkinių, esamos kalbinės infrastruktūros pilnai neišnaudojamos ir neužpildomos skaitmeniniais išteklių, esami skaitmeniniai kalbos išteklių nepritaikyti pažangiems technologijų sprendimams, pažangių technologijų galimybės neišnaudojamos lietuvių kalbos gyvybingumo palaikymui ir kalbos paveldo išsaugojimui jį transformuojant į modernias skaitmenines kalbinės kultūros raiškos formas, garsynus, vizualizacijas, esamos mašininio vertimo sistemos reikalauja aukštesnės kokybės, trūksta visuomenei atvertų dvikalbių duomenų, natūralios kalbos supratimui reikalingų duomenų ir natūralios kalbos generavimo sprendinių, atitinkančių globalaus verslo poreikiams.

Sparti informacinių technologijų plėtra visaverčiam lietuvių kalbos funkcionavimui skaitmeninėje terpėje kelia naujų uždavinių (didžiųjų duomenų analizė, mašininio mokymosi ir neuroninių tinklų pritaikymas kalbos analizei, dirbtinio intelekto (DI) technologijų kūrimas su kalba susijusioms paslaugoms, tobulesnis mašininis vertimas ir kt.). Pažymėta, kad reikia užtikrinti galimybę naudotis lietuviška arba sulietuvinta programine ir technine įranga valstybės institucijose ir įstaigose, mokymo ir studijų įstaigose, viešosios prieigos vietose bei užtikrinti DI technologijų pagrindu veikiančių paslaugų prieinamumą visuomenei (rinkoje dominuojantys virtualūs asistentai, kalbos robotai, išmaniųjų namų sistemos ir kt.). DI technologijų priartinimas prie visuomenės užtikrinant jų prieinamumą lietuvių kalba skatintų naudojimąsi jomis ir visuomenės skaitmeninių įgūdžių tobulinimą.

Identifikuotos penkios investicijų kryptys:

1. *Tiesioginės viešosios investicijos* į lietuvių kalbos technologinių išteklių (nenorminės kalbos garsyną, tekstyną, žodžių vektorius, kalbos generavimo sprendimus, sakinio lygmens nuorodų sprendimus ir kt.) sukūrimą, užtikrinant atvirą prieigą prie jų integruotų lietuvių kalbos ir raštijos išteklių informacinėje sistemoje www.rastija.lt. Šioje IS jau yra atverti esami ir šiuo metu rengiami lietuvių kalbos ir raštijos išteklių, produktų ir paslaugų integravimo sprendimai, aprašyti bendrosiomis ir specialiosiomis ontologijomis ir sujungti teminiu tinklu. Visuomenei sudarytos galimybės viešai ir nemokamai jais naudotis. Investicijos nėra Valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje.
2. *Netiesioginės investicijos į finansines priemones verslui*, skirtos paskatinti kurti skaitmenines inovacijas. *de minimis* pagalba bus teikiama startuoliams, atžalinėms įmonėms, kuriančioms

73 2019 m. birželio 26 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 665 „Dėl Lietuvos kultūros politikos strategijos patvirtinimo“ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6aa23a109d4d11e9878fc525390407ce>

dirbtinio intelekto, blokų grandinės technologijų, robotikos procesų automatizavimo produktus ir sprendimus. Finansavimas bus skiriamas vystyti produktus ir paslaugas pirminėje brandos stadijoje iki investicinio kapitalo pritraukimo⁷⁴ pirminės stadijos analizei, rinkos poreikio nustatymui, technologinės sprendimo koncepcijos parengimui, minimalaus gyvybingo produkto kūrimui⁷⁵ ir dalinio produkto tinkamumo rinkai⁷⁶ stadijai pasiekti. Siekiamas rodiklis – iki 2025 Q4 finansuota ne mažiau 260 subjektų.

3. *Netiesioginės investicijos į finansines priemones smulkiam ir vidutiniam verslui*, skirtos padidinti darbo našumą naudojant dirbtinį intelektą kaip priemonę. *de minimis* pagalba bus teikiama padėti smulkaus ir vidutinio verslo įmonėms įgyvendinti skaitmeninę veiklos transformaciją. Pagalbos teikimo trukmė bus apribota 12 mėn. laikotarpiu, per kurį įmonės įsipareigos tradicinius veiklos principus iš dalies ar visiškai pakeisti dirbtiniu intelektu pagrįstais principais. Siekiamas rodiklis – iki 2023 m. Q4 finansuota ne mažiau 15 verslo transformacijų.

4. *Netiesioginės investicijos į finansines priemones verslo paslaugų centrams*, skirtos vystyti ir diegti robotikos procesų automatizavimo ir dirbtinio intelekto sprendimus. Verslo paslaugų centrų per pastaruosius šešerius metus Lietuvoje sparčiai išaugo: 2021 m. pradžioje veiklą vykdė 81 paslaugų centras, kuriuose dirbo net 19,3 tūkst. specialistų, teikiančių kompleksines paslaugas klientams visame pasaulyje 35 kalbomis. *de minimis* pagalba bus teikiama jau veikiantiems verslo paslaugų centrams. Pagalbos teikimas sukurs prielaidas verslo paslaugų centrų pridėtinės vertės augimui. Siekiamas rodiklis – iki 2023 m. Q4 ne mažiau 14 įmonių, gavusių paramą ir įgyvendinusių technologinius sprendimus RPA ir (arba) DI srityje.

5. *Netiesioginės investicijos į Inovacijų fondo veiklos plėtrą*, skirtos sukurti naujas inovacinės veiklos skatinimo priemones, nukreiptas į blokų grandinės technologijų plėtrą ir dirbtinio intelekto skatinimą. Fondo skiriamas finansavimas SVV subjektams bus vykdomas pagal nustatytą LR inovacijų skatinimo fondo įstatyme tvarką. Fondo investicijos bus vykdomos finansinėmis priemonėmis, t. y. paskolų, garantijų teikimo ir rizikos kapitalo investicijų į inovatyvų verslą forma. Tai užtikrins didelės dalies fondo investicijų grąžą. Finansinės priemonės, išvardytos 2-5 punktuose bus įgyvendinamos sukūrus mokslo ir inovacijų skatinimui palankią valdymo sistemą, kuri yra reformos, aprašytos Inovacijų komponente, dalis.

Lietuvių kalba visuomenei prieinamų dirbtinio intelekto technologijų pagrindu veikiančios paslaugos, tokios kaip virtualūs asistentai, kalbos robotai, išmaniųjų namų sistemos paspartins skaitmeninę visos visuomenės transformaciją: naudojimasis šiomis paslaugomis taps patrauklesnis, jo neribos užsienio kalbų nežinojimas, o dažnesnis naudojimasis padės visuomenei tobulinti skaitmeninius įgūdžius kasdienybėje. Taip pat iškeltas lietuviškų skaitmeninių mokymo priemonių poreikis švietimo sistemoje, o kokybiškam skaitmeniniam turiniui reikalingos prieinamos ir visuomenei suprantamos sąsajos lietuvių kalba bei inovatyvių, dirbtiniu intelektu paremtų švietimo technologijų (tokių kaip mokymosi analitika, turinio ir užduočių generavimas ir kt.) kūrimas be lietuvių kalbos skaitmeninių išteklių yra neįmanomas. Šiuo metu Lietuvoje jau yra sukurti pagrindiniai kalbos technologijų išteklių, tačiau verslui ir startuoliams, ketinantiems kurti DI sprendimus (gaminius, paslaugas, procesus) kalbos technologijų srityje bei įtraukiant lietuvių kalbą, šie išteklių yra per menki kokybiškų produktų kūrimui. Be to, turimi išteklių yra per mažos apimties

74 Angl. pre-seed money

75 Angl. Minimum viable product arba MVP

76 Angl. Partial product-market fit

lietuvių kalbos integravimui į pasaulinio lygių produktus (pvz. Google asistentas, Amazon Alexa, Apple Siri ir kt.). Viena iš sąlygų siekiant priartinti DI sprendimus prie visuomenės yra gebėjimas susikalbėti su DI sprendimais, todėl, siekiant įgyvendinti šį tikslą, yra būtina plėsti lietuvių kalbos išteklių apimtį ir spektrą.

Netiesioginės investicijos į finansines priemones naudingos inovacinę veiklą vykdančioms startuoliams, kuriems reikalingas finansavimas verslo pradžia ir produktų vystymui. Investicijos didins jas gavusių įmonių sukuriama pridėtinę vertę, darbo našumą, sukuriama inovatyvių produktų kiekį, įvairovę, pardavimus ir eksportą. Įgyvendinant finansines priemones dėl įmonių poreikio sukurti DI srities sprendimą jose atsiras darbuotojų poreikis – modeliuojama situacija, kad mažiausiai po keturis darbuotojus kiekvienoje įmonėje (1 įkūrėjas arba pirminės svarbos darbuotojas – DI profesionalas, galintis vadovauti vystytojams, prižiūrėti technologinius procesus; 1 įkūrėjas arba pirminės svarbos darbuotojas – verslo profesionalas, pageidautina, turintis pakankamas technologines žinias, kad suvoktų vystomo produkto technologinę dalį ir galėtų vadovauti visiems verslo procesams; bent 1 mašininio mokymo specialistas; ir bent 1 duomenų inžinerijos specialistas).

3.8. Investicija „Žingsnis 5G link“

Investicijos tikslas - užtikrinti labai pralaidžių elektroninių ryšių tinklų aprėptį ir skverbti, atitinkančias skaitmeninei veiklai imlių įmonių poreikius ir pritaikytas tolygiai 5G ryšio tinklų plėtrai. Investicijomis bus sudarytos galimybės 5000 skaitmeninei veiklai imlių įmonių ir (ar) įstaigų gauti gigabitinės spartos plačiajuostį ryšį. Skatinti verslą, valstybės įstaigas diegti ir pritaikyti susiekimo inovacijas (autonominis transportas, bepiločiai orlaiviai, 5G) ir įgyvendinti bent 7 susisiekimo inovacijų praktinius pritaikymo atvejus.

ES skaitmeninės darbotvarkės uždaviniai ambicingi: iki 2025 metų užtikrinti bent 100Mbps spartos plačiajuostį ryšį (su galimybe padidinti iki gigabitinės) visiems namų ūkiams; užtikrinti gigabitinį junglumą socialinės ir ekonominės pažangos varikliams (pvz., skaitmeninei veiklai imlios įmonės ir įstaigos); užtikrinti šalies padengiamumą 5G ryšiu.

2020 m. pabaigoje Susisiekimo ministerija atliko analizę ir investicijų vertinimą⁷⁷, kurio išvados identifikavo, kad prie fiksuoto plačiajuosčio interneto, kurio duomenų atsiuntimo sparta ne mažesnė kaip 100 Mbps dabar Lietuvoje neturi galimybės jungtis 32,2% arba 429,0 tūkst. namų ūkių Lietuvoje. 5G ryšio technologija paremtos komercinės paslaugos Lietuvoje vis dar nėra teikiamos, tinklų plėtra praktiškai nepradėta (Lietuva yra viena iš ES valstybių narių, kurioje dar nėra prieinamos komercinės 5G ryšio paslaugos).

Įgyvendindama Europos 5G veiksmų planą⁷⁸, LRV 2020 m. patvirtino Lietuvos Respublikos penktosios kartos judriojo ryšio (5G) plėtros 2020–2025 m. gaires⁷⁹. Gairėse suplanuota tolygi, ekonomiškai pagrįsta ir efektyvi 5G ryšio plėtra, pradedant didžiausiais miestais ir strateginiais valstybės objektais. Iki 2025 m. itin sparčiu judriuojamu ryšiu numatoma padengti svarbiausius sausumos transporto koridorius ir miestų teritorijas. Šiems tikslams pasiekti, gairėse numatytos 20

77 <https://esinvesticijos.lt/lt/dokumentai/finansinis-es-fondu-investiciju-i-skaitmeninio-junglumo-gerinimo-veikla-2021-2027-m-finansavimo-laikotarpiu-vertinimas>

78 EK komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui COM(2016) 588 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52016DC0588>

79 <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/77c1dd30aa5411eab9d9cd0c85e0b745>

priemonių, kurias įgyvendinus bus sudarytos palankesnės reguliacinės ir investicinės sąlygos 5G ryšio plėtrai. Tačiau nepaisant to, atliktoje analizėje ir investicijų vertinime konstatuota, kad be valstybės intervencijos ir finansinių paskatų minėtų skaitmeninio junglumo, o tuo pačiu ir 5G ryšio plėtros, tikslų nebus įmanoma pasiekti. Ekspertinis vertinimas nustatė, kad įskaičiuojant per artimiausius tris metus planuojamas privačių operatorių investicijas, vis tiek liktų nepadengta apie 136,6 tūkst. namų ūkių. Siekiant sudaryti sąlygas 5G plėtrai, reikalinga pastatyti apie 215 telekomunikacijų bokštų labiausiai koncentruotose nepadengtų namų ūkių teritorijose ir nutiesti apie 2700 km šviesolaidinių kabelių linijų. Tokios elektroninių ryšių infrastruktūros sukūrimas, išankstiniu vertinimu, kainuotų apie 132 mln.€. VPĮP numato įgyvendinti Lietuvos 5G plėtros 2020–2025 m. gairėse numatytas priemones, sudarančias sąlygas įdiegti 5G ryšio tinklus⁸⁰.

EGADP lėšomis, skiriant 49 mln.€, siekiama pastatyti 50 ryšio bokštų, pakloti 2000 km šviesolaidinio ryšio linijų ir įdiegti reikalingą techninę įrangą. 2021 m. viduryje pradėta rengti studija (investicijų projektas). Šios studijos pagrindu bus atnaujinta 2018 m. spalio 12 d. EK patvirtinta valstybės pagalbos schema Nr. SA.49614 (2018/N); C(2018) 6613 ir pateikta derinti DG COMP 2022 m. IQ. Investicijos rezultatas – sukurta itin spartaus ryšio infrastruktūra 5 tūkst. objektų, 100 tūkst. namų ūkių ir užtikrintas jos įveiklinimas, t. y. skaidriomis ir vienodomis sąlygomis suteiktos ryšio paslaugų ir įrangos talpinimo paslaugos operatoriams. Fiziniai investicijų rodikliai:

1. Pastatyta 50 naujų bokštų, investavus 7,5 mln.€;
2. Nutiesta 2000 km šviesolaidinio ryšio linijų, investavus 36 mln.€;
3. Įsigyta aktyvinė įranga, techninė priežiūra, užtikrintas efektyvus investicijų administravimas, investavus 5,5 mln.€.

Likusią identifikuoto 132 mln.€ poreikio dalį – 83 mln.€ numatoma finansuoti ESFIP ir CEF Digital finansinėmis priemonėmis.

Investicijos įgyvendinimo metu planuojama skatinti verslą, valstybės įstaigas diegti ir pritaikyti susiekimo inovacijas (autonominis transportas, bepiločiai orlaiviai, 5G). Įgyvendinant investicija bus sukurta teisinė, reguliacinė, finansinė aplinka (Sanbox), kurioje realiomis sąlygomis būtų testuojamos ir praktiškai pritaikomos susisiekimo inovacijos įvairiuose valstybės sektoriuose (susisiekimo, švietimo, sveikatos, energetikos, socialinės apsaugos, žemės ūkio, aplinkos ir kt). Tęstinumui užtikrinti ir verslo investicijoms pritraukti bus sukurtas finansinės pagalbos mechanizmas, skirtas skatinti susisiekimo inovacijų diegimą ir aukštos pridėtinės vertės darbo vietų, orientuotų į inovacijas, grįstų duomenimis, kūrimą. Kartu numatyta sukurti viešo susisiekimo transporto duomenų ekosistemą, įgalinančią paslaugų teikėjus skaidriau nustatyti keleivinio transporto lengvatos dydį, pagreitinti bilietų pardavimą ir jų patikrinimą bei gerinti viešojo susisiekimo transporto paslaugų kokybę ir prieinamumą skaitmeniniu būdu.

Susiekimo inovacijoms skatinti bus skatinamos taikant konkurencingą procedūrą. Pagal šią priemonę į EGADP skirtas lėšas (22 mln.€) galės pretenduoti įvairūs subjektai ar jų konsorciumai, su projektais, kurių rezultate būtų sukuriama efektyvesnė, aukštesnės pridėtinės vertės veikla įmonėse, valstybės sektoriuose ar galutiniams paslaugų naudotojams.

---

⁸⁰ Veiksmas 5.7.17.

3.9. Investicija „Skaitmeninis radijas“

Investicijos tikslas - iki 2024 m. pabaigos Lietuvoje įdiegti skaitmeninio antžeminio radijo programų siuntimo tinklą ir pradėti skaitmeninių radijo programų siuntimą ir papildomų paslaugų visuomenei teikimą.

Radijas yra daugiau nei 63 % Lietuvos gyventojų aktuali žiniasklaidos priemonė, kuri savo populiarumu nusileidžia tik televizijai ir internetui. Siekiant išlaikyti radijo populiarumą bei sudaryti galimybę gausinti radijo programų turinį ir pagerinti kokybę, reikalingas technologinis šios platformos atnaujinimas. Šiuo metu radijo programų siuntimas Lietuvoje vykdomas tik analoginiu būdu. Dėl ribotų radijo dažnių resursų, radijo programų rinka neturi potencialo augti, neatsiranda naujų radijo programų transliuotojų ir negausėja programų turinio. Šias priežastis lemia antžeminio radijo platformos technologinė stagnacija, o numatomas perėjimas į skaitmeninį retransliavimo formatą sąlygotų ženkliai efektyvesnį radijo dažnių, elektros energijos panaudojimą, pagerintų garso kokybę bei sąlygotų rinkos atvėrimą naujiems dalyviams (atsirastų techninės sąlygos siųsti daugiau antžeminio radijo programų).

ES skatina valstybes pereiti prie skaitmeninio radijo programų retransliavimo ir reguliacinėmis priemonėmis. Pagal ES Direktyvą 2018/1972, nuo 2021 metų į ES rinką tiekiamuose automobiliuose turi būti įdiegti skaitmeniniai radijo imtuvai. Lietuva viena iš nedaugelio ES valstybių, kuriose ne tik nėra skaitmeninio radijo tinklų, bet ir nėra rinkos indikacijų dėl šio technologinio virsmo artimiausioje ateityje.

Įdiegus nacionalinį skaitmeninio antžeminio radijo programų siuntimo tinklą, bus pasiektos šios naudos:

- atverta rinka radijo programų transliuotojams. Šiuo metu radijo programų siuntimui yra išnaudoti visi radijo dažnių resursai ir nebėra galimybės siųsti naujų, papildomų radijo programų didžiuosiuose Lietuvos miestuose. Įdiegus skaitmeninį radiją atsiras galimybė visuomenei pasiekti daugiau bei įvairesnio turinio;
- atsiras galimybė siųsti papildomus duomenis radijo vartotojams (tekstas, grafinė informacija, vaizdas);
- bus sutaupyta reikšmingas elektros energijos kiekis. Vienu siųstuvu bus siunčiamas nebe vienas (kaip analoginio antžeminio radijo atveju), o bent dešimt radijo programų, todėl elektros energijos suvartojimo sąnaudos sumažės apie 80%. Elektros energijos sutaupymas apskaičiuojamas remiantis faktiniu elektros energijos suvartojimu tinkle: LRT FM radijo tinklas, kuriuo siunčiama tik 1 programa šiuo metu per metus suvartoja 0.5 GWh elektros energijos. Norint siųsti 10 programų tokia pat apimti, reikia 10 FM tinklų, t. y. metinės elektros energijos sąnaudos sudarytų 10 kartų daugiau, t.y. 5 GWh. Pastačius analogiškų parametru nacionalinį skaitmeninio radijo tinklą, kuriuo siunčiam 10 radijo programų, jo metinės elektros sąnaudos sudarys 1,5 GWh. Tokiu būdu siunčiant tas pačias 10 radijo programų nacionaline aprėptimi, skaitmeninio radijo tinklas leis sutaupyti ~3,5 GWh elektros energijos per metus;
- pagerės radijo garso kokybė, sumažės radijo trikdžių tikimybė;
- bus efektyviai panaudoti radijo dažnių (kanalų) resursai (nematerialus valstybės turtas);
- pagerintas valstybės įvaizdis. Valstybės diegiančios ir naudojančios naujausius technologinius sprendimus patrauklesnės užsienio investuotojams. Šiuo metu Lietuva skaitmeninio radijo diegime yra besivejančių valstybių pozicijoje (skaitmeninis radijas šiuo metu veikia daugelyje Europos valstybių);
- ekstremalių situacijų valdymui sudaryta papildomų paslaugų teikimo galimybė.

Suplanuota tiesioginė viešoji investicija, ją atliekant trimis etapais:

1. Sukurtas teisinis reglamentavimas iki 2022 1Q
2. Pradėtas diegti nacionalinis skaitmeninio antžeminio radijo tinklas iki 2022 3Q
3. Skaitmeninės LRT radijo programos visoje Lietuvoje iki 2024 IVQ.

Planuojama, kad EGADP lėšų gavėjas bus VšĮ LRT (ne komerciniu pagrindu veikiantis nacionalinis transliuotojas, išlaikomas tik valstybės biudžeto lėšomis). LRT EGADP lėšomis organizuos skaitmeninio radijo tinklo statybą ir už ją apmokės sukurdamas viešąją infrastruktūrą. Pradėjus veikti nacionaliniam LRT skaitmeninio radijo tinklui, šia infrastruktūra (tinklu) turės galimybę naudotis ir komercinių radijo stočių transliuotojai. Kuo didesniai kiekiui radijo stočių šiuo tinklu pradėjus transliuoti programas, proporcingai mažėtų retransliavimo paslaugos kaštai kiekvienam iš transliuotojų (taip pat ir LRT). Tokiu būdu investavus į nacionalinio transliuotojo LRT tinklo statybą būtų sudarytos galimybės netiesiogiai šia investicija pasinaudoti ir komerciniams transliuotojams, taip užtikrinant skaitmeninio radijo plėtrą visoje LR teritorijoje.

3.10. Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai

Trijų komponento „Skaitmeninė transformacija ekonomikos augimui“ reformų ir trijų investicijų įgyvendinimo progresas bus stebimas fiksuojant 6 įgyvendinimo etapus žyminčių rodiklių ir 10 galutinių tikslų pasiekimą.

Reformų ir investicijos įgyvendinimo etapų rodikliai pagal jų pasiekimo datas detalizuoti lentelėje. Etapų įgyvendinimo rodikliai žymi teisinių ir techninių prielaidų sukūrimą galutiniams reformų ir investicijų tikslams pasiekti.

Lentelė 9. Komponentas SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI“: reformų ir investicijų įgyvendinimo etapai

Eil.Nr.	Reforma / Investicija	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
1.	Į klientą orientuotos paslaugos	Sukurtas atvirų duomenų ir skaitmeninės transformacijos kompetencijų centras	Kompetencijų centro sukūrimas	Q4	2021
2.	Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdiniame gyvenime	Sukurtos finansinės priemonės skatinti kurti ir įdiegti inovatyvius technologinius sprendimus versle	Priimti teisės aktai	Q3	2022
3.	Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys	Teisinio pagrindo parengimas	Priimti teisės aktai	Q4	2022
4.	Į klientą orientuotos paslaugos	Sukurtos prielaidos asmenims, turintiems negalią, turėti geresnį prieinamumą prie viešųjų paslaugų	Parengti ir įteisinti metodiniai standartai informacijos asmenims, turintiems negalią, pateikimui. Sukurta ir įdiegta programinė įranga, skirta įvairių negalią turintiems asmenims komunikuoti	Q4	2024
5.	Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka	Sukurta informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūra, užtikrinanti visų, Lietuvos Respublikos pavaldume esančių, biudžetinių įstaigų IRT infrastruktūros kompleksinį konsolidavimą ir centralizuotą valdymą	Subjektai	Q4	2025
6.	Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka	Įdiegta nacionalinė kibernetinio saugumo vadybos sistema ne mažiau nei 300 kibernetinio saugumo subjektuose	Susijęs su Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo	Q1	2026

Eil.Nr.	Reforma / Investicija	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaikškinimas	Ketvirtis	Metai
			plano darbu „Parengti ir priimti Kibernetinio saugumo, Valstybės informacinių išteklių valdymo ir kitų įstatymų pakeitimus, vykdytas kitas priemones, siekiant didinti valstybės informacinių išteklių ir ypatingos svarbos informacinės infrastruktūros atsparumą kibernetinio saugumo grėsmėms“.		

Visi galutiniai tikslai pasiekiami iki 2026 m. vidurio, EGADP tinkamumo laikotarpiu. Detalieji galutiniai tikslai pagal kiekvieną reformą ir investiciją pristatyti lentelėje.

Lentelė 10. Komponentas SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI reformų ir investicijų galutiniai tikslai

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
1.	Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys	Sukurtas duomenų mainų įrankis	1	Q4	2022
2.	Skaitmeninis radijas	Įdiegtas nacionalinis skaitmeninis antžeminis radijo programų retransliavimo tinklas	1	Q4	2024
3.	Žingsnis 5G link	Skaitmeninei veiklai imlios organizacijos, kuriose sukurta gigabitės spartos infrastruktūra ir įgyvendintos susisiekimo inovacijų pritaikymą skatinančios priemonės (Sanbox)	5000	Q3	2025
4.	Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka	Biudžetinės įstaigos, kurioms IT paslaugas konsoliduotai teikia Valstybės informacinių technologijų paslaugų departamentas ms	325	Q4	2025
5.	Būtinios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdiniame gyvenime	Lietuvių kalbos ištekliai, suskaitmeninti siekiant vystyti dirbtinį intelektą ir inovatyvias technologijas	3	Q4	2025
6.	Būtinios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdiniame gyvenime	Finansuoti subjektai	289	Q4	2025
7.	Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys	Sukurtas duomenų valdymo modelis ir jam įgyvendinti reikalingos priemonės	1	Q4	2025
8.	Į klientą orientuotos paslaugos	Padidėjęs asmenų, turinčių negalią, savarankiškas naudojimas viešosiomis paslaugomis	30	Q1	2026
9.	Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys	Prieinami informaciniai ištekliai nacionaliniame duomenų „ežere“	376	Q2	2026
10.	Į klientą orientuotos paslaugos	Viešųjų paslaugų skaitmenizavimo modelio sukūrimas, įgyvendinant pilną institucijos procesų pertvarką, pilną skaitmeninimą, sistemų integraciją, duomenų perpanaudojamumą, bei teikiamų paslaugų	1	Q2	2026

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
		aukščiausią brandos lygio kėlimą			

3.11. Finansavimas komponentui įgyvendinti

Komponento reformas ir investicijas planuojama įgyvendinti nacionalinio biudžeto, ESFIP, CEF Digital Europe ir EGADP lėšomis.

EGADP lėšų poreikis įgyvendinti 3 reformas ir 3 investicijas – 445 mln.€. 2020 metais išlaidos nebuvo patirtos. Planuojamas išlaidų patyrimas 2021-2026 metais.

Nacionalinio biudžeto lėšomis planuojama prisidėti prie 1,1 mln.€. ESFIP lėšomis įgyvendinti komponento reformas ir investicijas bus prisidėta 142,1 mln.€.

Tiesioginės viešosios investicijos, kurios sudaro 398 mln.€, kurių teikimas nėra Valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje, bus nukreiptos skatinti šalies skaitmeninę transformaciją:

1. *Elektroninių viešųjų paslaugų brandai, sąveikumui ir integralumui didinti* 149 mln.€;
2. *Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarkai įgyvendinti* – 95 mln.€. Investicijos nukreipiamos į esamos debesijos informacinių ir ryšių technologijų infrastruktūros praplėtimą (60 mln.€), valstybės duomenų centrams reikalingos infrastruktūros nuomą (3 mln.€), valstybės biudžetinių įstaigų migravimą į praplėstą debesijos techninę infrastruktūrą (8 mln.€), valstybės biudžetinių įstaigų lokalių duomenų perdavimo tinklų kompleksinį atnaujinimą (9 mln.€), valstybės biudžetinių įstaigų kompiuterinių darbo vietų techninės ir sisteminės programinės įrangos kompleksinį atnaujinimą (15 mln. €);
3. Sukurti infrastruktūrą 5G tinklo plėtrai – 49 mln.€ ir įgyvendintos susisiekiama inovacijų pritaikymą skatinančios priemonės – 20 mln.€;
4. Integruoti valstybės informacinius išteklius į atvirą nacionalinį duomenų ežerą – 30 mln.€;
5. Organizacinių ir techninių kibernetinio saugumo reikalavimų nacionalinės stebėsenos sistemos skaitmeniniam sprendimui – 15 mln.€;
6. *Lietuvių kalbos ištekliams vystyti dirbtinį intelektą ir inovatyvias technologijas* – 35 mln.€ (nenorminės kalbos garsyno pildymui 10 mln.€; nenorminės kalbos tekstyno, įskaitant specializuotų žinių išteklių kūrimą, pildymui 20 mln.€, mašininiam vertimui ir lokalizacijai 5 mln.€);
7. Skaitmeninio antžeminio radijo programų siuntimo tinklo sukūrimui 2,5 mln.€;
8. Efektyvesnio asmenų, turinčių negalią, komunikavimo metodikoms parengti ir prietaisams įsigyti 2 mln.€.
9. ES eDelivery integracijos pritaikymo Lietuvos nacionaliniams poreikiams architektūros modeliui -0,5 mln.€.

Valstybės pagalba (20 mln.€) bus teikiama verslui skatinti kurti naudojamasi viešuoju transportu, dalijimosi ekonomiką naudojantis transportu skatinančias inovacijas. Nauja Valstybės pagalbos schema bus suderinta iki 2022 metų.

Dalis lėšų (27 mln.€) yra suplanuotos verslui teikti *de minimis* pagalbą:

1. Finansinė priemonė startuoliams ir atžalinėms įmonėms kurti dirbtinio intelekto, blokų grandinės technologijų, robotikos procesų automatizavimo produktus ir sprendimus

(21 mln.€). Planuojama finansuoti ne mažiau 260 verslo subjektų, teikiant *de minimis* pagalbą:

- a. Pirminės stadijos analizei, rinkos poreikio nustatymui, pirminei klientų paieškai, technologinės sprendimo koncepcijos rengimui – prieš minimalaus gyvybingo produkto lygiui pasiekti - iki 20 tūkst.€ vienam projektui iki 100% intensyvumu;
  - b. Minimalaus gyvybingo produkto kūrimui - iki 66 tūkst.€ vienam projektui iki 100% intensyvumu;
  - c. Dalinei produkto tinkamumo rinkai lygiui pasiekti -102 tūkst.€ vienam projektui iki 100% intensyvumu.
2. Finansinė priemonė SVV padidinti darbo našumą naudojant dirbtinį intelektą (3 mln.€). Planuojama finansuoti ne mažiau 15 subjektų, skiriant iki 50 % intensyvumo subsidiją projektų konkurso būdu įgyvendinti veiklas, numatytas detaliame dirbtinio intelekto transformacijų plane.
3. Finansinė priemonė verslo paslaugų centrams diegti robotikos procesų automatizavimo ir dirbtinio intelekto sprendimus (3 mln.€). Planuojama finansuoti ne mažiau 14 subjektų, skiriant iki 50 % intensyvumo subsidiją.

Daugiau nei pusė komponento lėšų (58,65 %) reikalinga įgyvendinti dvi reformas:

1. Reforma „Į klientą orientuotos paslaugos“ Reforma „Veiksmingas viešasis sektorius“ – įgyvendinti reikalingų lėšų suma 151 mln.€, kas sudaro 33,93% komponento lėšų;
2. Reforma „Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka“– įgyvendinti reikalingų lėšų suma 110 mln.€ arba 24,72% komponento lėšų;

Kitoms komponento reformoms ir investicijoms reikalingų lėšų suma pristatyta lentelėje. Reformos ir investicijos išdėstytos lėšų poreikio mažėjimo tvarka.

Lentelė 11. Komponentas SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI: reformų ir investicijų įgyvendinimui reikalingas EGADP finansavimas

	Reforma/Investicija	Suma
1	Į klientą orientuotos paslaugos	151
2	Valstybės informacinių technologijų valdymo pertvarka	110
3	Būtiniosios sąlygos inovatyviems technologiniams sprendimams versle ir kasdieniame gyvenime	82
4	Duomenų valdymo efektyvumo užtikrinimas ir atviri duomenys	30,5
5	Žingsnis 5G link	69
6	Skaitmeninis radijas	2,5
	<u>Komponento suma</u>	<u>445</u>

4. Komponentas KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI

Politikos sritis:	Švietimas, mokymasis visą gyvenimą, įgūdžiai
Tikslas:	Didinti švietimo įtrauktį ir veiksmingumą, siekiant atitikties asmens ir visuomenės poreikiams. Užtikrinti kokybišką ir šiuolaikinį priešmokyklinį ir bendrąjį ugdymą, stiprinant pedagogų ir mokyklų vadovų kompetencijas bei STEAM ugdymo ekosistemą. Užtikrinti valstybės ir darbo rinkos poreikius atitinkančių kompetencijų plėtojimo galimybes suaugusiems, sukuriant nacionalinę, pažangiomis technologijomis ir inovacijomis pagrįstą mokymosi visą gyvenimą sistemą. Didinti švietimo sistemos ir darbo rinkos atitiktį, sustiprinant profesinio rengimo sistemą ir profesinio orientavimo paslaugas visą gyvenimą. Tikslai atitinka TR'2019 Gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą ir TR'2020 „<..> skatinti gerinti įgūdžius.
Reformos ir/ar investicijos:	Komponentą sudaro 4 reformos: 1. Prieinamos kompetencijų plėtojimo ir kvalifikacijų pripažinimo galimybės suaugusiems (COFOG 09.5 ir 09.6) 2. Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti (COFOG 09.2) 3. Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje (COFOG 09.2 ir 09.3) 4. Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas – pagrindas įgyti bazines kompetencijas
Investicijų poreikis iš viso:	502 mln.€; iš jų EGADP lėšų 311,5 mln.€

Lentelė 12. Komponentas KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI: reformų ir investicijų atitikimas Tarybos rekomendacijoms ir Inicijatyvoms

Eil.Nr.	Komponento reformos	TR'2019	TR'2020	Inicijatyva
1.	Prieinamos kompetencijų plėtojimo ir kvalifikacijų pripažinimo galimybės suaugusiems	Gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą.	<...> skatinti gerinti įgūdžius.	TOBULĖKI SKAITMENĖKI
2.	Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti			SKAITMENĖKI TOBULĖKI
3.	Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje			RENOVUOKITOBULĖKI
4.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas – pagrindas įgyti bazines kompetencijas			RENOVUOKI TOBULĖKI

4.1. Iššūkiai

Nemažėja skirtumai tarp atskirų mokinių pasiekimų. Stebimi dideli mokinių pasiekimų atotrūkiai, atsirandantys dėl nepalankios mokinio šeimos socialinės, ekonominės, kultūrinės aplinkos, dėl ugdymo netolygumų, priklausančių nuo to, ar mokykla yra didmiestyje, mieste, kaime, nors kokybės skirtumai ryškūs ir tarp skirtingų didesniuose miestuose esančių mokyklų, nuo mokyklos steigėjo (privati ar valstybinė). Švietimo sistema neužtikrina tinkamo, individualiems poreikiams pritaikyto mokymo. Platus bendrojo ugdymo programos įgyvendinančių mokyklų tinklas sąlygoja skirtumus ir tarp mokyklų infrastruktūros bei aprūpinimo lygio bei daro tiesioginę įtaką mokinių pasiekimams. Išlieka būtinybė įgyvendinti priemones, skirtas gerinti mokinių pasiekimus, mažinti atotrūkį, atsirandantį dėl socialinės, ekonominės, kultūrinės mokinio šeimos aplinkos. Nors tautinių mažumų mokinių pasiekimai, remiantis PISA 2018 m. rezultatais, tam tikrose ugdymo srityse yra panašūs į besimokančiųjų lietuvių kalba, tačiau dalies tautinių mažumų mokinių pasiekimai skiriasi daugiau nei 60 taškų, dažniausiai tai būdinga mažesnėse vietovėse ir kaimuose esančių mokyklų mokiniams, todėl reikalinga numatyti tikslines priemones tautinių mažumų mokinių pasiekimų gerinimui.

Mokytojų, švietimo pagalbos specialistų ir mokyklų vadovų profesinis tobulėjimas, jų rengimas neatliepia sparčiai besikeičiančio mokyklų veiklos konteksto. Didėjant įtraukčiai švietime, mokytojai patiria vis daugiau sudėtingų ugdymo situacijų, kurios reikalauja specifinių žinių, gebėjimų, tampraus bendradarbiavimo su pagalbos mokiniui specialistais bei šių specialistų tiesioginės pagalbos ugdymo procese. Neišplėta profesinė pagalba pradedantiesiems mokytojams, švietimo įstaigų vadovams. Lietuvoje tik 27 % mokyklų vadovų, prieš pradėdami eiti mokyklos vadovo pareigas, yra baigę mokyklų administravimo kursą ar programą arba specialius mokyklų vadovams skirtus mokymus (EBPO vidurkis – 54 %) ir 20 % yra baigę lyderystės programą arba kursą (EBPO vidurkis – 54 %). Mokytojai turi teisę į ne mažiau kaip penkias tęstinio profesinio tobulėjimo dienas per mokslo metus. Tačiau, 2018 m. TALIS tyrimo duomenimis, 43,0 % mokytojų (palyginti su 38,9 % ES lygmeniu) mano, kad jiems siūlomas tęstinis profesinis tobulėjimas nėra tinkamas. Kvalifikacijos tobulinimas nėra susietas su profesine karjera, veiklos rezultatais (taip pat ir švietimo įstaigos), todėl pedagogas neorientuojamas (nėra paskatų) kryptingai tobulinti profesines kompetencijas - kaupti kompetencijų portfelį, kuris atitinkamai galėtų būti panaudojamas pretenduojant į kitas pedagogines pareigybes ar funkcijas (pvz., pavaduotojo, vadovo, mentoriaus). Kvalifikacijos tobulinimo sistema apima tik neformaliojo švietimo paslaugų lauką, nėra sąsajų su studijomis (pvz., galimybe įgyti aukštesnį išsivalinimą ar baigti studijų modulį), trūksta kompetencijų pripažinimo mechanizmo.

Vangų užimtųjų dalyvavimą persikvalifikavimo, kvalifikacijos tobulinimo veiklose lemianti fragmentuota Mokymosi visą gyvenimą sistema. Nors kai kurios Lietuvos suaugusiųjų mokymosi visą gyvenimą kompetencijos yra pakankamos ar augančios, bendras mokymosi visą gyvenimą mastas šalyje pastaraisiais metais beveik nekito ir neartėjo prie ES vidurkio. Šalyje neturime vieningai ir efektyviai veikiančios Mokymosi visą gyvenimą sistemos, kuri didintų prieinamumą, skatintų vieningas investicijas, formuotų visuomenės įprotį mokytis. Efektyviai neveikianti darbinėje veikloje ar neformaliojo būdu įgytų kompetencijų pripažinimo sistema. Fragmentuotų priemonių kontekste sudėtinga didinti ir mokymosi visą gyvenimą prieinamumą. Svarbu koordinuoti MVG politiką nustatant aiškias ministerijų atsakomybes ir valdymo sritis, identifikuoti ir įgalinti sprendimų priėmimo formatus, sukurti vieningą ir tvarų MVG sistemos ir veiklų finansavimo modelį. Koordinuota MVG politika svarbi dėl sprendimų planuojant investicijas į mokymo programų turinio ir infrastruktūros atnaujinimą, kurios sudarytų galimybes asmenims įgyti aukštą pridėtinę vertę kuriančias kvalifikacijas ir kompetencijas, prioritetą teikiant inžinerinės pramonės ir informacinių technologijų specialistų rengimui. Nevykdoma įgūdžių poreikio nustatymo bei jų pasiūlos neatitikties stebėseną.

Neefektyvi ugdymo karjerai ir karjeros planavimo sistema. Vienas iš didžiausių barjerų MVG kultūros formavimui Lietuvoje yra informacijos ir motyvacijos trūkumas. Dėl projekcinio MVG veiklų pobūdžio Lietuvoje, informacija apie galimybes ir naudą, profesinio orientavimo ir konsultavimo paslaugos teikiamos fragmentiškai kelių įstaigų, didžiausią dalį dėmesio skiriant mokiniams ir jaunimui. Būtinai politikos koordinavimas, konsoliduojant skirtingus veikėjus ir sujungiant juos į veiksmingą tarpinstitucinio bendradarbiavimo sistemą. Svarbu įgalinti šią sistemą taip, kad kiekvienas mokinytis ir suaugęs asmuo galėtų gauti efektyvias ugdymo karjerai ir karjeros planavimo paslaugas, o mokymosi visą gyvenimą kultūros formavimas įgalintų kiekvieną žmogų gebėti prisitaikyti prie pokyčių - sparčiai kintančios socialinės, ekonominės ir kultūrinės būklės, technologinės ir skaitmeninės pažangos, žalosios transformacijos. Būtinai stiprinti karjeros paslaugų prieinamumą socialinę atskirtį patiriantiems asmenims; mažinti paslaugų prieinamumo skirtumus tarp kaimo ir miesto vietovėse gyvenančių asmenų; didinti karjeros paslaugų patrauklumą, dalį paslaugų teikti ne tik realioje, bet ir virtualioje aplinkoje.

Nepakankamai patrauklus ir nepakankamai sparčiai darbo rinkos naujoves atliepantis profesinis mokymas. Šiandien šalyje menkai naudojamas profesinio mokymo sistemos potencialas atliepti rinkos poreikius, ypač atsižvelgiant į dvigubą skaitmeninę ir žaliąją Europos pertvarką. Nors šios švietimo srities lankstumas ir gebėjimas greitai reaguoti į darbo rinkos poreikius turėtų padėti ekonomikai lengviau prisitaikyti prie įvairaus pobūdžio krizių ir leisti iššūkius, tokius kaip perėjimas prie žiedinės ekonomikos, paversti galimybėmis, tačiau profesinio mokymo patrauklumas yra menkas.

4.2. Tikslai

Švietimas turi įgalinti kiekvieną žmogų gebėti prisitaikyti ir tapti pokyčių lyderiais. Pagrindinis strateginis tikslas „**Didinti švietimo įtrauktį ir veiksmingumą, siekiant atitikties asmens ir visuomenės poreikiams**“ atitinka JT darnaus vystymosi darbotvarkės 2030 tikslą „užtikrinti įtrauktį ir lygiateisį (lygiavertį) kokybišką švietimą kiekvienam ir skatinti visą gyvenimą trunkantį mokymąsi“.

Švietimo ir mokymo sistemų kokybei ir rezultatyvumui didinti siekiama pritraukti naujus švietimo specialistus ir sukurti pagalbos mokytojui sistemą, skatinti duomenimis ir moksliniais tyrimais pagrįstą švietimo sistemos valdyseną ir ugdymą, sudaryti sąlygas geresniam mokinių mokymuisi nuo ankstyvo amžiaus.

Didinant švietimo prieinamumą, siekiama sudaryti vienodas galimybes kiekvienam visuomenės nariui gauti kokybiškas ir įtraukias švietimo ir mokymo paslaugas. Siekiama užtikrinti švietimo pagalbos ir koordinuotai teikiamų paslaugų prieinamumą vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, nepalankiomis gyvenimo sąlygomis gyvenantiems vaikams, tautinių mažumų bendruomenių vaikams, grįžusiems ir atvykusiems iš užsienio ir kt. Pasiekimų regioniniai skirtumai bus mažinami teikiant individualią ugdymo ir švietimo pagalbą ir plėtojant lituanistinio švietimo paslaugas. Užtikrinant vienodas starto švietime galimybes, siekiama padidinti ikimokyklinio ugdymo ir visos dienos mokyklos prieinamas paslaugas asmenims, patiriantiems rizikas, dėl kurių kyla grėsmė patirti socialinę atskirtį.

Siekiama sukurti sąsajas tarp formaliojo ir neformaliojo ugdymo sistemų ir plėtoti kompetencijų pripažinimo mechanizmą. Lanksčios kompetencijų tobulinimo, kvalifikacijos įgijimo ir persikvalifikavimo galimybės padės visiems suaugusiems apsaugoti nuo skurdo vykstant ekonomikos transformacijai. Siekiama didinti dalyvavimą mokymosi visą gyvenimą sistemoje ir integruoti žemos kvalifikacijos suaugusius asmenis, migrantus, pabėgėlius ir kt. pažeidžiamas grupes į darbo rinką. Veiksminga priemonė yra pameistrystės mokymo forma, todėl ją planuojama labiau išnaudoti. Siekiama gerinti profesinio ugdymo sistemoje besimokančių mokinių praktinius įgūdžius.

Siekiama mažinti mokinių pasiekimų atotrūkį, atsirandantį dėl socialinės, ekonominės, kultūrinės mokinio šeimos aplinkos ir mokomosios kalbos. Numatyta kryptingai gerinti tautinių mažumų mokinių pasiekimus. Švietimo, mokymo ir mokymosi visą gyvenimą kiekvienam paslaugų gerinimas mažins atskirtį. Ugdymo paslaugų prieinamumo didinimas socialines rizikas patiriantiems vaikams, dėl kurių kyla grėsmė patirti socialinę atskirtį, ir infrastruktūros pritaikymas asmenims, turintiems negalią, efektyviai veikiančiose mokyklose užtikrins lygias galimybes kiekvienam dalyvauti mokyklos bendruomenės gyvenime. Švietimo įstaigas siekiama aprūpinti priemonėmis ir įranga, reikalinga vykdyti visos dienos mokyklos veiklas, taip pat plėtoti kompleksines švietimo pagalbos paslaugas įvairių ugdymosi poreikių turintiems mokiniams, koncentruojant turimus išteklius ir pritaikant esamą infrastruktūrą bei aprūpinant trūkstama įranga.

Efektyviai įgyvendinus priemones, gerės Lietuvos mokinių pasiekimai ir mažės atotrūkis tarp jų PISA tyrimų ataskaitose, augs besimokančių suaugusiųjų dalis ir pakils Lietuvos švietimo vieta EPBO gerovės indekso vertinime.

4.3. Nacionalinis strateginis kontekstas

NPP 3 tikslas „Didinti švietimo įtrauktį ir veiksmingumą, siekiant atitikties asmens ir visuomenės poreikiams“ įgyvendinamas sprendžiant 3.1 uždavinį „Pagerinti švietimo kokybę ir sumažinti ugdymosi rezultatų atotrūkį“, 3.4 uždavinį „Gerinti atitiktį tarp švietimo sistemoje įgyjamų ir darbo rinkoje bei prisitaikyti kintančioje aplinkoje reikalingų kompetencijų“ ir 3.5 uždavinį „Įdiegti efektyvią ir veiksmingą suaugusiųjų mokymosi visą gyvenimą sistemą, siekiant asmens gebėjimų ir kvalifikacijos darnos su asmens, darbo rinkos ir aplinkos poreikiais“.

VPĮP pirmoji misija – Vienodos starto pozicijos visiems Lietuvos žmonėms. Suplanuoti kompleksiniai veiksmai 20 kartų padidinti vaikų, gyvenančių socialinę riziką patiriančiose šeimose, dalyvavimą ikimokyklinio ugdymo programose. Aktualizuotos ugdymo formos padidins mokinių, įgijusių vidurinį išsilavinimą kartu su profesija, skaičių ir jų įsidarbinimo rodiklius. Įgyvendinant VPĮP pirmąją misiją, analitiniai, reguliaciniai ir investiciniai pokyčiai bus koncentruojami 6 kryptimis:

1. *Visiems prieinamas, kokybiškas ankstyvasis ugdymas.* Integruotai įvertinus ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros pritaikymo ir kūrimo galimybes kiekvieno savivaldybės seniūnijoje bus įgyvendintos pagalbos priemonės įtraukti vaikus iš socialinę riziką patiriančių šeimų ir vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, į ikimokyklinį ugdymą. Ikimokyklinio ugdymo turinys bus atnaujintas remiantis edukologijos mokslo pažanga, vaikų poreikiai vertinami jau ankstyvame amžiuje, palaikant konstruktyvų ryšį su tėvais ar globėjais. Ikimokyklinio ugdymo mokytojų kompetencijų stiprinimui pasitarnaus modernios darbo priemonės ir mokymasis vieniems iš kitų.
2. *Visiems prieinama gera mokykla ir šiuolaikinis ugdymo turinys.* Efektyvi savivaldybių ir mokyklų stebėseną bus užtikrinta patvirtinus rodiklius, pagrįstus pažangiose ES šalyse taikoma praktika. Ugdymo kokybės skirtumai ir lygios galimybės užtikrinamos teikiant finansinę paramą ir ekspertinę-konsultacinę pagalbą. Konsoliduojant mokymo ir mokymosi išteklius, bus įdiegta pažangi skatinanti Tūkstantmečio mokyklų programa ir atnaujintas ugdymo turinys bei mokinių pasiekimų vertinimas. Siekiant efektyviau naudoti išteklius, bus užtikrintas formaliojo ir neformaliojo vaikų švietimo programų papildomumas ir įvairovė bei didesnis vaikų dalyvavimas neformaliajame švietime. Panaikintas atotrūkis tarp pedagogų ir švietimo pagalbos specialistų funkcijų ir atlygio už darbą sustiprins galimybes didinti mokinių pasiekimus. Lituanistinio švietimo rėmimas, patobulinta lietuvių kalbos testavimo sistema vienodins tautinių mažumų iš emigracijos grįžtančių ir į Lietuvą atvykstančių vaikų galimybes suformuoti reikalingus lietuvių kalbos įgūdžius. Tautinių mažumų kalba vykdomose mokyklose bus įdiegtas dvikalbio ugdymo modelis ir aktualizuoti atnaujintą ugdymo turinį atitinkantys vadovėliai bei pedagogų kompetencijos.
3. *Patraukli mokytojo darbo vieta ir pedagogų rengimo kompetencijos centrai.* Mokytojo karjeros modelis ir mokytojų veiklos vertinimo sistema bus atnaujinta, sukurtos galimybės mokytojams tobulinti kvalifikaciją siekiant aukštesnio kvalifikacinio laipsnio ar įgyti kitos pedagoginės specializacijos kompetencijų, plėsti pedagogines roles. Modernizuojant pedagoginių studijų programas, didinant tarptautiškumą ir telkiant pedagogų rengėjų potencialą bus orientuojamasi į platesnės, kitos kartos specializacijos pedagogų rengimą. Integraliai didinant visų mokyklose dirbančių specialistų, mokyklos vadovų darbo užmokestį bus orientuojamasi į platesnės specializacijos pedagogų rengimą, tarptautiškumą.

Nacionalinių kvalifikacijos tobulinimo programų paketą sudarys šiuolaikinės didaktikos, darbo su mokinių įvairove, užsienio kalbų, skaitmeninių įgūdžių kompetencijų tobulinimo sritys.

4. *Skaitmeninė švietimo transformacija (EDtech)* įgalins naujausių edukacinių technologijų diegimą, sukurti paskatų ir palaikymo sistemą skaitmeninėms švietimo inovacijoms kurti ir išbandyti; sustiprinti visų švietimo įstaigų darbuotojų skaitmenines kompetencijas.

5. *Rinkos poreikius atliepanti profesinio ugdymo sistema.* Atnaujinta priėmimo į valstybės finansuojamas vietas planavimo metodika remsis regionų bei nacionalinio darbo rinkos poreikio prognozėmis. Sukurtos priemonės atnaujinti profesinio mokymo programas, išteklius ir įrangą bei pritraukti meistrus praktikus didins profesinio mokymo patrauklumą ir kokybę. Profesinio mokymo įstaigų ir sektorinių centrų tinklaveika leis efektyviau panaudoti turimus išteklius, gerinti mokymosi metu įgytų įgūdžių atitikimą su darbo rinka. Lankstesnės galimybės įgyti profesiją darbo vietoje dirbant pameistrių ir mokantis bendrojo ugdymo mokykloje sukurs geresnes galimybes asmenims aktyviai dalyvauti darbo rinkoje.

6. *Mokymuisi visą gyvenimą palanki sistema.* Kuriama viena sistema visai šaliai, pagrįsta kompleksinių paslaugų teikimu vieno langelio principu. Sistemą sudaro karjeros konsultavimo paslaugos visiems gyventojams nuo pirmos klasės, skatinant domėjimąsi visomis profesijomis ir praktinėmis žiniomis apie jas. Kita dalis – formaliojo, neformaliojo ir savarankiško mokymosi pripažinimo paslaugos, padedančios lanksčiai valdyti karjerą ir aktyviai plėtoti darbo rinkos poreikius atitinkančius įgūdžius. Koordinuota nacionalinės įgūdžių strategijos įgyvendinimo stebėseną padės taikliau nukreipti finansavimą ir paslaugas užtikrinant trūkstančių specialistų pakankamumą. Mokymosi visą gyvenimą modelio veikimas, pagrįstas konkrečia asmens objektyviai pagrįstomis galimybėmis, įtrauks mokyti suaugusiuosius. Mažiau mokyti linkusioms visuomenės grupėms suplanuotos paramos priemonės, skatinant asmenis įsitraukti į formaliojo ir neformaliojo švietimo programas.

4.4. Reforma „Prieinamos kompetencijų plėtojimo ir kvalifikacijų pripažinimo galimybės suaugusiems“

Reformos tikslas - užtikrinti koordinuotas valstybės ir darbo rinkos poreikius atitinkančių kompetencijų plėtojimo galimybes visiems suaugusiems, sukurti nacionalinę, pažangiomis technologijomis naudojimą ir inovacijomis pagrįstą mokymosi visą gyvenimą sistemą.

Nors dar prieš pandemiją EBPO prognozavo, kad Lietuvoje daugiau nei 70 % darbo vietų patenka į didelę riziką dėl galimos procesų automatizacijos, 2019 m. Lietuvos suaugusiųjų dalyvavimas švietimo programose siekė tik 7 %, kai ES vidurkis 11,2 % Lietuva yra viena iš 20 % ES valstybių, turinčių didžiausius neatitikimus įgūdžių darbo rinkoje: daugiau nei 40 % Lietuvos gyventojų teigia, kad jų turimi gebėjimai neatitinka profesinės veiklos poreikių, 26 % gyventojų profesinėje veikloje susiduria su kompetencijų trūkumu. Suaugusiųjų mokymasis šiuo metu skatinamas fragmentuotomis priemonėmis, orientuotomis į skirtingas tikslines grupes: SADM per Užimtumo tarnybą organizuoja kompetencijų tobulinimo veiklas bedarbiams, EIM skiria dalinį finansavimą dirbančiųjų įgūdžiams įmonėse, ŠMSM organizuoja bendrųjų kompetencijų plėtros programas ir finansuoja tęstinio profesinio mokymo programų įgyvendinimą. Vieningos sistemos nebuvimas sudaro sąlygas plėtoti atskiroms, fragmentuotoms projektiniu finansavimu grįstoms idėjoms. Neidentifikuojami ir nenustatomi bendri šalies investavimo į kompetencijų tobulinimą prioritetai, neveikia vieninga informacijos pateikimo sistema ir investicijų efektyvumo stebėsenos ir vertinimo principai. Teikiamos paslaugos orientuotos į siauras tikslines grupes, nėra vieno langelio principo sistemos, kurioje visi pageidaujantys mokyti ar keisti profesinę veiklą asmenys galėtų lengvai ir prieinamai sužinoti apie jiems prieinamas mokymosi galimybes ir jų finansavimą. Pandemija pakeitė įprastus bendravimo, darbo, mokymosi proceso organizavimo būdus, pirmenybę teikdama

nuotoliniam ir automatizuotam gamybos bei paslaugų teikimo būdams. Dalis ekonomiškai aktyvių šalies gyventojų dėl skaitmeninių įgūdžių stokos negalėjo veiksmingai dirbti nuotoliniu būdu, pasinaudoti kasdienėmis elektroninėmis paslaugomis ar perkelti savo veiklą į elektroninę erdvę, išaugo neatsargaus elgesio internete rizika. Vyresnio amžiaus gyventojams Lietuvoje, kurių tik 12 % turi pagrindinius ir aukštesnius nei pagrindiniai skaitmeninius įgūdžius, kilo sunkumų pandemijos metu pakeisti fizinių paslaugų naudojimą elektroninėmis. Valstybės vystymosi iššūkiu tapo viešojo sektoriaus darbuotojų skaitmeniniai įgūdžiai, pagal kurių lygį Lietuva užima 36 vietą iš 38 EBPO valstybių.

Vykstant ES ekonomikos transformacijai į pažangiomis technologijomis, mokslo žiniomis ir inovacijomis grįstą ekonomiką, būtinos aktyvios priemonės, skatinančios pačius darbuotojus aktyviai įsitraukti į kompetencijų įgijimo ir tobulinimo veiklas. Įmonėse būtini neformalūs, ypač vidiniai, mokymai, padedantys efektyviau panaudoti žmogiškuosius išteklius, diegiant pažangias technologijas ir inovacijas, perorientuojant įmonių veiklą pažangos kryptimi. Vienas iš esmingų faktorių, trukdančių Lietuvos įmonėms pereiti prie inovacijomis ir pažangiomis technologijomis grįstos ekonomikos yra įvairių lygmenų vadovų lyderystės ir vadovavimo įgūdžių stoka. Tačiau palyginus su dauguma ES šalių, Lietuvos įmonės mažai investuoja į savo darbuotojų kompetencijas, nepripusėda prie mokymų jiems organizavimo. Nustatyta, kad viena svarbiausių to priežasčių – žema darbdavių ir pačių darbuotojų motyvacija organizuoti ir dalyvauti kompetencijų įgijimo ar tobulinimo veiklose. ESIF lėšomis finansuotų priemonių įgyvendinimas atskleidė, kad sunkiausia į mokymo veiklas įtraukti itin mažų ir vidutinių įmonių darbuotojus: Lietuvos mažųjų įmonių organizuojamų darbuotojų mokymų rodiklis 10,6 % mažesnis, nei ES vidurkis.

Reformos įgyvendinimo metu bus sukurtas vieningas MVG sistemos veikimo ir valdysenos modelis. MVG Sistemos valdymo modelis ir kiti esminiai sistemos elementai bus įtvirtinti Suaugusiųjų švietimo ir Užimtumo įstatymuose. Numatoma, kad pagrindiniu sistemos valdymo ir susitarimų elementu galėtų tapti Nacionalinė žmogiškųjų išteklių stebėsenos komisija (NŽISK). Taip pat valdysenos ir bendros koordinacijos tarp skirtingų sistemoje dalyvaujančių institucijų sustiprinimui numatoma įtvirtinti pastoviai veikiančią darbo grupę, kuri užtikrins sklandų veiklų koordinavimą tarp ministerijų ir kitų įgyvendinančių institucijų. Vieninga sistemos valdysena padės ne tik bendrai koordinuoti vykdomas priemones, bet ir susitarti dėl investavimo krypčių. Remiantis nacionalinės žmogiškųjų išteklių stebėsenos sistemos duomenimis bus priimami sprendimai dėl prioritetinių asmenų grupių, kurioms būtų užtikrinamos mokymosi finansavimo galimybės, taip pat dėl prioritetinių programų / krypčių, į kurias būtų kreipiami asmenys.

Vieno langelio principu veikiančios mokymosi visą gyvenimą sistemos modelis konsoliduos fragmentuotą suaugusiųjų įgūdžių stiprinimo sistemą, nustatydamas aiškias visų dalyvių roles ir atsakomybes bei veiklos finansavimo mechanizmus. Atnaujintos MVG sistemos centrine ašimi taps asmenys ir jų kryptingas pasirinkimas dalyvauti kompetencijų plėtojimo programose. Atsižvelgiant į tai, jog šiuo metu šalyje nėra vieningos elektroninės sistemos, kurioje asmenys galėtų rasti informaciją apie mokymosi/kompetencijų plėtojimo galimybes, siekiama sukurti vieno langelio principu veikiančią elektroninę informacinę sistemą. Elektroninė sistema bus kuriama remiantis „asmeninės mokymosi sąskaitos⁸¹“ principu, ir sudarys sąlygas ne tik rasti informaciją apie mokymosi galimybes, bet ir tiesiogiai registruotis į programas, taps aiškia komunikacijos priemone

81 Angl. Individual Learning Account

apie valstybės siūlomas kompetencijų plėtojimo priemones. Informacinė sistema bus plėtojama LAMA BMO sistemos pagrindu, ją susiejant su švietimo ir kitais duomenų registrais. Įgyvendinus šį techninį sprendinį bus atsisakyta skirtingose institucijose naudotų programų registru ar sąrašų, maksimaliai sumažinant administracinę naštą programų vykdytojams. Sistemoje bus kaupiami duomenys apie kiekvieno asmens dalyvavimą kompetencijų plėtojimo programose.

Kita MVG sistemos ašis – kokybiškas kompetencijų plėtojimo turinys. Atnaujinamas profesinio mokymo ir aukštojo mokslo turinys (neformalus profesinis mokymas, moduliai, aukštųjų mokyklų teikiami moduliai ar neformalios suaugusiųjų švietimo programos) bus prieinamas MVG sistemoje. MVG IT sistemoje pateikiamos programos atitiks nustatytus kokybės parametrus. Atsižvelgiant į tai, jog šiuo metu nėra veikiančių neformaliojo suaugusiųjų švietimo kokybės užtikrinimo elementų, papildomas dėmesys bus skiriamas šio tipo programų kokybės užtikrinimui. Įdiegus Aukštą pridėtinę vertę teikiančių kompetencijų nustatymo modelį bus įdiegti automatiniai programų identifikavimo mechanizmai. MVG IT sistemoje bus išskiriamas specifinis požymis padedantis identifikuoti ir rasti aukštą pridėtinę vertę teikiančias programas.

Integruota sistemos dalis - aukštą pridėtinę vertę teikiančių kompetencijų nustatymo mechanizmas. Sukurtas mechanizmas sudarys galimybes identifikuoti šalies pažangai aktualiausias ir prioritetines kompetencijų plėtojimo sritis ir į jas nukreipti asmenis. Aukštos pridėtinės vertės nustatymo mechanizmas kartu su viso MVG modelio reglamentavimu bus įtvirtintas ir įstatyminiame lygmenyje. Kompetencijų plėtojimo galimybės bus suteikiamos ir žemos, ir aukštos kvalifikacijos asmenims. Sistemos veikimas garantuos aukštųjų mokyklų įsitraukimą, tokiu būdu sudarant sąlygas aukštos kvalifikacijos asmenims nesustoti mokytis.

Vieninga MVG sistema atlieps asmenų, meistriškumą įgijusių profesinėje veikloje, poreikius. Reformos įgyvendinimo metu ESFIP lėšomis bus peržiūrėtos šiuo metu veikiančios kompetencijų pripažinimo praktikos ir įdiegtas reglamentavimas, skatinantis asmenis naudotis kompetencijų pripažinimo sistema. Vieningoje MVG sistemoje bus sudaromos galimybės asmenims kaupti informaciją apie dalyvavimą kompetencijų plėtojimo programose. Kompetencijų pripažinimo procedūros bus vykdomos tiesiogiai naudojantis MVG informacine sistema.

Integruota sistemos dalimi bus konsultavimo karjerai sistema, suteikianti galimybę išsilavinimą ir/ar profesinę patirtį turintiems asmenims gauti pirminę karjeros konsultaciją, ir, esant poreikiui, pretenduoti į didesnės apimties kompetencijų tobulinimo apimtį. Konsultacijos karjeros klausimais bus teikiamos ne tik naudojant informacinę sistemą, bet ir per Regioninių karjeros centrų tinklą. Konsultavimo karjerai sistemos kūrimas yra atskira reformos įgyvendinimo dalis (žr. plačiau skyriuje [Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti](#)).

Koordinuota MVG politika prisidės prie investicijų į mokymo programų turinio ir infrastruktūros atnaujinimo efektyvumo didinimo, sukurs palankias prielaidas asmenims įgyti aukštą pridėtinę vertę kuriančias kvalifikacijas ir kompetencijas, valstybei prioritetą teikiant inžinerinės pramonės ir informacinių technologijų specialistų rengimui.

MVG sistema bus pritaikyta efektyviai investuoti į suaugusiųjų įgūdžius, reikalingus bet kuriame sektoriuje. ESFIP lėšos bus nukreipiamos kompetencijų tobulinimo veikloms finansuoti: ugdyti MVĮ reikalingus darbuotojų įgūdžius, taikomus Sumanios specializacijos srityse ir ugdyti MVĮ ir kitų verslumo galimybių paieškos procese dalyvaujančių subjektų darbuotojų gebėjimus numatyta skirti 27,5 mln.€. Dar 35 mln.€ ESFIP lėšų numatyta investuoti į suaugusiųjų dirbančiųjų 18-65 m. asmenų kompetencijas. Skatinti suaugusiuosius dalyvauti kompetencijų / kvalifikacijų pripažinimo sistemoje numatyta skirti 4 mln.€. ESFIP lėšų.

4.5. Reforma „Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti“

Reformos tikslas – sukurti veiksmingą tarpinstituciniu bendradarbiavimu ir MVG kultūra pagrįstą karjeros planavimo sistemą, kuri užtikrintų efektyvias ugdymo karjerai ir karjeros planavimo paslaugas kiekvienam šalies gyventojui nuo pirmosios mokyklos klasės per visą žmogaus gyvenimą.

Karjeros planavimo gebėjimai įgalina asmenis adekvačiai įvertinti asmenines savybes ir sąmoningai apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo bei jaustis atsakingiems už savo ateitį. Profesinio orientavimo sistemos stiprinimo poreikį iliustruoja Lietuvoje egzistuojanti įgūdžių neatitiktis darbo rinkoje. 2019 m. Lietuvoje aukštąjį išsilavinimą turėjo 57,6 % (vidutiniškai ES – 40,7 %) visų 30–34 metų gyventojų, tačiau absolventai dirbo žemesnės kvalifikacijos darbu: tik 42 % dirbusių universitetų I pakopos, 65% II pakopos ir 30% kolegijų absolventų dirbo aukštojo mokslo kvalifikacijos reikalaujančius darbus. EBPO tyrimai indikuoja, kad fragmentuotos profesinio orientavimo paslaugos Lietuvos mokyklose neužtikrina sklandaus jaunimo perėjimo iš švietimo sistemos į darbo rinką. Karjeros planavimas būtinas ir jau įsitraukus į darbo rinką, visose amžiaus ir išsilavinimo grupėse. Nevystomos kompetencijos mokyti visą gyvenimą lemia vyresnio amžiaus gyventojų neprisitaikymą išlikti darbo rinkoje, persiorientuoti pagal besikeičiančias sąlygas joje.

Įgyvendinant šią reformą, bus sukurtas ir LRV nutarimu įteisintas profesinio orientavimo tvarkos aprašas, reglamentuojantis visą gyvenimą veikiančios karjeros konsultavimo ir planavimo sistemos veikimo principus, kiekvienos institucijos roles ir atsakomybes. Ugdymas karjerai ir karjeros planavimo konsultacijos bus pradėdamos ankstyvame amžiuje (nuo 1 klasės). Karjeros konsultavimo ir planavimo sistema jau ankstyvame amžiuje mokiniams padės rasti interesų sritis ir apsispręsti dėl galimų tolimesnės karjeros scenarijų. Vaikai įgis žinių apie kompetencijas, įgyjamas ugdymo įstaigose, sužinos apie perėjimą tarp skirtingų švietimo lygmenų. Mokyklos ir savivaldybės pagal pakeistą teisinį reguliavimą taps atsakingos už ugdymo karjerai ir karjeros planavimo organizavimo kokybę, šios veiklos finansavimas taps reguliarus, užtikrinantis stabilų profesinio orientavimo paslaugų teikimą.

Remiantis šiuo metu kuriamu profesinio orientavimo modeliu ir jo reglamentavimu numatoma įtvirtinti, jog profesinio orientavimo paslaugas mokyklose turi užtikrinti karjeros specialistai. Įtvirtinus profesinio orientavimo sistemos reglamentavimą, ministro lygmens įsakymu bus įtvirtinti ir bendriniai reikalavimai, taikomi karjeros specialistams. Toks reglamentavimas sudarys sąlygas užtikrinti vienodos kokybės paslaugų teikimą visoje šalyje. Siekiant tolygaus paslaugų teikimo Lietuvoje, numatoma, jog paslaugas turėtų teikti bent 350 karjeros konsultantų.

Profesinio orientavimo sistemos modelis įtvirtins sistemos valdysenos principus, nustatys bazinius paslaugų paketus mokiniams ir suaugusiems (dirbantiems ar darbo ieškantiems) asmenims. Taip pat bus sustiprintas dėmesys teikiamų paslaugų kokybės stebėsenai. Vienas iš pagrindinių sistemos elementų - kokybiškos informacijos, susijusios su tolimesnio mokymosi ar karjeros galimybėmis, teikimas. Visa teikiama informacija turės remtis žmogiškųjų išteklių stebėsenos sistemos duomenimis, tokiu būdu bus užtikrintas kvalifikuotos informacijos pateikimas.

Karjeros planavimo sistema jau pradėta kurti investuojant ESFIP lėšas. Pastangoms įtraukti į darbo rinką nesimokantį, nedirbantį ir neaktyvų jaunimą ir darbo rinkoje nedalyvaujančius suaugusiuosius pradėtas kurti vienuolikos regioninių karjeros centrų (RKC) tinklas ir jų veiklos modelis. Pirminis RKC tinklas kuriamas Užimtumo tarnybos struktūroje, bendradarbiaujant su Švietimo, mokslo ir sporto ministerija ir savivaldybių administracijomis. RKC tinklas kuriamas siekiant optimaliai

panaudodamos regione esančius infrastruktūros ir žmogiškuosius išteklius. 2021 m. pradžioje jau veikė RKC Alytuje, o iki 2022 m. pabaigos pradės veikti dar 10 RKC.

EGADP ir ESFIP lėšos bus investuojamos tolygiai teikti efektyvias ugdymo karjerai ir karjeros planavimo paslaugas visoje Lietuvos teritorijoje bendrojo ugdymo programas įgyvendinančiose įstaigose. ESFIP lėšos taip pat bus naudojamos RKC teikti karjeros planavimo ir jos valdymo paslaugas: karjeros konsultavimą, įskaitant mobilias karjeros konsultavimo paslaugas, nukreiptas į nutolusių vietovių gyventojus, profesinio veiklinimo organizavimą. RKC teikiamos karjeros planavimo ir valdymo paslaugos yra integrali MVG sistemos dalis, kuri padės asmenims taikliau pasirinkti ir pasikeitus aplinkybėms, pakeisti profesiją.

Profesinio orientavimo sistemos veikimas sudarys platesnes asmens profesinio pasirinkimo galimybes ir padės subalansuoti darbo rinkos pasiūlą ir paklausą.

4.6. Reforma „Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje“

Reformos tikslas – suderinant profesinio orientavimo ir profesinio rengimo sistemų veikimą, padidinti profesinio mokymo patrauklumą, užtikrinant jos veikimą pandemijos sąlygomis, išplečiant profesijos įgijimo galimybes mokantis bendrojo ugdymo mokykloje bei darbo vietoje.

Lietuva yra pasiruošusi didinti profesinio mokymo apimtį: jau išvystytas platus⁸² sektorių praktinio mokymo centrų, aprūpintų modernia mokymo įranga, tinklas. Tačiau pandemija sumažino šios infrastruktūros efektyvų naudojimą dėl įvestų kontaktinio mokymo ir mokymosi apribojimų, įskaitant ir praktinį mokymą. Tarptautinė patirtis pandemijos laikotarpiu parodė, kad nevykstant praktiniam mokymui, neįgytų įgūdžių praradimus efektyviausiai padeda kompensuoti pažangių IT technologijų naudojimas mokymo procese. Tačiau Lietuvos sektoriniuose praktinio mokymo centruose stokojama IT ir skaitmeninių priemonių, skirtų nuotoliniam ir mišriam mokymui, nors jos tradiciškai pritraukia daugiau mokinių iš žemo SEK'o, todėl tinkamas apsirūpinimas yra kritiškai svarbus. Ryškiausiai COVID-19 pandemija atskleidė poreikį didinti galimybes vykdyti dalį praktinio mokymo nuotoliniu būdu, tam panaudojant inovatyvias aplinkas, tokias kaip virtuali ir papildyta realybė, kurios žymiai padidintų profesinio mokymo lankstumą ir prieinamumą.

Sektorių praktinio mokymo centrų infrastruktūra vis dar nėra optimaliai naudojama. Esamas profesinio mokymo patrauklumas yra menkas – 2019 m. Lietuvoje profesinio mokymo įstaigose mokėsi mažiau nei trečdalis (26%) vidurinio išsilavinimo siekiančių mokinių, kai ES vidutiniškai pusė. Profesinio mokymo patrauklumą didinančios priemonės visų pirma yra siūlomų profesijų atitiktis darbo rinkai, mokymo programų ir jose taikomų metodų aktualumas skaitmeninės ir žaliosios transformacijos sąlygomis ir taikomų ugdymo metodikų pažangumas.

Reformos įgyvendinimo metu bus sukurta Nacionalinė profesinio mokymo pažangos platforma. Šios platformos prioritetiniai tikslai: ilgalaikis ir tvarus profesinio mokymo modelis kiekviename regione, visų suinteresuotų socialinių partnerių susitarimas dėl darbo rinkai reikalingų kompetencijų, Profesinio mokymo pažangos kelrodis, apjungiantis LRV priemonių, Europos įgūdžių darbotvarkės, EBPO įgūdžių strategijos ir kt. strateginių dokumentų rekomendacijas. Platformos

82 2021 m. pradžioje Lietuvoje veiklą vykdė 57 profesinio mokymo įstaigų ir 41 sektorių praktinio mokymo centras. Iš 57 profesinio mokymo įstaigų 31 turėjo sektorių praktinio mokymo centrus.

dalyviais taps socialiniai partneriai, atstovaujantys verslo, pramonės, švietimo bendruomenės ir valdžios institucijų interesus. Veikiant platformos formatu, bus priimti sprendimai dėl objektyvių profesinio mokymo valdysenos principų, esamo profesinio rengimo tinklo konsolidavimo praktinio įgyvendinimo, naujų profesinių standartų, profesinio mokymo ir neformaliojo suaugusiųjų švietimo programų bei profesijos mokytojų rengimo, motyvavimo ir kvalifikacijos tobulinimo modelio atnaujinimo. Platformos veikimu priimtų sprendimų įgyvendinimas bus pagrįstas edukologijos mokslo žiniomis, sukuriant mokslininkams prielaidas diegti inovacijas. Edukologijos mokslo pažanga bus panaudota sukuriant naujus pedagoginius modelius profesinio mokymo sistemoje, pritaikytus skirtingo amžiaus ir poreikių asmenų grupėms.

Sektorinių praktinio mokymo centrų pagrindu bus teisiškai reglamentuota ir įveikinta kompetencijų centrų sistema, kurios modelis yra atnaujintas bendradarbiaujant darbdaviams, profesinio mokymo įstaigoms ir valdžios institucijoms. Tai užtikrins efektyvesnę modernios praktinio mokymo infrastruktūros panaudojimą, gerinant sąlygas formaliuoju, neformaliuoju ir savišvietos būdu įgytų kompetencijų pripažinimą ir pripažinimo apimčių didinimą. Bus siekiama Profesinio mokymo įstatymo ir įstatymą įgyvendinančių teisės aktų pataisų, leisančių išskirti 18 kompetencijų centrų, kurie akumuliuodami žinias ilgainiui taps metodologiniais atitinkamos švietimo srities centrais, veikdami tinklaveikos būdu kartu su giminingais sektoriniais praktiniais mokymo centrais. Centrų užimtumą garantuos juose koncentruojamas kompetencijų pripažinimas bei įgyvendinama nacionalinio mobilumo programa.

Pasinaudodama 2014-2020 m. ES investicijomis, Lietuva kardinaliai atnaujino profesinio mokymo turinį, pereidama iš esmės prie visuotinio modulinio mokymo. Nepaisant to, kad į visus profesinio mokymo lygmenis yra įtraukti darbdavių atstovai, profesinio mokymo turinys nespėja paskui greitai besikeičiančius darbo rinkos poreikius. Tai ypač aktualu į šalį pritraukiant naujų investuotojų, su kurių atėjimu išskyla ir vis naujų įgūdžių darbo rinkoje poreikis. Siekiant spręsti šį iššūkį, bus investuojama į priemones, leisiančias greitai parengti (atnaujinti) profesinius standartus, formaliojo ir neformaliojo profesinio mokymo ir neformaliojo suaugusiųjų švietimo programas (profesinio mokymo ir aukštojo mokslo, įskaitant 5-o lygio profesinio mokymo programas, susijusias su žaliųjų technologijų ir inovacijų plėtra visose specialybėse - energijos vartojimo efektyvumu, žiedine ekonomika, skaitmeninimu, užtikrinant poreikius atitinkantį profesijos mokytojų rengimą, motyvavimą ir kvalifikacijos tobulinimą.

2021–2024 m. Vyriausybė užsibrėžė tikslą atnaujinti pedagogo karjeros modelį, didinti pedagogų rengimo efektyvumą ir bendrai mokytojo profesijos patrauklumą. Numatyta įgyvendinti ambicingą pedagogų darbo užmokesčio kėlimo programą. Šių Vyriausybės užsibrėžtų tikslų kontekste bus aktualizuoti profesijos mokytojų atestacijos nuostatai, didesnę svorį suteikiant mokytojų įgūdžiams dirbti su verslo įmonėmis gebėjimams stiprinti, siekiama pritraukti hibridiniu būdu dirbančius mokytojus, aktyviau naudoti hibridinius mokymo metodus ir skaitmenines technologijas, mokymo procese adaptuoti inovatyvius procesų valdymo ir gamtą tausojančius veiklos principus. MVG reformos apimtyje sustiprinta kompetencijų pripažinimo sistema įgalins profesijos mokytojo veiklą pasirinkti tam tikros profesijos meistriškumą pasiekusius asmenis.

Per pastaruosius metus Lietuva sukūrė sistemines prielaidas šalyje plėtoti profesinį mokymą pameistrystės forma. Profesinio mokymo įstatymo ir jį įgyvendinančių aktų pakeitimai, Darbo kodekso pataisos paklojo teisinį pagrindą pameistrystėms. Siekdama šios mokymo formos populiarėjimo ir tvarumo, mokykloms, įgyvendinančioms profesinį mokymą pameistrystės forma, skiriamas 25 % didesnis finansavimas, paskirta pameistrystę Lietuvoje koordinuojanti institucija, teikianti konsultacinę pagalbą mokykloms ir darbdaviams, buvo vykdomos įvairios populiarinimo veiklos. Tačiau šių priemonių poveikis išliko ribotas. Todėl 2020 m. buvo pradėtas įgyvendinti

pilotinis paramos pameistrystei projektas, kuriuo teikiamos papildomos naudos įmonėms, meistrams ir pameistriams. Nors susidomėjimas projektu buvo didelis, tačiau dėl COVID-19 pandemijos sukeltų padarinių įmonėms, projekto rezultatai gali būti nevienareikšmiai. Nepaisant to, LEGADP derinimo su socialiniais partneriais metu, papildomos paramos būtinybė pameistrystei buvo akcentuojama vienbalsiai.

Įgyvendinant reformą, bus parengta ir įgyvendinta valstybės teikiama paramą pameistrystei mokymusi darbo vietoje grįstam profesiniam mokymui papildanti schema, sudaranti palankias sąlygas mokiniams įgyti praktinius įgūdžius įmonėse, atliepanti atnaujinto Europos pameistrystės aljanso principus, daugiausia dėmesio skiriant ekonomikos sektoriams, kurie bus perėjimo į klimata neutralią Europą lyderiai. Taip pat bus siekiama užtikrinant, kad ženkliai paramos dalis būtų nukreipta smulkiam ir vidutiniam verslui.

Lietuva, siekdama užtikrinti, kad profesinio mokymo įstaigos būtų aprūpintos moderniausia praktinio mokymo įranga išplėtojo sektorių praktinio mokymo centrų tinklą bei nukreipė ženklias 2014-2020 m ES fondų investicijų veiksmų programos ERPF investicijas profesinio mokymo infrastruktūrai modernizuoti. Įgyvendinant Tarybos rekomendacijas dėl profesinio mokymo, šios investicijos ir toliau bus tikslingai tęsiamos 2021-2027 m. Lygiagrečiai šalyje buvo vykdoma profesinio mokymo institucijų tinklo optimizavimo programa, kurios metu nuo 2016 m. 20% sumažintas profesinio mokymo institucijų skaičius. 2021 m. atlikus profesinio mokymo įstaigų tinklo analizę, optimizavimo programą numatoma atnaujinti 2022 m. Šiandien kiek daugiau nei pusė profesinio mokymo įstaigų turi įsteigtus sektorių praktinio mokymo centrus, kuriuose sudarytos geriausios sąlygos įgyti praktinius įgūdžius. Tam, kad jomis galėtų pasinaudoti visi Lietuvos profesinio mokymo institucijų mokiniai, Lietuva 2020 m. pradėjo įgyvendinti pilotinį nacionalinio mobilumo projektą iš 2014-2020 ESF lėšų, skirtą remti mokinių praktinių įgūdžių įgijimą sektorių praktinio mokymo centruose (projekto pabaiga – 2021 m. 12 mėn.). Nepaisant pandemijos sukeltų padarinių ir kontaktinio mokymo apribojimų, pirminiai projekto rezultatai ir palankus grįžtamasis ryšys iš mokyklų rodo, kad tokia priemonė pasiteisino ir yra tikslinga, ypač turint omenyje sumažėjusias mokinių galimybes įgyti praktinius įgūdžius įmonėse. Siekiant ir toliau užtikrinti mokiniams galimybes mokytis įvairiomis formomis, numatoma stiprinti ir plėsti nacionalinio mobilumo programą, užtikrinančią, kad visi profesinio mokymo įstaigų mokiniai turėtų prieigą pasinaudodami naujausia įranga įgyti praktinių įgūdžių sektorių praktinio mokymo centruose. Šių priemonių įgyvendinimas sudarys sąlygas augti profesinio mokymo absolventų skaičiui, įsidarbinusių į atitinkamos kvalifikacijos reikalaujantį darbą, didins darbdavių pasitenkinimą profesinio mokymo absolventų įgūdžiais ir pasitikėjimą švietimo sistemos rezultatais.

Kartu su pameistrystės skatinimu, bus sukurta daugiau galimybių įgyti profesiją mokantis bendrojo ugdymo mokyklose. Teisinio reglamentavimo pokyčiai įteisins būdus bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams įgyti profesinių kompetencijų ir praktinių įgūdžių profesinio mokymo įstaigose, renkantis ugdymą pagal tam tikrus modulius ar programas. Gerinant profesinio mokymo įvaizdį taip pat svarbu įveikti stereotipus, kad profesinis mokymas tradiciškai yra akademiškai mažiau gabių mokinių pasirinkimas. Profesinio mokymo įstaigos įgyvendins pilotines profesinio mokymo programas, leidžiančias lanksčiau ir greičiau įgyti profesinę kvalifikaciją dar mokantis bendrojo ugdymo mokyklose.

EGADP lėšos investuojamos į profesinio mokymo pažangos platformoje suderintų profesijų mokymo programų ir žmogiškųjų išteklių jų mokymui parengimą, kai mokymas organizuojamas nuotoliniu ir mišriu būdu. Taip pat EGADP lėšos nukreipiamos į profesinio mokymo moksleivių praktinių įgūdžių stiprinimą, padengiant nacionalinės mobilumo programos išlaidas ir skiriant paramą verslui, priimančiam dirbti pameistriais profesinį išsilavinimą siekiančius įgyti moksleivius.

4.7. Reforma „Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas – pagrindas įgyti bazines kompetencijas“⁸³

Reformos tikslas - įgyvendinti kompleksines mokinių pasiekimų gerinimo priemones, mažinant pasiekimų atotrūkį, nulemtą socialinės, ekonominės, kultūrinės mokinio šeimos aplinkos ar šeimos tautybės, ugdymo įstaigos dydžio, vietovės ar institucinės priklausomybės.

2019 m. pagal EBPO gerovės indekso švietimo sudedamąją Lietuva užėmė 18 vietą iš 40 šalių (įvertinimas 7,3 iš 10). Pagal formaliojo mokymosi trukmę ir gyventojų išsilavinimo lygį Lietuva vertinama labai gerai (atitinkamai užima 9 ir 4 vietas), tačiau PISA rezultatai atskleidžia prastesnius už EPBO vidurkį mokinių gamtamokslinio, matematinio ir skaitymo raštingumo pasiekimus ir nedemonstruoja jų pažangos pastaruosius trejus metus. Reikšmingų mokinių pasiekimų atotrūkių priežastimi dažnai yra nepalanki mokinio šeimos socialinė, ekonominė, kultūrinė aplinka ir mokinio gyvenamosios vietos nulemtas kokybiškų švietimo paslaugų neprieinamumas. Lietuvos miestų ir kaimo vietovių mokyklų mokinių skaitymo gebėjimų vertinimo skirtumas pagal PISA 2018 m. tyrimą siekė 78 taškus ir išaugo 21 tašku palyginti su 2015 m. Tokiam atotrūkiui įveikti reikia daugiau nei dvejų mokymosi metų. Nors tautinių mažumų mokinių pasiekimai, remiantis PISA 2018 m. rezultatais tam tikrose srityse siekia šalies vidurkį, tačiau tam tikrų grupių pasiekimai skiriasi daugiau nei 60 taškų, lyginant su lietuvių kalba besimokančių mokinių rezultatais tai ypač aktualu kaimo vietovėse esančioms tautinių mažumų mokykloms.

Mokiniams Lietuvos švietimo sistema neužtikrina tinkamo, individualiems poreikiams pritaikyto mokymo. Nors bendra anksti mokyklą nebaigiančių mokinių dalis Lietuvoje yra nedidelė (2018 m. Lietuvoje tik 4,8 %), mokyklos nebaigusiu asmenų, turinčių negalią, dalis viršija ES vidurkį (atitinkamai – 36 ir 24 %).

EBPO vertinimu⁸⁴ mokinių pasiekimams didelę įtaką daro ugdymo įstaigų dydis. 2020-2021 mokslo metų pradžioje šalyje veiklą vykdė 970 bendrojo ugdymo mokyklų, kuriose ugdoma pagal bendrojo ugdymo programas, iš jų 391 mokinių skaičius mokykloje nesiekė 200 mokinių, 272 mokyklų veikė jungtinės klasės. Savivaldybių investicijos į mažas mokyklas neprideda prie tvaraus rezultatų gerėjimo. Nacionaliniai mokyklų aprūpinimo kriterijai ES lėšomis finansuojamuose projektuose yra orientuoti tik į didesnį skaičių mokinių turinčias mokyklas, todėl susiformuoja akivaizdūs mokyklų infrastruktūros skirtumai: du penktadaliai miestų ir tik penktadalis kaimo mokyklų turi laboratorijas.

Gamtos mokslų pasiekimus lemia ne tik laboratorijos, bet ir pedagogų prieinamumas ir mokymo metodai: IEA TIMMS 2019 tyrimo rezultatai atskleidė, kad Lietuvoje tik 7 % aštuntokų turėjo gamtos mokslų mokytojus, kurie ne mažiau kaip pusę pamokų siejo su eksperimentais. Likę 93 % mokinių turėjo mokytojus, kurie gamtos mokslų pamokas su eksperimentais siejo rečiau – mažiau kaip pusėje pamokų. Tik 27 proc. aštuntokų mokosi mokyklose, kurios turi gamtos mokslų laboratorijas (tarptautinis vidurkis – 85 proc. aštuntokų), šių mokinių gamtos mokslų rezultatų vidurkis buvo 547 taškai, likę 73 proc. Mokinių mokosi mokyklose, neturinčiose gamtos mokslų laboratorijų, šių mokinių gamtos mokslų rezultatų vidurkis – 526 taškai. Mokyklų veiklos kokybei ir mokinių pasiekimams gerinti, aprūpinimui trūkstamais ištekliais, priemonėmis (paramos mokyklai

83 Basic skills

84 2020 Economic Survey of Lithuania,

paketą) yra ESFIP įgyvendinamas projektas „Kokybės krepšelis“⁸⁵, tačiau jis apima tik 180 mokyklų (30 stiprios geros mokyklos ir 150 silpnos geros mokyklos požymių raiškos). Projektas rodo teigiamų rezultatų, nes mokyklos gali teikti papildomas paslaugas, organizuoti įvairias veiklas. Reikia pažymėti, kad dėl karantino mokyklos negali pilnai vykdyti numatytų veiklų. 2021 m. papildomai startuoja ESIP finansuojamas projektas „Kokybės krepšelis +“, kuris leis savo veiklą patobulinti dar 100 mokyklų.

Mokytojų, švietimo pagalbos specialistų ir mokyklų vadovų profesinis tobulėjimas, jų rengimas neatliepia sparčiai besikeičiančio mokyklų veiklos konteksto. Didėjant įtraukčiai švietime, mokytojai patiria vis daugiau sudėtingų ugdymo situacijų, kurios reikalauja specifinių žinių, gebėjimų, tamprus bendradarbiavimo su pagalbos mokiniui specialistais bei šių specialistų tiesioginės pagalbos ugdymo procese. Neišplėtotą profesinę pagalbą pradedantiesiems mokytojams, švietimo įstaigų vadovams. Lietuvoje tik 27 % mokyklų vadovų, prieš pradėdami vadovauti mokykloms, yra baigę mokyklų administravimo kursą ar programą arba specialius mokyklų vadovams skirtus mokymus (EBPO vidurkis – 54 %) ir 20 % yra baigę lyderystės programą arba kursą (EBPO vidurkis – 54 %). Mokytojai turi teisę į ne mažiau kaip penkias tęstinio profesinio tobulėjimo dienas per mokslo metus. Tačiau, 2018 m. TALIS tyrimo duomenimis, 43,0 % mokytojų (palyginti su 38,9 % ES lygmeniu) mano, kad jiems siūlomas tęstinis profesinis tobulėjimas nėra tinkamas. Kvalifikacijos tobulinimas nėra susietas su profesine karjera, veiklos rezultatais (taip pat ir švietimo įstaigos), todėl pedagogas neorientuojamas (nėra paskatų) kryptingai tobulinti profesines kompetencijas - kaupti kompetencijų portfelį, kuris atitinkamai galėtų būti panaudojamas pretenduojant į kitas pedagogines pareigybes ar funkcijas (pvz., pavaduotojo, vadovo, mentoriaus). Kvalifikacijos tobulinimo sistema apima tik neformaliojo švietimo paslaugų lauką, nėra sąsajų su studijomis (pvz., galimybe įgyti aukštesnį išsilavinimą ar baigti studijų modulį), trūksta kompetencijų pripažinimo mechanizmo.

Pandemija išryškino, kad mokykloms labai trūksta atvirumo naujausioms technologijoms, pati organizacinė kultūra neretai yra nepalanki diegti naujoves, eksperimentuoti ir išbandyti skaitmenines technologijas. Šiuo metu visi mokytojai yra įgiję minimalius skaitmeninės kompetencijos pagrindus, tačiau EBPO TALIS apklausos duomenimis, tik 56 % Lietuvos mokytojų jaučiasi gerai pasirengę naudotis IKT mokymui. Švietimo sistemoje labai trūksta inovacijų kultūros, mokyklose dažnai ribojamos inovacijų veiklos, nepakankamos mokytojų skaitmeninės kompetencijos, ribotas jų atvirumas naujovėms, sunku atsisakyti tradicinių mokymo metodų. Inovacijų kūrėjai šiuo metu susiduria su sunkumais vystyti ir išbandyti savo sprendimus švietimo institucijose. Parama skaitmeninių ir technologinių inovacijų kūrimui, testavimui ir taikymui švietimo įstaigose paskatins inovacijų kultūros formavimąsi, mokyklų įsitraukimą į inovacijų bendrakūros procesą ir gerųjų patirčių sklaidą. Ilgainiui ši inovacijų kultūra darytų poveikį ir pačios mokyklos veiklos kokybei, mokinių pasiekimų gerėjimui.

Reguliacinį reformos aspektą sudarys mokyklų veiklos išorinio vertinimo ir įsivertinimo metodikų pakeitimas ir pagalbos priemonės jas įgyvendinti. Švietimo, mokslo ir sporto ministras patvirtins

85 Projekto „Kokybės krepšelis“ tikslas – pagerinti mokinių ugdymosi pasiekimus, įgyvendinant pokyčius savivaldybėse ir mokyklose. Siekiant įdiegti duomenimis grįstą kokybės kultūrą (*kokybės samprata – vertinimas – tobulinimas*), projekto metu kryptingai dirbama su mokyklų steigėjais – savivaldybėmis ir 180 bendrojo ugdymo mokyklų, atrinktų į dvi tikslines grupes: 30 mokyklų, turinčių stiprią geros mokyklos požymių raišką (pagal *Geros mokyklos koncepcijos* nuostatus) ir 150 mokyklų, turinčių silpną geros mokyklos požymių raišką. Šios mokyklos rengia ir įgyvendina savo veiklos tobulinimo planus, kurių įgyvendinimui skiriama subsidija – „kokybės krepšelis“, tačiau tiek mokykla, tiek savivaldybė įsipareigoja pasiekti sutartą kokybės rodiklių. Projekto įgyvendinimo trukmė – 2019-2022 m. Projektui skirtas finansavimas – 18.531.137,64 €.

būtinuosius savivaldybių ir mokyklų bendrojo ugdymo kokybės stebėsenos rodiklius, nukreiptus į mokinių pasiekimų netolygumo rizikos vertinimą. Kartu bus suformuotas finansinės paramos ir ekspertinės – konsultacinės pagalbos mokykloms paketas, skirtas mažinti ugdymo kokybės skirtumus, užtikrinant lygias mokymo(si) galimybes. Tikimasi, kad šiuo paramos paketu kasmet galės pasinaudoti apie 100 bendrojo ugdymo mokyklų visose šalies savivaldybėse. EGADP lėšomis, įvertinus projekto „Kokybės krepšelis“ įgyvendinimo metu išmoktas pamokas, bus investuojama į kokybės kultūros auginimą mokyklose, įgyvendinant konkrečius pokyčius mokinių pasiekimams gerinti visose šalies savivaldybėse.

Organizacine reformos prasme – neoptimaliai naudojami švietimo ištekliai bus konsoliduojami, kartu su savivaldybėmis įgyvendinant mokyklų tinklo pertvarkos sprendinius, įdiegiant pažangą skatinančią „Tūkstantmečio mokyklų“⁸⁶ programą. Tūkstantmečio mokykla – tai pirmiausiai šiuolaikinės mokyklos standartas, kurio turi siekti kiekviena mokykla. Tai ne elitinė mokykla, o šiuolaikinė mokykla, kuri turi būti prieinama kiekvienam vaikui. Tūkstantmečio mokyklos veiks tinklaveikos ir bendradarbiavimo principais, ugdymą vykdys šiuolaikiškoje, tvariai ir inovatyviai įrengtoje optimaliai panaudojamoje infrastruktūroje.

Šiuo metu baigiama rengti baigiama rengti Tūkstantmečio mokyklų programos vystymo koncepcija, apimanti Tūkstantmečio mokyklos kokybės standartą, rodiklius, savivaldybių ir mokyklų atrankos kriterijus, taip pat rengiami ir pavyzdiniai paramos mokyklai paketai, kuriuos savivaldybės galės papildyti atsižvelgdamos į savo konkrečius poreikius. Paramos paketuose numatoma STE(A)M laboratorijų, sporto bazių atnaujinimas, mokyklos infrastruktūros pritaikymas, specialiesiems ugdymo(si) poreikiams personalizuoto mokymosi ir poilsio erdvių įrengimas, taip pat žmogiškųjų išteklių stiprinimas: kryptingos konsultacijos mokyklos vadovams, profesinės mokytojų kvalifikacijos stiprinimas, motyvacinė sistema mokytojams, neformaliojo ir švietimo pagalbos specialistams. Šiuo metu tariamasi dėl savivaldybių ir mokyklų atrankos būtinųjų sąlygų (pvz., turėtų būti privalomas savivaldybės taryboje patvirtintas Bendrojo ugdymo mokyklų tinklo pertvarkos bendrasis planas 2021–2025 metams, atitinkantis Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių nuostatas, mokykloje turi mokytis ne mažiau kaip 200 mokinių, siekiama atsisakyti jungtinių klasių, formuojamos nemažiau kaip dvi gimnazijos klasės ilgojoje gimnazijoje arba nemažiau kaip keturios klasės keturmetėje gimnazijoje ir pan.) ir atrankos kriterijų, susijusių su Geros mokyklos koncepcijos nuostatų įgyvendinimu, aukštesnės ugdymo kokybės siekiu bei veiksmingu išteklių naudojimu, diskutuojama dėl projekto įgyvendinimo mechanizmo, etapų, apimčių. Mažos mokyklos, kuriose mokosi mažiau nei 60 mokinių, turės būti apjungtos į didesnius juridinius vienetus (pavyzdžiui, jungtines mokyklas, mokyklų miestelius) ir tada galės pretenduoti į programą taip pat. Iki 2024 metų tikimasi iki minimumo sumažinti tiek jungtinių klasių dalį (pavyzdžiui, paliekant galimybę atokiose gyvenvietėse jungti tik dvi pradinio ugdymo programos klases), tiek klasių, kuriose mokinių skaičius viršija teisės aktais didžiausią nustatytą mokinių skaičių (pavyzdžiui, pasiekti, jog tokių klasių iš viso neliktų). Mokyklų tinklo pertvarkos gairės yra jau pristatytos Lietuvos savivaldybių asociacija.

86 Pertvarkant mokyklų tinklą neužtenka tik uždaryti mažas mokyklas mechanškai perkeliančias mokinius iš vienos silpnos mokyklos į kitą silpną mokyklą. Savivaldybėse mokyklų tinklas turi būti vystomas taip, kad būtų ne tik atsisakoma mažų mokyklų, bet kad būtų ir stiprinamos gerai veikiančios mokyklos. Kas leistų visiems vaikams, nepriklausomai nuo jo gyvenamosios vietovės ar socialinės-ekonominės aplinkos gauti kokybišką ugdymą. Toks mokyklų tinklo vystymas laikomas Tūkstantmečio mokyklų tinklo vystymu, kurio metu siekiama įdiegti konkrečiai savivaldybei tinkamus kokybės gerinimo sprendinius (tiek infrastruktūra, tiek žmogiškieji ar kiti šiuolaikiškam ir kokybiškam ugdymui būtini ištekliai).

„Tūkstantmečio mokyklų“ programos priemonėmis yra siekiama didinti mokytojų motyvaciją perteikiant ugdymo turinį, auginti kvalifikaciją ar įgyti naujų kompetencijų, kas ilgainiui sąlygotų tiek mokinių ugdymo(si) pasiekimų gerėjimą, tiek atotrūkių tarp mokinių pasiekimų, tiek mokyklų veikos kokybės, tiek savivaldybių pažangos mažėjimą.

Sukurtas mokytojų, pavaduotojų ir mokyklų vadovų motyvavimo, paramos paketas, susiejant kvalifikacijos tobulinimo ir pedagogų rengimo sistemas. Bus suformuotas mokytojų, pavaduotojų ir mokyklų vadovų, kaip pagrindinių švietimo reformos katalizatorių, motyvavimo ir paramos paketas, kvalifikacijos tobulinimo sistema bus susieta su pedagogų rengimo sistema, sudarant sąlygas kvalifikacijos tobulinimo metu kaupti studijų kreditus ir ilgainiui siekti magistro kvalifikacinio laipsnio ar kito dalyko / specializacijos kvalifikacijos. Kompetencijų pripažinimo sistemos trūkumai sprendžiami įgyvendinant reformą 4.4 Reforma „Prieinamos kompetencijų plėtojimo ir kvalifikacijų pripažinimo galimybės suaugusiems.

Mokinių matematinis ir gamtamokslis raštingumas bus sustiprintas panaudojant šiuo metu 2014-2020 m. ES fondų investicijų lėšomis kuriamų nacionalinių ir regioninių STEAM centrų infrastruktūrą: sukurta mokinių ir mokytojų kompetencijų tobulinimo programa, STEAM ugdymo ekosistema, paremta STEAM ugdymo atviros prieigos centrų, sustiprinto STEAM mokyklų tinklo bei įgalintų STEAM ambasadorių (inovatyvių mokytojų) tinklaveika. 2021 m. pabaigoje pradės veikti STEAM centrų tinklas, kuris užtikrins tolygų regioninį pasiskirstymą ir sudarys vienodas sąlygas mokiniams dalyvauti STEAM centrų veiklose. STEAM centrų tinklas bus aprūpintas standartinėmis ir, kiekvieno regiono specifika atitinkančiomis, specializuotomis laboratorijomis. Tolimesnės investicijos būtinos siekiant užtikrinti STEAM tinklo gyvumą. Numatoma investuoti į STEAM centrų tinklo įgalinimą, užtikrinant regioninio veikimo principą ir sudarant palankias sąlygas mokinių dalyvavimui STEAM centrų veiklose, taip pat planuojama papildomai skatinti mokinių iš labiausiai nutolusių vietų dalyvavimą veiklose. Siekiant užtikrinti STEAM centruose teikiamo turinio įvairovę numatoma sustiprinti ir praplėsti teikiamo turinio pasiūlą. Papildomas dėmesys bus skiriamas ir neformaliojo mokymosi galimybių plėtojimui – numatoma investuoti į neformaliojo vaikų švietimo (NVŠ) turinio sukūrimą ir galimybių gauti NVŠ paslaugas plėtojimą. Taip pat, atsižvelgiant į sparčiai kintančias technologijas, numatoma investuoti į įrangos, užtikrinančios STEAM veiklų tęstinumą atnaujinimą. Siekiant stiprinti STEAM centrų regioninio veikimo principą bus sukurtas mobilios laboratorijos („lagaminai“), kurie sudarys sąlygas pajvairinti STEAM centrų teikiamas veiklas ir dar jas labiau priartinti prie mokinių.

Įgyvendinant skaitmeninės transformacijos švietime reformą, numatyta vykdyti skirtingo lygmens projektus siejant juos su šiame skyriuje aprašomu kokybiško ir prieinamo švietimo komponentu ir trečiuoju, skaitmeninės transformacijos komponentu.

Siekiant skatinti švietimo inovacijų, grįstų skaitmeninėmis technologijomis, diegimą mokyklose, sudarant sąlygas inovacijų kūrimui ir bandymui bei stiprinant visų mokytojų skaitmenines kompetencijas, ketinama bendradarbiaujant su EIM suburti ekspertų komandą ir įgyvendinti skėtinį „EDtech“ projektą, kuris teiktų paramą skaitmeninių inovacijų švietimui kūrimą ir sukurtų platformą inovacijų išbandymui švietimo įstaigose. Tai ne tik puoselės Edtech startuolių ir inovacijų kūrėjų ekosistemą, bet ir paskatins švietimo bendruomenės atvirumą ir įsitraukimą į naujų produktų kūrimą, testavimą ir tobulinimą. Aktyvus besimokančiųjų ir mokytojų dalyvavimas prisidės prie inovacijų kultūros formavimo mokyklose ir kitose švietimą administruojančiose institucijose. Taip pat numatoma tobulinti visų švietimo lygmenų, nuo ikimokyklinio ugdymo pedagogų iki aukštųjų mokyklų dėstytojų, skaitmenines kompetencijas ir skatinti ugdymo procese išnaudoti skaitmeninio turinio ir technologinių įrankių privalumus, siekiant geresnių ugdymo rezultatų.

Kita skaitmeninės transformacijos švietime reformos veiklų dalis bus įgyvendinama koordinuotai su kitomis ministerijomis ir vyriausybe, kaip horizontalaus skaitmeninės transformacijos komponento dalis. Šiame komponente planuojama atnaujinti ir turtinti švietimo įstaigų IT infrastruktūrą (kompiuteriai, kameros, mikrofonai, nuotolinio ugdymo įranga ir kt.), plėtoti skaitmeninio turinio išteklius ypač orientuojantis į įvairių mokymosi poreikių turinčius vaikus (tautinių mažumų mokinius, specialiųjų poreikių vaikus ir kt.), taip pat didinti šiuo metu veikiančių informacinių sistemų funkcionalumą, pvz. centralizuotam priėmimui į ugdymo įstaigas, kompetencijų vertinimui ir pripažinimui, studijų kokybės vertinimui ir t.t., integralumą su kitomis sistemomis ir registrais ir prieinamumą platesniam suinteresuotų asmenų ratui (mokslininkams, tyrėjams, švietimo strategams, administratoriams ir politikams).

Be šių priemonių, kurios bus finansuojamos EGADP lėšomis, yra numatyta vykdyti ir ikimokyklinio ugdymo reformą. 2020 m. atnaujintos Švietimo įstatymo nuostatos įpareigoja visas savivaldybes, o joms ikimokyklinio ugdymo vystymas yra savarankiškoji funkcija, nuo 2025 m. sudaryti sąlygas visiems ikimokyklinio amžiaus vaikams nuo dvejų metų gauti institucinį ikimokyklinį ugdymą (diegiamas ikimokyklinio ugdymo visuotinumą principas). Taip pat didelis dėmesys bus skiriamas užtikrinti, kad visi vaikai, kuriems yra skirtas privalomas ikimokyklinis ugdymas, gautų institucinio ikimokyklinio ugdymo paslaugas – tam bus pasitelkiamos EK „Vaiko garantijos“ iniciatyvai numatytos lėšos (27,8 mln.€). Vykstant ikimokyklinio ugdymo plėtrai dėl jo visuotinumą, kartu su savivaldybėmis bus rengiama ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros galimybių studija regionuose, įvertinant turimos infrastruktūros pritaikymo ikimokyklinio ugdymo reikmėms ar naujos infrastruktūros įsigijimo poreikius – prioritetą bus teikiamas netradicinių sprendimų paieškai kaip išnaudoti šiuo metu savivaldybėse esančią infrastruktūrą ikimokyklinio ugdymo reikmėms, įvertinant taip pat ir ikimokyklinio amžiaus vaikų pavežėjimo plėtrą.

Suprantant, kad ikimokyklinio ugdymo patrauklumas tėvams labai priklauso nuo ikimokyklinio ugdymo kokybės, bus peržiūrimi kriterijai ikimokyklinio ugdymo turiniui ir parengiamos gairės dėl ikimokyklinio ugdymo programų rengimo. Siekiama, kad ikimokyklinio ugdymo turinys visose ikimokyklinio ugdymo įstaigose būtų modernus, šiuolaikiškas, atliepiantis naujausias mokslo žinias apie ikimokyklinio ugdymo amžiaus vaikų ypatumus, jų gebėjimų ir polinkių ar poreikių identifikavimą, ugdymo pagal individualią vaiko raidą užtikrinimą. Ši reforma bus vykdoma panaudojant 2021-2027 m. ESFIP lėšas.

Ikimokyklinio ugdymo kokybei užtikrinti taip pat baigiama kurti ikimokyklinio ugdymo programas įgyvendinančių švietimo įstaigų veiklos kokybės išorinio vertinimo sistema. Tam panaudojamos ESFIP lėšos. Šiuo metu yra parengta išorinio vertinimo metodika, vyksta jos pilotinis bandymas. Nuo 2022 m. rugsėjo 1 d. ikimokyklinio ugdymo įstaigų išorinis vertinimo plėtra bus vystoma valstybės biudžeto ir naujo ESFIP periodo lėšomis.

Paskutiniai metai iki privalomo pradinio ugdymo Lietuvoje yra laikomi priešmokykliniu ugdymu, kuris visiems vaikams nuo 6 metų yra privalomas. Nuo 2023 m. sausio 1 d. priešmokyklinio ugdymo programa taps privaloma vaikams, kuriems iki einamųjų metų balandžio 30 d. sueina 5 metai (vyksta privalomo mokyklinio amžiaus ankstinimas). Tam pasiekti šiuo metu panaudojant ESFIP lėšas yra atnaujinama priešmokyklinio ugdymo programa, susiejant ją su šiuo metu atnaujinamomis pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programomis.

4.8. Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai

Keturių komponento reformų įgyvendinimo pažanga bus stebima fiksuojant 4 įgyvendinimo etapų ir 6 galutinių tikslų reikšmes. Visi tarpiniai tikslai bus pasiekti jau 2022 m. Q4, o galutiniai tikslai – EGADP tinkamumo laikotarpio pabaigoje, iki 2026 m. rugpjūčio 31 d.

Lentelė 13. Komponentas KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI: reformų įgyvendinimo etapai

Eil.Nr.	Reforma	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaškinimas	Ketvirtis	Metai
1.	Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti	Įteisintas atnaujintas Profesinio orientavimo sistemos modelio veikimas	LRV nutarimu patvirtintas Profesinio orientavimo tvarkos aprašas	Q4	2021
2.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	Patvirtinta Tūkstantmečio mokyklų pažangos programa	Švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymu patvirtinta Tūkstantmečio mokyklų pažangos programa	Q4	2021
3.	Prieinamos kompetencijų plėtojimo galimybės suaugusiems	Įteisinti koordinuotos mokymosi visą gyvenimą sistemos veikimo principai	Priimtas suaugusiųjų švietimo įstatymas	Q2	2022
4.	Prieinamos kompetencijų plėtojimo galimybės suaugusiems	Įdiegta vieno langelio principu veikianti mokymosi visą gyvenimą informacinė sistema	LAMA BPO pagrindu sukurta MVG informacinė sistema	Q4	2022

Lentelė 14. Komponentas KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI: reformų galutiniai tikslai

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
1.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	Pedagoginių darbuotojų, patobulinusių kompetencijas, skaičius	10000	Q2	2024
2.	Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti	Visoje šalyje bendrojo ugdymo sistemoje vykdomas profesinis orientavimas (proc.)	100	Q4	2024
3.	Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje	Mokymosi darbo vietoje plėtra (mokinių skaičius)	12394	Q2	2026
4.	Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje	Profesinio mokymo mokiniai, kurių praktiniai įgūdžiai, įgyjami mokymosi pameistrystės forma, buvo pagerinti	3866	Q2	2026
5.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	Mokyklų, gavusių paramą veiklos kokybės gerinimui, skaičius	300	Q2	2026
6.	Prieinamos kompetencijų plėtojimo galimybės suaugusiems	18-65 metų amžiaus asmenys, pagerinę kompetencijas naudojantis sukurta MVG sistema	29000	Q3	2026

4.9. Finansavimas komponentui įgyvendinti

Komponento reformas planuojama įgyvendinti nacionalinio biudžeto, ESFIP ir EGADP lėšomis. Nė vienai komponento reformai reikalingos lėšos nėra valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje.

ESFIP lėšomis (156,5 mln.€) planuojama prisidėti prie visų keturių komponento reformų:

- Daugiausiai 66,5 mln. suplanuota skirti įgyvendinti reformą „Prieinamos kompetencijų plėtojimo galimybės suaugusiems“;
- 40 mln.€ suplanuota skirti įgyvendinti reformą „Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje“;
- 30 mln.€ bus skiriama reformai „Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas“;
- 20 mln.€ - įgyvendinti reformą „Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti“.

Nacionalinio biudžeto lėšomis bus finansuotas EGADP lėšomis netinkamas finansuoti PVM.

EGADP lėšų poreikis įgyvendinti 4 reformas – 311,5 mln.€. 2020 metais buvo patirta 2 mln.€ investicijų išlaidų. Didžiausia išlaidų dalis - 105,5 mln.€ - bus patirta 2023 metais. 2026 m. iki rugpjūčio 31 d. planuojama patirti tik 1 mln.€ investicijų išlaidų.

Pagrindinė komponento lėšų dalis – beveik 81% - skirta įgyvendinti bendrojo ugdymo reformą (žr.lentelę).

Lentelė 15: Komponentas KOKYBIŠKAS IR PRIEINAMAS ŠVIETIMAS VISĄ GYVENIMĄ KIEKVIENAM GYVENTOJUI reformų ir investicijų įgyvendinimui reikalingas EGADP finansavimas

	Reforma	Suma
1.	Šiuolaikiškas bendrasis ugdymas - pagrindas įgyti bazines kompetencijas	252,5
2.	Kompetencijos žaliajai ir skaitmeninei transformacijai įgyjamos profesinio mokymo sistemoje	37
3.	Prieinamos kompetencijų plėtojimo galimybės suaugusiems	12
4.	Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti	10
	Komponento suma	311,5

5. Komponentas AUKŠTASIS MOKSLAS, NUOSEKLI INOVACIJŲ SKATINIMO SISTEMA IR AUKŠTOS PRIDĖTINĖS VERTĖS VERSLAS

Politikos sritis:	Aukštasis mokslas, švietimas, inovacijų skatinimo veikla, mokslo ir verslo inovacijos
Tikslas:	Didinti aukštojo mokslo efektyvumą, kokybę ir tarptautinį konkurencingumą, sukurti nuoseklią priemonių sistemą mokslo potencialui konsoliduoti, sukurti verslo ir mokslo bendradarbiavimo tradicijas, užtikrinančias aukštos pridėtinės vertės augimą prioritetiniuose Lietuvos ekonomikos sektoriuose. Tikslas atitinka TR'2019 „Gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą“, taip pat „Sukurti nuoseklią politikos priemonių sistemą, skirtą mokslo ir verslo bendradarbiavimui skatinti ir mokslinių tyrimų bei inovacijų politikos įgyvendinimo agentūroms konsoliduoti.“ ir TR'2020 „Skatinti technologines inovacijas mažosiose ir vidutinėse įmonėse“.
Reformos ir/ar investicijos:	Komponentą sudaro 3 reformos: <ol style="list-style-type: none"> 1. Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos (COFOG 09.4) 2. Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas ir didesnė inovacijų paklausa“ (COFOG 01.5) 3. Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumanios specializacijos srityse (COFOG 01.5)
Investicijų poreikis iš viso:	453,73 mln.€, iš jų EGADP lėšų: 200,2 mln.€

5.1. Mokslo ir inovacijų sistemos iššūkiai

Studijų finansavimo ir priėmimo sistema neskatina aukštųjų mokyklų orientacijos į pažangą ir kokybę. Lietuva yra ketvirta tarp šalių, kuriose vienam studentui tenka mažiausiai lėšų ir išsiskiria viena didžiausių pasaulyje aukštosiose mokyklose studijuojančių abiturientų dalimi⁸⁷. Studijų finansavimo sistema neatliepia modernios ekonomikos poreikių ir neatspindi studijoms pasirengusios abiturientų dalies.. Patiriamas skirtingų visuomenės grupių spaudimas didinti bendrą valstybės finansuojamų, ypač aukštojo mokslo, studijų vietų skaičių, todėl vietų skaičiaus proporcijos tarp profesinio mokymo, kolegijų ir universitetų nėra padiktuotos darbo rinkos poreikių. Aukštosios mokyklos rengia specialistus ne pagal realų specialistų poreikį rinkai, o pagal jų populiarumą, nes taip užsitikrina studijų finansavimo pajamas. Akivaizdi pasekmė – darbo rinkoje trūksta inžinerinius mokslus baigusių specialistų (ypač STEM), o dalies studijų programų didelė dalis absolventų dirba aukštojo išsilavinimo nereikalaujantį darbą. Šalies darbo rinkoje nėra pakankamos darbų pasiūlos aukštąjį mokslą baigusių studentų kvalifikacijai, abiturientų skaičius kasmet mažėja, tačiau universitetai ir kolegijos, užuot sistemiškai optimizavę savo veiklą ir aktualizavę programas, siekdami užsitikrinti valstybės finansavimą, priima studijuoti moksleivius su žemais vidurinio mokslo pasiekimais. 2020 m. į kolegijas už savo lėšas įstojusiu abiturientų daugiau nei 90% nėra išlaikę trijų valstybinių brandos egzaminų (tarp kurių būtų matematikos ir lietuvių k. egzaminai), tarp įstojusiu į valstybės finansuojamas vietas tokių studentų nėra. Nevienodų priėmimo sąlygų taikymas norintiems mokytis už savo lėšas ir norintiems studijuoti valstybės finansuojamose vietose daro neigiamą įtaką vykdomų studijų kokybei.

Aukštąjį išsilavinimą įgiję absolventai retai profesinę veiklą tęsia studijų kryptį atitinkančioje veikloje. Nors Lietuvoje aukštąsias mokyklas baigusių asmenų užimtumo lygis

⁸⁷ Eurostat

praėjus 1–3 metams po studijų baigimo yra aukštas (87,6 %.), tačiau pastebima, kad 2019 m. praėjus vieniems metams po studijų baigimo tik 42 %. dirbusių universitetų I pakopos, 65 % universitetų II pakopos ir 30% kolegijų absolventų dirbo aukštos kvalifikacijos reikalaujančius darbus. Asmenų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, įsidarbinimo pagal turimą kvalifikaciją rodikliai rodo neatitikimą darbo rinkos poreikiams, „perteklinės kvalifikacijos“ kūrimą – absolventai dirba darba, nereikalaujantį aukštojo išsilavinimo. Tai iliustruoja aukštojo mokslo atotrūkį nuo realių darbo rinkos poreikių.

Studijos nekonkurencingos tarptautiniu mastu. 2019 m. bendrojo priėmimo į pirmosios pakopos ir vientisąsias studijas buvo registruotos 614 programų, tačiau geriausių ekspertų įvertinimus buvo gavusios tik 30 programų, t. y. mažiau nei 5 % visų programų. Studijų tarptautinį patrauklumą parodo dėstytojų ir studentų mobilumo rodikliai, aukštųjų mokyklų patirtis vykdant tarptautinio lygmens tarpinstitucinį bendradarbiavimą. Vadovaujantis Bolonijos proceso įgyvendinimo ataskaita⁸⁸, Lietuvos studentų mobilumo balanso (išvykstančių ir atvykstančių studentų skaičius) rodiklis yra labai žemas (0,27). Kaip rodo Bolonijos proceso įgyvendinimo ataskaita⁸⁹, tik nedidelė dalis Lietuvos aukštųjų mokyklų vykdo jungtines studijų programas, trūksta paramos studijuojantiems užsienio piliečiams. STRATA duomenimis daugiausiai, net 41 % užsieniečių studijas nutraukė jau pirmame kurse. Pandemija išryškino ir aukštųjų mokyklų iššūkius sklandžiai pereiti prie virtualios studijų aplinkos, pernelyg lėtą studijų programų skaitmenizavimą ir prisitaikymą pilnavertiškai organizuoti nuotoline studijas.

Fragmentuota mokslo ir studijų sistemos stebėseną neužtikrina efektyvaus aukštojo mokslo kokybės tobulinimo. EBPO rekomendacijose⁹⁰ nurodoma, kad siekiant didinti išorinio vertinimo naudą, būtinas nuolatinis bendruomenės švietimas ir informavimas, geresnė išorinio vertinimo rekomendacijų įgyvendinimo stebėseną ir, esant poreikiui, pagalba aukštosios mokykloms. Sistemingas duomenų, reikalingų išoriniam vertinimui rinkimas ir sisteminimas, veiklos savianalizė reikalauja laiko, žmogiškųjų, finansinių ir kitų išteklių, kurių Lietuvos aukštosios mokyklos nepakanka. Vyriausybės strateginės analizės centras 2019 m. tyrime „Išorinio vertinimo reikšmė Lietuvos aukštųjų mokyklų veiklos kaitai“ analizuodamas išorinio vertinimo problemas nurodo, kad akademinė bendruomenė nemato išorinio vertinimo naudą, o komunikacijoje labiau akcentuojamos galimos neigiamos vertinimo pasekmės, pastebimas nepakankamas aukštesnių administracijos sluoksnių (vadovybės, centrinės administracijos) įsitraukimas į kokybės užtikrinimą. Nacionaliniu mastu tokia stebėseną nėra institucionalizuota, todėl sprendimams priimti reikalingi duomenys nėra efektyviai kaupiami ir valdomi.

Ribotas aukštojo mokslo prieinamumas pagrindinę negalią ir sveikatos sutrikimus turintiems asmenims. Negalią ar sveikatos sutrikimus turintys asmenys į aukštąsias mokyklas įstoja rečiau nei neturintys specialiųjų poreikių: 2019 m. į kolegijas įstojusių moksleivių dalis tarp turinčių pagrindinę negalią buvo 3,5 karto mažesnė nei tarp specialiųjų poreikių neturinčių asmenų, o tuo metu įstojusių į universitetus dalis buvo mažesnė 4,8 karto. EUROSTUDENT VII tyrimo⁹¹ III tarpinėje ataskaitoje nurodoma, kad visiškai patenkinti gaunama parama studijuojant yra tik kas

88 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/sites/eurydice/files/bologna_internet_0.pdf

89 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/sites/eurydice/files/bologna_internet_0.pdf

90 <https://www.oecd.org/publications/education-in-lithuania-9789264281486-en.htm>

91 EUROSTUDENT VII

penktas sveikatos sutrikimų turintis studentas. Studentai, turintys sveikatos sutrikimų, ženkliai dažniau teigia patiriantys sunkumą, susijusių su studijomis. Studentai su sveikatos sutrikimais patiria problemų dėl mokymosi krūvio, finansų, organizacinių problemų aukštojoje mokykloje ir pan.

Lietuvos mokslo ir studijų institucijose nesukurtos patrauklios karjeros sąlygos tyrėjams nemotyvuoja jų kurti konkurencingų mokslo rezultatų. Lietuva negali pasigirti nei pakankamu tyrėjų skaičiumi MSI, kuris būtų palankus pasiekti proveržį MTEP srityje, nei konkurencingu atlygiu jiems. Tyrėjų dalis Lietuvos MSI yra artima ES vidurkiui (2018 m. duomenimis, atitinkamai 0,43 % visos darbo jėgos ir 0,38 %) ir stipriai atsilieka nuo Šiaurės ir Vakarų Europos šalių (Suomijoje – 0,6 %), o skiriamas finansavimas yra ženkliai mažesnis (išlaidos MTEP aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose vienam Lietuvos tyrėjui per metus sudaro 40 tūkst. €, kai vidutiniškai ES vienam tyrėjui tenka net tris kartus daugiau – 120 tūkst. €)⁹². Konkuruodamos globaliame pasaulyje, MSI sunkiai sekasi pritraukti geriausias kandidatus ir juos išlaikyti, o dirbančių tyrėjų motyvacija ir produktyvumas dėl karjeros kelio nepatrauklumo yra žemi⁹³. Nepaisant to, kad Lietuva vis dar dvigubai atsilieka nuo ES vidurkio pagal šalies mokslinių publikacijų, patenkančių tarp 10 % pasaulyje labiausiai cituojamų publikacijų, dalį tarp visų šalies mokslinių publikacijų lyginant ES vidurkiu (atitinkamai 5,61 % ir 10,03 %), Europos inovacijų švieslentės 2020 duomenimis, Lietuvoje 2012-2017 m. laikotarpiu šio rodiklio reikšmė augo daugiau nei dvigubai (nuo 2,46%, 2012 m.). Lietuva ES išsiskiria didžiausia aukštąjį išsilavinimą įgijusia žmonių dalimi visuomenėje (71 %), tačiau perpus mažesnis doktorantūros absolventų skaičius nei vidutiniškai ES (Lietuvoje 0,9 naujų daktaro laipsnį įgijusiųjų tūkstančiui gyventojų, vidutiniškai ES – 1,9)⁹⁴ ir nedidelis užsienio talentų pritraukimo procentas (Lietuva – 6,8 % nuo visų doktorantų, kai ES vidurkis virš 20 %⁹⁵ identifikuoja apie vis dar menką konkurenciją dėl tyrėjų pozicijų Lietuvos mokslo sistemoje.

MTEP veiklos finansavimas Lietuvoje nepakankamas, netvarus ir nepastovus. Valstybės biudžeto lėšos, skiriamos MTEP, sudaro 0,3 % BVP, kai ES vidurkis daugiau nei dvigubai didesnis - 0,65 %. ES struktūrinių fondų lėšos reikšmingai papildo iš valstybės biudžeto skiriamą finansavimą, tačiau tai neužtikrina tvaraus finansavimo tęstinumo ilgalaikėje perspektyvoje⁹⁶. Susiformavusi priklausomybė nuo ES struktūrinių fondų lėšų sąlygoja didelius finansavimo apimčių svyravimus (pavyzdžiui, 2016 m. MTEP finansavimas MSI smuko beveik 50% lyginant su 2015 m.). Nesant pastovaus, ilgalaikio ir aiškaus finansavimo kvietimų grafiko, MSI ir versle sudėtinga lanksčiai ir operatyviai nukreipti ribotus administracinius ir mokslo resursus prisitaikyti prie skirtingų finansavimo priemonių reikalavimų.⁹⁷ Aukščiausio lygmens MTEP kompetencijos yra sutelktos santykinai didelėse mokslinių tyrimų grupėse: 2018 m. atlikto palyginamojo ekspertinio MTEP vertinimo metu tik devynių iš 117 tyrėjų grupių veiklos kokybė įvertinta kaip atitinkanti aukščiausią tarptautinį lygmenį. Šiose grupėse dirbo apie 16 % visų tyrėjų. Šešios iš devynių grupių buvo iš vienos MSI – Vilniaus universiteto. Valstybės institucijose supratimas apie MTEP rezultatus ir jų

92 Eurostat, <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=rd_p_perslf&lang=en> ir

<https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=rd_e_qerdfund&lang=en> [Žiūrėta: 2020-08-04]

93 UAB Visionary Analytics drauge su Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Investicijos į mokslo ir studijų institucijų MTEP veiklą: pasiekimų, išmokytojų pamokų ir išliekančių plėtros poreikių „Zemėlapis“, 2020, 6.

94 Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_uoe_grad06&lang=en> [Žiūrėta: 2020-08-04]

95 Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_uoe_mobs03&lang=en> [Žiūrėta: 2020-08-04]

96 Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija (EIM), Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija (ŠMSM) ir Vyriausybės strateginės analizės centras (STRATA), Inovacijų skleidimo trukdžių naujausia analizė, įskaitant skaitmeninimą, 2019, 6.

97 EIM, ŠMSM ir STRATA, 6 ir Visionary Analytics ir ŠMSM, 11.

kuriamą naudą nėra pakankamas, todėl skiriant finansavimą stengiamasi detalčiai kontroliuoti MTEP procesą, bet ne jo rezultatai. Įvairių valdymo sričių politiką formuojančiose institucijose (ministerijose) nėra už MTEP sprendimų taikymą atsakingų pareigūnų.⁹⁸

Nesukurta verslo-mokslo bendradarbiavimo kultūra, todėl bendradarbiavimas nenuoseklus, neefektyvus ir nerezultatyvus. Daugiau nei trečdalis (33,5 %) verslo-mokslo bendrų MTEP veiklų prasidėjo ne dėl sisteminių paskatų, bet dėl asmeninių mokslininkų ir verslininkų ryšių. MSI administracinės pastangos inicijuoti partnerystes su verslu prisideda tik prie maždaug 6 % MTEP veiklų. Daugelis Lietuvos MSI yra įkūrusios savo mokslo vadybininkų inovacijų ir technologijų perdavimo centrus, tačiau juose stinga žmogiškųjų išteklių, gebėjimų ir patirties sistemingai kurti kryptingą bendradarbiavimą su verslu. Nepakanka prototipavimo paslaugų, trūksta bandomųjų erdvių – 79 % tyrėjų tai įvardija kaip vieną esminių išliekančių trūkumų žinių perdavimo grandinėje⁹⁹. STRATA tyrimas atskleidė, kad dažniausiai verslo ir mokslo bendradarbiavimas baigiasi idėjų suformavimu (1-2 technologinės parengties skalės lygmenyse) nesukuriant produkto prototipo¹⁰⁰. Bendros mokslo ir verslo publikacijos Lietuvoje sudaro tik 3,78 % visų mokslo publikacijų ir yra vienos mažiausių ES (2019 m.).

Dėl neefektyvios **tarptautinės tinklaveikos ir neįgytos tarptautinių projektų įgyvendinimo patirties Lietuvos mokslas ir verslas nepasinaudoja tarptautiniu finansavimu MTEP veikloms vykdyti.** Horizontas 2020 projektuose Lietuvos subjektams EK skirtos lėšos yra 40,7 % didesnės nei 2007-2013 m. Bendrosios programos 7, tačiau pagal gautas lėšas MTEP iš programos Horizontas 2020 Lietuva užima priešpaskutinę vietą ir su 88 mln.€ tarp visų ES27 valstybių lenkia tik Malta. Palyginimui, Estija 2014-2020 m. laikotarpiu iš programos Horizontas 2020 gavo 238 mln.€ arba trigubai daugiau nei Lietuva, pagal programos Horizontas 2020 projektų koordinatoriams skirtas lėšas Estija Lietuvą lenkia net penkis kartus (atitinkamai 118 mln.€ ir 22 mln.€), o ir dalyvių skaičiumi dvigubai mažesnė Estija gali pasigirti didesniu (Estija – 798 dalyviai, Lietuva – 566).¹⁰¹ Apskritai, vienas Lietuvos investuotas euras į programą Horizontas 2020 grįžta tik kaip 0,4 €, kai Estijos 1 investuoto euro grąža siekia net 2,7 €. ¹⁰²

Ribotos inovacijų finansavimo galimybės riboja Lietuvos įmonių technologinę pažangą, eksperimentavimą ir veiklos plėtrą. Lietuvoje dominuoja žemą pridėtinę vertę kuriantis verslo modelis, o aukštųjų technologijų produktų eksportas sudaro 37,6 % viso šalies eksporto (tai vienas iš žemiausių rodiklių ES). 2017 m. Lietuvoje veikė 380 startuolių, o 2020 m. – jau net 1034. 2018 m. ir 2019 m. Lietuvos startuoliai keliais didelės vertės sandoriais pritraukė rekordines investicijas, tačiau bendras vietos ir tarptautinių investicijų skaičius ir sumos išlieka sąlyginai nedidelės. Investavimo kultūra vystosi lėtai: investicinių fondų veikla, mentorystė ir akceleravimo programos nėra sistemingai veikiantis mechanizmas, padedantis ankstyvose verslo vystymo

98 Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija (LRPK), Rekomendacijos dėl Lietuvos mokslo ir inovacijų politikos stiprinimo ir dalyvavimo programoje „Europos horizontas“, 2019, 2.

99 UAB *PricewaterhouseCoopers*, Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros finansavimo 2014–2020 metų Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis išankstinis vertinimas, Vilnius, 2020, 51. <https://www.esinvesticijos.lt/docview/?media=111035&h=f5657&t=Kei%C4%8Diama%20MTEPI%20ex-ante_qalutinis%202020%2002%2012> [Žiūrėta: 2021-04-06]

100 -

101 Programos "Horizontas 2020" statistikos portalas, <<https://webgate.ec.europa.eu/dashboard/>> [Žiūrėta: 2021-01-18]

102 Vyriausybės strateginės analizės centras (STRATA), *Lietuvos inovacijų ekosistemos apžvalga*, 2019, 43.

fazėse. Subsidijų priemonės be mentorystės programų (tokios kaip „Inostartas“¹⁰³) neatitinka startuolių ir/ar veiklą plečiančių įmonių poreikių. Tiek 2019 m., tiek 2020 m. didžiausia startuolių kūrėjų įvardijama veiklos kliūtis – neprieinamas finansavimas. Lietuvos rinkoje trūksta skatinamojo finansavimo (rizikos kapitalo, paskolų, garantijų) inovatyviems didelės rizikos verslo projektams, ypač jų pradinėse ir ankstyvosiose stadijose, taip pat ilgalaikio (ilgiau nei 7 metų) finansavimo¹⁰⁴. Finansavimo, reikalingo diegti inovacijas ir plėsti veiklą, trūkumas yra pagrindinė kliūtis, aktuali vienai iš aštuonių Lietuvos MVĮ. Toks rodiklis dvigubai didesnis nei vidutiniškai ES. Pagal verslo finansinius išteklius, skiriamus MTEP, Lietuva net 4 kartus atsilieka nuo ES valstybių vidurkio (Lietuvoje šis rodiklis sudaro 0,32 % nuo BVP, kai ES vidurkis – 1,21 % BVP). Pagal šį rodiklį Lietuva užima tik 24 vietą tarp 27 ES valstybių.

Inovacijų paramos ir konsultavimo paslaugos, inovacijų paklausos formavimas ir marketingas vykdomi nekoordinuotai ir per maža apimtimi. Inovacijas versle skatina septynios biudžetinės, viešosios įstaigos ir uždaroji akcinė bendrovė, vykdančios menkai tarpusavyje susijusius projektus ir fragmentuotas veiklas. Šių juridinių subjektų verslo įmonėms suteikiamos inovacijų skatinimo paslaugos sudaro nereikšmingą visų efektyviai inovacijų paramos sistemai reikalingų paslaugų dalį. Lietuvoje trūksta sisteminio požiūrio į potencialių inovatorių transformacijos skatinimą - pagalbos idėjoms vystyti, tarpininkavimo tarp verslo ir mokslo, inovacijų naudos vertinimo, idėjų vystymo ir paramos, technologijų perdavimo ir tarpininkavimo paslaugų, lengvai naudojamų, nesudėtingai administruojamų priemonių. Mokslo ir verslo bendradarbiavimo dėka kuriami inovatyvūs produktai ir paslaugos per menkai naudojami viešajame sektoriuje. Tradiciniai, dažniausiai mažiausia kaina besiremiantys viešieji pirkimai šiame sektoriuje galėtų būti dažniau keičiami ikiprekybiniais¹⁰⁵, inovatyviais¹⁰⁶, žaliaisiais¹⁰⁷ ir taip formuoti inovacijų paklausą. Inovatyvių pirkimų vertė 2011-2020 m. Lietuvoje svyruoja nuo 0,5 iki 160,8 mln.€, kas sudaro nuo 0,02 iki 1,1 % bendros metinės viešųjų pirkimų vertės¹⁰⁸. Didžiausia inovatyvių pirkimų vertė fiksuota 2012 m. – 160,8 mln.€, tačiau ir ši vertė siekė tik 1,1 % visų viešųjų pirkimų vertės. 2020 m. inovatyvius pirkimus Lietuvoje vykdė tik 2 perkančiosios organizacijos, o šių pirkimų vertė siekė 2 mln.€ arba 0,05 % bendros 2020 m. sudarytų viešųjų pirkimų sutarčių vertės.

5.2. Tikslai

Pertvarkyti studijų finansavimo ir studentų priėmimo sistemą, kad valstybės biudžeto finansavimas greičiau padidintų darbo rinkai trūkstamų specialistų skaičių, augintų aukštųjų mokyklų MTEP veiklos apimtį ir kokybę, tarptautinį konkurencingumą,

103 _

¹⁰⁴ EK 2019 m. vasario 27 d. EK tarnybų darbinis dokumentas Nr. SWD (2019) 1014 „Šalies ataskaita. Lietuva 2019“: sunkumai gauti finansavimą trukdo mažoms ir vidutinėms įmonėms (toliau – MVĮ) diegti inovacijas ir augti.

¹⁰⁵ Ikiprekybinis pirkimas – iki pirkimo pradžios rinkoje dar nesančio inovatyvaus produkto sukūrimo, vykdančios MTEP, pirkimas. Tai iš esmės MTEP paslaugų įsigijimas, kai produkto nėra rinkoje ir jam sukurti yra reikalinga vykdyti MTEP veiklą.

¹⁰⁶ Inovatyvus pirkimas - iki pirkimo pradžios rinkoje dar nesančio inovatyvaus produkto pirkimas.

¹⁰⁷ Žalieji pirkimai - tai pirkimo rūšis, kai, nustatydamos minimalius bei numatydamos papildomus reikalavimus įsigyjamam produktui, perkančiosios organizacijos prioritetą teikia visuomenės ekologinių iššūkių sprendimui. Šių pirkimų dalį sudaro ir inovatyvieji viešieji pirkimai. Vykdydama žaliąjį pirkimą, perkančioji organizacija į viešojo pirkimo dokumentus įrašo Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2011 m. birželio 28 d. įsakymu Nr. D1-508 „Dėl Produktų, kurių viešiesiems pirkimams taikytini aplinkos apsaugos kriterijai, sąrašų, aplinkos apsaugos kriterijų ir aplinkos apsaugos kriterijų, kuriuos perkančiosios organizacijos turi taikyti perkdamas prekes, paslaugas ar darbus, taikymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ nustatytus aplinkos apsaugos kriterijus. Taip ji pasirenka produktus ne tik pagal kainą ir kokybę, bet ir pagal mažesnę poveikį aplinkai vienoje, keliose ar visose produkto būvio fazėse ir skatinama kurti, gaminti, tiekti ir naudoti kuo daugiau aplinkai palankių produktų. ([LR Ukmin įsakymas dėl inovatyviųjų pirkimų gairių_14-12-29.pdf \(lv.lt\)](#))

¹⁰⁸ [INOVATYVŪS PIRKIMAI \(lv.lt\)](#)

prieinamumą asmenims, turintiems negalią ir atsparumą kokybiškai veikti pandemijos sąlygomis. Universitetų tinklo pertvarka pradėta dar 2017 m. Rezultatai – pertvarkytas universitetų tinklas: trys universitetai (LEU, ASU, VDU) oficialiai tapo konsoliduotu Vytauto Didžiojo universitetu, 2021 m. Šiaulių universitetas tapo Vilniaus universiteto dalimi. Šiuo metu Lietuvoje veikia 11 valstybinių universitetų ir 12 valstybinių kolegijų. 2020 m. buvo padidinti dėstytojų ir tyrėjų atlyginimai, doktorantų stipendijos, taip pat nutarta didinti socialines stipendijas, pradėta skirti stipendijas pedagogikos studentams, skirti daugiau valstybės finansuojamų studijų vietų, įgyvendinti studijų išorinio vertinimo pokyčiai, pereita nuo studijų programų prie studijų kryptų vertinimo ir akreditavimo, įteisintos trumposios studijos¹⁰⁹. Tęsiant struktūrines aukštojo mokslo reformas numatoma pertvarkyti studijų finansavimo ir studentų priėmimo sistemą.

Peržiūrėti ir išgryninti universitetų ir kolegijų misijas. Tai vienas iš artimiausių aukštųjų mokyklų tinklo efektyvumo didinimo veiksmy. Įvertinus ateities ekonomikos poreikio prognozes, prioritetiniams ateities ekonomikos sektoriams aktualias kompetencijas, numatoma išgryninti universitetų ir kolegijų misijas, kokybės reikalavimus, diferencijuoti aukštojo mokslo lygius ir įgyjamas kompetencijas.

Užtikrinti efektyvią ir nuolatinę mokslo ir studijų sistemos veikimo stebėseną. Siekiama institucionalizuoti stebėsenos vykdymą pertvarkant ir sustiprinant mokslui ir studijoms paslaugas teikiančias agentūras. Numatoma reorganizuoti Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūrą, jai priskiriant mokslo, švietimo, inovacijų stebėsenos ir analizės funkcijas, Lietuvos MSI dalyvavimo tarptautinėse MTEP ir inovacijų programose bei organizacijose skatinimą, mokslo ir inovacijų kompetencijų viešajame sektoriuje diegimą. Tokio centro kokybiškai veiklai užtikrinti bus užtikrintas reikalingų duomenų prieinamumas, keitimasis jais tarp valstybės institucijų, antrinis panaudojimas, šių duomenų atvirumas ir įgalinta duomenimis pagrįsta studijų sistemos valdysena. Mokslo ir studijų sistemos stebėseną bus susieta su politikos tikslais, o šie pagrįsti politikos priemonėmis, kuriomis teikiama parama studentams ir mokslo įstaigoms.

Didinti tyrėjų karjeros patrauklumą, motyvuoti kurti konkurencingą mokslo produkciją. Siekiama parengti ir įgyvendinti priemonių rinkinį tyrėjų karjerai, pritraukimui skatinti ir Europos mokslinių tyrimų erdvės¹¹⁰ ir inovacijų tikslams įgyvendinti. Bus peržiūrėtas doktorantūros vykdymo ir valstybės finansuojamų studijų vietų planavimo modelis ir įdiegta industrinė doktorantūra. Įvertinus konkursinių mokslo projektų įgyvendinimo procedūras, jas supaprastinti. Parengti priemonių rinkinį, siekiant sudaryti sąlygas tyrėjams dalintis Lietuvos mokslo rezultatais per Europos atvirojo mokslo debesį ir naudotis tarptautiniais mokslo ištekliais (tarptautinėmis mokslo duomenų bazėmis ir infrastruktūromis), ir pradėti jas įgyvendinti.

MTEP ir inovacijų veiklas koncentruoti į nacionaliniu lygiu patvirtintas naujas Sumaniosios specializacijos sritis. Ribotus šalies žmogiškuosius ir finansinius išteklius bus siekiama sukcentruoti MTEP ir inovacijoms trijose prioritetinėse srityse: sveikatos, pažangios gamybos ir informacinių ir ryšių technologijų. Šios trys prioritetinės sritys pasižymi potencialiai didžiausiomis mokslo ir verslo bendradarbiavimo galimybėmis Lietuvoje. Į šias tris Sumaniosios specializacijos

¹⁰⁹ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C595FF45F869/asr>

¹¹⁰ Angl. European Reserach Area, toliau trumpinama ERA

kryptis planuojama nukreipti EDAGP ir ESFIP investicijas siekiant šalies pažangos inovacijų srityje, kuriant komercinę vertę turinčias žinias bei atliepiant verslo bei visuomenės poreikius.

Konsoliduoti inovacinės veiklos skatinimo funkcijas. Šiandien veikiančių inovacinės veiklos skatinimo funkcijas atliekančių biudžetinių ir viešųjų įstaigų funkcijos bus peržiūrimos ir konsoliduojamos užtikrinant, kad inovacijų skatinimo ekosistema būtų aiški ir vientisa, veiktų harmoningai, paramos inovacijoms priemonės (ekspertinė pagalba, konsultacijos, infrastruktūros kūrimas, finansinės paskatos, inovacijų skatinimas viešajame sektoriuje) būtų teikiamos koordinuotai, o agentūros veikla būtų organizuota aukštą darbo našumą užtikrinančiais principais. Konsolidavimo metu bus išgrynintos atsakomybės už verslo-mokslo bendradarbiavimo ir Lietuvos atstovavimo tarptautiniame inovacijų skatinimo veiklos tinkle funkcijų vykdymą.

Koordinuotai padidinti inovacijų paklausą, reikšmingai išauginant ikiprekybinių, inovatyvių ir žaliųjų viešųjų pirkimų apimtį, jų efektyvumą ir kokybę. Inovacijų paklausą siekiama padidinti vykdant reikšmingai daugiau inovatyvių viešųjų pirkimų – jų dalis dar 2030 m. pasiektų 20 % visų šalyje vykdomų pirkimų. Konsoliduojant inovacijų skatinimo institucijas, bus įvertinta, kokiai agentūrai ar jos struktūriniam padalinii efektyviausia priskirti inovacijų paklausos didinimą keičiant viešųjų pirkimų vykdymo būdus. Visą viešųjų pirkimų politiką nuo 1996 m. įgyvendina ir prižiūri valstybės biudžetinė įstaiga Viešųjų pirkimų tarnyba, todėl koncentruojant išteklius, bus užtikrinta sinergija su tarnybos jau turimomis kompetencijomis ir sprendžiamas optimalaus žmogiškųjų išteklių naudojimo uždavinys. Perkančiosioms organizacijoms ir viešųjų pirkimų dalyviams būtina metodinė medžiaga, automatizuotai pildomi pirkimo dokumentų formų šablonai, konsultacijos planuojamų inovatyvių pirkimų srityse, taip pat operatyviai prieinama techninė parama vykdant inovatyvius pirkimus. Būtinai ir proaktyvumas – finansinės ir nefinansinės paskatos Perkančiosioms organizacijoms rinktis sudėtingesnį, ikiprekybinių, inovatyvių ar žaliųjų pirkimų būdą. Ne mažiau svarbu užtikrinti ir rinkos dalyvių kompetencijas dalyvauti šalyje vykstančiuose inovatyviuose pirkimuose, kad būtų užtikrinta konkurencija.

Didinti finansavimą bendroms verslo ir mokslo misijoms, kad veikdami kartu efektyviau sukonzentruotų veiklą į trūkstamą grandžių aukštos pridėtinės vertės inovacijoms užpildymą. Bendras verslo ir mokslo misijas planuojama skatinti ypatingą dėmesį skiriant Sumaniosios specializacijos prioritetinėms kryptims. Misijos padės verslui ir mokslui veikiant kartu identifikuoti veiklos kryptis, sutelkti komandas, jas efektyviai valdyti, apjungti turimus, dažnai fragmentuotus išteklius, ir investuoti tik į trūkstamą infrastruktūrą, kurios kūrimas būtų pagrįstas abiejų pusių interesais. Misijos gali apimti ir Paslaugų inovacijų centrų¹¹¹, ypač aktualių vykstant pramonės transformacijai, kūrimą. Vadovaujantis DG Connect rekomendacija, verslas ir mokslas kartu priims sprendimą kaip geriausiai užtikrinti skaitmeninių inovacijų centrų funkcijų prieinamumą. EK skatina Lietuvą turėti iki 3 skaitmeninių inovacijų centrų, vadinamų Digital Innovation Hubs, veikiančių bendrame Europos skaitmeninių inovacijų centrų tinkle. Šių centrų misiją sudaro 4 kryptys: planuojamų investicinių sprendimų įvertinimas, kompetencijų plėtra, pagalba ieškant investicijų ir inovacijų ekosistemos vystymas ir tinklaveika¹¹².

¹¹¹ Angl. Service Innovation Centre arba SIC

¹¹² <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-innovation-hubs-dihs-europe>

Skatinti mokslą ir verslą kartu dalyvauti MTEP veiklos tarptautinėse finansavimo programose, ypač naujoje ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programoje Europos horizontas 2020. Siekiant padidinti mokslo ir verslo tarptautiškumo lygį, bus skiriama techninė parama rengti paraiškas siekiant tarptautinio finansavimo MTEP veiklai. Šalia techninės paramos, bus skiriamos lėšos apmokėti mokslo ir verslo dalyvių nuosavus įnašus, kompensuojant juos tik tuo atveju, jeigu projektai bus įgyvendinti sėkmingai. Bendri mokslo ir verslo konsorciumai bus skatinami dalyvauti rengiant startinius projektus programos „Europos horizontas“ veiksmų grupėse, kompetencijų tobulinimas kokybiškų paraiškų rengimui, paskatos tinkliniam bendradarbiavimui tarptautinėse asociacijose, konsorciuose, tiesiogiai susietuose su programos „Europos horizontas“ tikslų įgyvendinimu, programos NCP tinklo plėtrai ir veiklos stiprinimui. Numatoma parama EK suteikto kokybės ženklo MVĮ, Maria Sklodovska-Kiuri (MSCA) ir priemonės „Pažangos sklaidos ir dalyvavimo plėtros“ projektų vykdymui ir pan. veikloms, padėsiančioms Lietuvos pareiškėjams geriau dalyvauti programos „Europos horizonto“ iniciatyvose, sustiprinti Lietuvos MTEPI tarptautinį konkurencingumą, atsispindėsiantį ir pagerėjusioje Lietuvos dalyvavimo ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programos statistikoje.

Didinti finansavimo prieinamumą verslo investicijoms į technologinę pažangą, inovacijas ir aukštos pridėtinės vertės veiklos plėtrą. Siekiant didinti verslo, ypač – startuolių, prieigą prie kapitalo, planuojama plėsti Inovacijų skatinimo fondą. Inovacijų skatinimo fondas buvo įkurtas 2020 metais, siekiant užtikrinti paveikų ir tvarų skatinamąjį finansavimą ūkio subjektų inovacinės veiklos plėtrai, palaipsniui mažinant tokio finansavimo priklausomybę nuo ESFIP lėšų. Fondo plėtra ypač aktuali atsižvelgiant į ESFIP finansavimo pokyčius, dėl kurių Lietuva yra suskirstyta į du regionus. ESFIP finansavimas startuolių vystymui, akceleravimui ir plėtrai numatytas tik startuoliams, įsikūrusiems Vidurio ir Vakarų Lietuvos regione. Tuo tarpu didžioji dalis – du trečdaliai startuolių - yra įkurti ir veiklą vykdo Vilniaus regione. Todėl Inovacijų skatinimo fondą siekiama papildyti rizikos kapitalo priemone, skirta startuoliams Vilniaus regione. Fondo priemonių plėtra prisidės prie inovatyvių įmonių sukurtos pridėtinės vertės ir darbo našumo augimo, sukurtų inovatyvių produktų pardavimo ir eksporto. Dalinant naujų technologijų kūrimo ir inovacijų riziką su verslu, bus paskatintos didesnės privačios investicijos į inovacijų vystymą.

Spartinti įmonių persitvarkymą pagal žaliosios pertvarkos principus. Įmonių prisitaikymas dirbti žaliosios pertvarkos sąlygomis yra viena iš būtinųjų sąlygų įmonėms išlikti konkurencingomis tarptautiniu mastu.

5.3. Nacionalinis strateginis kontekstas

NPP 1 tikslas „Pereiti prie mokslo žiniomis, pažangiosiomis technologijomis, inovacijomis grįsto darnaus ekonomikos vystymosi ir didinti šalies tarptautinį konkurencingumą“ įgyvendinamas sprendžiant 1.1. uždavinį „Stiprinti žmonių išteklius ir kompetencijas aukšto lygio mokslui ir mokslu grįstoms technologijoms kurti“, 1.2. uždavinį „Kurti aukšto lygio mokslo žinias, didinančias šalies konkurencingumą“, 1.3. uždavinį „Skatinti mokslui imlaus verslo kūrimąsi bei mokslo ir verslo bendradarbiavimą ir plėtoti verslumo kultūrą mokslo ir studijų institucijose“ ir 1.4. uždavinį „Perorientuoti pramonę į žiedinę ekonomiką ir skatinti pažangiųjų technologijų ir inovacijų kūrimą, diegimą ir sklaidą“.

VPĮP pirmoji misija – Vienodos starto pozicijos visiems Lietuvos žmonėms. Suplanuoti kompleksiniai veiksmai prisidės prie 0,5 % visų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) išlaidų ir 0,45 % valdžios sektoriaus išlaidų MTEP, palyginti su bendroju vidaus produktu (BVP), padidėjimu. Įgyvendinant VPĮP pirmąją misiją, analitiniai, reguliaciniai ir investiciniai pokyčiai bus koncentruojami 3 kryptimis:

Pasaulinio lygio mokslas. Įgyvendinti sukurtą misijomis grįstų mokslo ir inovacijų programų modelį, skatinant tarpinstitucinį ir tarpsektorinį bendradarbiavimą. Sukurti bent tris kompetencijos centrus prioritetinėse srityse. Šiuo metu jau yra rengiamas įgyvendinimui dalyvavimo ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programoje „Europos horizontas“ akceleravimo veiksmų planas, taip pat planuojama įveikinti mokslo ir inovacijų pareigūnų tinklą Vyriausybės institucijose. Bus sudaromos prielaidos didėti mokslo ir institucijų akademinį ir neakademinį darbuotojų darbo užmokesčiui. Įgyvendinamas priemonių rinkinys tyrėjų karjerai, pritraukimui skatinti ir Europos mokslinių tyrimų erdvės ir inovacijų tikslams įgyvendinti. Atnaujintas doktorantūros vykdymo ir valstybės finansuojamų studijų vietų planavimo modelis ir įdiegta industrinė doktorantūra.

Aukščiausios kokybės, tarptautiškos ir prieinamos studijos. Planuojama įgyvendinti užsienio studentų (tarp jų ir užsienio lietuvių) pritraukimo ir integracijos strategiją, teikiant pagalbą centralizuotai vieno langelio principu. Dalyvaujant Europos universitetų iniciatyvose, sudaromos sąlygos stiprinti Lietuvos aukštųjų mokyklų tarptautiškumui ir konkurencingumui. Peržiūrimos studijų programos aktualizuojant studijų trukmę ir skatinant nuotolinį mokymąsi, sudarant sąlygas mokytis nuotoliniu būdu, didinti asmenų, turinčių negalią įtrauktį siekiant aukštojo mokslo. Taip pat programos pritaikomos studentams turintiems specialių poreikių. Planuojama sukurti paskatą studentams dalyvauti su jų studijomis susijusiose mokslinėse veiklose ir projektuose. Vadovaujantis užsienio šalių patirtimi planuojama parengti Lietuvos aukštojo mokslo socialinės dimensijos tobulinimo veiklos planą. Planuojama atnaujinti aukštųjų mokyklų dėstytojų kompetencijų tobulinimo gaires, prioritetą teikiant užsienio kalbos, skaitmeninėms, akademinės etikos ir didaktikos kompetencijoms.

Modernus, efektyvus ir į misiją orientuotas studijų ir mokslo sistemos valdymas. Iki 2022 m. II ketv. planuojamas Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimas, susijęs su naujų nuostatų išgryninimu dėl mokslo ir studijų institucijų veiklos tikslų ir finansavimo modelio, MTEP vertinimo ir finansavimo modelio bei valstybės finansuojamų vietų planavimo ir stojančiųjų priėmimo proceso. Įvertinus potencialą, nacionalinius ir regioninius ūkio raidos ir darbo rinkos poreikius atnaujintas kolegijų tinklas.

VPĮP penktoji misija – Aukštos pridėtinės vertės ekonomika. Numatyta, kad Lietuvos vieta pagal Pasaulinio inovacijų indeksą „Global Innovation Index“ pakils iki 35 vietos. Įgyvendinant VPĮP penktąją misiją, analitiniai, reguliaciniai ir investiciniai pokyčiai bus koncentruojami keliose kryptyse:

Veržli inovacijų ekosistema. Kuriant nuoseklią inovacinės veiklos skatinimo sistemą, bus užtikrinta efektyvi inovacijų ekosistemos plėtra ir sudarytos sąlygos prioritetinių ekonomikos sektorių proveržiui tarptautiniu mastu pakeičiant inovacinę veiklą reglamentuojančius teisės aktus. Konsoliduojant inovacinės veiklos skatinimo funkcijas planuojama įsteigti inovacijų agentūrą. Išplėsti Inovacijų skatinimo fondą. Skatinti tarptautinę tinklaveiką inovacijų srityje, dalyvavimą tarptautinėse inovacijų programose ir iniciatyvose. Įgyvendinti sukurtą misijomis grįstų mokslo ir inovacijų programų modelį, skatinant tarpinstitucinį ir tarpsektorinį bendradarbiavimą. Parengtos priemonės, didinančios inovacijų paklausą ir skatinančios inovatyvių viešųjų pirkimų vykdymą. Bus atnaujinta Sumaniosios specializacijos koncepcija ir prioritetai, jų koordinavimo modelis ir įgyvendinimo stebėsenos mechanizmas.

Dereguliacija ir geresnis verslo klimatas. Siekiama padidinti viešųjų pirkimų proceso efektyvumą ir veiksmingumą ir padidinti inovatyvių ir žaliųjų pirkimų mastą. Įgyvendinti viešųjų pirkimų profesionalumo stiprinimo reformą ir nustatyti rekomenduojamus viešųjų pirkimų specialistams keliamus kvalifikacijos reikalavimus, sukurti viešųjų pirkimų specialistų mokymo programas, mokymo modulius ir perkančiųjų organizacijų motyvavimo sistemą.

VPJP šeštoji misija – Lietuvos žaliasis kursas. Didės Lietuvos miškingumas, saugomų teritorijų užimamo ploto dalis, mažės ATLPS nedalyvaujančių sektorių išmetamų į atmosferą ŠESD kiekis ir ES vidurkį pasieks Lietuvos antrinių žaliavų panaudojimo (žiediškumo) indeksas. Žiedinė ir neutralaus poveikio klimatui ekonomika bus pasiekta įtvirtinus nuostatas, kad nuo 2023 m. prekės, paslaugos ir darbai įsigijami tik žaliųjų pirkimų būdu, ir tai atlikti padės įdiegti konsultavimo, informacijos sklaidos ir bendradarbiavimo su rinka mechanizmai žaliųjų viešųjų pirkimų srityje. Bus išplėsta žaliųjų pirkimų vykdymas įgyvendinant nacionalines ir ES finansavimo programas.

5.4. Reforma „Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos“

Reformos tikslas – paskatinti mokslo ir studijų institucijas persitvarkyti taip, kad reikšmingai augtų studijų Lietuvoje tarptautinis konkurencingumas, MTEP veiklos apimtys ir jų kokybė, aukštasis mokslas pasitarnautų geresnei asmenų, turinčių negalią integracijai.

Identifikuotos penkios reformos įgyvendinimo kryptys:

1. *Valstybės skiriamo studijų finansavimo ir studentų priėmimo sistemos tobulinimas, užtikrinantis geresnę atitiktį darbo rinkos poreikiams, ir MTEP finansavimo peržiūra.*

Reguliacinis reformos krypties įgyvendinimo veiksmas – Mokslo ir studijų įstatymo su priedais pakeitimais. Įstatymo priedai reglamentuoja valstybės biudžeto lėšų naudojimo tvarkas kompensuoti už studijas sumokėtą kainą, skirti lėšas MTEP ir meno veiklai plėtoti, administravimui, ūkiui bei sudėtingos infrastruktūros objektų priežiūrai, apmokėti valstybės finansuojamų ir nefinansuojamų studijų kainą ir jas gražinti į valstybės biudžetą, teikti paramą studentams, paramą studijoms, įskaitant paramą už studijų rezultatus ir paramą akademinėms išvykoms doktorantūros metu, teikti paramą užsienyje bendrąjį išsilavinimą įgijusiems ir Lietuvoje studijuoti pasirinkusiems studentams ir kt. Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimu bus suvienodinti minimalūs stojimo į valstybės finansuojamas ir nefinansuojamas studijų vietas reikalavimai, kad visi studijuojantys turėtų bent minimalų pasirengimą studijoms. Taip pat bus nustatyta nauja aukštųjų mokyklų veiklos finansavimo struktūra, finansiškai skatinanti mokslo ir studijų institucijas pertvarkyti veiklą, sistemiškai sprendžiant aukštojo mokslo iššūkius. Bus peržiūrimas bazinio MSI MTEP veiklos finansavimo modelis. Numatoma koncentruoti finansinius išteklius didžiausią potencialą turinčių tyrėjų grupių skatinimui, didinti MTEP veiklų finansavimo dedamąją MSI finansavimo struktūroje. Studijų finansavimo sistemos pertvarka sukurs prielaidas aukštosioms mokykloms pertvarkyti veiklą, ją orientuojant į kokybinius parametrus vietoje į studentų skaičiaus auginimą orientuotos veiklos.

Investiciniai reformos įgyvendinimo veiksmai bus nukreipti paskatinti aukštąsias mokyklas pertvarkyti veiklą, atliepiančią reguliacinius pokyčius. Numatoma konkurso būdu paskirstyti tiesiogines viešąsias investicijas universitetų įsitinkinimo į Europos universitetus veiksams, studijų programų pertvarkymui nuotoliniam mokymui, jų pritaikymui asmenų, turinčių negalią poreikiams, naujoms kokybiškoms studijų programoms užsienio kalbomis parengti, mokslo ir studijų institucijų MTEP veiklų stiprinimui, akademinio personalo kvalifikacijos, ypač užsienio kalbų ir informacinių technologijų srityse, tobulinimui. Tiesioginės viešosios investicijos bus skirtos sukurti nuoseklią paramos sistemą mokyklas užsienyje baigusiems abiturientams, pasirinkusiems Lietuvoje įgyti aukštąjį išsilavinimą. Paramos sistema prisidės prie studentų iš užsienio pritraukimo, integracijos studijų metu ir pagalbos įsitvirtinant šalyje po studijų baigimo. Reguliaciniai ir investiciniai veiksmai padės užtikrinti tvarų studijų kokybės pagerėjimą.

2. *Aukštojo mokslo tinklo efektyvumo didinimas, išgryninant universitetų ir kolegijų misijas.*

Įgyvendinant šią reformos kryptį bus išgryninta, kokius kokybinius reikalavimus turi tenkinti abi institucijos, kas skiria kolegijas nuo universitetų, kokie yra šių institucijų tarpusavio santykiai, galimos partnerystės, kad skirtingų tipų institucijų paskirtis būtų aiškiai suprantama savo profesinę ateitį planuojančiam abiturientui, jo tėvams ar globėjams ir plačiai visuomenei. Remiantis išorinio vertinimo rezultatais ir aukštųjų mokyklų pasirengimu vykdyti kokybiškas studijas, bus siekiama, kad studijų programų grupes plėtotų stipriausios kiekvienoje srityje aukštosios mokyklos, taip užtikrinant išteklių koncentravimą ir racionalų skiriamų valstybės asignavimų panaudojimą aukščiausiai kokybei pasiekti. Viešosios investicijos bus nukreiptos į aukštųjų mokyklų veiklos persitvarkymą pagal pakeistus studijų finansavimo ir priėmimo į aukštąsias mokyklas principus. Išgrynintos universitetų ir kolegijų misijos bus atskleistos profesinio orientavimo sistemoje, kuri kuriama įgyvendinant reformą „Reforma „Profesinio orientavimo sistema darbo rinkos pasiūlai ir paklausai subalansuoti“. Viešosios investicijos bus nukreipiamos kolegijoms persitvarkyti veiklą pagal išgrynintas misijas: konsoliduoti vykdomų studijų programas, apjungti ir optimizuoti pagrindines administracines bei mokslo ir studijų aptarnavimo funkcijas ir procesus, optimizuoti naudojamą infrastruktūrą

3. *Studijų kokybės vertinimo efektyvumo didinimas.*

Reguliacinis reformos įgyvendinimo krypties veiksmas - Studijų kokybės vertinimo centro veiklos reglamentavimo pakeitimas. Šiuo pakeitimu bus užtikrinta, kad organizacija ne tik vykdytų formalų studijų kokybės vertinimą, tačiau savo veikla skatintų studijų kokybės augimą ir padėtų aukštosioms mokykloms pasiekti vidinių kokybės užtikrinimo sistemų funkcionalumą ir veiksmingumą. Efektyvesnį vertinimo proceso funkcionavimą užtikrins planuojama sukurti aukštųjų mokyklų veiklos ir studijų kokybės vertinimo informacinė sistema, kuri sumažins aukštosioms mokykloms tenkančią administracinę naštą, padės optimizuoti išoriniams vertinimams atlikti reikalingų resursų (žmonių, finansinių, laiko) poreikį, padidins informacijos apie aukštojo mokslo kokybę skaidrumą ir jos prieinamumą. Aukštųjų mokyklų veiklos ir studijų kokybės vertinimo sistema atitiks geriausią pasaulio patirtį ir sukurs technines galimybes mokslo ir studijų institucijų valdymo sprendimus priimti objektyvių duomenų pagrindu. Įgyvendinant šią reformos įgyvendinimo kryptį bus konsultuojamas su socialiniais partneriais, suinteresuotų ministerijų, darbdavių ir profesinių sąjungų, aukštųjų mokyklų atstovais, studentus atstovaujančiomis organizacijomis ir kt.

4. *Tyrėjų karjeros patrauklumo didinimas.*

Reformos įgyvendinimo kryptis skirta sudaryti sąlygas padidinti tyrėjų profesinės veiklos patrauklumą. Bus didinamas akademinų darbuotojų darbo užmokestis, kad iki 2024 metų III ketvirčio jis pasiektų 150 % šalies vidutinio darbo užmokesčio. Siekiant „kelio priklausomybės“ efekto ir didesnio stojančiųjų į doktorantūros studijas skaičiaus bus finansuojama studentų MTEP veikla. Nuosekliam tyrėjo karjeros vystymui užtikrinti bus skiriamos lėšos podoktorantūros stažuotėms, mokslinėms išvykoms, tyrėjų kūrybinėms atostogoms mokslo publikacijoms rengti¹¹³, dalyvavimui mokymuose, mobilumo iniciatyvoms, taip pat tyrėjų iš užsienio pritraukimui dirbti Lietuvoje. Kartu bus investuojama į MSI personalo MTEP duomenų tvarkymo gebėjimus, atvirojo mokslo principų taikymą (integracija į Europos atvirojo mokslo debesis). Mokslo ir studijų

¹¹³ Angl. *sabbatical*

institucijoms bus sukurtos paskatos varžytis dėl ES tyrėjų žmogiškųjų išteklių strategijos HRS4R ženklo, tyrėjų karjeros vertinimo sistemų tobulinimo, derinant ją su ES tyrėjų karjeros modeliu.

5. *Sisteminimas MTEP veiklos skatinimas mokslo ir studijų institucijose ir mokslo bei studijų stebėseną.*

MITA yra pagrindinė institucija, atsakinga už inovacijų politikos įgyvendinimą. MITA buvo įkurta 2010 metais, siekiant geriau koordinuoti ir įgyvendinti MTEP ir inovacijų politiką, skatinti mokslo ir verslo bendradarbiavimą ir sukurti inovacijoms palankią aplinką. MITA veikla yra dvejopa. Pirmiausiai, MITA teikia finansinę paramą verslui savarankiškai arba bendradarbiaujant su verslu vykdyti MTEP veiklas. Kita MITA veiklos kryptis – konsultavimo paslaugų teikimas verslo klientams, mokslui ir viešajam sektoriui, vystant inovacijoms draugišką aplinką. Šios veiklos pavyzdys – projektai Fintech LT ir GovTech LT2, kuriems finansavimas skirtas iš ERDF. Projekto GovTech LT2 tikslas – skatinti inovatyvių sprendimų viešajame sektoriuje kūrimą ir diegimą. MITA šiame projekte atlieka finansuotojo ir eksperto funkcijas. Metinis MITA veiklos biudžetas 2020 metais sudarė 11,9 mln.€. Nacionalinio biudžeto lėšos sudaro apie trečdalį MITA veiklos biudžeto, ir daugiausia šių lėšų skiriama iš ŠMSM valstybės biudžeto asignavimų. EIM paveda MITA administruoti ESFIP lėšas verslui.

Siekiant sistemingai ir kryptingai skatinti mokslo ir studijų institucijas vykdyti MTEP veiklas, planuojama pakeisti MITA veiklos valdyseną ją išgryninant. Reformos krypties įgyvendinimo metu bus užtikrinta, kad ŠMSM veiks kaip vienintelis MITA savininkas, o juridinis statusas iš biudžetinės įstaigos pertvarkytas į viešąją. Tai atlikus, MITA skatins Lietuvos mokslo ir studijų institucijas dalyvauti tarptautinėse MTEP ir inovacijų programose bei organizacijose, skatins mokslo ir inovacijų kompetencijų plėtrą Lietuvos viešajame sektoriuje, vykdys švietimo ir mokslo analitiką. Reformos įgyvendinimo metu kokybiškai MITA veiklai užtikrinti bus peržiūrėtas reikalingų duomenų prieinamumo, jų keitimosi tarp valstybės institucijų ir valdymo klausimas. Stebėseną bus siejama su politikos tikslais, o šie turi būti grindžiami politikos priemonėmis, kuriomis teikiama parama studentams ir mokslo ir studijų institucijoms. MITA pertvarkai atlikti svarbi MTEP veiklų skatinimo ir mokslo bei švietimo stebėsenos, analizės funkcijų LMT, STRATA, SKVC, NŠA peržiūra.

5.5. *Reforma „Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas ir didesnė inovacijų paklausa“*

Reformos tikslas – Padidinti inovacijų politikos įgyvendinimo efektyvumą ir inovacijų paklausą šalies viduje.

Reformos įgyvendinimas apims institucinės sąrangos pokyčius ir inovacijų paklausos didinimo veiksmus:

1. *Efektvyvinti inovacijų politikos įgyvendinimą įsteigiant vieną inovacijų skatinimo agentūrą ir optimizuojant šiuo metu veikiančių agentūrų tinklą.*

EIM, ŠMSM ir FM yra tiesiogiai atsakingos už inovacijų skatinimą, kurį įgyvendina nuo 2008 metų veikianti Lietuvos mokslo taryba, kuri už savo veiklą tiesiogiai atskaitinga Seimui, šešios agentūros (Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra MITA, Lietuvos verslo paramos agentūra LVPA, Versli Lietuva, Investuok Lietuvoje ir Centrinė projektų valdymo agentūra LPVA ir viešoji įstaiga Lietuvos Inovacijų centras) ir viena uždaroji akcinė bendrovė INVEGA. EIM yra vienintelis INVEGA akcininkas, valstybės vardu EIM vykdo LVPA, Versli Lietuva ir Investuok Lietuvoje veiklos priežiūrą. MITA veiklos priežiūrą atlieka ŠMSM ir EIM kartu. CPVA veiklos priežiūrą atlieka FM. LIC dalininkų struktūra yra unikali: EIM, ŠMSM ir Lietuvos pramoninkų konfederacija yra trys LIC

steigėjai. Išimtinai inovacijų skatinimo veiklą vykdo tik dvi iš visų išvardytų institucijų: MITA ir LIC. Kitų agentūrų veiklos apimtis yra ženkliai platesnė nei inovacijų skatinimas.

Taryba dar 2019 metais rekomendavo Lietuvai sukurti nuoseklią politikos priemonių sistemą, skirtą mokslo ir verslo bendradarbiavimui skatinti ir mokslinių tyrimų bei inovacijų politikos įgyvendinimo agentūroms konsoliduoti. Ši rekomendacija yra racionalus būdas pasiekti inovacijų skatinimo masto ekonomiją, išvengti įstaigų vykdomų veiklų dubliavimo, efektyviau naudoti ribotus žmogiškuosius išteklius užtikrinant karjeros galimybes, išgryninant veiklą pagerinti teikiamų paslaugų kokybę, gerinti politikos įgyvendinimo koordinavimą, stiprinant Lietuvos atstovavimą tarptautinėje inovacijų arenoje. EBPO ekspertai, teikiantys paramą Lietuvai inovacijų politikos efektyvumui didinti tarpinėje ataskaitoje¹¹⁴ pateikė tris būdus kaip esamame institucijų tinkle įsteigti konsoliduotą inovacijų agentūrą:

- *Alternatyva 1. Jungtinė inovacijų agentūra.* Įgyvendinant šią alternatyvą, į vieną agentūrą būtų konsoliduojamos šiuo metu veiklą vykdančių agentūrų inovacijų veiklos funkcijos: analizė, pasirengimas ir patirties reikalaujantis inovacijų veiklos skatinimo veiklų įgyvendinimas. Pasirinkus šią alternatyvą, MITA, LIC ir dalis LVPA, Versli Lietuva, Investuok Lietuvoje, INVEGA ir CPVA funkcijų būtų konsoliduota vienoje naujoje inovacijų agentūroje. Šis EBPO pasiūlymas remiasi Norvegijos mokslo tarybos, Izraelio Inovacijų agentūros ir Austrijos Tyrimų skatinimo agentūros veiklos pavyzdžiais.
- *Alternatyva 2. Išplėstinė inovacijų agentūra,* kuri remiasi Verslios Suomijos modeliu. Pagrindinis šios alternatyvos skirtumas nuo Alternatyva 1 įgyvendinimo - visa Versli Lietuva ir Investuok Lietuvoje veikla būtų konsoliduota naujoje inovacijų agentūroje.
- *Alternatyva 3. Jungtinė mokslo ir inovacijų agentūra.* Alternatyvos įgyvendinimas reiškia naujos konsoliduotos inovacijų agentūros apjungimą su Lietuvos mokslo taryba. Pasirinkus šią alternatyvą, būtų įkurta hibridinė institucija, panaikinant takoskyras tarp mokslo ir inovacijų, fundamentalių ir taikomųjų tyrimų.

Reformos įgyvendinimo metu išdiskutavus su EBPO ekspertais, socialiniais partneriais, mokslo ir verslo institucijomis, bus pasirinkta viena iš trijų EBPO pasiūlytų inovacijų agentūros konsolidavimo alternatyvų arba jų derinys. Įkurta viena inovacijų agentūra bus atsakinga už visos inovacijų skatinimo ekosistemos vystymą, paramos inovacijoms priemonių koordinavimą, ekspertinės pagalbos teikimą, infrastruktūros (inkubatorių, akceleratorių) kūrimą, verslo ir mokslo bendradarbiavimo stiprinimą.

Viešosios tiesioginės investicijos reformai įgyvendinti bus nukreipiamos išėtinėms kompensacijoms dėl galimo poreikio nutraukti darbo santykius su dalimi darbuotojų, šiuo metu dirbančių bet kurioje iš inovacijų skatinimo funkcijas šiuo metu vykdančių juridinių subjektų. Taip pat viešosios investicijos bus nukreiptos įsigyti pažangias organizacines priemones konsoliduotos inovacijų skatinimo agentūros veiklai, agentūrai įsitinkinti tarptautiniuose tinkluose, įgyvendinti konsoliduotos sistemos viešinimo kampaniją šalies viduje, kad visos tikslinės grupės būtų informuotos apie agentūros teikiamas paslaugas ir šalyje sukurtas galimybes.

2. Padidinti inovacijų paklausą Lietuvoje išnaudojant viešųjų pirkimų potencialą.

¹¹⁴ Preliminary note on Consolidation of Innovation Agencies, March 12, 2021.

Viešųjų pirkimų apimtis šalyje siekia apie 4 mlrd.€ per metus, tačiau ikiprekybinių, inovatyvių ir žaliųjų pirkimų dalis pastarąjį dešimtmetį neviršija 1,1%. Reformos įgyvendinimas yra nukreiptas į kompetencijų vykdyti ikiprekybinius, inovatyvius ir žaliuosius pirkimus formavimą, kaupimą ir sklaidą. Apjungiant teises ir organizacines viešųjų pirkimų vykdymo kompetencijas su inovacijų srities kompetencijomis bus suformuotas inovatyvių viešųjų pirkimų kompetencijų centras, atsakingas už metodinės konsultacinės pagalbos perkančiosioms organizacijoms planuojant, organizuojant ir vykdant inovatyvius pirkimus, teikimą. Kompetencijų centras rengs metodinę medžiagą verslui ir perkančiosioms organizacijoms, kaups ir viešins įvykdytų inovatyvių pirkimų patirtį. Kompetencijų centras sieks įsitinkinti į tarptautinių organizacijų veiklą. Kompetencijų centras sukurs pirmuosius inovatyvių pirkimų sąlygų dokumentų šablonus, teiks konsultacijas viešajam sektoriui ir pirkimuose siekiantiems dalyvauti verslo ir mokslo atstovams. Konsoliduojant inovacijų skatinimo veiklą bus numatyta galimybė perkančiosioms organizacijoms skirti techninę paramą vykdyti inovatyvius pirkimus, todėl kompetencijų centras sukurs techninės paramos teikimo būdus ir technines galimybes. Šio centro veikla apims ir finansinių ir nefinansinių paskatų perkančiosioms organizacijoms struktūrizavimą ir teikimo priemonių sukūrimą.

5.6. Reforma „Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumanios specializacijos srityse“

Reformos tikslas – sukoncentruoti verslo ir mokslo pastangas išgrynintose MTEPI veiklos srityse, remiant bendrą verslo ir mokslo misijų įgyvendinimą.

Reformą planuojama įgyvendinti trimis kryptimis: pirmiausiai nacionaliniu lygiu susiaurinti Sumaniosios specializacijos kryptis iki trijų, šalies ekonomiam augimui aktualiausių krypčių. MTEPI veiklos skatinimas bus nukreipiamas į bendrą verslo ir mokslo misijų įgyvendinimą. Finansavimas ekonominę logiką ir akivaizdų mokslo potencialią turinčioms bendroms verslo ir mokslo misijoms bus prieinamas iš dviejų šaltinių: skiriant finansavimą šalies viduje ir skatinant misijas finansuoti ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programos Horizontas 2020 ir kitų tarptautinio finansavimo programų lėšomis. Tokiu būdu bus užtikrinta investicijų koncentracija ir jų papildomumas.

1. Apibrėžti sumanosios Specializacijos prioritetus

Ši reformos įgyvendinimo kryptis yra reguliacinis veiksmas, kuriuo siekiama sutelkti ribotus išteklius į didžiausią MTEPI potencialą turinčias sritis. Bus atnaujinta Sumaniosios specializacijos koncepcija ir nustatyti sumanosios specializacijos prioritetai, jų koordinavimo modelis ir įgyvendinimo stebėsenos sistema.

Prioritetinės MTEPI sritys turės individualius MTEPI prioritetų ekosistemų koordinatorius (jų komandas), kurie jungs mokslo ir verslo bendruomenes, palaikys nuolatinį verslo idėjų paieškos procesą, o kartu identifikuos prioritetų vystymo poreikius ir pasiekimų pažangą.

2. Remti misijomis grįstą mokslo ir inovacijų programų įgyvendinimą Sumaniosios specializacijos srityse

Stiprinant mokslo ir verslo partnerystę, tarpinstitucinį ir tarpsektorinį bendradarbiavimą, planuojama inicijuoti misijomis pagrįstą mokslo ir verslo bendradarbiavimą, prisidedantį prie aktualiausių visuomenei iššūkių sprendimo. Numatoma inicijuoti tarpsektorines programas, į kurių įgyvendinimą įsitrauktų visos suinteresuotos šalys: valstybės institucijos, mokslo įstaigos, verslas, visuomeninės organizacijos, atskiros bendruomenės. Misijos bus rengiamos apibrėžiant misijų tikslus ir uždavinius, inicijuojant naujas mokslo ir inovacijų programas, kurios spręstų visuomenei ir kartu rinkai aktualius iššūkius sumanosios specializacijos prioritetų aprėptyje. Planuodamos konkrečią

misiją, verslo ir mokslo institucijos įvertins konkrečiai misijai įgyvendinti trūkstamas kompetencijų, žmogiškųjų išteklių ir/ar infrastruktūros grandis ir, sąnaudų efektyvumo principu suplanuos misijos įgyvendinimo planą, veiksmų seką ir finansinius poreikius. Šį savikontrolės mechanizmu pagrįstą planavimą patikrins efektyvią mokslo ir inovacijų politiką įgyvendinančios institucijos ir skirs reikalingą finansavimą. Misijos apims ir inovacinės veiklos skatinimo įrankius, tokius kaip Inovacijų skatinimo fondą, akceleravimo ir inkubavimo iniciatyvas ir pan. Misijų įgyvendinimas bus suderintas su inovacijų ekosistemų plėtra. Misijų pagrindu skatinami bendri mokslo-verslo projektai, vystomos / komercinamos startuolių (verslo) idėjos, vykdomi fundamentiniai / ankstyvosios stadijos moksliniai tyrimai, tobulinami įgūdžiai, užpildomos esamos paslaugų ir infrastruktūros spragos aukštos MTEP veiklos technologinės parengties lygmenyse. Misijomis bus sprendžiamas ypač aktualus atžalinių įmonių inkubatorių, prototipavimo erdvių, bandomųjų gamybos linijų trūkumo klausimas.

Misijos sujungs mokslo ir verslo bendruomenę bendriems MTEPI projektams, bei taip padės persiorientuoti link efektyvesnio jų veiklos modelio ir regiono konkurencingumo didinimo. Jos paskatins bendrus mokslo ir verslo (konsorciūmų) MTEPI projektus, kuriančius didesnę pridėtinę turinčius produktus.

Preliminariai numatoma, kad viena iš misijomis grįstų mokslo ir inovacijų programų įgyvendinimo alternatyvų siekiant sudaryti sąlygas inovacijų ekosistemoms vystytis galėtų būti konstruojama taip:

1. Paskelbiamas konkursas sumaniosios specializacijos prioritetus aprėptyje suformuluotoms misijoms įgyvendinti
  - Konkurse gali dalyvauti konsorciūmas sudarytas iš ne mažiau kaip 2 MSI ir verslo, kuris yra įrodęs savo pajėgumus investuojant į MTEP, subjektų.
  - Konsorciūmas pateikia misiją atliepianį detalesnį siauresnės temos pasiūlymą, kurioje turėtų krintinė masę tyrėjų.
  - Konsorciūmas pateikia kuriamos inovacijų ekosistemos aprašymą, įvardinant turimus pajėgumus ir trūkstamas dedamąsias, taip pat kaip bus sprendžiamas misijos iššūkis.
  - Konsorciūmo dalyviai pateikia planą, kaip kiekvienas konsorciūmo dalyvis suteiks vienas kitam teisę naudotis savo resursais.
2. Įvertinus turimą potencialą, perspektyvumą, lėšų poreikį atrenkami laimėtojai.
3. Sukuriamos įvardintos, trūkstamos paslaugos.
4. Konsorciūmui reikalinga infrastruktūra įvertinama, ir priklausomai nuo konsorciūmo poreikių ir infrastruktūros universalumo, ji patikima konsorciūmui arba MITA / Inovacijų agentūrai.

Misijomis grįstų mokslo ir inovacijų programų jungtinės MTEP veiklos (tarp bent dviejų MSI ir bent vieno verslo partnerio) skatins mokslo ir verslo bendradarbiavimą, ilgalaikėje perspektyvoje turėtų natūraliai paskatinti ir skirtingų smulkių tyrėjų grupių tarpusavio integracijos procesus. Tvariai finansuojamos ilgos trukmės misijomis grįstos programos prisidės prie MTEP konkursinio finansavimo fragmentacijos ir administracinės naštos MSI bei verslo įmonėms mažinimo.

3. Paskatinti mokslą ir verslą dalyvauti ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programoje „Europos horizontas“ ir kitose tarptautinio finansavimo programose

Programą „Europos horizontas“ galima laikyti ES valstybių mokslo ir inovacijų ekosistemų tarpusavio bendradarbiavimo ir konkurencijos platforma, o duomenys apie Lietuvos dalyvavimo ankstesnėje programoje „Horizontas 2020“ rezultatus papildė Lietuvos pozicijų tarptautiniame kontekste vaizdą, kartu leidžia susidaryti įspūdį, koks Lietuvos mokslo ir inovacijų ekosistemos dalyvių potencialas ir kokios kokybės pasiekti rezultatai, Lietuvai konkuruojant ES ir visame

pasaulyje. 2019 m. pabaigoje Lietuvos institucijos įgyvendino 340 projektų, iš kurių koordinavo tik 69.

Lietuvos MSI ir verslui stinga gebėjimų ir patirties rengiant ir administruojant tarptautines paraiškas ir projektus, supratimo apie MTEP rezultatų (ekonominę) vertę verslui, todėl Lietuvos pareiškėjai teikė 2,5 karto mažiau paraiškų Horizonto 2020 finansavimui gauti nei tyrėjai iš Latvijos ir net 6,5 karto mažiau už Estijos tyrėjus.¹¹⁵ Vidutiniškai vienam Lietuvos projektui Horizonto 2020 programoje teko 0,19 mln.€, kai vidutinės ES projekto apimtys yra dešimteriopai didesnės ir siekia 1,93 mln.€¹¹⁶.

Įgyvendinant šią reformos kryptį, Lietuvoje bus sukurtos nuoseklios priemonės, skirtos motyvuoti mokslo ir verslo atstovus, varžantis dėl programos „Europos horizontas“ projektų finansavimo, paraiškų tarptautiniam finansavimui gauti rengimui ir teikimui bei sėkmingam suplanuotų misijų įgyvendinimui. Verslo ir mokslo institucijas numatoma skatinti vykdyti startinius projektus programos „Europos horizontas“ veiksmų grupėse, tobulinti kompetencijas, būtinas parengti kokybiškas paraiškas, pradėti tinklinį bendradarbiavimą tarptautinėse asociacijose, konsorciuose, asocijuotose verslo struktūrose, tiesiogiai susietuose su programos „Europos horizontas“ tikslų įgyvendinimu. Ši parama padės mokslo ir verslo institucijoms kartu sugeneruoti bendras temas sėkmingam dalyvavimui programoje „Europos horizontas“. Bus išvystyta paramos sistema mokslo ir MVĮ projektams, gavusiems EK kokybės ženklą, finansuoti. Taip pat Maria Sklodovska-Kiuri (MSCA) ir priemonės „Pažangos sklaidos ir dalyvavimo plėtros“ projektų vykdymui ir pan. veikloms, padėsiančioms Lietuvos pareiškėjams geriau dalyvauti programos „Europos horizontas“ iniciatyvose, sustiprinti Lietuvos MTEPI tarptautinį konkurencingumą, atsispindėsiantį ir pagerėjusioje Lietuvos dalyvavimo ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programos statistikoje.

Siekiant geresnio Lietuvos inovacijų ekosistemų potencialo panaudojimo, platesnės Lietuvos mokslo ir verslo integracijos į pasaulinę MTEPI rinką bei struktūras, bus pertvarkytas ir programos „Europos horizontas“ nacionalinių kontaktinių asmenų tinklas. Bendrų temų generavimą palengvins sukurtas kompetentingas ir sąveikus mokslo ir inovacijų pareigūnų sistemos tinklas Vyriausybės institucijose. Viešosios investicijos bus skirtos sustiprinti mokslo vadybos gebėjimus visose šalies institucijose.

5.7. Reformos įgyvendinimo etapai, tikslai ir terminai

Trijų komponento reformų įgyvendinimo pažanga bus stebima fiksuojant 6 įgyvendinimo etapų ir 8 galutinių tikslų reikšmes. Pirmieji galutiniai bus pasiekti jau 2022 m. Q1, o galutiniai tikslai – EGADP tinkamumo laikotarpio pabaigoje, iki 2026 m. rugpjūčio 31 d.

Lentelė 16. Komponentas AUKŠTASIS MOKSLAS, NUOSEKLI INOVACIJŲ SKATINIMO SISTEMA IR AUKŠTOS PRIDĖTINĖS VERTĖS VERSLAS: reformų įgyvendinimo etapai

Eil.Nr.	Reforma	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
1.	Kokybiškas aukštasis	Pakeista studijų finansavimo ir priėmimo į	Pakeistas Mokslo ir	Q3	2022

¹¹⁵ STRATA, *Lietuvos inovacijų ekosistemos apžvalga*, 43-44.

¹¹⁶ Programos "Horizontas 2020" statistikos portalas, <<https://webgate.ec.europa.eu/dashboard/>> [Žiūrėta: 2021-01-18]

Eil.Nr.	Reforma	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
	mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos	aukštasis mokyklas sistema	studijų įstatymas, kuriame nustatytas aukštųjų mokyklų finansavimo modelis, valstybės finansuojamų vietų planavimo ir stojančiųjų priėmimo procesas		
2.	Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos	Universitetai ir kolegijos persitvarkę veiklą pagal išgrynintas jų misijas	Parengti ir įteisinti kolegijų tinklo efektyvinimo būdai	Q3	2023
3.	Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas ir didesnė inovacijų paklausa	Sukurti inovacijų paklausos viešajame sektoriuje skatinimo sistemą	Parengta finansavimo priemonė	Q4	2025
4.	Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumanios specializacijos srityse	Pagerinti verslo prieigą prie finansinių išteklių (Inovacijų fondas)	Sukurtos finansinės priemonės skatinti kurti ir įdiegti inovatyvius technologinius sprendimus versle (speciali programa Vilniaus regione įsikūrusiems startuoliams)	Q4	2025
5.	Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumanios specializacijos srityse	Sukurti žiedinės ekonomikos praktinių technologinių žinių ir sprendimų apsiikeitimo platformą Industry 4.0 Lab	Sukurta žiedinės ekonomikos praktinių technologinių žinių ir sprendimų apsiikeitimo platforma Industry 4.0 Lab	Q4	2025
6.	Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumanios specializacijos srityse	Sukurti žaliųjų inovacijų skatinimo sistemą	Sukurta žaliųjų inovacijų skatinimo sistema	Q3	2026

Lentelė 17. Komponentas AUKŠTASIS MOKSLAS, NUOSEKLI INOVACIJŲ SKATINIMO SISTEMA IR AUKŠTOS PRIDĖTINĖS VERTĖS VERSLAS: reformų galutiniai tikslai

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
1.	Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas ir didesnė inovacijų paklausa	Sukurta inovacijų agentūra (skaičius)	1	Q1	2022
2.	Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse	Išvystytos inovacijų ekosistemos (kompetencijos centrai) (skaičius)	1	Q3	2024
3.	Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse	Sukurta skaitmeninių inovacijų skatinimo sistema (skaičius)	1	Q4	2024
4.	Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse	Optimizuota verslo akseleravimo sistema (skaičius)	1	Q1	2025
5.					
6.	Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumaniosios specializacijos srityse	Inicijuotų misijomis grįstų mokslo ir inovacijų programų skaičius	2	Q4	2025

5.8. Finansavimas komponentui įgyvendinti

Reformą planuojama įgyvendinti nacionalinio biudžeto, ESFIP ir EGADP lėšomis. Reikalingas lėšas sudaro tiesioginės viešosios investicijos ir valstybės pagalbos teikimas.

Nacionalinio biudžeto ir ESFIP lėšomis planuojama kompleksiskai įgyvendinti tyrėjų karjeros patrauklumo didinimo priemones (ketvirtoji Reformos „Kokybiškas aukštasis mokslas“

įgyvendinimo kryptis). Nacionalinio biudžeto lėšomis bus didinamas akademinų darbuotojų darbo užmokestis ir skiriamas finansavimas doktorantūros finansuojamoms studijų vietoms Sumanios specializacijos kryptyse didinti. ESFIP lėšomis bus finansuojami veiksmai Lietuvos integracijai į Europos atvirojo mokslo debesį.

EGADP lėšų poreikis įgyvendinti 3 reformas sudaro 200,2 mln.€. 2020 metais išlaidos nebuvo patirtos. Planuojamas išlaidų patyrimas 2021-2026 metais. Tiesioginės viešosios investicijos, kurios sudaro 65,5 mln.€ bus nukreiptos įgyvendinti sisteminius aukštojo mokslo ir inovacijų politikos pokyčius:

- Universitetams persitvarkyti pagal pakeistus studijų finansavimo, jų kokybei keliamų reikalavimų ir veiklos vertinimo modelius (14 mln.€);
- Kolegijų investicijoms įgyvendinti išgrynintas veiklos misijas (20 mln.€);
- Mokslo ir studijų sistemos veikimo stebėsenos institucionalizavimui (2 mln.€);
- MTEP veiklos ir inovacijų skatinimą vykdančių institucijų veiklą išgryninimui, institucijų persitvarkymui proaktyviai veikti ir šių pokyčių viešinimui (5 mln.€);
- Institucinio ir metodinio pagrindo skatinti ikiprekybinius, inovatyvius ir žaliuosius pirkimus sukūrimui ir šių pirkimų apimtį eksponentiniam padidimui 2021-2026 metais (13,499 mln.€);
- Papildyti Inovacijų skatinimo fondą nauja rizikos kapitalo finansine priemone atžalinėms Vilniaus regiono įmonėms - 20 mln. €

Valstybės pagalba bus teikiama pagal BBIR, EK komunikatą Valstybės pagalbos moksliniams tyrimams, technologinei plėtrai ir inovacijoms sistema (2014/C 198/01) bei *De minimis* reglamentą. Atskirų Valstybės pagalbos schemų rengti nenumatoma. Valstybės pagalba pagal išvardytas taisykles bus teikiama investuojant į reformos "Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumanios specializacijos srityse" veiklas (125,7 mln.€):

- Skatinti bendrą Lietuvos verslo ir mokslo misijų išlaidas siekiant paramos iš programos „Europos horizontas“ ir kitų tarptautinio finansavimo programų (40 mln. €);
- Nacionaliniu lygiu finansuoti bendras Lietuvos mokslo ir inovacijų programas Sumanios specializacijos srityse, testuojant pertvarkytos mokslo ir inovacijų politikos sistemos efektyvumą (85,7 mln.€).

Lentelė 15 Komponentas: AUKŠTASIS MOKSLAS, NUOSEKLI INOVACIJŲ SKATINIMO SISTEMA IR AUKŠTOS PRIDĖTINĖS VERTĖS VERSLAS: EGADP lėšų poreikis pagal reformas

Eil.Nr.	Reforma/Investicija	Lėšų poreikis, mln. €
1	Efektyvus inovacijų politikos įgyvendinimas ir didesnė inovacijų paklausa	18,5
2	Kokybiškas aukštasis mokslas ir stiprios mokslo ir studijų institucijos	36
3	Bendros mokslo ir inovacijų misijos Sumanios specializacijos srityse	145,7
	Komponento suma, mln. €	200,2

6. Komponentas VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS

Politikos sritis:	Viešasis valdymas, viešieji finansai, mokesčių administravimas, verslo aplinka
Tikslas:	<p>Moderniais vadybos principais ir skaitmeniniais sprendimais pertvarkyti ir į visuomenės poreikius suorientuoti viešojo sektoriaus veikimą, proaktyviai mažinti mokesčių atotrūkį ir sudaryti prielaidas šaliai greičiau atsigaivinti po pandemijos.</p> <p>Tikslas atitinka TR'2019 „Gerinti mokesčių prievolių vykdymą <..>“, „Didinti mokesčių sistemos veiksmingumą“, „Kai leis ekonominės sąlygos, vykdyti fiskalinę politiką, kuria siekiama užtikrinti apdairią vidutinio laikotarpio fiskalinę būklę ir skolos tvarumą, kartu didinant investicijas“. Tikslas atitinka TR'2020 „Reikėtų toliau stengtis mažinti nereikalingą reguliavimo ir administracinę našta ir teikti efektyvias skaitmenines viešąsias paslaugas piliečiams ir įmonėms“, Siekiant paremti ekonomikos atsigavimą, paankstinti brandžių viešųjų investicinių projektų įgyvendinimą ir skatinti privačias investicijas“. Reforma „Veiksmingas viešasis sektorius“ iš dalies susijusi su suaugusiųjų įgūdžių stiprinimu, o reforma „Finansiškai raštingi, atsiskaitantys negrynaisiais būsimi mokesčių mokėtojai“ – su mokinių finansiniu raštingumu, todėl jų įgyvendinimas taip pat atitinka TR'2019 „Gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą“ ir TR'2020 „Stiprinti švietimo ir mokymo sistemas ir investicijas į įgūdžius“.</p> <p>Komponentas prisideda prie iniciatyvų „Skaitmenėki“ ir „Tobulėki“ įgyvendinimo.</p>
Reformos ir/ar investicijos:	<p>Komponentą sudaro 8 reformos ir viena investicija „Pažangi ES išorės sienų apsauga nuo kontrabandos“ į Lietuvos muitinės darbo efektyvinimą.</p> <p>Reformų sąrašas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Veiksmingas viešasis sektorius, (COFOG 01.6) 2. Skaidriais principais pagrįstas trimečio biudžeto planavimas, (COFOG 01.1) 3. Privačių išteklių pritraukimas įgyvendinti valstybės strateginius tikslus, (COFOG 01.6) 4. Verslui prieinami įrankiai valdyti nemokumo riziką, (COFOG 04.1) 5. Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį; (COFOG 01.6) 6. Finansiškai raštingi, atsiskaitantys negrynaisiais būsimi mokesčių mokėtojai (COFOG 09.2) 7. Vienas langelis prievolėms valstybei sumokėti, (COFOG 01.6) 8. Nacionalinių plėtros įstaigų veiklos optimizavimas (COFOG 04.1)
Investicijų poreikis iš viso:	94,375 mln.€, iš jų EGADP lėšų: 66,7 mln.€

Lentelė 18. Komponentas VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS: reformų ir investicijų atitikimas Tarybos rekomendacijoms ir Inicijyvoms

Eil.Nr.	Komponento reformos	Komponento investicijos	TR'2019	TR'2020	Inicijyva	Inicijyva
7.	Veiksmingas viešasis sektorius	-	Gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą	Stiprinti švietimo ir mokymo sistemas ir investicijas į įgūdžius	SKAITMENĖKI	TOBULĖKI
8.	Skaidriais principais pagrįstas trimečio biudžeto planavimas	-	Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų efektyvumą	Kai leis ekonominės sąlygos, vykdyti fiskalinę politiką, kuria siekiama užtikrinti apdairią vidutinio laikotarpio fiskalinę būklę ir skolos tvarumą, kartu didinant investicijas	SKAITMENĖKI	
9.	Privačių išteklių pritraukimas įgyvendinti valstybės strateginius tikslus	-	Vykdyti fiskalinę politiką, kuria siekiama užtikrinti apdairią vidutinio laikotarpio fiskalinę būklę ir skolos tvarumą, kartu didinant investicijas	Siekiant paremti ekonomikos atsigavimą, paankstinti brandžių viešųjų investicinių projektų įgyvendinimą ir skatinti privačias investicijas.		
10	-	Pažangi ES išorės sienų apsauga nuo kontrabandos	Vykdančios su investicijomis susijusią ekonominę politiką sutelkti dėmesį į	Reikėtų toliau stengtis mažinti nereikalingą reguliavimo ir administracinę našta ir	SKAITMENĖKI	TOBULĖKI

Eil.Nr.	Komponento reformos	Komponento investicijos	TR'2019	TR'2020	Iniciatyva	Iniciatyva
			inovacijas<...>“	teikti efektyvias skaitmenines viešąsias paslaugas piliečiams ir įmonėms		
11	Verslui prieinami įrankiai valdyti nemokumo riziką,		Vykdam su investicijomis susijusia ekonominę politiką sutelkti dėmesį į inovacijas<...>“	Reikėtų toliau stengtis mažinti nereikalingą reguliavimo ir administracinę naštą ir teikti efektyvias skaitmenines viešąsias paslaugas piliečiams ir įmonėms		
12	Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį		Gerinti mokesčių prievolių vykdymą	Didinti mokesčių sistemos veiksmingumą	SKAITMENĖKI	
13	Finansiškai raštingi, atsiskaitantys negrynaisiais būsimi mokesčių mokėtojai		Gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę ir didinti jų efektyvumą	Stiprinti švietimo ir mokymo sistemas ir investicijas į įgūdžius	SKAITMENĖKI	TOBULĖKI
14	Vienas langelis prievolėms valstybei sumokėti		Gerinti mokesčių prievolių vykdymą		SKAITMENĖKI	
15	Nacionalinių plėtros įstaigų veiklos optimizavimas			Palaikyti įmonių, visų pirma mažųjų ir vidutinių įmonių ir į eksportą orientuotų sektorių, likvidumą. Siekiant paremti ekonomikos atsigavimą, paankstinti brandžių viešųjų investicinių projektų įgyvendinimą ir skatinti privačias investicijas.		

6.1. Iššūkiai

Atotrūkis tarp piliečių lūkesčių ir viešojo sektoriaus organizacijų sukuriamos vertės nesustoja augęs. VRM užsakymu atliekamo Lietuvos gyventojų nuomonės tyrimo „Gyventojų pasitikėjimas valstybės ir savivaldybių įstaigomis ir aptarnavimo kokybės vertinimas“ 2019 m. rezultatai parodė, kad nors dauguma gyventojų pasitikėjo valstybės ir savivaldybių įstaigomis (65 % gyventojų paklausus, ar jie apskritai pasitiki valstybės ar savivaldybių įstaigomis, labiau šiomis įstaigomis pasitikėjo tie žmonės, kurie su jomis turėjo reikalų), tačiau tik 48 % gyventojų šių institucijų darbą vertino gerai, blogai – 19 % 2018 m. Lietuva užėmė 16 vietą tarp ES valstybių vertinant suvokimą apie valdžios (vyriausybės) gebėjimą formuluoti ir įgyvendinti patikimą politiką ir reglamentavimo kokybę pagal Pasaulio Banko skelbiamus rodiklius. Pagal 2019 m. Valstybės

tarnybos efektyvumo indekso (angl. *International Civil Service Effectiveness Index (InCiSe)*) Gebėjimų indeksą Lietuva užima žemą – 36 vietą iš 38 EBPO šalių¹¹⁷.

Trūksta sisteminio požiūrio į viešųjų paslaugų kokybės gerinimą. Nėra vieningos paslaugų teikimo tobulinimo strategijos ir nepakanka sisteminių nacionalinio lygmens priemonių, orientuotų į paslaugų kokybės gerinimą, kurias savo veikloje galėtų pritaikyti viešojo sektoriaus įstaigos. Nesusitarta dėl bazinių viešųjų paslaugų apimties ir kokybės standartų, nėra sukurtos vieningos, valstybės mastu taikomos paslaugų kokybės standartų rengimo sistemos ir jos veikimą palaikančių paskatų mechanizmų. Trūksta sutarimo, kokias bazines viešąsias paslaugas turėtų teikti viešasis sektorius ir kokie turėtų būti šių paslaugų kokybės standartai. Nepakanka metodinės informacijos apie paslaugų kokybės standartų rengimą ir taikymą bei gerosios nacionalinės ir tarptautinės jų taikymo patirties sklaidos. Todėl paslaugas teikiančių Lietuvos viešojo sektoriaus įstaigų tarpe nėra paplitęs paslaugų kokybės standartų taikymas ir asmenims nėra užtikrinamos kokybiškos viešosios paslaugos. VRM atliekami tyrimai rodo, kad gyventojams ir verslui siekiant gauti valstybės ir savivaldybių teikiamas paslaugas, vis dar privalu pateikti papildomus „popierinius“ dokumentus, nors tai yra vienas iš veiklos neefektyvumo rodiklių. 2020 m. atliktos Lietuvos viešojo sektoriaus įstaigų orientacijos į paslaugų ir aptarnavimo kokybę stebėsenos duomenimis, Lietuvos viešojo sektoriaus įstaigų paslaugų ir asmenų aptarnavimo kokybės užtikrinimo pažangos būklė yra vidutiniška (visų bandomojoje stebėsenoje dalyvavusių viešojo sektoriaus įstaigų Kokybės užtikrinimo indekso balų vidurkis yra 45,9 balo iš 100, todėl pagal šio indekso apskaičiavimo metodiką ji gali būti vadinama „gera“).

Viešajame sektoriuje žmogiškųjų išteklių ir jų kompetencijų valdymas nėra efektyvus. Nėra nuoseklios valstybės politikos kaip pritraukti, įdarbinti ir išlaikyti žmogiškuosius išteklius viešajame sektoriuje. EK 2019 m. pažymėjo, kad darbo sąlygos Lietuvos viešajame sektoriuje nėra patrauklios, todėl neužtikrinamas nuolatinis tarnybos atsinaujinimas, ją paliekant pensinio amžiaus žmonėms. Perteklinis tarnybinių santykių reguliavimas nesudaro prielaidų taikyti efektyvių žmogiškųjų išteklių valdymo principų, į valstybės tarnybą pritraukti talentus, juos atsirinkti, motyvuoti ir išlaikyti valstybės tarnyboje. Neefektyvios valdysenos pasekmė yra ir lyderystės ir stiprių vadovų trūkumas. EBPO šalyse aukštesnioji valstybės tarnyba arba aukštesniųjų vadovų korpusas suprantami kaip aukščiausio lygio pareigas valstybės institucijų administracijose užimantys tarnautojai, kurie vadovauja kitiems viešojo sektoriaus darbuotojams. Gera lyderystė viešajame sektoriuje sukuria geresnę organizacijos veiklą, efektyvumą ir produktyvumą.

Viešųjų finansų planavimas, paskirstymas, naudojimas ir atsiskaitymas už juos nėra efektyviai orientuotas į augimo skatinimą. Esant ribotiems viešojo sektoriaus ištekliams labai svarbu biudžeto asignavimus naudoti tik valstybei svarbiausiems tikslams ir būtinoms paslaugoms. Tačiau daugiamėčiai rezultatai rodo, kad daug veiklų vykdoma iš inercijos. Lietuvos fiskalinei sistemai trūksta aiškumo ir yra trūkumų, susijusių su plano koregavimu siekiant vidutinio laikotarpio tikslo. Esamos biudžeto išlaidų efektyvumo, pagrįstumo vertinimo priemonės (programų vertinimas, sąnaudų ir naudos analizė, poveikio vertinimas ir kt.) nėra nuolatiniai įrankiai, integruotai naudojami biudžeto planavimo ir vykdymo procese. Derybos dėl biudžeto vyksta instituciniu pagrindu, nevertinant išlaidų efektyvumo rezultatų. Viešojo ir privataus sektorių partnerystės

¹¹⁷ Nuoroda internete <https://www.bsg.ox.ac.uk/about/partnerships/international-civil-service-effectiveness-index-2019>

(VPSP) sandoriai planuojami neturint užtikrintumo, kad jiems įvykdyti ilgalaikėje perspektyvoje bus suplanuotos lėšos ir jų skyrimas nesikeis kartu su politiniais prioritetais. Efektyviam ir rezultatyviam investavimui į strateginius pokyčius trukdo labai ribotos valstybės tarnautojų finansinės, ekonominės, matematinės ir analitinės žinios ir gebėjimai. Sukurtos teisinės prielaidos vykdyti į rezultatus orientuotą veiksmingą finansavimą negali būti efektyviai realizuotos, sistemoje neturint reikalingų žinių ir kompetencijos.

Mokestinis atotrūkis išlieka santykinai didelis. Mokestinį atotrūkį lemia mokestinių prievolių nevykdymas, dėl kurio EK socialinių ir ekonominių tyrimų centro CASE vertinimu PVM atotrūkis Lietuvoje sudaro daugiau nei 25 % Šešėlinės ekonomikos ir kontrabandos mastas nuolat mažėja, tačiau skirtingais vertinimais sudaro nuo 14 iki 22 % BVP. Išlieka reikšmingas kontrabandos mastas akcizinių prekių, ypač tabako gaminių srityje. Nors mokesčių administratoriai ir kitos kontrolės institucijos savo veiklą grindžia rizikos valdymui, tiek dėl nuolat kintančių rizikų, tiek dėl administracinių išteklių stokos, rizikos sistemos neužtikrina optimalių rezultatų ir yra tobulintinos. Nėra visiškai išnaudotos galimybės skatinti savanorišką mokesčių mokėjimą. Mokestinės procedūros vis dar nėra pakankamai supaprastintos ir patogios vartotojams. Visuomenės tolerancija šešėlinei ekonomikai ir mokesčių nemokėjimui yra gana aukšta, lyginant su kitomis ES šalimis. Ekonomikos globalizacija skatina atsirasti vis naujus mokesčių vengimo būdus, kurie dėl neišnaudoto keitimosi duomenimis potencialo išaiškinami ir užkardomi pavėluotai.

Mokesčių sistema nėra optimaliai subalansuota, kadangi mokesčių struktūra nėra palanki ekonomikos augimui. Labiausiai apmokestinti darbo santykiai, o turto mokesčiai išlieka žemi. Aplinkos apsaugos ir klimato kaitos uždaviniai nėra sprendžiami mokesčiais skatinant keisti elgseną. Mokesčių bazę taip pat siaurina įvairios netiesioginių mokesčių lengvatos, dėl kurių valstybės biudžetas netenka ženklios dalies pajamų, šie mokesčiai nepakankamai prisideda prie aplinkos apsaugai ir klimato kaitai keliamų uždavinių sprendimo, o kai kurios taikomos lengvatos subsidijuoja taršų ir eikvojančių energijos vartojimą. Nors Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas pastaraisiais metais buvo kelis kartus keistas vis plečiant šio mokesčio bazę (t.y. mažinant gyventojams priklausančio nekomercinio nekilnojamojo turto vertę, iki kurios turtas neapmokestinamas), tačiau visas potencialas nėra išnaudotas. Žemą turto apmokestinimą kaip vieną iš tobulintinų apmokestinimo struktūros sričių išskiria ir EBPO, atlikusi 2018 metais Lietuvos ekonominę apžvalgą¹¹⁸. Aplinkos apsaugos mokesčių kontekste Lietuva irgi atsilieka nuo ES valstybių - pajamos iš aplinkosaugos mokesčių, sudaro 2,0 % BVP, daugiausia mokesčių surenkama iš energijos mokesčių (1,8 % BVP), rekomenduojama pradėti taikyti naujus į aplinkos apsaugą orientuotus mokesčius ir didinti esamus. 2020 m. įsigaliojo Motorinių transporto priemonių registracijos mokesčio įstatymas, jame nustatyti su išmetamu CO₂ kiekiu susiję nedideli tarifai, tačiau transporto mokesčių dydis neproporcingas transporto priemonių poveikiui aplinkai.¹¹⁹ Išlieka netolygus socialinio draudimo įmokų savarankiškai dirbantiems asmenims taikymas, o tokių asmenų kasmet daugėja. Daugėja atvejų, kai galiojanti apmokestinimo fiksuotu pajamų mokesčio dydžiu tvarka savo esme neatitinka šio mokesčio tikslo itin paprastą apmokestinimo sistemą taikyti tik pačiam smulčiausiam verslui. Tačiau dėl veiklos pobūdžio, veiklos pajamų deklaravimo ypatumų ir verslų dydžio savarankiškai dirbantiems asmenims iki šiol nėra nustatytos vienodos socialinio

118 <http://www.oecd.org/economy/surveys/Lithuania-2018-OECD-economic-survey-overview.pdf>

119 Komisijos tarnybų darbinis dokumentas (2020). Šalies ataskaita. Lietuva 2020, SWD(2020) 514 final.

draudimo garantijos. Galimybė įmokėti socialinio draudimo įmokas nuo bet kokio dydžio deklaruotų pajamų neužtikrina socialinių garantijų.

Neišnaudojamas finansų rinkų potencialas. Rinkoje išlieka investicijų į verslo bei ilgalaikius projektus trūkumas – Lietuvos įmonių vertinimu jis sudaro 660 mln. € ir kiekvienais metais didėja. Rizikingi, per ilgesnį nei 10 metų laikotarpį atsiperkantys inovatyvūs, pažangą ir ekonomikos transformaciją skatinantys investicijų projektai neranda finansavimo itin koncentruotoje komercinių bankų rinkoje. Užsienio investuotojų požiūris į investavimo galimybes Lietuvoje išlieka atsargus, nes Lietuvos rinka pasižymi žemu likvidumo lygiu, investicinę aplinką varžo teisiniai apribojimai. Rinkos reguliavimas turi būti skaidresnis ir paprastesnis, nes Lietuvos rinka yra nedidelė ir bet kokie papildomi reikalavimai gali būti vertinami kaip didelė našta.

6.2. Tikslai

Didinti viešojo sektoriaus profesionalumą, lankstumą, inovacijų ir technologijų diegimą sukuriant prielaidas priimti veiksmingus sprendimus sprendžiant sudėtingus šalies iššūkius. Būtina kreipti investicijas į modernesnį ir prieinamesnį viešąjį sektorių, skatinant institucijų veiklos skaidrumą ir didinant atsakomybę, nustatant viešųjų paslaugų kokybės standartus, viešųjų paslaugų tolesnį skaitmenizavimą ir didinant jų prieinamumą, suteikiant platesnes galimybes diegti inovacijas. Reikalinga tobulinti viešųjų finansų valdymo procesus ir darbo įrankius, sudarant galimybes gauti patikimą ir savalaikę informaciją sprendimams priimti. Būtina stiprinti viešojo sektoriaus kompetencijas ir efektyviai jas naudoti.

Sukurti ilgalaikio viešojo sektoriaus darbuotojų ir vadovų rengimo bei kompetencijų ugdymo, strateginių būsimų gebėjimų poreikio identifikavimo ir planavimo sistemas. Sistemų sukūrimas reikalingas stebėti ir identifikuoti, kokie nauji valstybės tarnautojų įgūdžiai, leisiantys valstybės tarnybai efektyviai veikti sparčiai kintančiame inovacijų pasaulyje, tampa būtini, taip pat planuoti šių naujų gebėjimų ugdymą. Reikalingų naujų gebėjimų identifikavimas ir jų ugdymo planavimo sistemos sukūrimas padidintų aukštos kvalifikacijos valstybės tarnautojų veiklos efektyvumą sparčiai besikeičiančioje aplinkoje ir didintų piliečių pasitikėjimą valstybe.

Sistemiškai valdyti viešojo sektoriaus išlaidas, užtikrinant, kad būtų įgyvendinti ilgalaikiai strateginiai tikslai. Reikalinga nustatyti aiškiai apibrėžtas ir skaidrias biudžeto pajamų ir išlaidų taisykles, siekiant užkirsti kelią procikliškoms išlaidoms ir apriboti nenumatytų papildomų pajamų naudojimą. Būtina sistemaiškai, orientuojantis į ilgalaikius strateginius tikslus, vertinti valstybės biudžeto išlaidų efektyvumą. Siekiama susitarti dėl bazinių biudžeto išlaidų¹²⁰ dydžio ir jį efektyviai kontroliuoti. Valstybės kontrolė pastaruosius kelis metus teikė rekomendacijas efektyvinti biudžeto lėšų panaudojimą, skiriamas biudžeto lėšas sieti su planuojamais rezultatais, teikti aiškesnę informaciją gyventojams. Būtina atverti viešųjų finansų ir valstybės turto valdymo procesus visuomenei, įtraukti ją domėtis. Biudžeto asignavimų ir viešų investicijų planavimo ir valdymo sistemoje siekiama sukurti ir išlaikyti stiprias finansų valdymo žinias ir įgūdžius, pritraukti darbuotojus gebančius ieškoti biudžeto išlaidų ir investicijų efektyvumo didinimo potencialą ir jį realizuoti, naudoti ir analizuoti duomenis, mokėti apskaičiuoti ir pamatuoti sprendimų ir investicijų finansinį ilgalaikį poveikį ir jo įtaką valstybės finansų tvarumui.

¹²⁰ Angl. Basic expenditure

Efektyvinti vidutinės trukmės biudžeto planavimą. Lietuvos biudžeto sandaros įstatymas nustato Seimo pareigą tvirtinti trejų biudžetinių metų valstybės ir savivaldybių biudžetų konsoliduotos visumos planuojamus rodiklius – pajamas ir asignavimus. Šie rodikliai tvirtinami agreguotai, nedetalizuojant nei pagal valstybės politikos kryptis, nei pagal biudžeto programas. Kiekvienais metais Seimo tvirtinami rodikliai nukrypsta nuo ankstesniais metais patvirtintų vidutinio laikotarpio rodiklių, todėl kasmet keičiasi iš biudžeto finansuojamų įstaigų sudaromų trimečių strateginių veiklos planų finansiniai rodikliai. Siekiama suformuoti praktiką, kuri leistų kokybiškai atskleisti biudžeto planavimo procesą kiekvienam šalies piliečiui. Nors rengiamas leidinys „Biudžetas glaustai“, kuriame glaustai aprašoma biudžeto planavimo proceso esmė ir pateikiami aktualūs biudžeto duomenys, būtina didinti įtraukų komunikavimą apie valstybės biudžetą.

Mažinti mokesčių atotrūkį, skatinant mokesčių mokėjimą, grindžiamą bendradarbiavimu, teigiamais ir darniais santykiais tarp mokesčių mokėtojų ir mokesčių administratoriaus, paprastinant mokesčines procedūras, labiau jas automatizuojant ir aktyviai mažinant visuomenės toleranciją šešėlinei ekonomikai ir mokesčių nemokėjimui.

Subalansuoti mokesčių sistemą, užtikrinant ekonomikai augti palankią mokesčių struktūrą, mokesčiais skatinant vartotojus keisti elgseną, prisitaikant prie kintančių visuomenės poreikių. Siekiant teisingos ir subalansuotos mokesčių sistemos ketinama peržiūrėti savarankiškai dirbantiems asmenims taikomus mokesčių režimus.

Mažinti verslo priklausomybę tik nuo bankų sektoriaus. Būtina užtikrinti, kad kuo daugiau ir kuo įvairesnių finansinių priemonių būtų prieinamos visoms įmonėms ir organizacijoms, nepriklausomai nuo jų dydžio, vystymosi stadijos, veiklos ar pan. Viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės sandoriuose dominuojančio komercinių bankų dalyvavimo kainą ir apimtis siekiama mažinti kuriant naujus finansinius instrumentus, padedančius optimaliai valdyti neapibrėžtumą ir rizikų pasidalijimą. Siekiant efektyviai plėtoti finansų rinkas, būtina pritraukti kapitalo ir palengvinti institucinių bei mažmeninių investuotojų dalyvavimą jose. Priemonės siekiama koncentruoti į alternatyvių finansavimo šaltinių plėtrą, investicinės aplinkos instituciniams ir kitiems investuotojams gerinimą.

6.3. Nacionalinis strateginis kontekstas

NPP užsibrėžtas 8 tikslas „Didinti teisinės sistemos ir viešojo valdymo veiksmingumą“. Konkretus 8.6 uždavinys „Didinti viešųjų finansų ir valstybės turto valdymo ir panaudojimo efektyvumą“. Finansų rinkų plėtrai aktualus 1 strateginio tikslo „Pereiti prie mokslo žiniomis, pažangiosiomis technologijomis, inovacijomis grįsto darnaus ekonomikos vystymosi ir didinti šalies tarptautinį konkurencingumą“ 1.12 uždavinys „Skatinti finansų rinkų plėtrą“.

VPĮP X-oji misija – atsakinga finansų politika. Misijos įgyvendinimas pakels vidutinės trukmės biudžeto valdysenos indeksą nuo 0,73 iki 0,8 balo 2024 m., padidins šalies strateginio pajėgumo indeksą nuo 7 iki 8 balų ir sumažins MVĮ, kurioms aktualiausia problema yra finansavimo prieinamumas, dalį nuo 13 iki 8 %

Įgyvendinant VPĮP dešimtąją misiją, analitiniai, reguliaciniai ir investiciniai pokyčiai bus koncentruojami 4-iomis kryptimis:

1. *Teisingesnė ir augti palanki mokesčių sistema.* Bus įvertinta galimybę šioje srityje atlikti išsamią neterminuotų mokesčių lengvatų ir specialiųjų apmokestinimo sąlygų kaštų ir naudos analizę, kurios pagrindu bus pakeisti teisės aktai, atsisakant neefektyvių lengvatų ir apmokestinimo sąlygų. Bus priimtas sprendimas dėl palankesnio šeimos (namų ūkio), kaip pajamų mokesčio mokėtojo instituto, apmokestinimo. EUROMOD modelį pritaikius

administraciniams duomenis bus atlikta gyventojų pajamų apmokestinimo ir socialinių išmokų efektyvumo analizė ir parengti siūlymai šioje srityje. Atlikus vertinimą, suplanuota priimti LRV sprendimą dėl nekilnojamo turto mokesčio lengvatos dėl neapmokestinamosios vertės nekomercinės paskirties turtui modelio keitimo, įskaitant sprendimus dėl mokesčio įskaitymo ir administravimo peržiūros. Atliepant skaitmenizacijos iššūkius, bus priimti sprendimai dėl būtinų pokyčių su skaitmenizacija kylančių iššūkių apmokestinimo srityje. Gerinant sąlygas verslui, bus priimti sprendimai dėl galimybės išplėsti galiojančią pelno mokesčio lengvatą reinvestuojamam pelnui bei sukuriamos paskatos investicijoms pritraukti.

2. *Į strateginius tikslus orientuotas valdžios sektoriaus finansų planavimas.* Pradėta strateginio valdymo pertvarka bus užbaigta priėmus trūkstamus teisės aktus bei praktines rekomendacijas, sukūrus ir pradėjus naudoti strateginio valdymo informacinę sistemą. Administracinių gebėjimų strateginio valdymo srityje stiprinimui bus parengtas kompetencijų žemėlapis ir įgyvendinti jame numatyti veiksmai. Bus sukurtos vidutinės trukmės biudžeto taisyklės, bazinių išlaidų apskaičiavimo metodika bei automatizuoti įrankiai vidutinės trukmės biudžetui planuoti ir išlaidoms peržiūrėti. Papildomos paskatos ir finansavimo mechanizmai bus sukurti viešosios ir privačios partnerystės plėtojimui. Savivaldybių savarankiškumui didinti suplanuota priimti sprendimus dėl skolinimosi reguliavimo ir/ar naujų skolinimosi priemonių bei dėl paskatų savivaldybėms siekti efektyvumo ir ekonomiškumo teikiant viešąsias paslaugas.

3. *Sąlygų verslui gerinimas ir skaidrumo didinimas.* Jau 2021 m. III ketvirtį suplanuota patvirtinti šešėlinę ekonomiką ir PVM atotrūkį mažinančių veiksnių planą, nukreiptą į skatinimą formalizuotis, prevenciją ir sąmoningumo ugdymą, taiklesnį administravimą ir efektyvią kontrolę. Bus panaudotos IT priemonės geresnei duomenų analitikai, pakeistas Buhalterinės apskaitos ir Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymai. Geresnei duomenų analitikai pasitarnaus ir e-kvitų naudojimo versle apimties padidinimas. VMI apjungus duomenis efektyviai duomenų analitikai, mokesčių mokėtojams bus sukurti įrankiai paprasčiau apskaičiuoti ir deklaruoti mokesčius. Įgyvendinant ES teisės aktų nuostatas bus priimtose Mokesčių administravimo įstatymo pataisos ir numatytas duomenų iš skaitmeninių prekybos ir paslaugų teikimo platformų gavimas. Numatyta naikinti kliūtis augti smulkiąjam verslui peržiūrint PVM, pelno ir pajamų mokesčių teisinį reglamentavimą. Plėtojant finansines priemones bus priimtas sprendimas dėl efektyvesnio jų valdymo steigiant Nacionalinį plėtros fondą.

4. *Finansų rinkos plėtra.* Siekiama sudaryti sąlygas sukurti bendrą teisinę ir reguliacinę Baltijos valstybių padengtųjų obligacijų sistemą, steigiant bendrą Baltijos šalių regioninį kapitalo rinkų plėtros akceleravimo fondą. Bus patvirtintas Lietuvos tvariųjų (žaliųjų) finansų veiksnių planas, padedantis pritraukti investicijas į tvarius produktus ir įgyvendinamas *Fintech* industrijos plėtros planas. Taip pat bus sukurta atvira ekosistema atsiskaityti negrynaisiais pinigais ugdymo įstaigose, investuojama į būsimų mokesčių mokėtojų žinias ir įgūdžius apie mokesčių sistemą, jų finansinį raštingumą.

VPĮP 9-oji misija – „Visuomenės poreikius atitinkantis viešasis sektorius“. Įgyvendinus VPĮP plano darbus, dvigubai padidės modernizuotų elektroninių paslaugų dalis, augs elektronines paslaugas teikiančių institucijų dalis ir duomenų atvėrimo brandos indeksas. Kartu išaugs vadovavimo gebėjimų indeksas ir visuomenės pasitikėjimas viešuoju sektoriumi. VPĮP bus įgyvendintas trimis projektais:

1. *Modernios ir veiksmingos institucijos.* Išanalizavus esamą situaciją, bus priimtas sprendimas dėl viešojo sektoriaus institucinės sąrangos (institucijų tinklo) ir viešojo valdymo procesų tobulinimo, įskaitant administracinės gebos stiprinimą per viešąją politiką

įgyvendinančias agentūras. Atlikus sisteminę valstybės ir savivaldybių atliekamų funkcijų ir šių funkcijų teisinio reguliavimo analizę, metodiškai bus nustatytas viešojo valdymo funkcijų priskyrimas (delegavimas) valstybės, regionų ir savivaldybių lygmeniu. Siekiant tobulinti viešojo sektoriaus institucinės sąrangos formavimą bei valdymą planuojama konsoliduoti viešojo valdymo teisinį reguliavimą. Diegiant bendrus technologinius sprendimus bus optimizuojami viešojo sektoriaus išorės ir vidaus administravimo procesai. Įvertinus atviros Vyriausybės iniciatyvų koordinavimo ir įgyvendinimo mechanizmą, bus sukurtas atviros Vyriausybės plėtros modelis, veikiantis viešajame sektoriuje. Atlikta viešojo sektoriaus subjektų teikiamų administracinių ir viešųjų paslaugų peržiūra ir pagal poreikį atnaujintas šias paslaugas administruojančių/teikiančių subjektų sąrašas. Išanalizuotos galimybės ir vadovaujantis analizės išvadomis dalis viešųjų paslaugų teikimo perduota nevyriausybinėms organizacijoms ir (ar) privačiam sektoriui. Atlikus analizę dalis viešojo sektoriaus institucijų kontrolės ir priežiūros funkcijų bus perduota nepriklausomiems (nevalstybiniams) subjektams.

2. *E. Vyriausybė 360°*. Vykdam šį projektą bus parengta atvirų duomenų ir skaitmeninės transformacijos kompetencijų centro koncepcija. Išplėstos paskirto valstybės IT paslaugų teikėjo funkcijos taip, kad jos apimtų taikomųjų IT programų priežiūrą. Sukurta valstybės informacinių išteklių, atvirų duomenų ir skaitmeninės transformacijos kokybės vertinimo ir skatinimo ekosistema. Sukurtos paskatos institucijoms atverti duomenis ir įgyvendinti skaitmenizacijos projektus. Bus sukurtas valstybės informacinių išteklių ir skaitmeninės transformacijos valdymo mechanizmas. Parengtas funkcionalus valstybės informacinių išteklių ir sąsajumo žemėlapis. Siekiant sumažinti administracinę naštą įmonėms ir suformuoti tikslią statistiką, bus įdiegtos užsienio prekybos statistikos techninės priemonės, kurios sudarys sąlygas Europos šalių eksporto ir importo mikroduomenų mainams tarp ES šalių. Skatinant viešųjų paslaugų teikimo perdavimą verslui bus sudarytos sąlygos verslui kurti vartotojams skirtus ir jiems patogius inovatyvius technologinius sprendimus. Siekiant įgalinti žmogiškuosius išteklius naudotis įdiegtais sprendiniais bus užtikrintas skaitmeninių įgūdžių valstybės tarnyboje kompetencijų įgijimas.

3. *Stiprūs ir atsakingi vadovai – valstybės tarnybos veidas*. Siekiant supaprastinti žmogiškųjų išteklių valdymą valstybės tarnyboje, padaryti jį lankstesnį ir motyvuotą vadovaujantis žmogiškųjų išteklių valdymo valstybės tarnyboje atotrūkio analize bus parengta valstybės tarnybos pertvarkos koncepcija, o jai įgyvendinti sukurta žmogiškųjų išteklių valdymo valstybės tarnyboje ir valstybės tarnybos efektyvumo vertinimo, pagrįsto aiškiais tarptautiniais ir nacionaliniais rodikliais, sistema. Vykdomi veiksmai nukreipti į viešojo sektoriaus vadovų kompetencijų efektyvumo didinimą, specialistų/darbuotojų valdymą, mobilumo skatinimą, motyvacinės sistemos, ją susiejant su veiklos rezultatais pertvarką. Bus įsteigtas Valstybės tarnybos valdymo kompetencijų centras. Priimtas tarnybos viešajame sektoriuje skaidrumo ir nepriekaištingos reputacijos standartas – elgesio kodeksas.

6.4. Reforma „Veiksmingas viešasis sektorius“

Reformos tikslas – pertvarkyti valstybės tarnybą, patobulinant administravimo procesus, žmogiškųjų išteklių valdymą ir stiprinant viešųjų paslaugų teikimo orientaciją į klientą.

Reforma skirta mažinti atotrūkį tarp piliečių lūkesčių ir viešojo sektoriaus organizacijų sukuriamos vertės. Reformos veiksmais siekiama sistemiskai gerinti valstybės valdymą ir viešųjų paslaugų teikimą, efektyviau valdant viešojo sektoriaus dirbančiųjų kompetencijas. Pokyčiai palies ilgalaikę viešojo sektoriaus darbuotojų ir vadovų rengimo bei kompetencijų ugdymo sistemą, strateginių būsimų gebėjimų poreikio identifikavimą ir jų planavimą.

Reformos įgyvendinimas vyks trimis tarpusavyje koordinuojamomis kryptimis:

1. *Vieninga pažangi viešojo sektoriaus žmogiškųjų išteklių valdymo sistema.* Sistema reikalinga centralizuoti viešojo sektoriaus dirbančiųjų žmogiškųjų išteklių valdymą, didinantį informacinių technologijų naudojimo efektyvumą ir mažinantį IT priežiūros fragmentaciją ir veiklos išlaidas.

Šiuo metu visame viešajame sektoriuje dirbančių darbuotojų priėmimas, jų veiklos vertinimas, ugdymas, skatinimas, motyvavimas, socialinės garantijos ir atleidimas yra reglamentuoti skirtinguose teisės aktuose, o svarbi valdymo dalis – ugdymas - apskritai nėra apibrėžta. Skirtingas teisinis reguliavimas lemia didelę viešojo sektoriaus darbuotojų fragmentaciją ir informacijos apie žmogiškuosius išteklius stoką. Viešojo sektoriaus veikla organizuota skirtingomis organizacijų formomis: veikia biudžetinės įstaigos, viešosios įstaigos, valstybės ir savivaldybių įmonės, akcinės ir uždarnosios akcinės bendrovės, juose dirba darbuotojai pagal darbo sutartį, valstybės pareigūnai, valstybės tarnautojai (statutiniai valstybės tarnautojai, karjeros valstybės tarnautojai, diplomatai), kurių darbo sąlygas, socialines garantijas ir darbo užmokestį nustato skirtingi teisės aktai¹²¹.

Šis reformos įgyvendinimo etapas prasidės nuo esamos situacijos analizės, žmogiškųjų išteklių valdymo supaprastinimo alternatyvų suformulavimo ir palyginimo, veiksmų plano sudarymo. Iki 2022 metų pabaigos bus pakeisti teisės aktai, įteisinantys vieningus žmogiškųjų išteklių valdymo principus, jų įgyvendinimui naudojamas informacinius išteklius, jų projektavimo, įdiegimo ir naudojimosi etapus. Kartu teisės aktuose bus nustatytos aiškios institucinės atsakomybės už valstybės tarnybos efektyvumo pokyčius, jų inicijavimą bei įgyvendinimą, inovacijų diegimą valdant žmogiškuosius išteklius ne tik valstybės tarnyboje, bet ir visame viešajame sektoriuje, viešojo sektoriaus organizacinės kultūros modernumo didinimą, orientaciją į naujoves, pasitikėjimo stiprinimą, atsakomybę. Siekiant geriau įgalinti savivaldybes, bus sistemškai peržiūrėti valstybių ir savivaldybių vykdomų funkcijų ir jų reguliavimo teisiniai pagrindai ir metodiškai susitarta dėl efektyvaus viešojo valdymo funkcijų priskyrimo (delegavimo) valstybės, regionų ir savivaldybių lygmeniu. Peržiūrėjus funkcijas, bus nuspręsta dėl viešojo sektoriaus kontrolės ir priežiūros funkcijų perdavimo nepriklausomiems (nevalstybiniais) subjektams. Viešųjų paslaugų prieinamumas bus didinamas įvertinus administracinių ir viešųjų paslaugų kokybės, prieinamumo ir teikimo standartą ir pradėjus vertinti paslaugų atitiktį šiam standartui. Sukūrus teises prielaidas metodikas taikyti praktikoje, bus optimizuojami viešojo sektoriaus išorės ir vidaus administravimo procesai, bendrai diegiant skaitmeninius, procesus automatizuoti skirtus sprendimus ir įrankius (Reforma „Į klientą orientuotos paslaugos“).

Naujoji žmogiškųjų išteklių valdymo sistema bus projektuojama taip, kad kuo didesnė žmogiškųjų išteklių valdymo procesų dalis viešajame sektoriuje būtų skaitmenizuota, standartiniai procesai automatizuoti, o sudėtingiems algoritmams pasitelktas dirbtinis intelektas. Neatsiejama sistemos dalis bus informacinė sistema, kuri prieš diegimą valstybės tarnyboje bus ištestuota gamybiniame

¹²¹ Nebaigtinis teisės aktų sąrašas: Darbo Kodeksas, Valstybės politikų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymas, Valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo ir komisijų narių atlygio už darbą įstatymas, Valstybės tarnybos įstatymas, Vidaus tarnybos statusas, Diplomatinių tarnybos įstatymas, Vadovybės apsaugos įstatymas, Prokuratūros įstatymas, Valstybės kontrolės įstatymas, Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas, Branduolinės energijos įstatymas, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas ir kiti tik tam tikrai viešajai funkcijai aktualūs teisės aktai.

aplinkoje. IS, jai veikti reikalingos techninės ir programinės priemonės įdiegtos per dvejus metus – iki 2025 metų pabaigos. Šią reformos įgyvendinimo kryptį koordinuos VRM.

2. „*Lyderystės akademija*“. Šios reformos krypties tikslas - sukurti ir įdiegti centralizuotai valdomą viešojo sektoriaus vadovų kompetencijų valdymo mechanizmą.

Lietuvos valstybės tarnyboje nėra efektyvios talentų paieškos, asmenų, turinčių geras vadybines ir lyderystės kompetencijas ir potencialiai galinčių tapti gerais vadovais, identifikavimo ir pritraukimo sistemos, o detalus ir perteklinis tarnybinių santykių reguliavimas užkardo talentų paiešką, identifikavimą ir pritraukimą. Nėra potencialių vadovų identifikavimo sistemos, kai karjeros metu identifikuojami tarnautojai, turintys geras vadybines ir lyderystės, kitas vadovams reikalingas kompetencijas, jie nėra ruošiami tapti gerais vadovais, tikslingai neugdomi. EBPO atkreipia dėmesį¹²², kad tinkamo vadovo paskyrimas į jam tinkamas pareigas priklauso nuo gebėjimo efektyviai įvertinti lyderystės gebėjimus ir kompetencijas. Šiandien atliekamas vertinimas remiasi tik formaliais, teisės aktuose nustatytais, kriterijais: darbo patirties trukmė, išsilavinimas ir įgyta kvalifikacija. Tokie kriterijai nėra efektyvūs indikatoriai ateities vadovų veiklai. Pažangios šalys vis dažniau taiko talentų paieškos ir pritraukimo į vadovų pareigas priemones dar karjeros pradžioje identifiuoti darbuotojus, turinčius lyderystės potencialą, juos remti ir skatinti iki jiems tampant vadovais. Potencialių aukštesniųjų valstybės tarnautojų stebėjimas jų karjeros metu suteikia apie kandidatą daugiau informacijos, leidžiančios geriau įvertinti nei tai įmanoma interviu, egzamino metu ar vertinimo centre. Nuolatiniam tarnybos atsinaujinimui reikalinga daugiau kandidatų į aukštesniuosius valstybės tarnautojus pritraukti iš išorės, taip didinant įgūdžių, patirties ir požiūrių įvairovę. Viešojo sektoriaus kompetencijų stiprinimo veiklos bus pradėtos nuo vadovų korpuso stiprinimo. Pažangių užsienio šalių praktika rodo, kad norint užtikrinti pakankamą dėmesį aukštesniųjų vadovų korpusui, tikslinga institucionalizuoti aukštesniųjų vadovų valdymą, kuris apimtų talentų pritraukimą, atranką, vertinimą, karjeros planavimą ir jų išlaikymą visame viešajame sektoriuje (įskaitant valstybės tarnautojus – įstaigų vadovus, statutinių įstaigų vadovus, valstybės pareigūnus ir kitų biudžetinių įstaigų vadovus). Lyderystės stiprinimas bus vykdomas sudarius ilgalaikį viešojo sektoriaus darbuotojų ir vadovų rengimo ir kompetencijų ugdymo planą ir įteisinus jo veikimą. Centralizuotas vadovų karjeros valdymas, talentų pritraukimas, jų išsaugojimas ir valdymas, vadovų kompetencijų nustatymas, matavimas ir vertinimas, vadovų elgesio kodeksas yra pagrindiniai klausimai, į kuriuos iki 2023 m. pradžios bus atsakyta pasitelkiant tarptautinę patirtį.

3. *Strateginių kompetencijų viešajame sektoriuje ugdymas*. Veiksmai skirti sukurti ilgalaikę ir tvarią viešojo sektoriaus darbuotojų kompetencijų ugdymo sistemą, skirtą užtikrinti kompetencijų atitiktį modernios valstybės poreikiams ir padidinti strategines kompetencijas turinčių viešojo sektoriaus dirbančiųjų skaičių.

Planuojama gebėjimų stiprinimą pradėti nuo reikiamų kompetencijų viešojo valdymo institucijose žemėlapiu sudarymo, apibrėžiant poreikius konkrečioms kompetencijoms ir centralizuotai suplanuojant jų užtikrinimo veiklas. Iki sisteminių pokyčių įgyvendinimo, dar 2021 m. bus pradėtos strategiškai svarbiausių gebėjimų stiprinimo veiklos, kuriomis bus siekiama užpildyti aktualiausias, jau identifiкуotas strategiškai svarbių kompetencijų spragas, trukdančias priimti duomenimis

pagrįstus valstybės valdymo sprendimus. Strateginės kompetencijos, kurias numatyta stiprinti yra trejopos:

- 1) Skaitmeninės kompetencijos;
- 2) Finansinės-analitinės kompetencijos;
- 3) Lyderystės kompetencijos;

Ištekliai stiprinti viešojo sektoriaus kompetencijas bus telkiami bendradarbiaujant su Lietuvos aukštosiomis mokyklomis. Strateginių kompetencijų ugdymo moduliai, parengti kartu su tarptautiniais ekspertais, bus ne tik naudojami užpildyti esamas tarnautojų kompetencijų spragas, bet ir integruoti į sukurta mokymosi visą gyvenimą sistemą (Reforma „Prieinamos kompetencijų plėtojimo ir kvalifikacijų pripažinimo galimybės suaugusiems“). Tokiu būdu valstybės tarnybą papildantys dirbantieji įgis galimybes operatyviai suvienodinti turimas strategines kompetencijas. Kartu šie strateginių kompetencijų moduliai taps pagrindu aukštojo mokslo institucijoms atnaujinti formaliojo mokymo turinį. Šios reformos krypties veiklas įgyvendins VRM, ŠMSM ir FM kartu su CPVA ir kitais subjektais, kurių institucinės atsakomybės bus nustatytos viešojo sektoriaus žmogiškųjų išteklių valdymą reglamentuojančiuose teisės aktuose. VRM su CPVA užmegs glaudų bendradarbiavimą su aukštojo mokslo institucijomis dar iki strateginių kompetencijų modulių rengimo ir šį bendradarbiavimą tęs per visą reformos įgyvendinimo trukmę. Bendradarbiaujant bus aktualizuotas studijų turinys, sukurti praktiniai mechanizmai studentų praktikai, pagalbos teikimui pradedant karjerą viešajame sektoriuje ir karjeros valdymo bei sąlygų kryptingai mokytis visą gyvenimą užtikrinimui.

Skaitmeninių įgūdžių kompetencijai valdyti bus įdiegtas automatizuotas skaitmeninių įgūdžių valdymo valstybės tarnyboje įrankis. Naudojantis šiuo įrankiu, bus testuojami pretendentų į valstybės tarnybą skaitmeniniai įgūdžiai, o jau dirbantiesiems – pasiūlyti įgūdžių įsivertinimo/testavimo įrankiai, kurių rezultatai susieti su kompetencijų kėlimo turiniu.

Įgyvendinant reformą dėl efektyvesnės vadybos ir įgytų kompetencijų bus padidintas viešojo sektoriaus institucijų atsparumas ir priimamų sprendimų kokybė. Teigiamas poveikis pasireiškės viešųjų paslaugų kokybės augimui dėl labiau į klientus orientuotų tarnautojų, o optimizuoti procesai pagreitins skaitmeninių sprendimų diegimą.

Ši reforma yra svarbi visoms EGADP suplanuotoms reformoms, kadangi reformos įgyvendinimas didina viešojo sektoriaus veikimo efektyvumą per valstybės tarnybos dirbančiųjų strateginių kompetencijų atitikimo vykdomoms funkcijoms užtikrinimą. Skaitmeninės kompetencijos itin svarbios sėkmingai įgyvendinti „Komponentas SKAITMENINĖ TRANSFORMACIJA EKONOMIKOS AUGIMUI“ sudėtyje reformas, ypač – užtikrinant, kad visos viešosios paslaugos bus orientuotos į klientą (Reforma „Į klientą orientuotos paslaugos“). Finansinės-analitinės kompetencijos yra būtinos įgyvendinti „Reforma „Skaidriais principais pagrįstas trimečio biudžeto planavimas“. Kartu ši reforma yra tiesioginis postūmis didinant aukštojo mokslo kokybę ir didinant absolventų atitikimą darbo rinkos poreikiams.

6.5. Reforma „Skaidriais principais pagrįstas trimečio biudžeto planavimas“

Reformos tikslas – padidinti vidutinės trukmės biudžeto formavimo principų ir viešųjų paslaugų finansavimo skaidrumą, apibrėžiant „nekintančios politikos“ terminą Lietuvoje, nustatant aiškias vidutinės trukmės biudžeto formavimo taisykles ir sistemingai vykdant biudžeto išlaidų peržiūrą, skatinant savivaldybių savarankiškumą planuoti investicijas, didinančias viešosios infrastruktūros tvarumą, naudojimo efektyvumą ir paslaugų kokybę.

Europos Taryba dar 2011 m. direktyvoje dėl reikalavimų valstybės narių biudžetų sistemoms ([2011/85/ES](#)) pažymėjo, kad daugumos fiskalinių priemonių poveikis biudžetui trunka ilgiau nei vienerius metus, todėl metinių biudžetų teisės aktų planavimas turėtų būti grindžiamas daugiamečiu fiskaliniu planavimu, kuris neatsiejamas nuo vidutinės trukmės biudžetų sistemos. Vadovaujantis direktyva, ES šalių narių vidutinės trukmės biudžetą sudaro visų pagrindinių išlaidų ir pajamų projekcijos, grindžiamos nekintančios politikos prielaida.

2019 m. TVF išvadose Lietuvai atkreipė dėmesį į biudžetų sudarymo praktiką: makroekonominių prognozių ir pagrindinių kintamųjų įtakos ir jų tarpusavio priklausomybės fiskaliniam scenarijui aiškumo trūkumą. TVF savo išvalgomis rekomenduoja atskleisti naudojamus detalias prielaidas ir metodikas makroekonominėms prognozėms ir vidutinės trukmės biudžetams sudaryti, viešinti pagrindinių biudžeto rodiklių pokyčius lyginant su praėjusiais metais, detalizuojant priežastis pagal politikos pasikeitimus ar makroekonominius veiksnius. TVF pabrėžia būtinybę aiškiau komunikuoti visuomenei kaip biudžetai susieti su prioritetinėmis vyriausybės ir vietos valdžios darbo kryptimis ir ką priimtas biudžetas praktiškai reiškia kiekvienos šeimos gerovei.

Susiklosčiusi biudžeto planavimo praktika neskatina išlaidas planuojančių asignavimų valdytojų sistemingai vykdyti biudžeto išlaidų peržiūrą, vertinti išlaidų efektyvumą ir dėti pastangas jas mažinti. Turimi išlaidų peržiūrų įrankiai naudojami fragmentiškai, taikomi peržiūrint tik tam tikro sektoriaus arba jo dalies išlaidas, nėra vertinamas viso biudžeto išlaidų efektyvumas. Todėl pasitaiko nepagrįstų biudžeto išlaidų sumažinimo atvejų planavimo metu, nors faktinių išlaidų patiriama daugiau rizikuojant fiskaline drausme. Vietos valdžios biudžeto lygmeniu ši problema pasireiškia ir nepažangia esama valstybės tikslinių dotacijų skyrimo savivaldybėms sistema, kurioje mažai dėmesio skiriama dotacijų panaudojimo efektyvumui:

1. Tikslinių dotacijų savivaldybėms dalis nėra pastovi ir jos dydis kiekvienai savivaldybei nėra patikimai žinomas nei kiekvieniems metams, nei ilgalaikėje perspektyvoje;
2. Savivaldybėms skiriamos tikslinės dotacijos nesusietos su strateginių rodiklių pasiekimu, todėl jų panaudojimo efektyvumas nėra nuolat peržiūrimas ir kontroliuojamas;
3. Savivaldybėms deleguojamų valstybės funkcijų finansavimo apimtys adekvatumas nėra metodiškai vertinamas. Nėra atsižvelgiama į tai, kad ta pati viešoji funkcija gali būti ir deleguota ir iš dalies savarankiška;
4. Dotacijų panaudojimui nustatomi reikalavimai nustatomi universaliai, neatsižvelgiant į konkrečių savivaldybių poreikius, taip priverčiant savivaldybes rinktis tarp nebūtinų investicijų ir dotacijų grąžinimo.

Esama sistema turi būti keičiama, nes valstybės tikslinės dotacijos kartu su per nacionalinį biudžetą persikirstomu gyventojų pajamų mokesčiu sudaro pagrindinę visų savivaldybių pajamų dalį, kadangi savarankiškomis savivaldybių pajamomis galima laikyti tik apie 13 %. visų savivaldybių biudžeto pajamų¹²³. Išvardyti sistemos bruožai lemia tai, kad savivaldybės jaučiasi nesavarankiškos¹²⁴, stokoja autonomiškumo ir lankstumo tenkinti vietos poreikius, užtikrinti

¹²³ Report 6. Municipal Debt restructuring tool for the evaluation of the long run sustainability of LG's financial structure. Final report. Grant agreement No SRSS/S2018/028, SOSE Italy, 2020

¹²⁴ Skaidrilė Grigaitė-Mockevičienė, Dovilė Sujetaitė, Vytautas Vaitiekūnas. 2020. Lietuvos savivaldybių savarankiškumo tyrimas. <http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2020/03/Lietuvos-savivaldybiu-savarankiskumo-tyrimas.pdf>

optimalų viešųjų paslaugų teikimą, o skirtingų savivaldybių gyventojams teikiamos nevienodos apimties ir kokybės viešosios paslaugos, naudojant skirtingos apimties infrastruktūrą, kas gilina regionų atskirtį. Savivaldybėse, kuriose išleidžiama santykinai daugiau lėšų teikti daugiau viešųjų paslaugų, gyvenimo kokybės indeksas yra aukštesnis (didžiųjų miestų ir kurortinės savivaldybėse). Apie pusės (29 iš 60 savivaldybių) paslaugų bendras suminis lygis apskaičiuotas sąlyginiam funkcijos / paslaugos vienetui yra žemesnis už lyginamąjį rodiklį. Iš jų 13 savivaldybių 2018 m. išleido daugiau lėšų sąlyginiam funkcijos / paslaugos vienetui, nors jose teikiamos viešosios paslaugos buvo žemesnės apimties ir kokybės¹²⁵.

Dabartinė biudžetų sudarymo tvarka riboja galimybes mažinti regioninius netolygumus. Atsižvelgiant į demografines tendencijas lyginant 2018 ir 2028 metus, viešosios infrastruktūros trūkumas pasireiškė 5 savivaldybėse (Vilniaus m., Vilniaus raj., Kauno raj., Klaipėdos raj., Neringos m.) visose kitose savivaldybėse yra rizika, kad infrastruktūra gali būti perteklinė būsimam gyventojų skaičiui tose savivaldybėse, todėl duomenys ir analitika yra būtini norint vykdyti įrodymais grįstą regionų ir savivaldybių finansinę politiką, kuriai reikalingas trimečio biudžeto planavimas.

Reformos įgyvendinimas yra kokybinis dviejų pagrindinių viešųjų finansų politikos įrankių pokytis:

1. *Vidutinės trukmės fiskalinė sistema*¹²⁶, su kuria susijęs makro-fiskalinis prognozavimas. Tai institucinių susitarimų rinkinys biudžeto sudarymo pradžioje daugiamečiams fiskaliniams tikslams nustatyti. Fiskalinė sistema apima makroekonominių rodiklių (BVP, infliacija, užimtumas ir tt.) ir fiskalinių rodiklių (pajamos, išlaidos, fiskalinis balansas, cikliškumo korekcijos, skola, skolos aptarnavimas) prognozes.
2. *Vidutinės trukmės biudžeto sistema*¹²⁷, kuri formuojama remiantis pirmojo įrankio produktais – t.y. rodiklių projekcijomis. Tai instituciniai vidutinės trukmės biudžetų sudarymo ir valdymo procesai, skirti prioretizuoti, pristatyti ir valdyti pajamas ir išlaidas daugiamečių perspektyvoje. Procesų rezultatas - parengti daugiamečiai biudžeto išlaidų planai. Visas planavimo VTB procesas vyksta iš viršaus į apačią per agreguotas išlaidas ir jų prioretizavimą, balansuojant iš apačios ateinančias asignavimų valdytojų finansavimo poreikius sektorinėms/horizontalioms strategijoms/programoms įgyvendinti.

Makro-fiskalinis prognozavimas turi tiesioginį ryšį nustatant vidutinės trukmės biudžeto išlaidų lubas ir jas vertinant per makro-fiskalinį prognozavimo procesą ir juo remiantis priimant fiskalinės politikos sprendimus. Visas procesas vyksta iteracijomis nuo makro rodiklių iki fiskalinių ir atgal.

Svarbią reformos įgyvendinimo dalį sudaro pažangia metodika pagrįstų taisyklių įteisinimas. Bus įteisintos vidutinės trukmės biudžetų sudarymo taisyklės, nustatančios, kas yra nekintanti politika, kaip apskaičiuojamos išlaidų ribos, rezervo dydis, kokiais principais asignavimai iš vieno metų perkeliama į kitus, kaip atliekama biudžeto išlaidų peržiūra ir kiti metodiniai klausimai.

¹²⁵ Report 6. Municipal Debt restructuring tool for the evaluation of the long run sustainability of LG's financial structure. Final report. Grant agreement No SRSS/S2018/028, SOSE Italy, 2020

¹²⁶ Angl. medium-term fiscal framework

¹²⁷ Angl. medium-term budget framework

EK vertinimu¹²⁸, trys pilotinės išlaidų peržiūros sveikatos apsaugos, socialinės apsaugos ir švietimo srityse yra pažangi praktika, kuri turėtų tapti išlaidų peržiūros metodikos pagrindu ir būti taikoma formuojant vidutinės trukmės biudžetus.

Siekiant pokyčio, didžiausias dėmesys bus nukreiptas į savivaldybių savarankiškųjų pajamų dalies didinimo būdus ir jų poveikio palyginimą. Nustatant viešųjų paslaugų finansavimo principus, bus peržiūrėtas funkcijų, paskirstytų tarp centrinės ir vietos valdžios, finansavimo tvarumas ir įvertintos galimybės perduoti daugiau viešųjų funkcijų savivaldybėms vykdyti savarankiškai, standartizuojant valstybės dotacijų skyrimo principus, susiejant juos su paslaugų teikimo kokybe ir rezultatais ir užtikrinant tinkamą finansavimo modelį. Pateikti siūlymai dėl paskatų savivaldybėms siekti standartizavimo, efektyvumo ir taupaus lėšų naudojimo bus įteisinti reguliaciniais būdais. Pertvarkius savivaldybių biudžeto planavimą į trimetį, bus:

1. įmanoma priimti duomenimis grįstus sprendimus dėl funkcijų ir paslaugų perdavimo savivaldybėms vykdyti savarankiškai, sudarant paskatas savivaldybėms siekti efektyvumo ir taupyti lėšas, bei įvertinti, ar savivaldybės surenka pakankamai lėšų funkcijoms finansuoti;
2. bus sukurta sistema, skatinanti savivaldybes surinkti daugiau pajamų nustatant tinkamus įkainius ir mokesčių tarifus, įskaitant galimybę savivaldybėms priskirti daugiau mokesčių ar didesnę jau priskirtų mokesčių dalį;
3. įmanoma įvertinti realų infrastruktūros poreikį savivaldybėse ir kiek pajamų joms trūksta, kad galėtų jį finansuoti, o tai leis priimti duomenimis grįstus sprendimus dėl skolinimosi reguliavimo ir naujų skolinimosi priemonių kūrimo, užtikrinant bendrą valstybės skolinimosi tvarumą.

Asignavimų valdytojams nustatytas taisyklės taikyti praktikoje padės sukurti unifikuoti įrankiai ir atlikti biudžeto planavimui naudojamų informacinių sistemų pakeitimai. Savivaldybių funkcijų/paslaugų lygio ir fiskalinio pajėgumo analitikai gerinti bus sukurti įrankiai, kuriuos naudojant ir atveriant per AFVIS visuomenei taps vizualiai aiškūs savivaldybių teikiamų viešųjų paslaugų palyginamieji rodikliai. Duomenys ir analitiniai įrankiai yra būtini norint vykdyti įrodymais grįstą regionų ir savivaldybių finansų ir fiskalinės decentralizacijos politiką, įskaitant valstybės funkcijų, skolinimosi ir pajamų surinkimo įvertinimą ir pasiūlymų teikimą Vyriausybei dėl sistemos tobulinimo. Įrankių naudojimui užtikrinti bus investuojama į viešojo sektoriaus dirbančiųjų skaitmeninių kompetencijų plėtrą. Reformos įgyvendinimas padidins biudžeto formavimo sistemos efektyvumą ir sudarys sąlygas tvariai planuoti vidutinės trukmės biudžetus, gauti patikimą ir savalaikę informaciją sprendimams priimti, įtraukti visuomenę į biudžetų planavimo procesus, užtikrinant skaidrią komunikaciją. Be to, įgyvendinus reformą, reikšmingai padidės savivaldybių ekonominis savarankiškumas spręsti unikalios kiekvieno regiono iššūkius, priartinant viešąsias paslaugas prie piliečių poreikių taip mažinant regioninę atskirtį. Sukurti įrankiai stiprins viešojo sektoriaus duomenimis ir įrodymais grįstos politikos formavimo ir įgyvendinimo pajėgumus. Savivaldybių lygmeniu, reforma skatins savivaldybes bendradarbiauti paslaugų lygio gerinimo, finansinio tvarumo ir žaliojo kurso srityse bei dalintis gera praktika.

---

128 Country Report Lithuania 2020

Reformos tikslinė grupė yra centrinė valdžia persikrstanti didžiąją dalį savivaldybių biudžeto išlaidų, savivaldybės, regionų plėtros tarybos, savivaldybių veikla ir ją atspindinčiais rodikliais bei savivaldybių gyvenimo kokybės rodikliais suinteresuotas verslas, NVO, švietimo įstaigos, piliečiai.

6.6. Reforma „Privačių išteklių pritraukimas įgyvendinti valstybės strateginius tikslus“

Reformos tikslas – didinti ilgalaikio valstybės biudžeto planavimo tvarumą, integruojant valstybės ir savivaldybių įsipareigojimų viešojo ir privataus sektorių partnerystės sandoriams planavimą ir skatinant verslo įsitraukimą bei inovacijas finansų rinkoje.

Reforma orientuota į investavimo rizikos mažinimą viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės (VPSP) projektuose, todėl pirmiausiai siekiama valstybei įteisinti nuostatas dėl VPSP būdu valstybės (kartu su savivaldybėmis) prisiimtų įsipareigojimų dydžio apribojimo, skaidraus jų planavimo ir valdymo ilgalaikėje perspektyvoje¹²⁹. Taip siekiama užtikrinti VPSP planų tvarumą ir ilgalaikiškumą, formuoti valstybės kaip strateginio patikimo partnerio įvaizdį ir racionaliai naudoti išteklius VPSP projektų vystymui.. Sumažintas neapibrėžtumas ir konkurencijos tarp privačių rinkos dalyvių stiprėjimas sukurs palankias sąlygas plėtoti šių sandorių finansavimo produktų ir instrumentų pasiūlą. Kartu bus sumažinta savivaldybių finansinė rizika vykdant VPSP projektus, ir administraciniai kaštai rengiant VPSP projektus

Įgyvendinant reformą, bus įteisintos ilgalaikių VPSP įsipareigojimų planavimo valstybės biudžete taisyklės. Rengiant taisykles, į jas bus integruotos „Žaliojo kurso“ nuostatos, kurių laikantis VPSP projektų įgyvendinimas aktyviai prisidės prie ilgalaikės klimato kaitos prevencijos. Bus įvertintos valstybės galimybės dalintis VPSP projektų finansavimo riziką su privačiais investuotojais ir identifikuoti instrumentai, kurių investicijų finansavimo rinkoje trūksta labiausiai. Vertinant viešųjų investicijų finansavimo galimybes, bus įvertinta galimybė sutelkti piliečių indėliuose laikomas lėšas finansuoti jiems aktualius viešosios infrastruktūros projektus ir sukurtos teisinės, institucinės ir techninės prielaidos organizuoti piliečių finansavimą¹³⁰.

Siekiamas reformos rezultatas – nauji tvarūs viešųjų investicijų finansavimo mechanizmai, įgalinantys sistemingai planuoti ir efektyviai taikyti viešosios ir privačios partnerystės (VPSP) būdą valstybės ir savivaldos lygiu, užtikrinantys VPSP projektų svarų indėlį į klimato kaitos prevencijos priemonių įgyvendinimą.. Į partnerystės sutartis integruoti ilgalaikiai išteklių tausojimo ir neigiamo poveikio aplinkai mažinimo tikslai prisidės prie socialinio poveikio VPSP sandorių tikslinėms grupėms.

Reformą įgyvendins VPSP kompetencijų centras – CPVA kartu su FM. Įgyvendinant reformą bus pasitelkti Lietuvos ekspertai, svarbūs socialiniai-ekonominiai partneriai ir tarptautiniai ekspertai, turintys patirties lyginti alternatyvius modelius, vertinti jų tinkamumą ir reglamentuoti jų įgyvendinimą. Bus investuojama į IT sistemų pakeitimus, kiek jie susiję su įdiegtų naujų teisės aktų nuostatų praktiniu įgyvendinimu.

¹²⁹ Lietuvoje sudaromų VPSP sandorių ilgiausia trukmė – 25 metai.

¹³⁰ Angl. crowd funding.

6.7. Reforma „Verslui prieinami įrankiai valdyti nemokumo riziką“

Reformos tikslas - padėti įmonėms sustiprinti savikontrolės mechanizmus patiriant nemokumo riziką bei įtraukiant valstybės institucijas aktyviai konsultuoti verslą..

Užsitęsęs karantinui, ekonomikai kovojant su jo pasekmėmis, tikėtinas įmonių, susiduriančių su finansiniais sunkumais, skaičiaus išaugimas. 2017 m. Lietuvoje prasidėjo apie 3000 įmonių bankrotų procesų tuo tarpu restruktūrizavimo procesų tais pačiais metais pradėta tik 29. Beveik 73 % restruktūrizavimo bylų kasmet nutraukiama, kadangi įmonės neparengia ir nepateikia restruktūrizavimo planų (beveik 36 % nutraukimo atveju) arba nevykdo/netinkamai vykdo restruktūrizavimo planus (32 %). Kreditoriai (apie 70 tūkst. bankroto proceso bylose) dažnai reiškia nepasitenkinimą nemokumo administratorių veikla. 2020 m. ekonomikai jau veikiant pandemijos sąlygomis pradėtų bankrotų buvo tik 774, kadangi verslui buvo taikomos valstybės pagalbos priemonės, taip pat priimtas įstatymas dėl COVID-19 viruso poveikio juridinių asmenų nemokumui¹³¹, kuriuo buvo suspenduota juridinio asmens vadovo pareiga inicijuoti nemokumo procesą karantino laikotarpiu ir 3 mėn. jam pasibaigus. Vertinant įmonių finansinius sunkumus ir sprendžiant dėl tolesnių perspektyvų būtų naudinga turėti naujausią informaciją apie turto vertes, nustatytas tiek nepriklausomų turto vertintojų atliktų vertinimų metu, tiek pagrįstas sandoriais.

Vadovaujantis Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento 2015/848 24 ir 25 straipsniu, Lietuvoje nuo 2019 m. valstybės biudžeto lėšomis Audito, vertinimo ir nemokumo informacinės sistemos (AVNIS) pagrindu įsteigtas nemokumo registras, kurio duomenys yra prieinami ES vartotojams per Europos e. teisingumo portalą.

Siekiant iš esmės pagerinti duomenų teikimą ES ir vidaus vartotojams, įgyvendinant Juridinių asmenų nemokumo įstatymo nuostatas nuo 2023 sausio 1 d. turi pradėti veikti naujas nemokumo portalas, kuris įgalins AVNIS duomenis surinkti tiesiogiai iš nemokumo administratorių, kreditorių ir kt., formuojant kiekvieno nemokumo proceso e – bylas, sisteminti bylose esančią informaciją analizės ir mokslo tikslais, bei pagal poreikį ją atverti nemokumo procesų dalyviams ir visuomenei. Toks AVNIS duomenų tvarkymas užtikrins greitą ir patikimą informacijos sklaidą visiems (ir kitose valstybėse narėse registruotiems subjektams) nemokumo procesų dalyviams.

Nemokumo portalo sukūrimas pagerins duomenų apie nemokumo procesus apimtį ir kokybę, o tuo pačiu ir nemokumo registro, prieinamo ES vartotojams per Europos e. teisingumo portalą, duomenų kokybę.

Įgyvendinant reformą bus užtikrintas informacijos apie Lietuvoje registruotų įmonių nemokumą ir bankrotus integraciją į bendrą ES registrą ir sukurtas „vieno langelio“ principu veikiantis nemokumo informacijos sklaidos ir riziką patiriančių įmonių konsultavimo mechanizmas, praturtintas metodikomis pagrįstais skaitmeniniais įrankiais (ankstyvo perspėjimo modelis, interaktyvus restruktūrizavimo sprendimų parinkimo vedlys, turto vertinimo rezultatų palyginimas su rinkos duomenimis pagal tarptautiniais vertinimo standartais pagrįstas turto vertinimo metodikas, pasiekiamas per interaktyvų vedlį), padidintas informacijos prieinamumas kreditoriams. Reformą įgyvendins Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie FM.

¹³¹ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/745bd8f0863011eab005936df725feed>

Efektyvesnė nemokumo procesų prevencija ir restruktūrizavimo valdymas tiesiogiai prisideda prie verslo aplinkos gerinimo, skaidrumo vykdant mokesťines prievoles. Padidintas turto vertinimo patikimumas prisideda prie verslo skaidrumo didinimo.

6.8. Reforma „Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį“

Reformos tikslas - vadovaujantis gautomis rekomendacijomis, mažinti šešėlinės ekonomikos pasireišimo galimybes, sukuriant palankias sąlygas kokybiškai duomenų analitikai ir prevencinių priemonių operatyviam taikymui.

Lietuvoje PVM atotrūkis mažėjo palyginti nežymiai ir 2018 m. sudarė 25,9% (tarp ES šalių narių tik Graikijoje ir Rumunijoje atotrūkis buvo didesnis, atitinkamai 30,1 % ir 33,8 %, o ES 2018 m. vidurkis buvo 11%).¹³² Šiam iššūkiui spręsti VMI 2018 m. kreipėsi tarptautinės ekspertinės pagalbos pagal EK SRPP ir gavo Pasaulio banko ekspertų konsultacijas ir rekomendacijas, kurių įgyvendinimas nukreipia veiksmus septyniomis kryptimis:

1. Diegti automatines ir visuotines neatitikimų nustatymo taisykles bei automatinio komunikavimo su mokesčių mokėtojais ir sankcijų taikymo sistemą;
2. Sukurti ir įdiegti mokesčių mokėtojų rizikos vertinimo sistemą, leidžiančią realiu laiku reaguoti į mokesťinius pažeidimus bei taikyti prevencines priemones;
3. Sukurti potencialių PVM sukčiavimo grandinių identifikacijos sistemą, bei identifikuojant sąžiningas įmones ir užkardant jų įtraukimą į sankcijų taikymo sistemas;
4. Sukurti mokesčių mokėtojų elgsenos bei preferencijų vertinimo sistemą, pagrįstą stebėsenos ir kontrolės veiksmų poveikio analize;
5. Įdiegti PVM priešregistracinės kontrolės ir išankstinio perspėjimo sistemą valdyti PVM sukčiavimo riziką;
6. Integruoti viešai prieinamą informaciją apie mokesčių mokėtojus į VMI duomenų informacinę struktūrą;
7. Užtikrinti VMI IS apdorojamų duomenų kokybės atitiktį pažangios analitikos bei dirbtinio intelekto metodų naudojimui.

Atspirties taškas planuojant šio tikslo pasiekimą yra 2016 m. VMI pradėjusi veikti Išmanioji mokesčių administravimo informacinė sistema i.MAS. Sukurti ir taikomi analitiniai modeliai, kurie buvo realizuoti kuriant i.MAS jau dabar leidžia nustatyti PVM atotrūkį Lietuvoje ir verslo segmentų rizikingumą, tačiau šioje IS dar nėra visų duomenų automatizuotiems sprendimams priimti. i.MAS sudaro 7 posistemiai: sąskaitų faktūrų, važtaraščių, analizės, modeliavimo ir rizikų valdymo kompetencijų centro, išmaniųjų elektroninių kasos aparatų, standartizuotų apskaitos duomenų kaupimo ir tvarkymo, nuotolinių apskaitos paslaugų smulkiajam verslui, išmaniosios kontrolės procesų valdymo posistemis. Visi šeši posistemiai, išskyrus Išmaniųjų elektroninių kasos aparatų posistemį i.EKA yra sukurti, įdiegti ir naudojami mokesčių administratoriaus veikloje. i.MAS kartu su įdiegtomis ir dar tik planuojamomis diegti e.paslaugomis mokesčių mokėtojams taip pat laikytinas atspirties tašku skaitmenizuojant verslo apskaitos procesus ir dokumentus, tokius kaip (PVM) sąskaitos faktūros, jų registrai, važtaraščiai, kvitai. Būtent elektroninių dokumentų

¹³² https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/vat-gap-full-report-2020_en.pdf

ekosistemos versle vystymas ir skatinimas tapti jos dalyviais siejamas su efektyvesniais verslo procesais, duomenų analitika ir ekonomikos realiu laiku proveržiu. Elektroninių dokumentų ekosistemos vystymas pažangiais metodais, su galimybe juos taikyti tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu, tiesiogiai prisidės prie popierinių dokumentų apyvartos mažėjimo ir su tuo susijusių mokesčių rizikų suvaldymu, nes elektroninių dokumentų klastojimas ar naikinimas tampa vis sudėtingesnis ir brangesnis lyginant su popieriniais dokumentais. Tik užtikrinus reikšmingą visų verslo procesuose naudojamų, kasdienes operacijas fiksuojančių dokumentų, skaitmenizavimą, galima tolimesnė efektyvi šių duomenų analitika ir mokesčių rizikų nustatymo ir valdymo metodikų plėtra. Tolimesnė i.MAS e.paslaugų mokesčių mokėtojams plėtra orientuota į elektroninių dokumentų ekosistemos sukūrimą ir plėtrą tarp verslo subjektų, to bus siekiama per operatyviai gaunamus duomenis apie atsiskaitymus, e-kvitų ir tarptautinių e-važtarščių (eCMR) integravimą realaus laiko ekonomikoje. Elektroninių dokumentų ekosistemos plėtra reikšmingai papildys VMI prieinamus didžiuosius duomenis ir kartu padidins duomenų analitikos kokybę ir prevencinių priemonių taikymo operatyvumą.

Operatyviai gaunami duomenys apie atsiskaitymus

i.EKA skirta rinkti ir apdoroti fiskalinius duomenis apie kiekvieną parą įvykdytus atsiskaitymus kasos aparatais ir elektroninėmis atsiskaitymo priemonėmis¹³³. Praktiniam i.EKA veikimui užtikrinti reikalinga pakeisti Mokesčių administravimo įstatymą, nustatantį pareigą verslui teikti duomenis VMI skaitmeniniu būdu, pradedant nuo 2023 m. gegužės 1 d. Bus nustatyti nauji techniniai Duomenų kriptavimo reikalavimai jų perdavimui į i.EKA. Kartu kuriant i.EKA bus įdiegta nauja e-paslauga, skirta nuotoliniu būdu užregistruoti kasos aparatą ar kitą atsiskaitymo priemonę, ją integruojant į i.EKA ir pranešti apie naują mokesčių mokėtojo veiklos vykdymo vietą. Ši investicija atliepia pandemijos metu susiformavusį poreikį vengti fizinio kontakto.

Sukūrus i.EKA, i.MAS taps automatizuotu įrankiu pajėgiu pagerinti mokesčių mokėtojų mokesčių prievolių vykdymo stebėseną. i.EKA duomenys bus naudojami automatiškai suformuoti mokesčių mokėtojų PVM ir GPM bei individualios veiklos deklaracijas. Tokiu būdu mokesčių apskaičiavimas ir sumokėjimas paprastės ir sumažins administracinę naštą verslui. i.EKA įdiegimas reikšmingai sumažina galimybes manipuliuoti kasos aparatų fiskaliniais duomenimis, sudaro sąlygas efektyviai vertinti mokesčių mokėtojų riziką, tikslingiau ir operatyviau aptikti pažeidimus ir taip padidinti PVM surinkimą į biudžetą. i.EKA funkcinių galimybių įdiegimas bus užbaigtas iki 2023 m. antrojo pusmečio.

Elektroninių dokumentų ekosistemos vystymas

Elektroninių dokumentų ekosistemos vystymo tikslas – verslo ir viešųjų institucijų įgalinimas keistis informacija ir duomenimis automatizuotu būdu.

Užbaigus paskutinį i.MAS etapą, efektyvinamas verslo ir prekes ar paslaugas įsigijusio pirkėjo santykis, investuojant į paslaugų pirkimo/pardavimo dokumentų formato pakeitimą. Siekiama sukurti sąlygas pardavimo/pirkimo metu sugeneruotą transakcijos įrodymą – kvitus - pirkėjams perduoti elektroniniu, kompiuterizuotomis priemonėmis nuskaitomu (*angl. machine readable*)

¹³³ Banko atsiskaitymų terminalai, išmaniųjų įrenginių programėlės, verslo apskaitos programos, taksometrų spausdintuvai ir kiti įrenginiai, veikiantys *online* režimu.

formatu. Pirkėjas gautų e-kvitą (*angl. e-receipt*), kurio formatas atitiktų arba būtų artimas *e-invoicing* standartui, kuris nustatytas 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje Nr. 2014/55/ES dėl elektroninių sąskaitų faktūrų naudojimo viešuosiuose pirkimuose. Elektroninės sąskaitos faktūros jau tapo privalomos viešųjų pirkimų srityje, tačiau vis dar retai naudojamos tarp verslo subjektų (B2B) ir dar rečiau verslas – klientui (B2C). E-kvita sukuriama prielaidos mažinti rankinį darbą registruojant įmonių ūkines operacijas buhalterinėje apskaitoje ir gyventojams apskaitant namų ūkio išlaidas. Automatinio duomenų apdorojimo programomis e-kvitų duomenys į apskaitos sistemas būtų įkeliami automatizuotai ir tai didins šia galimybe besinaudojančių verslų darbo našumą bei mažins pridėtines išlaidas. Šiam pokyčiui įgyvendinti reikalinga pakeisti nacionalinius teisės aktus, reglamentuojančius kasos aparatų ir kitų atsiskaitymų fiksavimo priemonių naudojimą ir techninius reikalavimus, papildant e-kvito parengimo ir perdavimo pirkėjams rekomendacijomis. E-kvito perdavimo pirkėjams metodui išbandyti bus sukurtas prototipas, laisvai prieinamas verslui, siekiančiam vystyti ir rinkai siūlyti naujos kartos, elektroninių dokumentų ekosistemos poreikius tenkinančias inovatyvias atsiskaitymo priemones.

Gerinant ir plečiant i.MAS e.paslaugų, susijusių su elektroninių važtaraščių naudojimu, kokybę, efektyvinamas tarptautinių krovinių gabenimo procesas. Ši veikla siejama su investicija į elektroninių dokumentų ekosistemos plėtrą tarptautinių krovinių gabenimo srityje, orientuojantis į unifikuotų duomenų formato nustatymą ir prieinamumą tarpinstituciniu ir tarpvalstybiniu lygmeniu.

Tikslas – sudaryti technines sąlygas verslui bei viešosioms institucijoms keisti elektronine krovinių vežimo informacija, kaip tai nustatyta 2020 m. liepos 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento 2020/1056/ES „Dėl elektroninės krovinių vežimo informacijos“¹³⁴ (eFTI) nuostatose, ir plėsti elektroninių dokumentų ekosistemos įtaką.

Pagal eFTI reglamento nuostatas, EK nustačius vieną išsamų eFTI duomenų rinkinį ir išsamias specifikacijas dėl eFTI platformų sąveikumo, jų pagrindu bus plečiamas i.MAS i.VAZ posistemis, kad informacija apie krovinių gabenimą, kai kroviniai atgabenami ir/ar išgabenami iš/į Lietuvos Respublikos teritorijos (-ą), būtų prieinama elektroniniu formatu tiek Lietuvos Respublikos verslo priežiūros institucijoms, tiek atitinkamoms kitų ES šalių narių institucijoms.

Elektroniniai tarptautiniai krovinių gabenimo važtaraščiai (eCMR) vis dar retai naudojami tarp verslo subjektų (B2B), nes valstybinės institucijos neturi vieningo integralaus prieigos taško, per kurį ši informacija galėtų būti prieinama. eCMR sukuriama prielaidos mažinti rankinį darbą registruojant įmonių gabenamų krovinių informaciją apskaitoje ir vykdant su logistikos procesais susijusius įsipareigojimus tiek prieš verslo partnerius, tiek prieš verslo priežiūros institucijas. Automatinio duomenų apdorojimo programomis eCMR duomenys į apskaitos sistemas būtų įkeliami automatizuotai, taip padidinant šia galimybe besinaudojančių verslų darbo našumą bei mažinant pridėtines išlaidas. Šiam pokyčiui įgyvendinti reikalinga pakeisti nacionalinius teisės aktus, reglamentuojančius krovinių gabenimo dokumentų duomenų teikimo mokesčių administratoriui taisykles bei pritaikyti duomenų rinkmenas prie eFTI užtikrinti specifikacijų dėl eFTI platformų sąveikumo realizavimą i.VAZ teikiamų e.paslaugų apimtyje.

---

134 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32020R1056>

VMI procesų robotizavimas

VMI specialistai domėjosi procesų automatizavimo technologija (*angl. robotic process automation, RPA*) ir remdamiesi kitų institucijų patirtimi siekia įsigyti RPA programinę įrangą ir ją išbandyti automatizuojant kelis veiklos procesus. Procesų automatizavimo technologija leidžia automatizuoti įvairius pasikartojančius veiksmus, atliekamus informacinėse sistemose. Apmokyta procesų automatizavimo programinė įrangą vykdo veiksmus, kuriuos informacinėse sistemose atlikdavo darbuotojai. Procesų automatizavimo technologija, atlikdama darbą vietoje darbuotojų, atlaisvina juos svarbesnei veiklai, mažina klaidų tikimybę. Ši technologija naudojama duomenų įvedimui, duomenų tikrinimui ir patvirtinimui, darbams, kurie ribojami laiku, sistemų integravimui ir pan. Toks procesų automatizavimas leidžia iki keliolikos kartų paspartinti darbus su duomenimis, padidina proceso rezultato kokybę bei leidžia padidinti VMI veiklos efektyvumą. Taip pat procesų automatizavimo programinė įrangą VMI specialistams suteikia galimybę patiems kurti automatizuotus procesus ir juos tvarkyti. Ateityje būtų galima automatizuoti daugiau sudėtingų ir nuobodžių procesų, kurie reikalauja didelių žmogiškųjų resursų. Norint tai pasiekti, reikalinga įsigyti RPA programinės įrangos licencijas ir automatizuoti pasirinktus VMI veiklos procesus. VMI neturi patirties dirbti su RPA programine įrangą, todėl perkamos paslaugos procesų automatizavimui. Pirkimo metu bus automatizuoti keli procesai ir apmokyti VMI darbuotojai darbui su RPA programine įrangą procesų automatizavimui. Tai VMI suteiks galimybę greičiau ir efektyviau automatizuoti savo veiklą, taip padidinant paslaugų kokybę, sumažinti klaidų tikimybę ir pagreitinti rezultato pasiekimą.

Didžiųjų duomenų analitikos proveržis

Tikslas – pasiekti mokesčių administratoriaus vykdomos duomenų analitikos proveržį, gerinant duomenų tvarkymą ir įdiegiant specializuotą mokesčių administratoriams skirtą programinę įrangą, apjungiančią geriausią pasaulinę mokesčių administravimo praktiką, įgalinančią automatizuotai vykdyti standartines mokesčių administratoriaus funkcijas bei organizuoti ir planuoti veiklą.

VMI, kaip ir kitose Lietuvos viešosiose IS, informacija saugojama reliacinėse¹³⁵ duomenų bazėse. Duomenys IS yra einamajam momentui, o duomenų centruose ar duomenų kopijose yra užfiksuota duomenų bazių būseną atitinkamai datai. Daugeliu atveju atlikti pažangią duomenų analizę yra neįmanoma, nes skirtingų IS atsarginės kopijos, ar duomenų perdavimas į duomenų centrus vyksta skirtingu laiku ir tuomet šių duomenų analizei ar lyginimui naudoti negalima.

Detalią analizę leistų atlikti realizuoti duomenų ežerai (big data pagrindu), kuriuose būtų saugojami tiek struktūrizuoti, tiek ir nestruktūrizuoti duomenys (iš facebook, linkedin, youtube, el. pašto ir kt.). Šie duomenys turės laiko žymę (pvz, nuskaityti kas dieną) ir būtų talpinami į duomenų ežerą vienu metu. Tai iš principo pakeistų analitikos galimybes. VMI specialistai aktyviai domėjosi šalių, kuriose PVM atotrūkis mažesnis, naudojamais analitikos sprendimais. Skandinavijos bei šalių-kaimynių patirtys parodė, kad efektyviausia proveržio siekti konsoliduojant duomenis ir juos valdant specializuota mokesčių administratoriams skirta programine įrangą, kuri rinkoje jau prieinama. Įsigyta programinė įrangą apjungs visas VMI informacines sistemas bei teikiamas elektronines paslaugas mokesčių mokėtojams, kad visi aktualūs ir realiu laiku pasipildantys duomenys būtų stebimi individualaus mokesčių mokėtojo profilyje. Įgyvendinant šią duomenų konsolidavimo

¹³⁵ Struktūrizuotų duomenų

užduotį, esamos VMI informacinės sistemos migruos, užtikrinant jų sąveikumą ir efektyvią analitiką.

Visa viešai prieinama informacija apie kiekvieną mokesčių mokėtoją bus integruota į VMI valdomų duomenų struktūrą. Įsigyta specializuota programinė įranga įgalins duomenų apdorojimą pagal automatines ir visuotines neatitikimų nustatymo taisykles, automatinį komunikavimą su mokesčių mokėtojais, mokesčių mokėtojų rizikos vertinimą pagal pažangias rizikos vertinimo taisykles, išankstinės perspėjimo sistemos įsijungimą keičiantis mokesčių mokėtojo rizikingumui. Mokesčių mokėtojas bus informuojamas apie rizikos profilio nustatymo kriterijus ir individualiai jam priskirtą rizikos profilį. Visapusiškas mokesčių mokėtojo informuotumas sudarys sąlygas augti sąmoningumui, mokestinei drausmei ir pasitikėjimui tarp mokesčių administratoriaus ir kiekvieno mokesčių mokėtojo.

Integraliai visuose VMI padaliniuose naudojant tuos pačius įrankius, mokesčių administratoriaus priimamų sprendimų kokybė, operatyvumas, tikslingumas ir tikslumas reikšmingai išaugs. Šios sistemos diegimas leis iš esmės modernizuoti VMI veiklą pritaikant geriausią pasaulinę mokesčių inspekcijų patirtį bei mažinti PVM atotrūkį. Pažangi duomenų analitika padidins PVM mokėtojų kontrolės efektyvumą, tinkamą mokesčių prievolių vykdymą ir skatins savanorišką mokesčių mokėjimą. Analitinėmis mokesčių mokėtojų rizikingumo bei elgsenos įžvalgomis bus keičiamasi su teisės saugos institucijomis.

VMI metaduomenų bazės papildymas duomenų kokybei ir duomenų tvarkymui gerinti

2017-2019 metais VMI įgyvendino pirmąjį VMI metaduomenų bazės plėtros etapą, kurio metu investavo 0,6 mln.€ Duomenų kokybės bei tvarkymo gerinimui parengti ir įgyvendinti duomenų valdymo strategiją (pagal parengtą strategijos įgyvendinimo planą), į kurios apimtį įeitų duomenų apibrėžimas, duomenų mainų poreikio vertinimas, duomenų teikimo ir gavimo sutarčių valdymo procesui reikalingų pakeitimų vertinimas, kitų išorės institucijų teikiamų duomenų panaudojimo potencialo vertinimas, didelių duomenų potencialo išnaudojimas analitikos poreikiams. VMI metaduomenų bazės plėtros tikslai ir uždaviniai:

1. Aprašyti ir susieti dviejų VMI informacinių sistemų gaunamus / teikiamus duomenis su veiklos procedūromis. Informacinės sistemos turi apimti ne mažiau kaip 60% visų VMI gaunamų/ teikiamų duomenų sutarčių.
2. Parengti valstybės finansinėms institucijoms pavyzdines duomenų aprašymo struktūras, duomenų mainų metodiką, demonstracinį prototipą.
3. Sukurti darbo įrankius IS ir veiklos procesų / procedūrų dokumentavimui ir pakeitimų valdymui.
4. Detaliai aprašyti 3 informacines sistemas (paskirtis, naudotojai, duomenų mainų taisyklės, rizikos taisyklės ir kt.) kartu sprendžiant ir duomenų tose informacinėse sistemose, kokybės klausimus. Aprašytos sistemos savo duomenų apimtimi turi apimti ne mažiau 20 % informacinėse sistemose saugojamų duomenų.

Finansinių institucijų metaduomenų bazė gali būti išvystyta iki valstybinių institucijų metaduomenų bazės, skirtos valstybės duomenų valdymui.

Duomenų, saugojamų informacinėse sistemose ir skirtų apskaitai ir analizei, kokybei pagerinti finansinėse institucijose svarbu apjungti duomenis. Detalią analizę leistų atlikti realizuotas finansinių institucijų duomenų apjungimas su nestruktūrizuotais duomenimis (iš Facebook, LinkedIn, Youtube ir kt big data pagrindu), Tai iš principo pakeis esamas analitikos galimybes.

VMI bendradarbiaus su Lietuvos statistikos departamentu, kuris dalyvauja Europos statistikos tarnybos (Eurostato) organizuojamame Europos didžiųjų duomenų hakatone. VMI planuoja panaudoti hakatone¹³⁶ kylančias idėjas ir programinės įrangos prototipus.

Įgyvendinant duomenų apjungimą, numatoma prie VMI analitikai skirtų informacinių sistemų prijungti iki 3 nestruktūrizuotos informacijos šaltinių. Nestruktūrizuotos informacijos dalis sudarytų 5% dviejuose analitikos modeliuose.

Poveikis

i.MAS kartu su įdiegtomis ir dar tik planuojamomis diegti elektroninėmis paslaugomis mokesčių mokėtojams laikytinas atspirties tašku skaitmenizuojant verslo apskaitos procesus ir dokumentus, tokius kaip (PVM) sąskaitos faktūros, jų registrai, važtaraščiai, kvitai. Būtent elektroninių dokumentų ekosistemos versle vystymas ir skatinimas tapti jos dalyviais yra postūmis efektyviau vykdyti verslo procesus, duomenų analitiką ir taip sukurti realaus laiko ekonomikos proveržį. Elektroninių dokumentų ekosistemos vystymas pažangiais metodais, su galimybe juos taikyti tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu, tiesiogiai prisidės prie popierinių dokumentų apyvartos mažėjimo ir su tuo susijusių mokesčių rizikų suvaldymu, nes elektroninių dokumentų klastojimas ar naikinimas tampa vis sudėtingesnis ir brangesnis lyginant su popieriniais dokumentais. Tik užtikrinus reikšmingą visų verslo procesuose naudojamų, kasdienės operacijas fiksuojančių dokumentų, skaitmenizavimą, galima tolimesnę efektyvi šių duomenų analitika ir mokesčių rizikų nustatymo ir valdymo metodikų plėtra. Tolimesnė i.MAS e.paslaugų mokesčių mokėtojams plėtra orientuota į elektroninių dokumentų ekosistemos sukūrimą ir plėtrą tarp verslo subjektų, to bus siekiama per operatyviai gaunamus duomenis apie atsiskaitymus, e-kvītų ir tarptautinių e-važtaraščių (eCMR) integravimą realaus laiko ekonomikoje. Elektroninių dokumentų ekosistemos plėtra reikšmingai papildys VMI prieinamus didžiuosius duomenis ir kartu padidins duomenų analitikos kokybę ir prevencinių priemonių taikymo operatyvumą.

E-kvito, kaip vieno iš elektroninių dokumentų ekosistemos elementų, naudojimas yra svarbus žingsnis realiojo laiko ekonomikos link. Šis prototipas sudarys prielaidas vystyti verslo apskaitos programas ir inovatyvias atsiskaitymo priemones. Kartu tai kurs prielaidas verslumo tarptautiškumui augti, partnerių pasitenkinimui partneryste su Lietuvos įmonėmis ir skatins skaitmeninių kompetencijų plėtrą visuomenėje.

i.EKA įdiegimas reikšmingai papildys VMI prieinamus didžiuosius duomenis ir kartu padidins duomenų analitikos kokybę ir prevencinių priemonių taikymo operatyvumą.

i.VAZ paslaugų pritaikymas prie eFTI yra vienas iš elektroninių dokumentų ekosistemos elementų ir svarbus žingsnis realiojo laiko ekonomikos link. Ši i.VAZ plėtra sudarys prielaidas vystyti ir rinkai siūlyti naujos kartos, elektroninių dokumentų ekosistemos poreikius tenkinančias inovatyvias verslo apskaitos ir logistikos programas. Kartu tai kurs prielaidas verslumo tarptautiškumui augti, partnerių pasitenkinimui partneryste su Lietuvos įmonėmis ir skatins skaitmeninių kompetencijų plėtrą visuomenėje.

¹³⁶ Hakatonas – tai įvairių specialistų darbo maratonas, skirtas sukurti naujus programinės įrangos produktus. Tai bendras duomenų mokslininkų, analitikų, programuotojų, marketingo specialistų, dizainerių, projekto vadovų ir įvairių kitų specialistų, kurie dalyvauja kuriant programinį gaminį, renginys. Skirtingų sričių specialistai per labai trumpą laiką – keletą dienų – generuoja idėjas, keičiasi savo patirtimi, bendrauja ir kuria naują produktą – mobiliąją programėlę, naują paslaugą, kuriai reikalinga programinė įranga, interneto puslapį ar kt.

6.9. Reforma „Finansiškai raštingi, atsiskaitantys negrynaisiais būsimi mokesčių mokėtojai“

Tyrėjai Giovanni Immordino ir Francesco Flaviano Russo, naudodami ECB duomenis, 2018 m. nustatė neigiamą ryšį tarp atsiskaitymų negrynaisiais pinigais ir mokesčių (konkrečiai – PVM) vengimo. Todėl kuo daugiau prekybos vietų, kuriose yra sudaryta galimybė atsiskaityti negrynaisiais pinigais, tuo mažesnė mokesčių vengimo tikimybė.

Aktyvios mokesčių mokėtojų sąmoningumo ugdymo priemonės¹³⁷ per pastaruosius trejus metus sumažino Lietuvos mokesčių mokėtojų (gyventojų ir įmonių) toleranciją šešėlinei ekonomikai nuo 22,3 % 2017 m. iki 13,5 %¹³⁸ 2019 m. Deja, 18-25 metų amžiaus gyventojų grupėje tolerancija šešėlinei ekonomikai išliko didesnė ir 2019 m. siekė net 24 %. Tokį rezultatą lemia kelios priežastys:

- **Mokiniam trūksta teorinių finansinio raštingumo žinių**, ypač apie mokesčių sistemos veikimą. Remiantis EPBO 2018 m. 15-mečių tyrimo (PISA) duomenimis, tik 49,2 % Lietuvos 15-mečių moksleivių mokėsi ir žino, kad yra pajamų mokestis, kai EPBO vidurkis 50,9 %, o kaimyninėje Estijoje 63,7 %, Suomijoje 62,5 %, o net 13,2 % Lietuvos 15-mečių tokios sąvokos niekada nėra girdėję;
- **Mokyklose plačiai paplitęs atsiskaitymas grynaisiais** - 2020 m. Lietuvos bankų asociacijos užsakymu atliktos reprezentatyviosios apklausos duomenimis, elektroninėmis atsiskaitymo priemonėmis naudojasi tik 22 % visų mokyklinio amžiaus vaikų. Tik 12 % bendrojo ugdymo mokyklų yra sudariusios galimybę atsiskaityti negrynaisiais pinigais mokyklų valgyklose.

Tam, kad atsiskaitymai negrynaisiais pinigais taptų kasdienybe, o tolerancija „šešėlyje“ veikiančiam verslui, kur už darbą atsiskaitoma „vokeliais“, mažėtų, reikalinga ugdyti praktinius įgūdžius dar mokykloje, nepriklausomai nuo mokinio gyvenamosios vietovės.

Reformos tikslas – kompleksiškai sustiprinti mokinių finansinį sąmoningumą, sistemiškai stiprinant moksleivių žinias apie mokesčių sistemos veikimą ir skatinant atsiskaitymus negrynaisiais pinigais bendrojo ugdymo įstaigose.

Šia reforma prisidedama prie mokestinių prievolių gerinimo, atliepiant TR'2019 „Gerinti mokestinių prievolių vykdymą“ ir užtikrinamas efektyvių skaitmeninių viešųjų paslaugų teikimas, atliepiant TR'2020 „Reikėtų toliau stengtis mažinti nereikalingą reguliavimo ir administracinę naštą ir teikti efektyvias skaitmenines viešąsias paslaugas piliečiams ir įmonėms“.

Reformos įgyvendinimas vyks dviem kryptimis: kryptingai didinant vaikų ir jaunimo žinias apie mokesčių sistemą ir ugdant jų sąmoningumą ir kartu sukuriant sąlygas praktikoje išmokti atsiskaityti negrynaisiais, stebėti išlaidas. Siekiant didinti vaikų ir jaunimo finansinį raštingumą ir ugdyti finansinį sąmoningumą, reformos įgyvendinimo metu bus parengta metodinė medžiaga, kuri bus integruota į švietimo procesus, taip užtikrinant ilgalaikį kokybinį žinių pokytį. Paveikios

¹³⁷ 2017-2019 m. Kasos kvitų žaidimas-loterija, kurio prizinis fondas 400 tūkst. €, o biudžeto surinkimo pagerinimas beveik 12 mln. €. 2020 m. vaizdo klipas apie pagalbos priemones smulkiajam verslui, nukentėjusiam nuo COVID-19. Kasmet organizuota moksleivių viktorina „Mokesčiai sugrįžta kiekvienam“. Palaikoma svetainė TAXEDU.

¹³⁸ VMI užsakymu vykdomos fizinių ir juridinių asmenų apklausos duomenimis

praktinės užduotys, renginiai, konkursai, žaidimai paskatins moksleivių domėjimąsi finansiniu raštingumu, mokesčių sistema ir jos svarba valstybei, inicijuos diskusijas su šeimos nariais, vystys kritinį mąstymą ir stiprins matematinius įgūdžius. Jaunimo finansinio raštingumo ugdymas nesibaigs baigus bendrąjį ugdymą ir taps neatsiejama karjeros planavimo įgūdžių stiprinimo bei profesinio rengimo dalimi.

Praktiniams moksleivių įgūdžiams susiformuoti popierinių formatu šiuo metu išduoti mokinių pažymėjimai bus pakeisti elektroniniais su juose integruota elektronine pinigine, taip sukuriant prielaidas mokyklų valgyklose, viešajame transporte, neformaliojo ugdymo užsiėmimuose atsiskaityti be grynųjų pinigų. Bendrojo ugdymo įstaigose bus diegiama atsiskaitymams negrynaisiais pinigais pritaikyta infrastruktūra, taip tiesiogiai sumažinant grynųjų pinigų cirkuliavimą. Elektroniniai moksleivių pažymėjimai taps priemone vaikams patvirtinti teisę į nemokamą maitinimą, išmaniai didinti vaikų iš rizikos šeimų socialinę integraciją. Elektroniniai mokinių pažymėjimai galės būti naudojami ir sustiprinti praėjimo į mokyklą kontrolę, vykdyti knygų ir mokymosi priemonių apskaitą ir teikti kitas susijusias paslaugas, kurias inicijuos ir kurs savivaldybės ir pačios ugdymo įstaigų bendruomenės. Bendruomenių iniciatyvos suformuos pagrindą skatinti taikomųjų programų, naudojančių elektroninių moksleivių pažymėjimų duomenis, kūrimą, kas reikšmingai didins skaitmeninius įgūdžius arba formuos poreikį juos įgyti.

Reformos įgyvendinimą koordinuos FM, o praktinius veiksmus įgyvendins VMI ir Europos socialinio fondo agentūra kartu su savivaldybėmis, mokyklomis ir ŠMSM.

Reformos įgyvendinimas padidins piliečių sąmoningumą, kad mokant mokesčius, didėja visos visuomenės gerovė. Šios priemonės taps paskata tėvams šeimos finansus tvarkyti sumaniau: planuoti išlaidas vaikams mokykloje, jas realiu laiku stebėti ir kontroliuoti. Įgyvendinus šias priemones, mokyklas baigs šešėlinę ekonomiką mažiau toleruojantys būsiami mokesčių mokėtojai: pripratę naudotis elektroninėmis atsiskaitymo priemonėmis, žinantys kaip funkcionuoja ir kokią naudą kiekvienam piliečiui kuria efektyvi mokesčių sistema.

6.10. Reforma „Vienas langelis prievolėms valstybei sumokėti“

Reformos tikslas – efektyvinti prievolių valstybei administravimą, išvengiant funkcijų dubliavimo ir veiklą organizuojant vieno langelio principu.

Valstybės interesus administruojant ir išieškant baudas pagal vykdomuosius dokumentus šiuo metu atstovauja VMI. Jos vykdomas baudų už administracinius nusižengimus administravimo procesas nuo prievolės registravimo Administracinių nusižengimų registre iki išieškojimo inicijavimo yra automatizuotas. Tačiau dalies piniginių prievolių valstybei išieškojimo procesas vis dar yra decentralizuotas ir neskaitmenizuotas. 2012 metais, siekiant supaprastinti ir atpiginti išieškojimus valstybės naudai, užtikrinti, kad išieškojimus valstybės naudai vykdytų vienas administratorius, automatizuoti išieškojimo procesus ir skatinti prievolių vykdymą laiku, LRV nutarimu buvo patvirtinta Išieškojimų valstybės naudai pertvarkymo koncepcija¹³⁹. Pirmas ir esminis žingsnis įgyvendinant šios koncepcijos tikslus – realizuotas „E-bauda“ projektas (Elektroninių paslaugų informacinės sistemos, skirtos ne ginčo tvarka paskirtų baudų fiziniams ir juridiniams asmenims administravimui, sukūrimo projektas), kai VMI iš daugiau kaip 60 įvairių valstybės

¹³⁹ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F2037CEC4043/asr>

institucijų, skiriančių administracinių nusižengimų baudas (toliau – ANK baudos), perėmė šių baudų administravimą – baudų apskaitą, įskaitymą, sumokėjimo atidėjimą ar išdėstymą, priverstinio išieškojimo inicijavimą, priverstinio išieškojimo priežiūrą, priverstinio išieškojimo sustabdymą, priverstinai išieškotų baudų paskirstymą – buvo sudarytos galimybės administravimo procesą skaitmenizuoti ir vykdyti elektroninėje erdvėje. Procesų centralizavimas leido optimizuoti skolų valstybei šios kategorijos bylose administravimo procesą ir sudarė prielaidas įvertinti kitų rūšių piniginių prievolių valstybei administravimo centralizavimo tikslingumą.

2018 m. spalio 4 d. LR finansų ministro įsakymu Nr. 1K-337 sudaryta tarpinstitucinė darbo grupė, kurioje dalyvavo FM, TM, VMI prie FM ir Nacionalinės teismų administracijos atstovai (toliau – darbo grupė). 2019 m. ji parengė ir pateikė suinteresuotoms institucijoms pasiūlymus dėl išieškojimų valstybės naudai tolesnio konsolidavimo ir optimizavimo bei ekonominių sankcijų, teismų skiriamų baudų ir kitų teismo proceso metu valstybei priteistų sumų (kriminalinių bausmių baudos, žyminis mokestis, bylinėjimosi išlaidos valstybei, procesinės nuobaudos civiliniame, baudžiamajame ir administraciniame procesuose) perdavimo administruoti vienam administratoriui – VMI.

FM, siekdama įvertinti visų piniginių prievolių valstybės naudai tolesnio konsolidavimo teises, organizacines bei technines galimybes, mastus ir tam reikalingus išteklius, apklausė institucijas, kokias trečiųjų asmenų pinigines prievoles valstybės naudai (išskyrus Sodros įmokas ir ANK baudas) jos administruoja, pvz., ekonominio poveikio priemonės ar baudos, nustatytos specialiuosiuose teisės aktuose, kiti piniginiai reikalavimai valstybės naudai (įskaitant atgręžtinius reikalavimus), taip pat su šių prievolių reglamentavimu, administravimu ir vykdymu susijusią informaciją. Buvo apklausta apie 115 institucijų. Iš jų 44 informavo, kad administruoja trečiųjų asmenų pinigines prievoles valstybės naudai. Vidutiniškai per metus jų suma sudaro apie 64,5 mln.€ ir 21 tūkst. atvejų. Geranoriškai neįvykdoma iš jų apie 25 % 40,7 mln. sumai. Institucijų nurodytos administravimo išlaidos sudaro apie 246 tūkst.€. Tačiau dauguma institucijų duomenų nepateikė ir informavo, kad negali apskaičiuoti, nes nekaupia duomenų apie išlaidas ir neturi specialių/atskirų darbuotojų nurodytųjų prievolių administravimui. Iš to darytina išvada, kad piniginių prievolių valstybei išieškojimo procesas yra fragmentuotas, išieškojimą inicijuoja atitinkamus sprendimus priėmusi institucija, išieškojimą vykdo antstoliai, o valstybę atstovauja VMI. Ekonominę sankciją paskyrusios institucijos sprendimas dažniausiai yra dokumentas, kurio pagrindu automatiškai gali būti pradėtas išieškojimas. Praktikoje institucijos dažnai neturi informacinių sistemų, sudarančių galimybę inicijuoti procesą automatizuotu būdu, pasitaiko popierinėmis priemonėmis atliekamų operacijų, procesas dažnai reikalauja neadekvačių institucinių ir žmogiškųjų resursų, kadangi vykdomos institucijoms nebūdingos funkcijos. Šiuo metu nėra centralizuotų duomenų, kiek ekonominių sankcijų yra paskirta, kiek iš jų yra sumokėta geranoriškai, kiek pateikta vykdyti antstoliams, kiek išieškota, kiek liko skolingų asmenų ir koks yra jų įsiskolinimo dydis.

Didelė dalis atskirai administruojamų prievolių yra susijusios su teismų paskirtomis baudomis ir kitomis teismo proceso metu valstybei priteistomis sumomis (t. y. kriminalinės bausmės baudos, žyminis mokestis, bylinėjimosi išlaidos, procesinės nuobaudos civiliniame, baudžiamajame ir administraciniame procesuose, kiti teismų vykdomieji dokumentai). Informacija apie priverstinį išieškojimą iš šių institucijų verslą ir gyventojus dažnai pasiekia popieriniu formatu, todėl kyla trukdžių efektyviai vykdyti teismų procesus.

Įgyvendinant reformą bus atlikta teisinės aplinkos analizė ir priimti teisės aktų pakeitimai, standartizuojantys baudų, ekonominių sankcijų ir kitų prievolių valstybei administravimo procesą, pavedant jį vykdyti vienam mokesčių administratoriui – VMI. Išvengiant funkcijų dubliavimo ir

siekiant automatizavimo, VMI taps vieninteliu prievolių valstybei administratoriumi. Visos asmenų ir verslo prievolės valstybei bus apskaitomos ir išieškomos kartu su kitomis VMI administruojamomis prievolėmis. Informacija apie asmenų prievoles iš teismų ir kitų valstybės institucijų VMI pasieks automatizuotai per integracines informacinių sistemų sąsajas. Duomenis apie prievolės valstybei ir jų vykdymą bus kaupiamos ir sisteminamos vienoje vietoje - VMI. Šiam tikslui pasiekti būtina sukurti vieną naują informacinių sistemų integracinę sąsają, modernizuoti 4 VMI ir kitų institucijų informacinės sistemas ir 3 integracines sąsajas. Tokiu būdu bus užtikrintos galimybės asmenims prievolę įvykdyti ją įskaitant iš turimos permokos, taip nesukuriant papildomos administracinės naštos. Konsoliduota visų baudų ir kitų prievolių valstybei apskaita užtikrins geresnį asmenų ir įmonių informavimą apie jų prievoles, skatins jų sąmoningumą bei norą geranoriškai jas vykdyti. Informacija apie piniginių prievolių valstybei mokėjimą bus integruota į mokesčių mokėtojo rizikingumo vertinimą ir aktuali VMI planuojant mokesčių slėpimo prevencijos veiklas.

Lėšų, reikalingų įgyvendinti minėtus pakeitimus, poreikis vertinamas atsižvelgiant į anksčiau vykdytą projektą, kuriuo VMI buvo perduotas baudų už administracinius nusižengimus administravimas.

6.11. Investicija „Pažangi ES išorės sienų apsauga nuo kontrabandos“

Investicijos tikslas - kompleksiskai pagerinti Lietuvos muitinės vykdomą fiskalinės rizikos, kylančios dėl prekių kontrabandos ir muitų teisės pažeidimų, vertinimą ir valdymą, pasitelkiant pažangiausias duomenų analitikos ir prognozavimo technologijas, užtikrinant automatizuotas sąsajas ir prieigą prie jų veikimui reikiamų duomenų šaltinių.

Neteisėta tarptautinė prekyba daro didžiulę žalą Lietuvos ir ES finansiniams interesams ir sąžiningiems rinkos dalyviams. Didžiausią mokestinio atotrūkio tarptautinės prekybos srityje dalį sudaro nelegali akcizais apmokestinamų prekių (būtent - tabako gaminių) apyvarta. Lietuvos valstybės siena kartu yra ir išorinė ES siena, todėl dalis į Lietuvą patekusių kontrabandinių tabako gaminių esant kainų skirtumams parduodama ir kitose ES šalyse. 2019 m. visoje ES buvo suvartota apie 38,9 mlrd. nelegalių cigarečių, kas reiškia apie 9,5 mlrd.€ mokesčių. Lietuva dėl nelegalios cigarečių rinkos į valstybės biudžetą kasmet nesurenka apie 66 mln. € pajamų. 2020 m. Lietuvos muitinės sulaikytų nelegalių rūkalų vertė siekė 60,3 mln.€ ir tai daugiau nei dvigubai viršijo 2019 m. rezultatus.

Riboti Lietuvos muitinės kontrolės resursai privalo būti nukreipti užkardyti didžiausią žalą, kartu garantuojant laisvą prekių judėjimą sąžiningam verslui. Nepaisant ženklių Lietuvos pastangų kovoje su akcizinių prekių kontrabanda, proveržis šioje srityje neatsiejamas nuo tolimesnio muitinės priežiūros procesų skaitmenizavimo, operatyvių duomenų mainų su kitomis kontrolės institucijomis ir verslu užtikrinimo, aprūpinimo modernia tikrinimo įranga bei muitinės pareigūnų gebėjimų stiprinimo. Veiklos skaitmeninimas, naujos Integruotos muitinės informacinės sistemos versijos, atitinkančios ES elektroninės muitinės reikalavimus¹⁴⁰, sukūrimas – vienas iš svarbiausių šio laikotarpio prioritetų, kurį planuojama įgyvendinti Lietuvos biudžeto lėšomis¹⁴¹.

140 Nustatyti Sąjungos muitinės kodekso Darbo programoje (Komisijos sprendimas (ES) 2019/2151) ir Daugiamečiame strateginiame e-muitinės sukūrimo plane (MASP-C 2019; Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr. 70/2008/EB).

141 2020–2024 m. suplanuota e-muitinės valstybės kapitalo investicijų projektų už 17,1 mln. €.

Investuojant bus sukurta dirbtinio intelekto veikimu pagrįsta informacinė sistema, įgalinanti sparčiai apdoroti didelius skirtingų duomenų rinkinius iš mokesčių administratorių, verslo bei kitų atvirų duomenų šaltinių ir jų pagrindu pasirinkti optimalias rizikos mažinimo priemones. Į šią informacinę sistemą bus integruoti ir (arba) pakartotinai naudojami trečiose šalyse verslo panaudoti siuntų duomenys, transporto priemonių ir eismo valdymo sistemų duomenys, taip užtikrinant automatizuotus duomenų mainus realiu laiku tarp verslo ir muitinės. Lietuvos muitinėje veikianti kompetencijų sistema bus priartinta prie ES muitinės kompetencijų sistemos. Muitininkų darbo efektyvumui didinti bus įdiegti skaitmeniniai ir technologiniai sprendimai ir investuota į muitininkų kompetencijų atitiktį juos naudoti. Muitinės pareigūnų mokymams pasitarus įrengtos imitacinės, realias darbo sąlygas atitinkančios virtualios tikrovės muitinės kontrolės vietos.

Lietuva naujoje daugiametėje finansinėje programoje sieks pasinaudoti Muitinio tikrinimo įrangos finansinės paramos priemone, įtraukta į Integruoto sienų valdymo fondą¹⁴². Šios priemonės įgyvendinimo trumpojo laikotarpio (2021-2022 metų) prioritetai – užpildyti muitinio tikrinimo įrangos trūkumo spragas labiausiai pažeidžiamuose muitinės pasienio postuose ir muitinės laboratorijose. Iki šios tikslinės ES priemonės įsigaliojimo, dvi rentgeno kontrolės sistemos (viena efektyviausių neintervencinės muitinės kontrolės priemonių, leidžiančių greitai patikrinti, ar transporto priemonės negabena nedeklaruotų prekių) jau diegiamos iš kitų ES programų ir nacionalinio biudžeto lėšų.

Lietuvos muitinės darbe pažangių priemonių naudojimas padidins tikrinimų tikslumą ir tikslingumą, sumažins fizinių kontaktų su asmenimis poreikį. Bus užtikrintas keitimasis duomenimis su kitomis ES valstybių narių tarnybomis Sistema – Sistema principu, sukurtos galimybės pakartotinai naudoti transporto priemonių atvykimo ir elektroninių važtaraščių duomenis.

Investicijas įgyvendins Lietuvos muitinė, bendradarbiaudama su valstybinėmis ir teisėsaugos institucijomis (policija, VMI, SODRA, VSAT, VSD, FNTT), ES (OLAF, EUROPOL, FRONTEX, DG TAXUD) ir tarptautinėmis organizacijomis (PMO, INTERPOL), tarptautinėje prekyboje dalyvaujančiu verslu. Partnerių įtraukimu siekiama užtikrinti efektyvų duomenų naudojimą.

Investicijos yra tiesioginės viešosios investicijos ir neatitinka Valstybės pagalbos, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje.

6.12. Reforma „NPĮ veiklos optimizavimas“

Reformos tikslas – sutelkti žinias ir kompetencijas vienoje stiprioje nacionalinėje plėtros įstaigoje, suvienodinti ir optimizuoti NPĮ veiklos praktiką bei fondų valdomą, sukuriant prielaidas pritraukti institucinius investuotojus, sustiprinti valstybės ir privačių investuotojų partnerystę, tvariai padidinti finansinių priemonių pasiūlą finansiškai gyvybingų projektų finansavimui.

Reforma siekiama konsoliduoti Lietuvoje veikiančias keturias NPĮ efektyviausiu būdu. NPĮ statusas įmonėms suteiktas vadovaujantis LR Nacionalinių plėtros įstaigų įstatymu¹⁴³. Keturios NPĮ veikla skirtingose, kai kurių investicijų atveju persidengiančiose veiklos srityse:

142 Pagal šiuo metu žinomas paramos skirstymo sąlygas, maksimali dotacijos suma, į kurią gali pretenduoti Lietuva 2022–2024 m. laikotarpiu – 42 mln.€, iš kurių: 33,6 mln.€ muitinės pasienio postams ir 8,4 mln.€ Muitinės laboratorijai. Lietuvos biudžeto lėšų poreikis 2022–2024 metų laikotarpiu šios priemonės dotacijų sutarčių įgyvendinimui (maksimaliai paramos sumai) – 21,53 mln.€ (iš jų: PVM – 11,03 mln.€ ir 10,5 mln.€ dotacijos gavėjo įnašas).

¹⁴³ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/14333ed06b1811e8b7d2b2d2ca774092/asr>

1. UAB *Žemės ūkio paskolų garantijų fondas* nuo 1997 m. veikia žemės ūkio veiklos, žemės ūkio produktų gamybos ir perdirbimo, kaimo plėtros, miškininkystės, žuvininkystės ir akvakultūros srityse, išskyrus portfelinių garantijų teikimą šiose srityse.
2. UAB *„Investicijų ir verslo garantijos“ (INVEGA)*, veiklą pradėjusi 2001 m. veikia smulkiojo ir vidutinio verslo ir ūkio subjektų veiklos pradžios, vykdymo, plėtros srityse, įskaitant inovacijas ir portfelinių garantijų teikimą žemės ūkio veiklos, žemės ūkio produktų gamybos ir perdirbimo, kaimo plėtros, miškininkystės, žuvininkystės ir akvakultūros srityse.
3. UAB *Viešųjų investicijų plėtros agentūra (VIPA)* veiklą pradėjo 2013 m. ir veikia urbanizuotų ar urbanizuojamų teritorijų plėtros, būsto ir viešosios arba viešajam interesui tenkinti skirtos infrastruktūros objektų atnaujinimo ir plėtros, energijos vartojimo efektyvumo skatinimo srityse.
4. UAB *Valstybės investicijų valdymo agentūra (VIVA)* veiklą pradėjo 2020 m., veikia įmonių, kurios finansavimo prašymo dieną, turi daugiau kaip 50 darbuotojų likvidumo palaikymo, įgyvendinant skatinamąją finansinę priemonę „Pagalbos verslui fondas“, srityje, laikantis 2020 m. kovo 19 d. Europos Komisijos komunikate Nr. 2020/C 91 I/01 nustatytų įgyvendinimo terminų.

NPĮ valdomi portfeliai ir mandatai yra riboti, todėl trūksta lankstumo reaguojant į rinkos poreikių dinamiką. Skirtingos NPĮ investavimo strategijos, veiklos standartai ir rizikų valdymo procesai nepadedą sėkmingai išnaudoti privataus kapitalo potencialo.

Konsolidavus visas keturias veikiančias NPĮ bus padidinta finansinių priemonių pasiūla padengti rinkos nepakankamumą / neoptimalumą ir sukurtos prielaidos pritraukti tarptautinių, institucinių, privačių investuotojų lėšas strateginėms valstybės sritims finansuoti. Bus sustiprinta valstybės ir privačių investuotojų partnerystė, padidintas Lietuvos NPĮ žinomumas tarptautinėje rinkoje, užtikrinant kokybišką ir skaidrų viešojo investavimo standartą. Stipri NPĮ tikslingai sutelks įvairius finansavimo šaltinius svarbioms Lietuvos ekonomikos sritims finansuoti (finansavimo prieinamumo verslui didinimas, inovacijų, tvarių finansų skatinimas, energijos efektyvumo didinimas, finansinių paslaugų ir technologijų ekosistemos gerinimas).

Siekama, kad NPĮ būtų politiškai nepriklausoma, valdoma pagal aukščiausius valdymo standartus, turėtų pakankamai finansinio kapitalo ir priemonių investuoti į valstybei svarbius strateginius projektus. Konsoliduota NPĮ turėtų užtikrinti ilgalaikes ir tvarias investicijas, kurios lems ekonomikos modelio transformaciją ir mažins rinkos finansavimo nepakankamumą.

Reformos įgyvendinimas vyks keturiais etapais:

1. Esamų NPĮ analizės atlikimas ir atsižvelgus į geriausią patirtį konsolidavimo būdo pasirinkimas įvertinant 4 dabartinių NPĮ organizacijų struktūrą ir veiklą, užsienio šalių NPĮ praktiką 2021 Q3.
2. Naujos NPĮ veikimo modelio koncepcijos parengimas (apimant valdymo ir finansavimo struktūrą, investavimo kryptis, privačių / institucinių investuotojų pritraukimo galimybes ir priežiūrą) 2021 Q3.
3. Modelio įgyvendinimo plano parengimas (priėmus sprendimą dėl geriausios konsolidavimo alternatyvos bus rengiamas detalus modelio įgyvendinimo planas, kurio pagrindu bus konsoliduojamos esamos NPĮ) 2021 Q4.
4. Konsolidavimo veiksmai 2022 Q4.

6.13. Reformos įgyvendinimo etapai, tikslai ir terminai

Septynių komponento „Veiksmingas viešasis sektorius ir prielaidos atsitiesti po pandemijos“ reformų ir vienos investicijos įgyvendinimo progresas bus stebimas fiksuojant 17 įgyvendinimo etapus žyminčių rodiklių ir 9 galutinių tikslų pasiekimą.

Reformų ir investicijos įgyvendinimo etapų rodikliai pagal jų pasiekimo datas detalizuoti lentelėje. Etapų įgyvendinimo rodikliai žymi teisinių ir techninių prielaidų sukūrimą galutiniams reformų ir investicijų tikslams pasiekti.

Lentelė 19. Komponentas VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS: reformų ir investicijų įgyvendinimo etapai

Eil.Nr.	Reforma / Investicija	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
1.	Privačių išteklių pritraukimas įgyvendinti valstybės strateginius tikslus	Įteisintos ilgalaikių VPSP įsipareigojimų planavimo valstybės biudžete taisyklės	Taisyklės nustatys VPSP būdu prisiimtų įsipareigojimų dydžio apribojimus, skaidrų įsipareigojimų dydžio planavimą ir valdymą ilgalaikėje perspektyvoje bei VPSP projektų indėlį siekiant žaliosios pertvarkos tikslų užtikrinančius pricipus	Q2	2022
2.	Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį	Automatizuoti du mokesčių administratoriaus veiklos procesai	Įsigytos RPA (Robotic Process Automation) programinės įrangos licencijos ir dviejų pasirinktų procesų automatizavimo paslaugos ir realizuotos mokesčių administratoriaus veikloje	Q1	2023
3.	Vienas langelis prievolėms valstybei sumokėti	Sudarytos teisinės prielaidos perduoti administruoti visas baudas ir ekonomines sankcijas vienam administratoriui - VMI	Parengtas teisės aktų paketas ir priimti teisės aktų pakeitimai, reikalingi perduoti VMI visų valstybės skiriamų baudų ir ekonominių sankcijų administravimą.	Q2	2023
4.	Finansiškai raštingi, atsiskaitantys negrynaisiais būsimi mokesčių mokėtojai	Mokinių, kuriems išduoti elektroniniai mokinio pažymėjimai su veikiančiu e-piniginės funkcionalumu, dalis nuo visų mokinių	EMP jau turi 15% mokinių, tačiau ne visuose EMP integruota e.piniginės funkcija. Atsižvelgiant į tai, kad (1) visiems pirmokams organizuojamas nemokamas maitinimas, (2) dalis mokinių jau turi EMP su integruota e.pinigine, (3) EMP infrastruktūros diegimas savivaldybėse yra savanoriškas, siekiamas rodiklis – 65% mokinių turėtų EMP (planuojama 180 000 naujų EMP ir 35 000 atnaujintų EMP).	Q4	2023
5.	Finansiškai raštingi, atsiskaitantys negrynaisiais būsimi mokesčių mokėtojai	Bendrojo ugdymo įstaigų su skyriais, kuriose įdiegta arba atnaujinta atsiskaitymo negrynaisiais pinigais infrastruktūra, dalis nuo visų bendrojo ugdymo įstaigų su skyriais	Galimybė atsiskaityti negrynaisiais pinigais jau sudaryta 12% bendrojo ugdymo įstaigų. Maitinimo organizavimas ir apmokėjimas yra savarankiška savivaldybių funkcija, todėl infrastruktūros diegimas bus savanoriškas. Vertinant tai, kad (1) ne visos savivaldybės sutinka diegti atsiskaitymams negrynaisiais pinigais pritaikytą infrastruktūrą, (2) dalis mokyklų jau turi sudariusios galimybę atsiskaityti negrynaisiais pinigais, (3) maitinimas organizuojamas keliais būdais, kurių vienas jų – viešieji pirkimai iš privačių tiekėjų, kai pirkimų sąlygose galima nurodyti būtinybę sudaryti galimybę atsiskaityti negrynaisiais pinigais, nustatomas rodiklis – 65% (arba apie 670 bendrojo ugdymo įstaigų su skyriais).	Q4	2023
6.	Skaidriais principais pagrįstas trimečio biudžeto planavimas	Atliekama sisteminė biudžeto išlaidų peržiūra	Įteisinta sisteminė išlaidų peržiūros koncepcija, pagal ją pirmą kartą atlikta sisteminė išlaidų peržiūra ir, ją patobulinus, sisteminė peržiūra vykdoma nuolat	Q4	2023
7.	Verslui prieinami įrankiai valdyti nemokumo riziką	Sukurti nauji metodikomis pagrįsti skaitmeniniai įrankiai įmonių nemokumui išvengti ir valdyti	Metodikas atitinkantys įrankiai: 1) nemokumo portalas, 2) restruktūrizavimo plano sudarymo vedlys, 3) elektroninis įrankis, lyginantis vertintojų atliktų vertinimų duomenis ir faktinių sandorių duomenis, leidžiantis nustatyti galimus rinkos neatitikimus, sukčiavimo atvejus ir pan. 4) turto vertinimo standartus atitinkantis skaitmeninis vedlys	Q1	2024

Eil.Nr.	Reforma / Investicija	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
8.	Skaidriais principais pagrįstas trimečio biudžeto planavimas	Vidutinės trukmės biudžetai planuojami skaidriai, metodiškai pagrįstais automatizuotais įrankiais	Įteisintos metodiniais nurodymais pagrįstos vidutinės trukmės biudžetų sudarymo taisyklės ir automatizuotų įrankių naudojimas	Q2	2024
9.	Veiksmingas viešasis sektorius	Sukurta ir įdiegta vieninga pažangi viešojo sektoriaus žmogiškųjų išteklių valdymo sistema	Sukurta centralizuota informacinė sistema ir automatizuoti įrankiai, supaprastinantys valstybės tarnybos personalo valdymo procesus, įgalinantys centralizuotai planuoti, prognozuoti personalo poreikį, vertinti kiekvieno dirbančiojo darbo efektyvumą, pažangą.	Q2	2024
10.	Veiksmingas viešasis sektorius	Sukurta centralizuota viešojo sektoriaus vadovų kompetencijų valdymo sistema	Sukurta ir įdiegta centralizuotas viešojo sektoriaus vadovų kompetencijų valdymo mechanizmas, užtikrintas vadovų kompetencijų ugdymas, talentų pritraukimas į valstybės tarnybą	Q2	2024
11.	Pažangi ES išorės sienų apsauga nuo kontrabandos	Veikia pažangi skaitmeninė muitinės darbuotojų kompetencijų valdymo ir administravimo sistema		Q4	2024
12.	Finansiškai raštingi, atsiskaitantys negrynaisiais būsimi mokesčių mokėtojai	Parengtos edukacinės priemonės ir metodinė medžiaga sistemingam vaikų ir jaunimo mokesčio raštingumo ugdymui		Q1	2025
13.	Veiksmingas viešasis sektorius	Sukurta strateginių kompetencijų viešajame sektoriuje ugdymo sistema	Strateginės kompetencijos yra skaitmeninės, finansinės-analitinės ir lyderystės kompetencijos.	Q1	2025
14.	Pažangi ES išorės sienų apsauga nuo kontrabandos	Sukurtos sąsajos su duomenis valdančių išorinių institucijų informacinėmis sistemomis, transporto priemonių ir prekių bei eismo valdymo sistemomis		Q4	2025
15.	Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį	Priimti elektroninių atsiskaitymo dokumentų ir jų fiskalinių duomenų (kasos operacijų žurnalų, e-kvitų, tarptautinių elektroninių važtaraščių) tvarkymą reglamentuojantys teisės aktai	Verslui nustatyta pareiga teikti nustatytos aibės fiskalinius duomenis iš atsiskaitymo priemonių skaitmeniniu būdu mokesčių administratoriui nuo 2023 m. gegužės 1 d. Parengtas veiksmų planas Elektroninių dokumentų ekosistemos vystymui. Parengtos Elektroninių dokumentų ekosistemos elementų koncepcijos ir gairės ES standartų bei praktikų perėmimui ir įgyvendinimui; Priimti teisės aktai, įgyvendinantys veiksmų planą dėl Elektroninių dokumentų ekosistemos gairių įgyvendinimo.	Q4	2025
16.	Skaidriais principais pagrįstas trimečio biudžeto planavimas	Sistemingai lyginami savivaldybių pajamų, išlaidų ir viešųjų paslaugų teikimo rodikliai	Sukurti įrankiai sistemingai lyginti viešųjų paslaugų teikimo efektyvumą savivaldybėse bei intervencijų savivaldybių savarankiškumui didinti efektyvumą.	Q4	2025
17.	Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį	Įdiegti technologiniai sprendimai, įgalinantys verslo procesuose praktiškai naudoti elektroninių dokumentų ekosistemos elementus (e-kvitus ir tarptautinius e-važtaraščius)		Q2	2026

Visi galutiniai tikslai pasiekiami iki 2026 m. vidurio, EGADP tinkamumo laikotarpiu. Detaliai galutiniai tikslai pagal kiekvieną reformą ir investiciją pristatyti lentelėje.

Lentelė 20. Komponentas VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS: reformų ir investicijų galutiniai tikslai

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
1.	Privačių išteklių pritraukimas įgyvendinti valstybės strateginius tikslus	Pateikti siūlymai dėl naujų tvarių viešųjų investicijų finansavimo mechanizmų, įgalinančių sistemingai planuoti ir efektyviai taikyti viešosios ir privačios partnerystės (VPSP) būdą valstybės ir savivaldos lygiu (proc.)	100	Q4	2022
2.	Verslui prieinami įrankiai valdyti nemokumo riziką	Užtikrintas informacijos ir konsultacijų nemokumo klausimais pasiekiamumas įmonėms ir kreditoriams "vieno langelio" principu <i>real time</i> režimu (skaičius)	1	Q4	2023
3.	Veiksmingas viešasis sektorius	Viešojo sektoriaus dirbantieji, patobulinę strategiškai svarbiausias kompetencijas pereinamuoju laikotarpiu, iki sisteminių pokyčių įgyvendinimo (proc.)	80	Q4	2024
4.	Finansiškai raštingi, atsiskaitantys negrynaisiais būsimi mokesčių mokėtojai	Tikslinės auditorijos asmenys, kurių informuotumas apie mokesčių sistemą ir finansinį raštingumą padidintas (skaičius)	725000	Q1	2025
5.	Pažangi ES išorės sienų apsauga nuo kontrabandos	Taklus muitinės fiskalinės rizikos valdymas automatizuotomis priemonėmis (skaičius)	1	Q4	2025
6.	Skaidriais principais pagrįstas trimečio biudžeto planavimas	Naujais principais ir įrankiais suplanuoti skaidrūs pirmieji vidutinės trukmės biudžetai (proc.)	100	Q1	2026
7.	Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį	Mokesčių administratoriaus veikloje įdiegti analitinių uždavinių sprendiniai, skirti sumažinti PVM atotrūkį naudojant pažangios analitikos metodus bei skatinant mokesčių mokėtojų sąmoningumą (skaičius)	107	Q2	2026
8.	Vienas langelis prievolėms valstybei sumokėti	Visas šalyje paskiriamas baudas ir ekonomines sankcijas administruoja vienas mokesčių administratorius – VMI (proc.)	100	Q2	2026
9.	NPĮ veiklos optimizavimas	Konsoliduota nacionalinė plėtros įstaiga (skaičius)	1	Q4	2023

6.14. Finansavimas komponentui įgyvendinti

Reformą planuojama įgyvendinti nacionalinio biudžeto, ESFIP, EGADP ir DG Reform lėšomis. Nė vienai komponento reformai reikalingos lėšos nėra valstybės pagalba, kaip ji suprantama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 straipsnio 1 dalyje.

EGADP lėšų poreikis įgyvendinti 8 reformas ir 1 investiciją – 64,697 mln.€. 2020 metais išlaidos nebuvo patirtos. Planuojamas išlaidų patyrimas 2021-2026 metais.

Nacionalinio biudžeto lėšomis planuojama prisidėti prie investicijos „Pažangi ES išorės sienų apsauga nuo kontrabandos“ – 2020-2024 metais e-muitinei plėtoti numatyta skirti 17,1 mln.€. Nacionalinio biudžeto lėšomis bus apmokėtas EGADP netinkamas finansuoti PVM, kurio preliminari suma sudarys iki 11,5 mln.€.

ESFIP lėšomis bus įgyvendinta savarankiška reformos „Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį“ dalis „Operatyviai gaunami duomenys apie atsiskaitymus“, kurios metu bus sukurta i.EKA. Investicijų vertė 3,37 mln. €.

1 mln.€ DG Reform techninės paramos priemonių lėšų planuojama papildomai investuoti reformos „Skaidriais principais pagrįstas trimečio biudžeto planavimas“ tikslams pasiekti.

Daugiau nei pusė komponento lėšų dalis reikalinga įgyvendinti dvi reformas:

3. Reforma „Veiksmingas viešasis sektorius“ – įgyvendinimui suplanuotų lėšų suma 17,277 mln.€, kas sudaro 26,7% komponento lėšų;
4. Reforma „Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį“ – įgyvendinimui suplanuotų lėšų suma 15,22 mln.€ arba 23,5% komponento lėšų;

Kitoms komponento reformoms ir investicijoms reikalingų lėšų suma pristatyta lentelėje. Reformos ir investicijos išdėstytos lėšų poreikio mažėjimo tvarka.

Lentelė 21. Komponentas VEIKSMINGAS VIEŠASIS SEKTORIUS IR PRIELAIDOS ATSITIESTI PO PANDEMIJOS: reformų ir investicijų įgyvendinimui reikalingas EGADP finansavimas

Eil.Nr.	Reforma/Investicija	Lėšų poreikis, mln. €
1	Veiksmingas viešasis sektorius	17,2
2	Išmanus mokesčių administravimas sparčiau mažinti PVM atotrūkį	15,2
3	Pažangi ES išorės sienų apsauga nuo kontrabandos	9,5
4	Finansiškai raštingi, atsiskaitantys negrynaisiais būsimi mokesčių mokėtojai	6,5
5	Vienas langelis prievolėms valstybei sumokėti	5
6	Skaidriais principais pagrįstas trimečio biudžeto planavimas	4,5
7	Verslui prieinami įrankiai valdyti nemokumo riziką	3,2
8	Privačių išteklių pritraukimas įgyvendinti valstybės strateginius tikslus	1,3
9.	Nacionalinių plėtros įstagų veiklos optimizavimas	2,0
10.	Rezervas	2,1
	Komponento suma	66,7

7. Komponentas DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ

Politikos sritis:	Socialinė apsauga ir užimtumas
Tikslas:	dalyvavimo darbo rinkoje ir socialinės integracijos sąsajų stiprinimas, gyventojų socialinės gerovės ir įtraukties didinimas. Tikslas atitinka TR'2019 „Mažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį, be kita ko, gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą“ TR'2020 „Švelninti krizės poveikį užimtumui. Didinti aktyvios darbo rinkos politikos priemonių finansavimą bei aprėptį ir skatinti gerinti įgūdžius. Užtikrinti minimalios socialinės apsaugos sistemos aprėptį bei adekvatumą ir padidinti mokesčių ir socialinių išmokų sistemos veiksmingumą apsaugant nuo skurdo“. Reformos ir investicijos įgyvendinant TR'2020 yra suplanuotos taip, kad būtų įgyvendinta ir EPBO rekomendacijos geriau pritaikyti socialinių išmokų ir paslaugų teikimą prie asmens poreikių, didinti išlaidas aktyvioms darbo rinkos programoms bei vertinti investicijų į ADPR priemonių efektyvumą, ypatingą dėmesį skiriant mokymui.
Reformos ir/ar investicijos:	Komponentą sudaro 2 reformos: 1. Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas (COFOG 04.1) 2. Garantuota minimalių pajamų apsauga (COFOG 10.8)
Investicijų poreikis iš viso:	EGADP lėšų 111,2 mln.€

Lentelė 22. Komponentas DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ: reformų ir investicijų atitikimas Tarybos rekomendacijoms ir iniciatyvoms

Eil.Nr.	Komponento reformos	Komponento investicijos	TR'2019	TR'2020	Iniciatyva
1.	Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas		Mažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį <..>	Švelninti krizės poveikį užimtumui. Didinti aktyvios darbo rinkos politikos priemonių finansavimą bei aprėptį ir skatinti gerinti įgūdžius	SKAITMENĖKI TOBULĖKI
2.	Garantuota minimalių pajamų apsauga		Mažinti pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę atskirtį, be kita ko, gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą	Užtikrinti minimalios socialinės apsaugos sistemos aprėptį bei adekvatumą ir padidinti mokesčių ir socialinių išmokų sistemos veiksmingumą apsaugant nuo skurdo	TOBULĖKI

7.1. Iššūkiai

Struktūrinį nedarbą lemia didelė įgūdžių pasiūlos ir paklausos neatitiktis, grįžti į darbo rinką neskatinantis darbo užmokestis ir mažėjantis nekvalifikuotos darbo jėgos poreikis dėl įmonių technologinės pažangos. EBPO preliminariose įgūdžių strategijos rekomendacijose nurodyta, kad šiuo metu Lietuva yra įstrigusi žemų įgūdžių pusiausvyroje – aklavietėje, kai dėl žemų investicijų į įgūdžius produktyvumas yra žemas. Visuose regionuose yra palyginti nedidelis suaugusiųjų dalyvavimas mokymėsi ir žemas vieno darbuotojo produktyvumo lygis (išskyrus Vilnių), kurie yra žymiai mažesni už ES vidurkį. Skirtumas ypač ryškus darbo neturinčių asmenų grupėje, kur tik 3,5 % (atitinkamai ES – 10,8 %) asmenų per paskutines keturias savaites buvo dalyvavę mokymuose. Spartėjanti automatizacijos tendencija (ne tik gamybos, bet ir paslaugų sektoriuje), nulems mažėjantį žemos kvalifikacijos, į rutininių funkcijų vykdymą orientuotų darbo vietų skaičių. Naujos darbo formos ir ilgėjantis darbingas amžius reikalauja nuolatinio įgūdžių atnaujinimo bei persikvalifikavimo, tačiau Lietuvoje nėra vieningai ir efektyviai veikiančios Mokymosi visą gyvenimą sistemos, kuri sudarytų sąlygas suaugusiųjų (užimtųjų ir nedirbančių asmenų) kvalifikacijos tobulinimui ir persikvalifikavimui. Ministerijos įgyvendina pavienes, dažnai ir

besidubliuojančias, priemones. Dėl nepakankamo procesų automatizavimo, duomenų prieinamumo trūkumų, paslaugų gavėjams ir darbuotojams tenkančios administracinės naštos Užimtumo tarnybos veikla neužtikrina individualizuoto paslaugų teikimo ir sparčios darbo ieškančių asmenų integracijos į darbo rinką. Užimtumo tarnyba nepakankamai investuoja į įdarbinimo ir karjeros konsultantų, ypač tų, kurie teikia standartizuotas paslaugas pažeidžiamiesiems darbo ieškantiems asmenims, įgūdžių tobulinimą¹⁴⁴.

Socialinių paslaugų organizavimo ir teikimo bei išmokų skyrimo sistema fragmentuota, jos valdysena neužtikrina veikimo efektyvumo. Lietuvoje trūksta kompleksinio požiūrio vertinant, skiriant ir teikiant socialinę paramą, todėl gyventojų gaunamos socialinės paramos dydžiai netolygūs, nepatenkinantys net minimalių dalies gyventojų vartojimo poreikių, o pati parama ne visada suderinta su sveikatos, švietimo ar užimtumo priemonėmis. Skirtingų socialinių išmokų rūšių tarpusavio sąveika nėra aiškiai identifikuota, o jų skyrimo tikslai dubliuojasi ir dažnai turi neigiamą poveikį darbo paskatoms. Individualūs asmens poreikiai sveikatos, švietimo ir socialinės paramos sistemose nėra vertinami integruotai, todėl neužtikrinamas visų paramos priemonių papildomumas ir didžiausias galimas poveikis. Individualūs asmens socialinės paramos planai nėra rengiami, todėl nėra galimybių kompleksiskai derinti skirtingas paramos rūšis, numatyti įsitraukti į darbo rinką įgalinančias priemones, koordinuoti ir stebėti plano vykdymą ir priemonių poveikį, priimti pagrįstus sprendimus dėl paramos teikimo pokyčių¹⁴⁵.

Valstybės kontrolės 2019 m. atlikto audito¹⁴⁶ rezultatai parodė, kad savivaldybėms, ministerijai ir socialinių paslaugų įstaigoms trūksta informacijos apie teikiamų socialinių paslaugų kokybę ir rezultatyvumą, individualius paramos gavėjų poreikius, privataus ir viešojo sektoriaus turimą paramos teikimo infrastruktūrą, priimti įrodymais grįstus sprendimus, kurie padėtų užtikrinti teikiamų paslaugų rezultatyvumą. Deja, socialinių paslaugų teikėjai neturi jokios pritaikytos elektroninės sistemos matuoti paslaugų rezultatus, skaitmeniniu būdu fiksuoti paslaugų gavėjų individualius poreikius, realiu laiku gauti informaciją apie visas klientui teikiamas ir prieinamas viešąsias paslaugas ir efektyviai koordinuoti savo ir kitų institucijų veiklą.

Pažeidžiami ir socialinėje atskirtyje esantys asmenys nepasinaudoja socialinėmis paslaugomis ir parama dėl nesisteminės ir neprieinamos informacijos. ES institucijos ragina valstybes nares pateikti visiems piliečiams informaciją apie jų teises, susijusias su socialine apsauga, ypač daug dėmesio skiriant pažeidžiamų asmenų grupėms informuoti. Valstybinio audito ataskaitoje pastebėta, kad informavimo priemonėse trūksta susistemintos, aktualios, reguliariai atnaujinamos, patogiai prieinamos informacijos apie visas socialinės paramos rūšis, jos teikimo ir gavimo sąlygas, dydžius. Gyventojams informacija paprastai yra teikiama gyvai arba telefonu, todėl pandemijos metu prieinamumas prie informacijos sumažėjo. Nėra viešai visiems prieinamos, atviros duomenų bazės (žemėlapis) apie visas savivaldybėse tiekiamas socialinės apsaugos srities paslaugas, įskaitant nevyriausybinių ir bendruomeninių organizacijų veiklą. Socialinėje atskirtyje esančių gyventojų skaitmeniniai gebėjimai ir galimybės naudotis skaitmeninėmis priemonėmis yra santykinai žemi, 2018 m. tik apie pusę jų savo namuose turėjo interneto prieigą. Todėl šie

144 Benchlearning Initiative External Assessment Summary report 3rd cycle –Lithuania, 2020.

145 Mokslo tiriamasis darbas „Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių ir socialinės paramos suderinimo integruojant nedirbančius asmenis į darbo rinką tobulinimo tyrimas“, SADM užsakymu, „Civitta“, 2017-12-15

146 Valstybės kontrolė. 2019. *Ar socialinė parama užtikrina skurdžiai gyvenančių asmenų minimalius vartojimo poreikius ir skatina įsitraukti į darbo rinką?* https://www.vkontrolė.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=24885

asmenys socialinės paramos kreipiasi per socialinį darbuotoją ar kitą socialinių išmokų specialistą, nors yra galimybė šiuos prašymus teikti elektroniniu būdu.

Asmenų, turinčių negalią, dalyvavimą darbo rinkoje riboja nepritaikyta aplinka ir socialinių paslaugų neatitikimas individualiems poreikiams. 2018 m. Tarptautinės darbo organizacijos¹⁴⁷ atliktas tyrimas atskleidė, jog Lietuvoje egzistuojantis skirtumas tarp asmenų su negalia (22 %) ir asmenų be negalios (6 %) nedarbo lygių yra bene didžiausias visoje ES. 2019 m. Lietuvoje gyveno 236 tūkst. arba 8 % šalies gyventojų, turinčių negalią. Didžioji jų dalis (67 %) yra darbingo amžiaus, tačiau vos 30 % jų dirbo, kai bendras darbingo amžiaus asmenų užimtumo lygis šalyje siekė 72 %. Asmenys su sunkia negalia dirbo dar rečiau – tik 8 % Lietuvos žmonių su negalia sąjungos (LŽNS) 2019 m. atlikto tyrimo duomenimis, 98 % nedirbančių asmenų su negalia nurodė, jog pagrindinė jų nedarbo priežastis - nepritaikyta aplinka, socialinių paslaugų nebuvimas ir jų neprieinamumas. Pastarąsias priežastis nulemia sisteminės informavimo apie socialines paslaugas spragos, įgūdžių ir priemonių naudotis elektroninėmis paslaugomis trūkumas. Dažniausiai minima priežastis, kodėl asmenys su negalia nesikreipė dėl pagalbos, palaikymo darbo vietoje (45 %), pagalbos pavėžėjant iki darbo (46 %) ir (arba) pagalbos nuosavo verslo kūrimo (44 %) 2018 m. buvo ta, jog respondentai nežinojo, kad tokios paslaugos yra, o dar 30 % nežinojo, kur dėl šių paslaugų kreiptis. Lietuvoje nevykdomas nuoseklus ir sistemingas asmenų, turinčių negalią, poreikiams pritaikytų pastatų, informacinės aplinkos, transporto prieinamumo vertinimas ir stebėseną. Dėl institucijų bendradarbiavimo spragų, socialinės paslaugos asmenims, turintiems negalią, planuojamos ir teikiamos kompleksiskai neįvertinus individualių poreikių.

Pastaruoju laikotarpiu imtasi svarbių priemonių **skurdui, atskirčiai bei pajamų nelygybei** mažinti – padidintas nedarbo socialinio draudimo adekvatumas, augo valstybės remiamos pajamos, patobulintas piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams reglamentavimas (įtvirtintas laikotarpis, kuriuo, nustatant teisę į paramą, nevertinamas asmens (šeimos) nuosavybės teise turimas turtas; padidinta pajamų riba teisei į socialinę pašalpą bei padidintas socialinės pašalpos dydis; padidinta neįskaitytinų pajamų dalis; sudarytos palankesnės sąlygos gauti papildomai skiriamą socialinę pašalpą įsidarbinus bei padidintas jos dydis nuo 50 iki 100%, diferencijuojant ją atsižvelgiant į mokėjimo trukmę; vienam gyvenančiam asmeniui kompensuojama didesnė būsto šildymo išlaidų dalis), įteisinta universali išmoka vaikui (vaiko pinigai) bei papildoma išmoka tikslinėms grupėms, įvestas pensijų indeksavimas, pradėtos mokėti priemokos prie mažiausių pensijų, pradėti indeksuoti socialinių išmokų baziniai dydžiai. Pažymėtina, jog skurdo ir pajamų nelygybės rodikliai ženkliai atsilieka laike, tačiau paskutiniai prieinami duomenys patvirtina gana reikšmingą pastarojo laikotarpio priemonių poveikį skurdo, socialinės atskirties bei pajamų nelygybės mažinimui. Pavyzdžiui, Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2019 m. socialinių išmokų įtaka skurdo rizikos lygiui, palyginti su ankstesniais metais, išaugo nuo 6,8 iki 9,5 procentinio punkto.

Nepaisant šių teigiamų pokyčių, statistika rodo, jog su aukštu skurdo rizikos lygiu vis dar susiduria didelė gyventojų dalis. Tarptautinės institucijos nurodo, kad skurdas ir pajamų nelygybė – didžiausios Lietuvos socialinės politikos problemos. Pagal paskutinius prieinamus duomenis (2019 metų tyrimo duomenys, atspindintys 2018 metų pajamų lygį), Lietuvoje skurdo rizikos lygis siekė 20,6%, kai ES vidurkis - 16,5%. Ypatingą dėmesį turime skirti toms visuomenės

147 International Labour Organisation, : https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_604882.pdf

grupėms, kurių skurdo rizikos lygis yra didžiausias – tai vieno asmens namų ūkiai (46,3%), vieno suaugusio asmens su vienu ar daugiau vaikų namų ūkiai (45,4 %), 65-erių metų ir vyresni asmenys (31,6%), bedarbiai (54,4%), asmenys su negalia (31,3%). Be to, skirtumas tarp 20% turinčiųjų didžiausias pajamas ir 20% turinčiųjų mažiausiais pajamas Lietuvoje yra vienas didžiausių ES. Pagal paskutinius duomenis, Lietuvoje šis skirtumas siekia 6,4 kartus, tuo tarpu ES vidurkis yra 5 kartai. EK nurodo, kad vienas iš pajamų nelygybės Lietuvoje didėjimą lemiantis veiksnys nepakankamai adekvati socialinės apsaugos sistema.

Kompleksiškai įvertinus minimalių pajamų sistemą Lietuvoje, paremtą ir kitų šalių gerąja praktika, tai sudarytų prielaidas Lietuvos minimalių pajamų sistemos reformai.

7.2. Tikslai

Šalinti socialinių problemų priežastis, o ne jų padarinius, suteikiant tikruosius poreikius atliepanti rūpestį kiekvienam visuomenės nariui. Siekiama efektyviai teikti individualizuotas socialines paslaugas, padedančias kiekvienam kuo greičiau sugrįžti į visavertį visuomenės gyvenimą.

Didinti užimtumo rėmimo priemonių apimtį ir įvairovę, prisidedant prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų siekimo ir žiedinės ekonomikos skatinimo. Siekiama suteikti galimybes platesnei šalies gyventojų savirealizacijai, įgyjant aukštą pridėtinę vertę kuriančias kvalifikacijas ar kompetencijas, taip pat skatinant jų verslumą.

Skatinti tvarų ir kokybišką užimtumą, didinti užimtumo rėmimą, ugdant įgūdžius, tame tarpe darbo vietose, skirtose skaitmeninei ekonomikai ir žaliajai transformacijai. Siekiama suteikti galimybes platesnei šalies gyventojų savirealizacijai, skaitmeninių įgūdžių ugdymui ir didesniai konkurencingumui šalies ir tarptautinėje darbo rinkoje, skatinti įmones įdarbinti asmenis į žaliąsias ir skaitmenizuotas darbo vietas.

Sukurti ir įdiegti skaitmenines gyventojų konsultavimo ir informavimo sistemas, kurios leis gyventojams operatyviai pranešti apie jų socialinių paslaugų ir paramos poreikius. Socialinės apsaugos, užimtumo ir kitos pagalbos priemonės taps prieinamos kiekvienam „draugišku“, automatizuotu, asmenims su negalia ir žemus skaitmeninius įgūdžius turintiems asmenims prieinamu būdu – „vieno langelio“ principu. Gyventojai, susidūrę su įvairiomis socialinėmis rizikomis, automatinio būdu gautų individualizuotą informaciją apie jiems priklausančias socialines ir draudimines išmokas, paslaugas bei individualizuotą pagalbą. Gyventojai galėtų pasirinkti jiems tinkamiausią informacijos gavimo kanalą (el. pašta, sms žinutę, automatinį skambutį). Sistema būtų kuriama atsižvelgiant į žemus skaitmeninius gebėjimus turinčių asmenų bei asmenų su negalia poreikius. Pastaroji investicija yra numatyta įgyvendinti Skaitmeninio komponentės reformos "Į klientą orientuotos paslaugos" kontekste.

Mažinti socialinių paslaugų ir susijusios pagalbos poreikių nustatymo ir teikimo socialinėje atskirtyje esantiems asmenims ir asmenims su negalia sistemos fragmentaciją. Siekiant šio tikslo bus įgyvendinama kompleksinės ir individualizuotos pagalbos socialinėje atskirtyje esantiems asmenims ir asmenims su negalia socialinių paslaugų organizavimo, teikimo ir pagalbos poreikių nustatymo pertvarka. Pertvarka bus glaudžiai susijusi su SADM kartu su EK ir PB vykdomu projektu „Neįgalumo vertinimo sistemos tobulinimas Lietuvoje“ bei SADM kartu su PB atliekama studija „*Creation for Lithuania of a unified model for the provision of personalised services to individuals belonging to specific vulnerable groups and the integration of these persons into the labour market and social life*“. Pertvarka apims kelias kryptis: reformą ir tris investicijas. Įgyvendinant šią pertvarką planuojama peržiūrėti įvairių institucijų tarpusavio veiklos koordinavimo procesus nustatant kompleksinius asmenų poreikius ir teikiant kompleksinę pagalbą, bus sukurta

skaitmeninė platforma, apimanti individualias asmenų skaitmenines socialines bylas bei integruoto pagalbos poreikių nustatymo sistemą, taip pat socialinių paslaugų administravimo ir jų poveikio vertinimo sistemą. Pertvarka ir susijusios investicijos didins socialinių paslaugų ir susijusios pagalbos prieinamumą, rezultatyvumą. Paslaugos klientui bus siūlomos proaktyviai, jos jį pasieks greičiau, bus labiau individualizuotos ir didės įvairios susijusios pagalbos suderinamumas. Pastaroji pertvarka ir investicijos yra numatytos įgyvendinti Skaitmeninimo komponentės reformos "Į klientą orientuotos paslaugos" kontekste.

Užtikrinti socialinio draudimo sistemos tvarumą, socialinės paramos išmokų adekvatumą, darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimą. Tam būtina įvertinti minimalių pajamų sistemą Lietuvoje, identifikuoti jos tobulinimo kryptis, siekiant sumažinti skurdą bei užtikrinti efektyvesni lėšų panaudojimą.

Įgyvendinti horizontalius lygių galimybių ir moterų ir vyrų lygių galimybių principus visose viešosios politikos srityse.

Didinti vaikų saugumą visose savo gyvenimo aplinkose.

Plėsti galimybes negalia turintiems asmenims integruotis į atvirą darbo rinką ir gauti jiems reikalingas socialines paslaugas. SADM kartu su EK ir PB vykdo projektą „Neįgalumo vertinimo sistemos tobulinimas Lietuvoje“, kuriuo siekiama pertvarkyti negalios nustatymo sistemą taip, kad ji atitiktų Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatas ir būtų orientuota į asmens individualių poreikių identifikavimą, tenkinimą, asmens įgalinimą integruotis į darbo rinką, gauti individualius poreikius atitinkančią švietimo, sveikatos, socialinės sistemos pagalbą. Atsižvelgiant į šio projekto rezultatus, siekiama priimti reikalingus teisės aktų tobulinimus, parengti metodinę informaciją institucijoms dėl „vieno langelio“ ir atvejo vadybos principų taikymo negalios vertinimo sistemoje, siekiant, kad jau pirminiame negalios vertinimo etape būtų nustatomi kompleksinės pagalbos poreikiai ir pasiūlomas kompleksinis pagalbos paketas asmenims, turintiems negalią, integruotis į visuomenę ir darbo rinką. Siekiama sukurti vieningo asmenims, turintiems negalią, poreikiams prieinamų pastatų, informacinės aplinkos ir transporto vertinimo ir stebėsenos mechanizmą, kuris skatintų išmaniai naikinti trukdžius asmenims, turintiems negalią gyventi pilnavertį gyvenimą. Pastaroji investicija yra numatytos įgyvendinti Skaitmeninimo komponentės reformos "Į klientą orientuotos paslaugos" kontekste.

7.3. Nacionalinis strateginis kontekstas

NPP 2 tikslo „Didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį“ 2.1 uždavinys „Mažinti pajamų nelygybę, kuri didina visuomenės susipriešinimą, emigraciją, nusikalstamumą, mažina socialinio teisingumo jausmą, todėl neigiamai veikia visuomenės socialinę gerovę“ ir 2.2 uždavinys „Didinti neįgaliųjų ir jų šeimų, senyvo amžiaus žmonių bei kitų pažeidžiamų ir socialinėje atskirtyje esančių grupių gerovę“, 2.3 uždavinys „Didinti darbo ieškančių asmenų įsidarbinimo galimybes ir užimtumo rėmimo sistemos veiksmingumą ir efektyvumą“, 2.5 uždavinys „Gerinti aplinką šeimai, siekiant didinti gimstamumą ir gyvenimo kokybę bei sudaryti sąlygas derinti darbo ir šeiminius įsipareigojimus“, 2.8 uždavinys „Skatinti verslo atsakomybę“ ir 2.9 uždavinys „Stiprinti socialinį dialogą ir gerinti darbo vietų kokybę“. 2.1 uždavinį įgyvendina SADM Pajamų nelygybės mažinimo PP, o 2.2 uždavinį atitinkamai Socialinės sutelkties PP. 2.3, 2.8 ir 2.9 uždavinius įgyvendina Įtraukios darbo rinkos PP. 2.5 uždavinį įgyvendina Šeimos politikos stiprinimo PP.

Lietuvai skirtos Tarybos rekomendacijos plačia apimtimi atliepiamos VPĮP. Socialiai pažeidžiamiausių visuomenės grupių įgalinimas yra trečioji VPĮP misija. Įgyvendinus šią LRV misiją, iki 2024 m. 11 % padidės vienišų pensinio amžiaus asmenų papildomos pensijos dalis,

2,4 % sumažės skurdo rizikos lygis ir iki 37 % išaugs asmenų, turinčių negalia, pasinaudojusių socialinės integracijos priemonėmis, dalis. Misijos įgyvendinimas vyks šešiomis kryptimis:

- **Užtikrinant, kad teikiamos socialinės paslaugos atitiktų individualius asmens poreikius.** Suplanuoti reguliaciniai pokyčiai, didinantys NVO teikiamų socialinių paslaugų dalį ir jas stiprinantys, įgalinantys individualizuotos pagalbos teikimą, perėjimą nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų, tvarios ilgalaikės priežiūros paslaugų asmens namuose sistemos. Aiškesnis socialinių funkcijų pasidalijimas tarp savivaldybių ir valstybės taps svarbia prielaida efektyviau teikti individualius asmens poreikius atitinkančias socialines paslaugas. Priemonės numato socialinėje atskirtyje esančių asmenų ir migrantų integracijos sistemos stiprinimą, koordinuotą benamystės prevenciją.
- **Gerinant neįgaliųjų teisių apsaugą ir vykdant paslaugų jiems plėtrą.** Suplanuoti nauji darbo su neįgaliaisiais metodai, asmeninio asistento paslaugų teikimo sistemos sukūrimas, informacijos neįgaliesiems prieinamumo didinimas, „vieno langelio“ principu veikiančio pagalbos neįgaliesiems vaikams ir šeimoms, auginančioms neįgalius vaikus, teikimo mechanizmas, negalios nustatymo modelio atnaujinimas, aktyvios darbo rinkos politikos (toliau – ADRP) priemonių teikimo neįgaliesiems stiprinimas, infrastruktūros pritaikymo neįgaliesiems veiksmų plano rengimas;
- **Didinant socialinės apsaugos išmokų adekvatumą ir tvarumą.** Numatyta įvertinti, kiek esama minimalių pajamų sistema ir šalpos išmokų sistema užtikrinta paskatas dirbti, įvertinti socialinio draudimo įmokų grindų tikslingumą kovojant skurdu, ligos, motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros išmokų dydžius artinti prie minimalių poreikių dydžio, į nedarbo socialinio draudimo sistemą įtraukti visus savarankiškai dirbančiuosius, peržiūrėti pensijų indeksavimo reguliavimą, gyventojų pajamų mokesčio dydžius, geriau tenkinti globojamų vaikų poreikius, taikliau teikti socialinę paramą vaikams ir didinti darbdavių motyvaciją prisidėti prie darbuotojų pensinio aprūpinimo.
- **Derinant darbo ir šeimos įsipareigojimus ir užtikrinant lygias galimybes.** Nustatyti naujas lanksčias darbo sąlygas tėvams, auginantiems vaikus ir esantiems vaiko priežiūros atostogose įgyvendinant 2019 m. birželio 20 d. Direktyvą 2019/1158 dėl tėvų ir prižiūrėtojų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros, kuria panaikinama Tarybos direktyva 2010/18/ES. Siekiama toliau laipsniškai mažinti moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkį, siekiant mažinti nevienodą moterų ir vyrų koncentraciją skirtinguose darbo rinkos sektoriuose. Siekiama gerinti šeimos ir darbo derinimo rodiklius, mažinant atotrūkį tarp moterų ir vyrų skiriamo laiko artimųjų priežiūrai bei namų ruošai. Taip pat siekiama įvertinti galimybes sudaryti valstybės ir savivaldybių biudžetus lyčių lygybės principu ir aktyviau naikinti smurtą ir priekabiavimą darbo pasaulyje.
- **Stiprinant vaiko teisių apsaugą ir įgalinant dirbančiuosius socialinėje srityje.** Socialinių darbuotojų saugumo, atlygio adekvatumo, profesinės savireguliacijos stiprinimas reikalingas stiprinti socialinių paslaugų srities darbuotojų motyvaciją. Komunikaciniais ir reguliaciniais veiksmais siekiama mažinti toleranciją smurtui, plėtoti pagalbą nukentėjusiems nuo smurto.
- **Tobulinant socialinės apsaugos valdyseną.** Pagrindinės veiksmų kryptys yra socialinės paramos veiksmingumo matavimas, piliečių, bendruomenių įtrauktis ir dalyvavimo, tarpinstitucinio bendradarbiavimo stiprinimas.

Įgyvendinant penktąją VPĮP misiją „Aukštos pridėtinės vertės ekonomika“ numatyta optimizuoti Užimtumo tarnybos veiklą, nustatyti priemones darbuotojų darbo vietoms išlaikyti siekiant padėti pandemijos paveiktam verslui atsigausti, taikyti priemones, užtikrinančias tvarią asmenų integraciją į darbo rinką, skatinant žaliųjų ir skaitmenizuotų darbo vietų kūrimą ir išlaikymą.

7.4. Reforma „Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas“

Reformos tikslas - didinti užimtumą ir užtikrinti tvarią asmenų integraciją į darbo rinką, keičiant esamą Užimtumo tarnybos veiklos organizavimo ir vykdymo modelį ir didinant aktyvios darbo rinkos politikos priemonių prieinamumą šaliai atsigauant po pandemijos.

Per 2020 m. metus Užimtumo tarnyboje registravosi 337,2 tūkst. darbo neturinčių asmenų. Nors darbo ieškančiųjų buvo gausu, kiekvieną 2020 m. mėnesį vidutiniškai nebuvo užpildoma 10 tūkst. darbdavių registruotų laisvų darbo vietų. Vidutinė laisvų darbo vietų užpildymo trukmė – 12 d. Per metus užimtais tapusių bedarbių lygis 40,2 %

Pandemijos reikšmingai pablogino darbo rinkos situaciją šalyje. 2020 m. nedarbo lygis sudarė 8,5 % ir buvo 2,2 procentinio punkto didesnis nei 2019 m. Jaunimo (15–29 metų amžiaus) nedarbo lygis 2020 m. sudarė 13,4 % ir buvo 4,7 procentinio punkto didesnis nei 2019 m. Ilgalaikio nedarbo lygis, palyginti su 2019 m., padidėjo 0,6 procentinio punkto ir sudarė 2,5 % Užimtų gyventojų skaičius pandemijos metais sumažėjo 20,3 tūkst. palyginti su 2019 m. Dirbančio jaunimo per tą patį laikotarpį sumažėjo 12,1 tūkst.

Užimtumo tarnyba prognozuoja, kad 2021 m. į Užimtumo tarnybą kreipsis 288 tūkst. bedarbių, iš jų 65 % priklausys darbo rinkoje papildomai remiamiems asmenims. Vadovaujantis 2019-2020 m. teikiamų paslaugų stebėseną, 32 % iš besikreipusiųjų bus reikalingos papildomos paslaugos ir priemonės: dalis jų taps bedarbiais dėl nepakausių darbo rinkoje profesijų, ilgą trukusio nedarbo dėl vaiko priežiūros arba yra vyresni nei 50 metų amžiaus. Dar 20 % į darbo rinką gali būti integruoti tik bendradarbiaujant su savivaldybėmis ir kompleksiskai išsprendus jų sveikatos, vaiko priežiūros, priklausomybių nuo psichotropinių medžiagų ir kitas problemas. **Įvertinant integracijos į darbo rinką pagalbos poreikį, ADRP priemonės turėtų būti taikomos daugiau nei 10 % bedarbiui, jų įgyvendinimui per metus investuojant 120 mln. €.**

Eurostat duomenimis, Lietuvoje 79,2 % neturinčių darbo asmenų registruojasi Užimtumo tarnyboje, kai ES šalių vidurkis – apie 43,1 % Toks skirtumas paaiškinamas tuo, kad dalis jų Užimtumo tarnyboje šiandien registruojasi ne tam, kad gautų darbą, o siekdami gauti sveikatos draudimą ar kitą paramą. Užimtumo tarnybos informacinėje sistemoje laisvas darbo vietas vidutiniškai per metus skelbia apie 20% visų Lietuvoje veikiančių darbdavių, tai sudaro apie 40 % laisvų darbo vietų rinkos dalies šalyje, todėl tie bedarbiai, kurių pastangos apsiriboja kontaktu su Užimtumo tarnyba, išnaudoja tik mažiau nei pusę galimybių susirasti darbą. **Pandemijos kontekste itin išryškėjo moterų ir vyrų segregacijos darbo rinkoje problema.** 2019 m. 27% moterų dirbo švietimo, sveikatos ir socialiniame darbe, palyginti su tik 6% vyrų. Tačiau tik 8% moterų, palyginti su 33% vyrų dirbo mokslo, technologijų, inžinerijos ir matematikos (STEM) srityse¹⁴⁸. Atsižvelgiant į vidutinio metinio atlygio pagal sektorius duomenis, 2019 metais, asmenys dirbantys švietimo sektoriuje per metus vidutiniškai uždirbo – 14,4 tūkst.€, sveikatos – 16,7 tūkst. Tuo tarpu asmenų užsiimančių profesine, moksline ir technine veikla vidutinis atlygis per metus siekė - 19,9 tūkst.€, informaciniais ryšiais – 28 tūkst.€, finansine ir draudimo veikla – 28 tūkst.€¹⁴⁹. Nuo Covid-19 pandemijos ir jos valdymo priemonių labiausiai nukentėjo daugiausiai moterų atstovaujami sektoriai. 2020 m. trečiąjį ketvirtį bedarbių moterų skaičius išaugo 70 % palyginti su vyrų nedarbo

¹⁴⁸ EIGE, *Lyčių lygybės indeksas, 2019 m.*

¹⁴⁹ <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?theme=all#/>

padidėjimu 42% Didėjantis registruotas moterų nedarbas yra susijęs su tuo, kad dauguma jų dažniausiai dirba prekybos, paslaugų, turizmo sektoriuose, kurie itin nukentėjo nuo pandemijos. Taip pat, moterims pandemijos kontekste teko didesnė vaikų ir vyresnio amžiaus ar asmenų, turinčių negalią, artimųjų priežiūros našta, kuri sudarė sunkumus derinant darbą bei minėtus įsipareigojimus.

Pandemija išryškino sisteminių pasirengimo krizių valdymui (organizacinio atsparumo trūkumą valstybiniame sektoriuje – galimybės užtikrinti pakankamas teikiamų paslaugų apimtį ir aukštą teikiamų paslaugų kokybę, operatyviai prisitaikant prie pandemijos sąlygotų pokyčių ir naujų COVID-19 pasekmių valdymo priemonių įvedimo, nebuvo pakankamos. Užimtumo tarnybos atveju, dėl įgyvendinamų COVID-19 pasekmių valdymo priemonių (subsidijs darbdaviams prastovų metu ir po jų; išmokos savarankiškai dirbantiems asmenims ir darbo paieškos išmoka bedarbiams; savarankiško užimtumo rėmimas, keičiantiems ekonominę veiklą), reikalaujančių didelių laiko sąnaudų joms administruoti, bei dėl nelanksčios ir menkai automatizuotos Užimtumo tarnybos informacinės sistemos, ženkliai sumažėjo įprastų darbo rinkos paslaugų, įskaitant tarpininkavimą įdarbinant, teikimo apimtys.

ES valstybių užimtumo tarnybų tinklo lyginamojo mokymosi iniciatyvos išorinio vertinimo (3-ojo ciklo) išvadose¹⁵⁰ nurodoma, kad Užimtumo tarnyba tobulindama veiklos procesus ir paslaugas, turi visais organizacijos lygmenimis įtvirtinti sistemingą orientavimąsi į klientą. Rekomenduota rizikų valdymą paversti sisteminiu krizių valdymu, nukreiptu ne tik į rizikos valdymą, bet į rizikos prevenciją. Sistemingas veiklos kokybės valdymas bei pasiektų rezultatų vertinimas subalansuotų rodiklių sistemoje turėtų tapti nuolatiniu Užimtumo tarnybos įrankiu planuojant tolimesnius veiklos procesus, paslaugų ir ADRP priemonių įgyvendinimą.

Reformos įgyvendinimas vyks dviem kryptimis:

1. Pirmoji kryptis. Užimtumo tarnybos veiklos procesų optimizavimas ir tobulinimas, užtikrinantis sistemingą orientavimąsi į klientą.

Europos Komisijos ir Tarybos bendroje užimtumo ataskaitos¹⁵¹ analizėje akcentuojamos kelios prioritetinės reformų ir investicijų sritys. Jomis turėtų būti siekiama **skatinti darbo vietų kūrimą, palengvinti bedarbių įsidarbinimą ir darbuotojų perėjimą iš vieno sektoriaus į kitą, didinti ekonominę ir socialinę atsparumą ir mažinti krizės poveikį užimtumui ir socialinį poveikį. Ilgalaike Lietuvos sėkmė priklausys nuo kelių pagrindinių sąlygų.** Visų pirma, turi būti didinamas Lietuvos ekonomikos pažangumas, siekiant, kad kuo didesnę jos dalį sudarytų inovatyvus ir aukštą pridėtinę vertę kuriantis verslas. Turi būti pereinama prie skaitmeninės ir žiniomis grįstos ekonomikos, kurioje vyrauja gerai apmokamos ir aukštos kompetencijos reikalaujančios darbo vietos, vystomos inovacijos ir didelės vertės produktai. Dėl skaitmeninimo, automatizavimo ir dirbtinio intelekto poveikio darbo vietos gali keistis. Naujos technologijos sukurs naujų darbo galimybių ir lankstesnes darbo sąlygas, tačiau reikia užtikrinti, kad žmonės turėtų tinkamų įgūdžių jas užimti. Siekiant Žaliojo kurso tikslų, orientuotų į pažangias technologijas, efektyviai išteklius naudojančią ir konkurencingą ekonomiką, kintant technologijoms, įsibėgėjant

¹⁵⁰ Benchlearning Initiative External Assessment Summary report 3rd cycle –Lithuania, 2020.

¹⁵¹ Europos Komisijos ir Tarybos bendroje užimtumo ataskaita

<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=lt&catId=89&newsId=9834&furtherNews=yes>

automatizacijos ir skaitmenizacijos procesams, atsirandant vis daugiau nestandartinių darbo formų ir ilgėjant darbiniam amžiui, atsiranda poreikis suaugusiems nuolat atnaujinti savo įgūdžius bei persikvalifikuoti.

Siekiant užtikrinti darbo ieškančių asmenų ir darbdavių poreikius, paslaugų kokybę, didinti Užimtumo tarnybos lankstumą, atsparumą krizinėms situacijoms ir sisteminių krizių valdymą bei didinti Užimtumo tarnybos žmogiškųjų išteklių įsitraukimą į veiklos procesus, būtina Užimtumo tarnybos veiklos procesus pertvarkyti taip, kad, visur kur įmanoma, paslaugos būtų teikiamos naudojant automatizuotus įrankius, remiantis skaitmeniniais duomenimis. Siūlomos priemonės tiesiogiai įgyvendina EASE¹⁵² rekomendaciją dėl veiksmingos politikos, kuria būtų skatinamas profesinės veiklos keitimas, įgyvendinamas kartu su gerai veikiančiomis užimtumo tarnybomis, turinčiomis sustiprintus institucinius pajėgumus ir galinčiomis teikti konkrečiai darbo ieškantiems asmenims pritaikytą paramą, be kita ko, labiau naudojant skaitmenines priemones.

Užimtumo tarnybos perėjimas į procesinį valdymą bei skaitmeninė transformacija yra tiesiogiai susiję su efektyviu ADRP priemonių įgyvendinimu.

Pasirinkta priemonė – **esminis Užimtumo tarnybos valdomos informacinės sistemos pakeitimas į šiuolaikiniais moderniais IT sprendimais pagrįstą Užimtumo platformą**, tapsiančią pagrindiniu paslaugų teikimo kanalu daugumai klientų ir pagrindiniu darbo įrankiu beveik 1100 (85 %) Užimtumo tarnybos darbuotojų:

- Naujų klientų pritraukimas. Nauja Užimtumo tarnybos platforma bus paremta moderniais IT funkcionalumo ir patogumo naudoti sprendimais, ir atitiks šiuolaikinio darbdavio ir darbo ieškančio asmens lūkesčius, todėl turėtų paskatinti iki šiol paslaugomis nesinaudojusius darbdavius (įskaitant aukštą pridėtinę vertę kuriančius darbdavius) ir darbo ieškančius asmenis naudotis Užimtumo tarnybos paslaugomis. Darbdaviai turės galimybę savarankiškai skelbti individualizuoto vizualinio turinio skelbimus, operatyviai gauti informaciją apie jų darbo skelbime nurodytus reikalavimus atitinkančius darbo ieškančius asmenis, pateikti paraiškas visoms Užimtumo tarnybos paslaugoms gauti. Darbo ieškantys asmenys (įskaitant darbą keisti norinčius užimtus asmenis) galės susikurti patrauklų gyvenimo aprašymą bei gauti beveik visas Užimtumo tarnybos paslaugas (įskaitant prašymus naudotis ADRP priemonėmis) skaitmeniniu kanalu.
- Didesnis paslaugų prieinamumas. Nauja Užimtumo platforma užtikrins informacijos prieinamumą ir pasiekiamumą žmonėms su negalia, skatinant spartesnę asmenų, turinčių negalią, integraciją į darbo rinką. Užimtumo tarnyba organizuos savo klientams mokymus, skirtus išmokyti juos savarankiškai naudotis Užimtumo tarnybos elektroninėmis paslaugomis. Mokymai bus organizuojami nuolat, individualiai ir grupėms, atsižvelgiant į kiekvieno kliento poreikius ir skaitmeninio raštingumo įgūdžius. Įgyvendinus šį sprendinį, bus užtikrinta galimybė realizuoti platų tiesioginių ir elektroninių paslaugų teikimo kanalų spektrą bei juos suderinti tarpusavyje. Kanalų įvairovė leis teikiamas paslaugas padaryti prieinamomis visiems vartotojams. Užimtumo tarnybos skaitmeninės paslaugos didins Užimtumo tarnybos patrauklumą klientams.

¹⁵² Commission Recommendation for Effective Active Support to Employment, 04.03.2021.

- Darbo jėgos pasiūlos ir paklausos derinimo automatizavimas. Nauja Užimtumo platforma įgalins efektyviai ir lanksčiai parinkti esamam darbo jėgos poreikiui (laisvoms darbo vietoms) geriausiai tinkančius darbuotojus, bei darbo ieškantiems asmenims pasiūlyti optimalius darbo pasiūlymus, atitinkančius išsilavinimą, patirtį, gebėjimus, geografinę komponentę ar kitus aktualius parametrus. Įgyvendinus IT sprendimus bus užtikrinta efektyvi sąsaja tarp skirtingų darbo rinkos dalyvių: darbdavių, darbo ieškančių asmenų, darbo rinką įtakojančio valstybinio sektoriaus institucijų ir kitų suinteresuotų šalių.
- Duomenų skaidrumo ir teisingumo užtikrinimas taikant procesų automatizavimą. Procesų automatizavimas sudarys sąlygas vykdyti esamų, gaunamų ir formuojamų duomenų atitikties, teisingumo, logikos kontrolę, užtikrins efektyvų duomenų atvaizdavimą ir panaudojimą. Atviri duomenys bus naudingi plačiam spektrui suinteresuotų šalių. Sąsajos su visomis aktualiomis valstybės informacinėmis sistemomis ir registrais leis gauti visą paslaugų teikimui būtiną informaciją automatiškai, taip mažinant administracinę naštą klientams ir darbuotojams, mažins klaidų pasireiškimo tikimybę, įvedant duomenis.
- Individualesnis paslaugų teikimas, paremtas EASE rekomendacijomis. Supaprastinti ir kurįmanoma automatizuoti procesai leis maksimalų Užimtumo specialistų dėmesį sutelkti darbui su klientais, kuriems reikalingas individualus dėmesys bei laikui ir kompetencijoms imlesnės paslaugos (atvejo vadyba, psichologo konsultacijos, lydimoji pagalba, ryšio palaikymas po įdarbinimo ir pan.), bendradarbiavimui su socialiniais partneriais, savivalda ir kitomis suinteresuotomis šalimis, kurios gali padėti Užimtumo tarnybos klientams tvariai integruotis į darbo rinką. Skaitmeninio raštingumo įgūdžius turintys klientai galės savarankiškai susidėti jiems labiausiai pageidaujamų paslaugų paketą ir paslaugas gauti jiems priimtinu laiku, kanalu bei forma.
- Bendradarbiavimas su privačiomis įdarbinimo agentūromis. Šiuo metu Užimtumo tarnyba turi duomenų mainų sutartis ir dalinasi duomenimis apie laisvas darbo vietas su privačiais įdarbinimo paslaugų teikėjais, tačiau dėl dabartinės informacinės sistemos funkcionalumo ribotumo, Užimtumo tarnybos informacinė sistema neturi galimybės importuoti aktualios informacijos iš privačių įdarbinimo paslaugų teikėjų duomenų bazių ir pasiūlyti jos savo klientams – IT sistemai reikia daugiau lankstumo ir pilno sąsajumo/suderinamumo su kitomis sistemomis. Homogeniškai sujungus Užimtumo tarnybos turimą informaciją su privačių įdarbinimo paslaugų teikėjų duomenimis, darbo ieškantiems asmenims bus sudaryta galimybė, naudojantis Užimtumo tarnybos paslaugomis, tapti matomais praktiškai visuose darbo paieškos ir pasiūlos šaltiniuose nemokamai. Kartu su tokios galimybės sudarymu, bendradarbiaujant su privačiais įdarbinimo paslaugų teikėjais, informacijos Užimtumo tarnybos klientams pateikimas bus vystomas, sudarant sąlygas įgyti ar gilinti skaitmeninius darbo ieškančių asmenų įgūdžius, pavyzdžiui, robotizuota sistemos pagalba, padedanti asmenims nustatyti nepakankamų skaitmeninių įgūdžių sritis ir būdus, kaip šiuos trūkstamus įgūdžius įgyti. Tokia Užimtumo tarnybos ir privačių įdarbinimo paslaugų teikėjų informacijos bendrumo, vientisumo ir išsamumo bei jos susiejimo su darbo ieškančių asmenų skaitmeniniais gebėjimais bei jų stiprinimo sistema – ypač reikšmingas argumentas, svarstant darbo ar darbuotojų paieškos kanalo pasirinkimą.
- Analizės ir prognozavimo bloko platformoje sukūrimas. Matematinų modelių ir duomenų analizės metodų bei dirbtinio intelekto sprendimų integracija su nauja Užimtumo platforma užtikrins operatyvų analitinės informacijos pateikimą, skirtą organizacijos valdymui ir apibendrinančios informacijos formavimą apie darbo rinkos tendencijas ir prognozes, skirtą

partneriams ir išoriniams vartotojams. Šis sprendinys užtikrins objektyvų situacijos darbo rinkoje vertinimą ir suteiks galimybę priimti pamatuotus, įrodymais pagrįstus sprendimus.

- Žaliųjų inovacijų skatinimas pereinant nuo popierinės prie elektroninės dokumentacijos. Naujoje Užimtumo platformoje bus sudaryta galimybė klientų ir Užimtumo tarnybos įsipareigojimus patvirtinti elektroniniu parašu. Bus atsisakoma popierinių dokumentų tvirtinant įvairius administracinius veiksmus, fizinio parašo poreikį pakeičiant elektroninio parašo funkcionalumu planšetiniuose kompiuteriuose ir skaitmeninėje erdvėje. Tuo tikslu taip pat bus diegiamos asmens skaitmeninio identifikavimo sistemos. Visiškas elektroninių bylų ir procesų elektroninis valdymas leis mažinti veiklos sąnaudas, klientai žinos ir tiksliai supras, kokį dokumentą jie pasirašo.
- Sąsajos su Mokymosi visą gyvenimą sistema ir Karjeros planavimo sistema. Kuriant Mokymosi visą gyvenimą sistemą vienas iš veiksmų bus informacinių technologijų sprendimas, sudarantis galimybes organizuoti asmenims (ir įmonėms, organizacijoms) jų poreikius atitinkančius mokymus, įskaitant ir nuotolinį mokymosi būdą, kuris skirtas visai Lietuvos švietimo sistemai administruoti. Užimtumo tarnybos veiklos srityje, Užimtumo platformos sąsajos su Mokymosi visą gyvenimą sistemos informacinių technologijų sprendimu leis organizuoti ir administruoti darbo ieškančių asmenų profesinį mokymą ar neformalųjį švietimą. Kuriama Užimtumo platforma bus orientuota į paslaugas darbdaviams ir darbo ieškantiems asmenims, siekiant jų integracijos darbo rinkoje, o Mokymosi visą gyvenimą sistema užtikrins profesinio mokymo ir neformaliojo švietimo organizavimą ir įgyvendinimą. Karjeros planavimo sistema nebus informacinių technologijų sprendimas – tai bus vieninga metodika pagrįsta sistema, užtikrinanti sklandų karjeros planavimo ir orientavimo procesą nacionaliniu lygmeniu. Atsižvelgiant į tai, kuriamų sistemų funkcijos nebus dubliuojamos, priešingai, jas sukūrus tikimasi pasiekti sinergijos efektą.
- Didesnis lankstumas. Moderniais IT sprendimais ir architektūra paremta Užimtumo platforma bus sukurta su galimybe ją lanksčiai koreguoti ir tobulinti, siekiant prisitaikyti prie besikeičiančios Užimtumo tarnybos veikimo aplinkos, vidinių ir išorinių klientų lūkesčių.
- Procesų optimizavimas skaitmeninei transformacijai ir individualizuotų paslaugų teikimui. Užimtumo tarnybos skaitmeninė transformacija, kurią įgalins nauja Užimtumo platforma, turės didelį poveikį dabartiniams Užimtumo tarnybos veiklos procesams. Kuriant Užimtumo platformą taip pat turės būti peržiūrėti visi Užimtumo tarnybos veiklos procesai, darbo organizavimas, darbuotojų funkcijos, veiklą reglamentuojantys teisės aktai ir organizuotas jų optimizavimas, atsižvelgiant į naujas, skaitmeninės transformacijos įtakotas, galimybes ir grėsmes.
- Darbuotojų gebėjimų ugdymas. Naujos Užimtumo platformos kūrimas ir įdiegimas pareikalaus didelio dėmesio darbuotojų gebėjimų ugdymui greitai įsisavinti naujus darbo metodus ir įrankius, todėl ypatingas dėmesys bus skirtas personalo mokymams, veiklos procesų supaprastinimui ir administracinės naštos mažinimui, padedant darbuotojams prisitaikyti prie darbo aplinkos pokyčių.

Įgyvendinus numatytą priemonę planuojama apimtimi, bus sukurta į šiuolaikinio vartotojo poreikius orientuota, lanksti, moderniausias technologinius, ergonominius ir vizualinius rinkos standartus atitinkanti Užimtumo platforma, ir pasiekta ši ekonominė ir socialinė nauda:

- didesnis Užimtumo tarnybos veiklos lankstumas ir atsparumas krizinėms situacijoms;
- efektyvesnis ir taiklesnis darbo rinkos paslaugų ir užimtumo rėmimo priemonių taikymas;
- didesnis darbo jėgos pasiūlos ir paklausos suderinamumas;

- sudarytos galimybės bazinius kompiuterinio raštingumo įgūdžius turintiems klientams savarankiškai naudotis didele dalimi Užimtumo tarnybos paslaugų;
  - išaugęs klientų pasitenkinimas individualizuotomis Užimtumo tarnybos teikiamomis paslaugomis;
  - sistemingas Užimtumo tarnybos žmogiškųjų išteklių valdymas ir aktyvesnis jų įsitraukimas į veiklos procesus;
  - grįžtamojo ryšio ir kokybės valdymas (sistemoje bus galimybė pateikti grįžtamąjį ryšį, stebėti procesų kokybės rodiklius).
-
- Užimtumo platforma leis Užimtumo tarnybai efektyvinti klientams teikiamas paslaugas: laisvų darbo vietų rinkos dalis padidės nuo 40 iki 60 %;
  - padidės skaitmeninių dokumentų srautas nuo 38,4 % iki 70 %;
  - skaitmenizuotų paslaugų dalis priartės prie 90 %;
  - vidutinė įsidarbinimo proceso trukmė sutrumpės nuo 96 d. iki 50 d. ir darbo ieškantis asmuo greičiau sugrįš į darbo rinką;
  - darbdaviai greičiau ras tinkamos kvalifikacijos darbuotojus, nes vidutinė laisvų darbo vietų užpildymo trukmė sutrumpės nuo 12 d. d. iki 5 d. d.

Užimtumo tarnyba, sukūrus naująją Užimtumo platformą bei skaitmenizavus daugumą paslaugų, prisidės prie ESFIP 1 tikslo „Pažangesnė Europa“ įgyvendinimo – bus skaitmeninama ne tik vartotojų prieiga prie Užimtumo tarnybos paslaugų, bet ir su jų teikimu susijusi įstaigos veikla, maksimaliai atsisakyta „popierinių“ vidaus procesų, sustiprinta el. paslaugų orientacija į vartotojų poreikius, jų pasitenkinimą sukurtomis paslaugomis, užtikrinama paslaugų kokybė ir sąveikumas, nepriklausomai nuo to, kuriame Lietuvos regione ji teikiama. Užimtumo tarnybos perėjimas į procesinį valdymą bei skaitmeninė veiklos transformacija yra tiesiogiai ADRPP efektyvumą lemianti priemonė.

Reformos tikslinės grupės: darbo ieškantys asmenys, darbdaviai, savivaldybės, socialiniai partneriai, NVO.

2. Antroji kryptis. Užimtumo rėmimo priemonių apimtys ir įvairovės didinimas, prisidedant prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų siekimo ir žiedinės ekonomikos skatinimo.

Būtinybė Lietuvai skirti pakankamai lėšų ADRP priemonių įgyvendinimui yra nurodoma 2020 m. Europos Sąjungos Tarybos rekomendacijoje – „Švelninti krizės poveikį užimtumui. Didinti aktyvios darbo rinkos politikos priemonių finansavimą bei aprėptį ir skatinti gerinti įgūdžius“ ir EBPO rekomendacijoje – „Didinti investicijas į aktyvios darbo rinkos politikos priemones, vertinant jų efektyvumą, ypatingą dėmesį skiriant mokymui“.

Siūloma reforma siekiama atliepti EASE rekomendacijos nuostatas dėl samdos ir veiklos keitimo paskatos ir parama verslumui; įgūdžių tobulinimo ir perkvalifikavimo galimybės ir paramos priemonės; didesnė užimtumo tarnybų parama keičiant darbo vietas.

Augančio nedarbo laikotarpiu spartės automatizacijos tendencija (ne tik gamybos, bet ir paslaugų sektoriuje). Tai nulems mažėjantį žemos kvalifikacijos, į rutininių funkcijų vykdymą orientuotų darbo vietų skaičių. Todėl būtina siekti ekonomikos pokyčių, siejamų su pažangių sektorių vystymu, užtikrinant spartų tiek aukštos, tiek ir žemos kvalifikacijos darbo jėgos mokymą kvalifikacijų ir kompetencijų siejamų su ekonominės veiklos sektoriais, turinčiais augimo potencialą ir pasižyminčiais dideliu produktyvumu. Aukšta pridėtinė vertė yra kuriama konkrečioje įmonėje ir tam įtaką daro ne tik turimų darbuotojų kvalifikacija ir kompetencija, bet taip pat įmonėje įdiegti ir naudojami technologiniai sprendimai bei netechnologinės inovacijos, lemiančios našesnę darbą.

Investicijos į mokslinius tyrimus, eksperimentinę plėtrą ir inovacijas lemia aukštos pridėtinės vertės kūrimą

Asmenys, turintys reikiamas kvalifikacijas ir kompetencijas, yra atsparesni neigiamiems ekonomikos pokyčiams, be to, jie geriau geba pasinaudoti atsirandančiomis naujomis galimybėmis. Kvalifikacijos ir kompetencijos, atliepančios globalias tendencijas laikomos aukštos pridėtinės vertės kvalifikacijomis ir kompetencijomis. Atsižvelgiant į globalias tendencijas, tokias kaip darbų automatizavimas, skaitmenizacija, Žalioji kursas, žiedinė ekonomika, aukštą pridėtinę vertę kuriančiomis kvalifikacijomis gali būti laikomos tik tos kvalifikacijos, kurios yra orientuotos į aukštesnį veiklos sudėtingumą, savarankiškumą ir kintamumą. Be to, atsiranda poreikis darbo ieškantiems asmenims sudaryti galimybę mokytis pagal aukštojo mokslo modulius. Susiduriama ir su situacija, kai užsieniečiai nemoka arba prastai moka valstybinę kalbą. Kalbos barjeras sukelia nemažai trukdžių jiems įsidarbinti, užtikrinti darbo sąlygų kokybę, derėtis dėl darbo laiko ir užmokesčio ir užkirsti kelią galimam išnaudojimui darbe. Be to, dėl menko kalbos mokėjimo ir (arba) nemokėjimo sunku surasti informacijos apie darbo pasiūlymus.

Siūloma nauja kvalifikacijų ir kompetencijų įgijimo priemonė suteiks galimybę darbo ieškantiems asmenims mokytis ir įgyti aukštą pridėtinę vertę kuriančias kvalifikacijas ir kompetencijas pagal profesinio mokymo ir aukštojo mokslo modulius, ne tik bedarbiams, bet ir užimtiems asmenims - mokytis pameistrystės organizavimo forma, įvertinti ir pripažinti neformaliojo švietimo ir savišvietos būdu įgytas kompetencijas, o užsieniečiams - mokytis valstybinės kalbos.

Augančio nedarbo laikotarpiu, svarbiu išlieka ir verslumo skatinimas. Verslumo lygis auga visoje šalyje, tačiau net 60 % respondentų teigia, neturintys pakankamai žinių, įgūdžių ir patirties įsteigti naują verslą. Todėl būtina skatinti verslumo kultūros vystymąsi visoje šalyje, siekiant bendro verslumo lygio augimo, ugdyti kompetencijas verslumo srityje, suteikti pradedančiajam ir augančiam verslui paramą, didinti prieinamumą prie kokybiškų paslaugų bei vienodų galimybių gauti kokybiškas paslaugas, nepriklausomai nuo regiono, daugiau dėmesio skiriant tikslinių grupių (vyresnio amžiaus, jaunimo, moterų) verslumo skatinimui, leidžiant pasireikšti šių tikslinių grupių kūrybiškumui ir inovaciniams gebėjimams. Pradedantiesiems ir smulkiesiems verslininkams, ypač Lietuvos regionuose, dažniausiai trūksta informacijos, gebėjimų identifikuoti kuriamo verslo ekonomines naudas, žinių apie verslo formas, jų administravimą bei šalyje esančias mokesčines sistemas, gerosios verslo praktikos pavyzdžius, kurie padėtų pradėti, vykdyti veiklą, identifikuoti kuriamo verslo stiprybes ir silpnybes, užkirsti kelią galimiems verslo sunkumams.

Naujai siūloma verslumo skatinimo priemonė sudarys sąlygas efektyviau teikti paramą darbuotojams ir savarankiškai dirbusiems šalies gyventojams, kuriuos paveikė veiklos pokyčiai įmonėse, vykdomų veiklų nutraukimas dėl Covid – 19 pandemijos sukeltos krizinės situacijos. Siekiama užtikrinti, kad Užimtumo tarnyba turėtų reikiamų veiklos pajėgumų savalaikės tiesioginės paramos teikimui ir galėtų kitaip prisidėti prie įvairių paramos teikimo būdų. Siekiant taiklesnio bei tvaresnio paslaugų teikimo, bus sudaryta papildomas kompetencijas turinti darbuotojų grupė, sutelksianti personalą, gebantį ne tik administruoti centralizuotai teikiamus dokumentus, organizuoti skaidrų paraiškų vertinimą, konsultuoti verslą ketinančius steigti paraiškų teikėjus, bet ir organizuos pastarųjų mokymus: verslo formos pasirinkimo, verslo valdymo (planavimas, organizavimas, vykdymas, kontrolė), marketingo, verslo rizikos valdymo ir kt. klausimais. Bus siekiama didinti Užimtumo tarnybos darbuotojų profesines kompetencijas, susijusias su žaliosios ir skaitmeninės transformacijos tikslų siekimu ir žiedinės ekonomikos skatinimu. Darbuotojų kompetencijų didinimui bus skirta 0,4 mln.€iš EGADP. Taip pat, numatantiems kurti verslą asmenims, pasitelkiant išorės teikėjus bei partnerius, bus organizuojami pažintiniai seminarai apie žiedinę ekonomiką bei Žaliąjį kursą, verslumo pradžiamokslių bei bendradarbystės kursai,

kuriuose, sukurtų įrankių pagalba, pradedantiems verslininkams bus simuliuojami verslo kūrimo bei jų administravimo, išlaikymo bei plėtros situaciniai žaidimai, kurie padės stiprinti verslumo įgūdžius ir kompetencijas, verslo progresą.

EGADP lėšas siekiama investuoti į darbo vietų steigimą, mokant subsidiją verslą kuriantiems asmenims su steigiamos darbo vietos darbo funkcijų atlikimu susijusioms darbo priemonėms įsigyti, montuoti, pritaikyti ir patalpoms, reikalingoms darbo vietai įrengti, remontuoti ar pritaikyti, kai kuriamos darbo vietos prisideda prie skaitmeninės ir žaliosios transformacijos tikslų įgyvendinimo bei žiedinės ekonomikos skatinimo. Numatoma darbo vietų steigimą subsidijuoti asmenims, kuriuos paveikė veiklos pokyčiai įmonėse, vykdomų veiklų nutraukimas dėl Covid – 19 pandemijos sukeltos krizinės situacijos, sudarant galimybę steigti darbo vietas ne tik sau, bet ir kitam bedarbiui. Planuojama šią priemonę taikyti 1550 asmenų, vienam asmeniui vidutiniškai skiriant iki 16 tūkst.€. Organizuojant priemonę bus atsižvelgiama į regionų/sektorių poreikius, didesnę dėmesį skiriant labiau pandemijos paveiktoms teritorijoms/sektoriams. Priemonės poveikis bus vertinamas ekonominiu ir socialiniu lygmeniu: vertinama kokia dalis darbo vietų, kurioms buvo mokėta subsidija, nepanaikinta po 36 mėn. (trumpalaikis vertinimas) arba po 48 mėn. (ilgalaikis vertinimas) nuo darbo vietų įsteigimo dienos. Taip pat kiekvienais metais bus vertinama, kaip kinta sukurto verslo pajamos, ar jis kuria papildomą pridėtinį efektą (plečia veiklą, sukuria daugiau nei vieną darbo vietą tvariam užimtumui), kokį poveikį turi atitinkamam regionui.

Po verslo įsteigimo, dar metus, numatoma padėti palaikyti verslą, teikiant individualias konsultacijas verslo finansavimo, partnerių paieškos, mokesčių, verslo, teisės, rinkodaros, finansų, personalo valdymo, verslo tobulinimo ir vystymo klausimais.

Bus numatytas reikalavimas įsteigtą darbo vietą išlaikyti tam tikrą laikotarpį (3 arba 2 metus, priklausomai nuo subsidijos dydžio), kitų atveju parama turės būti gražinta (visa arba dalis).

Taip pat numatoma galimybė naujas siūlomas priemones kompleksiskai įgyvendinti su esamomis ADRP priemonėmis (pvz. profesinis mokymas/neformalusis suaugusiųjų švietimas + remiamasis įdarbinimas + parama judumui, verslumo kursai+ parama darbo vietoms steigti ir kt.).

Subsidijos suteikimo laiko sąvoka tampa neatsiejama nuo ekonominių ir darbo rinkos pokyčių dinamikos. Subsidijų ir pagalbos suteikimo greitis krizinių situacijų metu tiesiogiai sąlygoja darbo rinkos gyvybingumą ir darbo ieškančiųjų asmenų bei tinkamos darbo jėgos ieškančio verslo ekonominį saugumą ir savarankiškumą. Užimtumo rėmimo priemonių apimtys ir įvairovės didėjimas sąlygoja Užimtumo tarnybos skaitmeninės transformacijos būtinybę. Darbo rinkos stebėsenos, administravimo ir analizės skaitmeniniai sprendimai leis išplėsti ne tik Užimtumo tarnybos teikiamų paslaugų spektrą, bet ir padidinti tvarių darbo vietų kūrimo mastą. Skaitmeniniai Užimtumo tarnybos veiklos sprendimai sukurs prielaidas darbo vietų steigimo poveikio stebėsenai ir vertinimui.

Įgyvendinant EASE rekomendaciją – visapusiškai išnaudoti ES lygmeniu teikiamą struktūrinių fondų paramą, ESFIP lėšomis yra numatyta finansuoti individualizuotas ADRP priemones, nukreiptas į bedarbių įsidarbinimo galimybių didinimą, siekiant optimalios darbo jėgos pasiūlos atitikties darbo rinkos poreikiams ir naujiems „Pramonė 4.0“ iššūkiams. Šias ADRP priemones sudaro kvalifikacijų ir kompetencijų įgijimas, motyvacijos didinimas (parama mokymuisi, parama judumui, remiamas įdarbinimas, parama darbo vietoms steigti, darbo rinkos paslaugos ir kitos bedarbių užimtumo gebėjimus ir galimybes didinančios priemonės ar paslaugos, atitinkančios tikslinių grupių poreikius; neformalus švietimas, suteikiantis bendruosius ir specialiuosius gebėjimus). Numatyta prioritetą teikti ribotas ir vidutinės įsidarbinimo galimybes turintiems

bedarbiams, o ypač nekvalifikuotiems asmenims, ilgalaikiams bedarbiams, vyresnio amžiaus asmenims, NEET jaunimui, migrantams.

Įgyvendinant EASE rekomendaciją – skirti pakankamai išteklių priemonėms finansuoti, esamos ADRP priemonės bus finansuojamos ir iš Valstybės biudžeto toms tikslinėms grupėms, kurių neapima ESFIP ir EGADP.

Planuojant naujas siūlomas priemones, buvo atsižvelgta į tai, kad EASE rekomenduojama, jog aktyvios paramos užimtumui po COVID – 19 sukeltos krizės priemonės galėtų būti finansuojamos ir iš EGADP.

Reformos tikslinės grupės: darbo ieškantys asmenys, darbdaviai ir darbo organizacijos, savivaldybės, socialiniai partneriai, NVO.

Pagrindinės atsakingos už reformų įgyvendinimą institucijos: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Užimtumo tarnyba prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

7.5. Reforma „Garantuota minimalių pajamų apsauga“

Reformos tikslas - kompleksiskai įvertinti minimalių pajamų sistemą Lietuvoje, identifikuoti jos tobulinimo kryptis, siekiant sumažinti skurdą bei užtikrinti efektyvesni lėšų panaudojimą.

Bendrieji skurdo ir socialinės atskirties bei pajamų nelygybės rodikliai Lietuvoje vis dar atsilieka nuo ES vidurkio (skurdo rizikos ar socialinės atskirties lygis: LT 26,3%, ES 20,9%; pajamų pasiskirstymo koeficientas: LT 6,44, ES 4,99). 2018 – 2020 m. buvo įgyvendinta daug priemonių, orientuotų į skurdo ir pajamų nelygybės mažinimą, tačiau jas įgyvendinant trūko holistinio požiūrio vertinant visus minimalias pajamas užtikrinančius elementus ir galimas jų tarpusavio sąsajas.

Valstybės kontrolė, socialiniai partneriai bei tarptautinės organizacijos vienbalsiai sutaria, kad minimalių pajamų adekvatumas Lietuvoje yra nepakankamas^{153,154,155}. Ypač dažnai minimas nepakankamas valstybės remiamų pajamų dydis (toliau – VRP), kuris taikomas vertinant asmens pajamas ir (ar) turtą, suteikiančius teisę asmenims gauti socialinę paramą, taip pat apibrėžiant ir apskaičiuojant socialinės paramos dydžius. Nuo 2019 metų VRP dydis yra kasmet indeksuojamas susiejus jį su minimalių vartojimo poreikių dydžiu (toliau – MVPD). Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatyme apibrėžta, jog VRP negali sudaryti mažiau nei 50 % MVPD. Dėl šios priežasties labai dažnai pažymima, jog būtina didinti VRP adekvatumą, artinant jį prie MVPD.

Vyriausybė atkreipia dėmesį, kad minimalias pajamas užtikrinančią sistemą reikia vertinti kaip visumą, todėl vien valstybės remiamų pajamų dydžio (VRP) padidinimas neišspręs esamų problemų, o taip pat galimai sąlygos sistemines problemas¹⁵⁶. Siekiant užtikrinti minimalios socialinės apsaugos sistemos aprėptį bei adekvatumą, nepakanka padidinti vieno sistemos elemento, reikalingas visos minimalias pajamas užtikrinančios sistemos kompleksinis įvertimas,

153 Valstybės kontrolė. 2019. *Ar socialinė parama užtikrina skurdžiai gyvenančių asmenų minimalius vartojimo poreikius ir skatina įsitraukti į darbo rinką.*

https://www.vktrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=24885

154 Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas. 2020. *Skurdas ir socialinė atskirtis Lietuvoje 2020.* https://www.smtinklas.lt/wp-content/uploads/2020/10/Skurdas-ir-socialine-atskirtis_2020.pdf

155 OECD. 2020. *Economic survey of Lithuania:* https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-lithuania-2020_62663b1d-en#page1

156 LR Vyriausybė. 2019. Dėl Lietuvos Respublikos socialinės paramos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymo Nr. XIII-820 2 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3385: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c06efd0d85511e98bb2b994315c7101?jfwid=kyrux3g1i>

identifikavimas sistemos elementų tarpusavio sąsajų bei poveikio darbo paskatoms. Pavyzdžiui, svarbu atkreipti dėmesį į sąsajas su šalpos pensijomis, minimalia mėnesine alga, mažiausiomis socialinio draudimo išmokomis, mokesčių lengvatomis. Tokiu būdu galima užtikrinti, kad sistema bus socialiai teisinga, nemažins paskatų dirbti bei mokėti socialinio draudimo įmokas.

Įgyvendinant reformą bus parengta minimalių pajamų studija ir suformuotos rekomendacijos. Priemonės orientuotos į rekomendacijų įgyvendinimą ir nukreiptos į socialinės apsaugos išmokų adekvatumo ir tvarumo didinimą yra įtrauktos į Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planą:

- Įteisinti vienišo asmens pensiją, taip pat kompleksiškai įvertinti šalpos išmokų sistemą ir galimybes sparčiau didinti šalpos pensijas, nenaikinant paskatų dirbti;
- Parengti ir priimti Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, siekiant kompleksiškai peržiūrėti ligos, motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros išmokas, taip pat artinti šių išmokų minimalius dydžius prie minimalių vartojimo poreikių dydžio;
- Parengti ir priimti Nedarbo socialinio draudimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, siekiant sumažinti draudimo stažo reikalavimus; į nedarbo socialinio draudimo sistemą įtraukti likusias savarankiškai dirbančių asmenų grupes ir nustatyti tinkamo dydžio nedarbo socialinio draudimo įmokų tarifus;
- Įvertinti nedarbo draudimo išmokų mokėjimo trukmės reikalavimus, siekiant padidinti jaunimo ir vyresnio amžiaus asmenų įtrauktį ir socialines garantijas;
- Apsvarščius tvarius finansavimo šaltinius, peržiūrėti pensijų indeksavimo teisinį reguliavimą;
- Parengti ir priimti Valstybinio socialinio draudimo įstatymo ir Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pakeitimo įstatymų projektus, siekiant peržiūrėti dirbančių asmenų pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos, maksimalias sumas, atitinkamai peržiūrint gyventojų pajamų mokesčio dydžius;
- Parengti ir priimti Išmokų vaikams įstatymo pakeitimo įstatymo projektą – padidinti globos (rūpybos) išmokos dydį, siekiant užtikrinti globojamų (rūpinamų) vaikų poreikius; susieti išmokų vaikams mokėjimą su vaikų privalomojo ugdymo užtikrinimu, esant socialinei rizikai;
- Įdiegti savivaldybių socialinės paramos veiksmingumo matavimo sistemą;
- Išanalizavus piniginės socialinės paramos nepaėmimo (angl. non-take-up) problemą, parengti ir priimti Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo pakeitimo įstatymą – užtikrinti piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams prieinamumą ir didinti bendruomenių įsitraukimą teikiant paramą.

Siekiant tinkamai įgyvendinti rekomendaciją „(...) *padidinti mokesčių ir socialinių išmokų sistemos veiksmingumą apsaugant nuo skurdo*“, taip pat užtikrinti pakankamą socialinės apsaugos sistemos finansavimą, mokesčių ir socialinių išmokų sistemos neturėtų būti reformuojamos segreguotai. Mokesčių lengvatas ir socialines išmokas reiktų vertinti kaip visumą, bendrą valstybės teikiamos paramos paketą.

Finansų ministerija, atsižvelgdama į XVIII-osios Vyriausybės programos nuostatas, susijusias su teisingesne ir augti palankia mokesčių sistema, subūrė ekspertų darbo grupę ir pakvietė visuomenę teikti pasiūlymus dėl mokesčių lengvatų peržiūros. Numatomos 6 mokesčių sistemos peržiūros kryptis – pelno reinvestavimo skatinimas, žaliasis kursas, pajamų nelygybės mažinimas, specialiųjų apmokestinimo sąlygų ir lengvatų peržiūra, investavimo ir ilgalaikio taupymo instrumentų modelis ir savivaldos finansinio savarankiškumo stiprinimas. Numatoma, jog mokesčių sistemos pakeitimai įsigalios nuo 2023 m. Siekiant užtikrinti mokesčių ir socialinių

išmokų sistemos veiksmingumą ir integralumą, dalis Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano priemonių, susijusių su socialinės apsaugos išmokomis, taip pat numatoma, jog bus įgyvendintos 2022 m. pabaigoje – 2023 m.

Nepaisant to, atkreiptinas dėmesys, jog dalis Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano priemonių, skirtų mažinti skurdą bei socialinę atskirtį, bus įgyvendinta artimiausiu metu. Pavyzdžiui, vienišo asmens pensijas planuojama pradėti mokėti dar 2021 m. Priemonė taikliai nukreipta į labiausiai skurstančius asmenis. Vieno asmens namų ūkių skurdo rizikos lygis yra pats didžiausias iš visų namų ūkių tipų (2019 m. 46,3%, bendras visų namų ūkių – 20,6%). Siekiama, kad 2024 m. vienišų pensinio amžiaus asmenų papildoma pensija sudarytų ne mažiau kaip 11% vidutinės senatvės pensijos (turint būtinaį darbo stažą) per mėnesį. Kartu Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo priemonių plane numatyta įvertinti galimybes sparčiau didinti šalpos pensijas, kurių paskirtis yra užtikrinti pajamas tiems asmenims, kas neįgijo teisių socialinio draudimo pensijų sistemoje arba jų įgytos teisės užtikrina neadekvačiai mažas pajamas senatvėje ar ištikus negaliai.

Taip pat, siekiant užtikrinti globojamų (rūpinamų) vaikų poreikius, numatoma tobulinti vaikų globos (rūpybos) sistemą ir didinti finansinę paramą globojamiems (rūpinamiems) vaikams. Vaikui, kuriam globa (rūpyba) nustatyta šeimoje, šeimynoje, globos centre ar vaikų globos institucijoje, jo globos (rūpybos) laikotarpiu mokama 4 BSI dydžio (2021 m. – 160€) globos (rūpybos) išmoka. Globos (rūpybos) išmoka, kurią 2020 m. gavo 7,9 tūkst. vaikų, nebuvo didinama nuo 1999 m. (22 metus). Atsižvelgiant į tai, nuo 2022 m. planuojama padidinti globos (rūpybos) išmokos dydį.

Be to, svarbu pažymėti, jog įvertinus Lietuvos mokslo tarybos atlikto reikminio tyrimo „Piniginės socialinės paramos nepaėmimo, turint teisę ją gauti, priežastys bei sprendimo būdai“ rezultatus, bus pakeistas Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas siekiant užtikrinti piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams prieinamumą. Šią priemonę planuojama įgyvendinti iki 2023 m. IV ketv.

7.6. Tarpiniai tikslai, siektinos reikšmės ir pokyčių terminai

Dviejų komponento reformų įgyvendinimas bus stebimas fiksuojant 3 tarpinių tikslų ir 1 galutinio tikslo įgyvendinimo progresą.

Lentelė 23. Komponentas DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ: reformų ir investicijų įgyvendinimo etapai

Eil.Nr.	Reforma	Tarpinis tikslas	Tarpinio tikslo paaiškinimas	Ketvirtis	Metai
1.	Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas	Pakeistas užimtumo rėmimo sistemą reglamentuojantis teisinis reguliavimas	Priimti teisės aktai, reglamentuojantys Užimtumo tarnybos veiklos procesus	Q1	2022
2.	Garantuota minimalių pajamų apsauga	Pasirinktas optimalus minimalių pajamų sistemos tobulinimo būdas	Remiantis atliktos galimybių studijos rezultatais pasirinktas minimalių pajamų sistemos tobulinimo būdas	Q2	2023
3.	Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas	Įgyvendinta Užimtumo tarnybos skaitmeninė transformacija	Užimtumo tarnybos paslaugos teikiamos naudojant IT įrankius ir sprendinius: sukurta ir įdiegta Užimtumo tarnybos platforma, sąveiki su kitomis šalies informacinėmis sistemomis	Q3	2024

Visi galutiniai tikslai pasiekiami iki 2026 m. vidurio, EGADP tinkamumo laikotarpiu. Detalieji galutiniai tikslai pagal kiekvieną reformą ir investiciją pristatyti lentelėje.

Lentelė 24. Komponentas DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ: reformų ir investicijų galutiniai tikslai

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
---------	---	-------------------	----------------	-----------	-------

Eil.Nr.	Reforma, kurios įgyvendinimui vertinti nustatytas galutinis tikslas	Galutinis tikslas	Tikslo reikšmė	Ketvirtis	Metai
1.	Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas	Asmenų, dalyvavusių naujose užimtumo priemonėse, skaičius	21750	Q2	2026

7.7. Finansavimas komponentui įgyvendinti

Komponento iššūkių atliepimas bei tikslų siekimas ir nurodytos reformos bus įgyvendinamos sutelkiant ESFIP lėšas (800,5 mln.€), nacionalinio biudžeto lėšas, suplanuotas ESFIP bendrafinansuoti (204,6 mln.€) ir netinkamą EGADP lėšomis PVM apmokėti ir EGADP lėšas 111,2 mln.€.

Lentelė 25. Komponentas DAUGIAU GALIMYBIŲ KIEKVIENAM AKTYVIAI KURTI ŠALIES GEROVĘ: reformų ir investicijų įgyvendinimui reikalingas EGADP finansavimas

	Reforma/Investicija	Suma, mln.€
1	Garantuota minimalių pajamų apsauga	<u>0,4</u>
2	Į klientą orientuotas užimtumo rėmimas	<u>110,8</u>
	Komponento suma	<u>111,2</u>